GEMEENTE Lansingerland

Begroting 2016 -2019

INHOUDSOPGAVE

1. Algemeen 5
1.1 Inleiding 7
1.2 Financieel perspectief 10
1.3 Financieel perspectief na invoering nieuwe BBV-voorschriften 16
1.4 Vennootschapsbelasting 19
1.5 Leeswijzer 20

2. Programma's 21
2.1 Programma 1: Bestuur en dienstverlening 23
2.2 Programma 2: Sport, cultuur en onderwijs 30
2.3 Programma 3: Maatschappelijke ondersteuning 42
2.4 Programma 4: Lansingerland schoon, heel en veilig 53
2.5 Programma 5: Lansingerland ontwikkelt 64
2.6 Programma 6: Grondzaken 78
2.7 Overzicht algemene dekkingsmiddelen 84

3. Paragrafen 91
3.1 Paragraaf Lokale heffingen 93
3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing 101
3.3 Paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen 109
3.4 Paragraaf Financiering en Treasury 116
3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering 120
3.6 Paragraaf Verbonden partijen 125
3.7 Paragraaf Grondbeleid 148
3.8 Paragraaf Taakstelling en reserveringen 159
3.9 Paragraaf Interbestuurlijk Toezicht 164

4. Meerjarenbegroting 167
4.1 Overzicht van baten en lasten 168
4.2 Overzicht incidentele baten en lasten 169
4.3 Geprognosticeerde balans 170
4.4 Uitgangspunten Begroting 2016 171
4.5 EMU-saldo 172

5. Bijlagen 175
5.1 Reserves en voorzieningen 176
5.2 Investeringen 180
5.3 Kasgeldlimiet en renterisiconorm 190
5.4 Overzicht van langlopende geldleningen 191

1. Algemeen

1.1 Inleiding

Samen voor een krachtige samenleving
Voor u ligt de Programmabegroting 2016-2019. We zijn er trots op dat we een meerjarig sluitende begroting kunnen presenteren. Trots dat we op eigen kracht de grote financiële problemen waar onze gemeente jarenlang mee kampte, het hoofd hebben kunnen bieden. Onze financiële positie is zodanig verbeterd dat de belastingdruk verder omlaag kan dan tijdens het opstellen van de kadernota 2015 gedacht. Dit komt vooral door een forse verlaging van de afvalstoffenheffing. Daartegenover staat slechts een lichte stijging van de ozb en de rioolheffing. Ook betekenen deze verbeterde financiën dat we verwachten dat het preventief toezicht van de provincie in 2016 kan worden beëindigd.

We zijn trots dat we een gemeente zijn waar het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren is. Een gemeente met veel voorzieningen, een grote maatschappelijke betrokkenheid en een rijk verenigingsleven. Dit willen we graag zo houden en waar mogelijk verder versterken.

Om dit te bereiken heeft het college in het collegeprogramma 'Delen, Durven, Doen' vijf speerpunten benoemd:

- Financiën op orde
- Kansen creëren en benutten bij de verkoop van gronden voor bedrijven van gronden en woningen;
- Gezonde en krachtige samenleving;
- Realistisch duurzaam;
- Anders besturen met wijkgericht werken en slim organiseren.

Financiën op orde
Het op orde brengen van onze financiën had de afgelopen jaren prioriteit. En dat heeft zijn vruchten afgeworpen. We presenteren voor 2016 een sluitende begroting. De verbetering van onze financiële positie heeft nog een ander voordeel. In 2015 stond de gemeente onder preventief toezicht van de provincie. Naar verwachting wordt dat in 2016 opgeheven.

Toch voeren we ook de komende jaren een behoedzaam financieel beleid. Waarom? We hebben in Lansingerland nog veel grond in bezit die we graag willen verkopen. Dit vormt een groot risico voor onze financiële positie. Daarnaast verplicht het Rijk (via de BBV) ons om, waarschijnlijk per 1 januari 2016, de grondexploitaties op een andere manier in de begroting te verantwoorden. Mocht dit doorgaan, dan zal het overschot op de begroting lager uitvallen. Een ander risico is dat het Rijk besloten heeft de gemeenten Vennootschapsbelasting te laten betalen. We hebben de risico´s echter in beeld. Hiermee voorkomen we mogelijke financiële tegenvallers niet, maar zien we ze wel tijdig aankomen en kunnen we er rekening mee houden.

Kansen creëren en benutten bij de verkoop van gronden voor bedrijven van gronden en woningen
In 2016 zetten we onverminderd in op het verkopen van gronden, zowel voor woningen als voor bedrijven, en op het bouwen van woningen. De aantrekkende economie maakt dat er met name voor de woningbouw kansen zijn in de markt. Zo hebben we de verkoop van gemeentelijke vrije kavels anders belegd en organiseren we ook in 2016 samen met projectontwikkelaars de jaarlijkse woonbeurs. Daarnaast kunnen belangstellenden het actuele en toekomstige nieuwbouwaanbod vinden een promotionele site www.buitenleveninderandstad.nl.

We houden bij nieuwbouw rekening met de veranderende woningbehoefte van onze inwoners en de vraag naar meer duurzaam gebouwde, energieneutrale woningen. We bekijken ook of vraag en aanbod van sociale huurwoningen nog op elkaar aansluiten. Dit is helemaal actueel omdat het Rijk elke gemeente verplicht een aantal statushouders (iemand die een vergunning heeft om in Nederland te blijven) huisvesting te bieden.

Ondanks de economische crisis is het Lansingerland gelukt om in de top tien van economisch best presterende gemeenten te blijven staan. We zijn de hoogst genoteerde gemeente van Zuid-Holland. We willen deze positie ook graag in de toekomst behouden. Dit geldt zowel voor onze sterke positie binnen de Greenport als binnen de hoogwaardige logistieke bedrijvigheid. In de komende jaren zetten we hier zwaarder en met meer (marketing)acquisitiekracht op in. Daarom stimuleren we diverse initiatieven rond 'economie' zoals de A12 als logistieke hotspot en de Railterminal.

Gezonde en krachtige samenleving
Inwoners, ondernemers en organisaties ontwikkelen steeds meer initiatieven om de samenleving nog sterker te maken. Ze nemen verantwoordelijkheid voor het vergroten van de leefbaarheid, de veiligheid en/of het versterken van de sociale cohesie. Een trend die zich in 2016 onverminderd doorzet. Als gemeente stimuleren en faciliteren we deze eigen kracht, al dan niet met een financieel steuntje in de rug van ons ZEIL-fonds. Een deel van het Annie MG Schmidtpark gaan we inrichten als belevingsplek, waar allerlei activiteiten kunnen plaatsvinden. Het wordt nog meer dan nu een park voor en van ons allemaal. Kunst, cultuur en erfgoed kunnen een belangrijke rol spelen bij een sterke samenleving en onze identiteit. Daarom ontwikkelen we in 2016 samen met onze maatschappelijke partners een visie waarin we verkennen hoe we de maatschappelijke waarde van cultuur, kunst en erfgoed hiervoor kunnen gebruiken.

In 2016 gaat de transformatie binnen het Sociaal Domein onverminderd door. Samen met de aanbieders van hulp en ondersteuning verschuiven we het accent, waar mogelijk, van maatwerk en dure ondersteuning naar eigen regie, (toekomst) perspectief en zelfredzaamheid. We gaan daarbij uit van wat iemand nog wel kan. Dat gesprek voeren we ook met maatschappelijke partners, zoals sportverenigingen en het bedrijfsleven. De komende jaren zullen we meer investeren in voorzieningen, die voor iedereen toegankelijk zijn, en preventie. Daarbij nemen we de opdracht van de raad[1] mee om in de subsidieverstrekking zo veel mogelijk te kijken naar het effect en de efficiëntie. We hebben in 2016 in het bijzonder aandacht voor de samenhangende problematiek rond bijzondere doelgroepen. Tevens ontwikkelen we, samen met ouders, leerlingen, schooldirecteuren en andere betrokkenen, een integrale visie op onderwijs.

We kiezen in 2016 voor een thematische benadering van het kalenderjaar. Onder de slogan 'Goed voor elkaar' faciliteren we activiteiten en evenementen van onze (sociale) partners, inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties passend bij het betreffende thema. Ook sluiten we zoveel mogelijk aan bij landelijke acties, zoals Veilig Thuis, de Alzheimerdag en de Dag van de Mantelzorg. De start van deze aanpak was de 'maand van de participatie' in september 2015.

Realistisch duurzaam
Als gemeente streven we de komende jaren naar een optimale balans tussen People (mens), Planet (milieu) en Prosperity (economie) zodat Lansingerland zich ontwikkelt tot een klimaatbestendige, leefbare, energie neutrale en toekomstbestendige gemeente. Daarvoor voeren we het actieprogramma Realistisch Duurzaam 2015-2016 uit. We doen dit in co-creatie met onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en verenigingen. Hierbij stimuleren we het eigen initiatief. Een mooi burgerinitiatief is de 'groene' seniorenflat die binnenkort aan de Laan van Romen verrijst. De samenwerking met allerlei partijen moet leiden tot het delen van kennis, het leggen van verbindingen en een toename van het aantal duurzame initiatieven.

Daarnaast maakt duurzaamheid steeds meer deel uit van het beleid en de beleidsvorming van de gemeente op het gebied van wonen, inkoop, onderhoud en ruimtelijke ordening. Zo stimuleert en ondersteunt de gemeente het gebruik van elektrisch vervoer onder andere door het neerzetten van e-laadpalen. Ook creëren we kansen voor tijdelijke natuur of tijdelijke energieprojecten op ongebruikte terreinen. Een mooi voorbeeld daarvan is de teelt van olifantengras op een deel van Wilderszijde. Verder geven we uitvoering

[1] Motie M2015-11 bij de Kadernota 2015

aan het convenant Windenergie en werken we samen in het regionale onderzoeksproject warmtenet voor wat betreft geothermie en het gebruik van restwarmte.

Anders besturen met wijkgericht werken en slim organiseren
Inwoners nemen steeds meer de verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving. Wij willen ze die verantwoordelijkheid ook graag geven. Daarom zijn we in 2015 met hen in dialoog gegaan. Een groot aantal inwoners, ondernemers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties hebben deelgenomen aan deze 'Dialoog met de Samenleving'. Voor elkaar soms onbekende partijen hebben elkaar gevonden in verschillende allianties. Die in de loop van 2015 verder worden uitgewerkt. Als gemeente faciliteren we deze en toekomstige initiatiefnemers. De dialoog was geen eenmalig iets, maar wordt in 2016 voortgezet.

De dialoog maakt deel uit van een veel grotere beweging binnen de gemeente, waarbij we de inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties uitdagen om met initiatieven te komen om onze samenleving sterker te maken. Burgerinitiatief krijgt een steeds belangrijkere rol in ons maatschappij. We nodigen inwoners en ondernemers in 2016 uit nog meer eigen initiatief te nemen en zullen dat waar mogelijk ondersteunen, onder andere met behulp van het ZEIL-fonds.

Daarnaast neemt burgerparticipatie een steeds grotere plek in binnen de beleidsvoorbereiding. Zo hebben we de inwoners betrokken bij het Mobiliteitsplan Berkel en bij het opstellen van de Onderwijsvisie. Inwoners krijgen ook een steeds grotere rol bij de uitvoering. Dit gebeurt bijvoorbeeld al bij buurttoezicht en bij wijkgericht werken, het groenbeheer en de agenda Realistisch Duurzaam.

Wie van inwoners meer eigen verantwoordelijkheid vraagt moet zelf zijn zaken, ook goed op orde hebben. Inwoners verwachten een optimale dienstverlening en dat ze op elk moment producten van de gemeente kunnen aanvragen. We bieden daarom steeds meer producten digitaal aan. Om hen nog beter van dienst te zijn vragen we naar de klanttevredenheid.

Om het bestuur dichter bij de inwoner te brengen komen de wethouders naar hen toe. Tijdens de 'wethouder komt naar u toe-bijeenkomsten' is iedereen in de gelegenheid met zijn of haar kernwethouder te spreken. Ook de gemeenteraad is van plan de inwoners meer te raadplegen. Ze beraden zich op een andere manier te vergaderen, waarbij er een scheiding wordt gemaakt tussen beeldvorming, oordeelvorming en besluitvorming.

1.2 Financieel perspectief

In de achter ons liggende jaren heeft het College ingezet op het op orde krijgen van de Financiën. Bij de begroting 2015 leidde dat tot meerjarige begrotingsoverschotten en een positieve algemene reserve. In de begroting 2016 wordt deze lijn doorgezet. Nog steeds laten de financiën een positief beeld zien. Ten opzichte van de begroting 2015 nemen de verwachte overschotten in de jaarschijven toe en hetzelfde geldt voor de omvang van de algemene reserve. Hierdoor ligt binnen deze Collegeperiode al de kwalificatie "voldoende" binnen handbereik voor de weerstandsratio. Deze gedegen financiële positie is het gevolg van een scherpe sturing op de uitgaven, extra OZB-verhogingen, bezuinigen en het verder in control raken.

Er zijn ontwikkelingen van buitenaf die maken dat de in de begroting 2016-2019 gepresenteerde begrotings-overschoten aanmerkelijk kunnen gaan dalen. Deze ontwikkelingen zijn de invoering van de Vennootschapsbelasting per 1 januari 2016 (zie hoofdstuk 1.4) en de herijking van de BBV (zie hoofdstuk 1.3) die wellicht per 1 januari 2016 in gaat. Deze ontwikkelingen zullen de nu geraamde begrotingsoverschotten halveren. Daar het College streeft naar een robuuste begroting, zal daarom in de komende periode wederom efficiency worden nagestreefd om daarmee de begrotingsoverschotten weer op een hoger niveau te brengen.

In 2016 kan de burger rekenen op een verlaging van de gemeentelijke belastingdruk. Belangrijkste oorzaak is de verlaging van de afvalstoffenheffing, welke een gevolg is van de recent gehouden aanbesteding van de huisvuilinzameling. In de kadernota is al een verlaging aangekondigd van de belastingdruk met gemiddeld 2,7%. De meest recente informatie over afvalstromen maakt echter duidelijk dat een nog grotere verlaging tot 6,1% mogelijk is. Voor een gemiddeld huishouden daalt de lokale belastingdruk in 2016 met ca € 59,-.

Risico's
De begroting 2016-2019 is robuust, tot op zekere hoogte kunnen mogelijke tegenvallers binnen het overschot van de jaarschijven worden opgevangen. Dit is ook noodzakelijk omdat Lansingerland, voornamelijk als gevolg van de forse grondpositie, een relatief hoog risicoprofiel heeft. Met name het niet behalen van de verwachte grondverkopen (€ 100 mln. in de komende 4 jaar) in het algemeen en het niet realiseren van de verkoop bij de bedrijventerreinen in het bijzonder dragen bij aan het risicoprofiel. Een ander reëel risico vormt het recent aangekondigde voornemen tot herziening van de verslaggevingsregels voor grondexploitaties per 1 januari 2016. Op hoofdlijnen betekent deze herziening dat minder rente aan de grondexploitaties mag worden toegerekend. De herziening zal daarmee aanmerkelijke financiële consequenties hebben en in hoofdstuk 1.3 worden deze expliciet gemaakt. Omdat het op dit moment nog onduidelijk is of de herziening per 1 januari 2016 ingaat, wordt uw raad gevraagd de begroting 2016-2019 goed te keuren op basis van het huidige BBV.

Een ander risico betreft de invoering van de Vennootschapsbelasting (VpB) in 2016. De Eerste Kamer heeft hiertoe inmiddels besloten. Er zijn echter nog vraagtekens over de precieze set van spelregels die gaan gelden bij de implementatie. In de begroting 2016 hebben we, evenals bij de kadernota 2015, nog geen rekening gehouden met de gevolgen van de VpB op de grondexploitaties, omdat we op het moment van schrijven nog geen duidelijk beeld hebben van financiële consequenties. Hier wordt momenteel wel aan gewerkt en zodra dit resultaat oplevert zal dat worden gedeeld met uw raad.

Provinciaal toezicht
In 2014 en 2015 stond Lansingerland onder preventief toezicht van de provincie. In 2014 was dat geen verassing, omdat de opgestelde begroting 2014 niet voldeed aan de voorwaarden die de provincie stelt aan repressief toezicht: structureel sluitende jaarschijven en een positieve algemene reserve. De begroting 2015 voldeed formeel wel aan deze eisen maar desondanks besloot de Provincie ook in 2015 tot preventief toezicht. Dit gebeurde op grond van drie bemerkingen:

- In de begroting stond weliswaar het voornemen te bezuinigen voor een bedrag dat uiteindelijk opliep tot € 3 mln. in 2018, maar deze taakstelling was nog niet concreet ingevuld.
- Bij de NIEGG Wilderszijde rekenden we met een voor de provincie te hoge disconteringsvoet.
- De gemeente had voor de openbare ruimte de beeldkwaliteit bijgesteld van B naar C, maar de beheerplannen hier nog niet op aangepast.

De raad heeft bij de kadernota 2015 tot een concreet bezuinigingspakket besloten, waarbij de voorgenomen taakstelling is gerealiseerd. Ook na verwerking van de aangenomen amendementen voldoen we nog aan de taakstelling. De provincie heeft inmiddels aangegeven in te kunnen stemmen met onze bezuinigingen. Daarmee is invulling gegeven aan deze bemerking van de provincie. Hetzelfde geldt voor de administratieve verwerking van Wilderszijde. In de kadernota 2015 heeft de raad besloten tot een alternatieve administratieve vastlegging welke de goedkeuring van zowel de provincie, de accountant als de gemeente heeft.

De herijking van de beheerplannen 2013-2016 vergde meer tijd en was daarom bij de kadernota 2015 nog niet gereed. Inmiddels is het door de raad besloten kwaliteitsniveau C expliciet opgenomen in de beheerplannen en heeft een check plaatsgevonden op financiële consequenties die in de meerjarenbegroting zijn opgenomen. De financiële impact van de herijking op de begroting bleek beperkt. In de meerjarenbegroting is een budgetophoging van ongeveer € 20.000 verwerkt. Ook over dit onderwerp is inmiddels overeenstemming met de provincie. Dit betekent dat de formele bezwaren die repressief toezicht voor 2015 in de weg stonden, zijn opgevolgd. Hoewel we daarom voor 2016 uitgaan van repressief toezicht, moet de provincie daar natuurlijk wel over besluiten. We willen daar verder niet op vooruit lopen.

1.2.1 Van begroting 2015 naar begroting 2016

Het financiële vertrekpunt voor de begroting 2016 is de in de begroting 2015 opgenomen meerjarenraming 2016-2018. In onderstaand overzicht wordt die meerjarenraming weergegeven (1) om vervolgens te laten zien welke mutaties zich sindsdien hebben voorgedaan en wat dat uiteindelijk betekent voor de jaarschijven in de begroting 2016-2019.

		2016	2017	2018	2019
1	**Begroting 2015-2018**	**644**	**1.395**	**2.198**	**2.783**
2	Eerdere mutaties	47	47	47	47
3	VJN 2015	-929	-1.000	-888	-986
4	Mutaties KN 2015	685	875	605	458
5	Bezuinigingen KN 2015	2.952	3.448	3.172	3.639
6	Frictiekosten bezuinigingen	-10	-90	-10	-10
	Stand KN 2015	**3.389**	**4.675**	**5.124**	**5.931**
7	Amendementen bij KN 2015	-49	-159	-259	-259
	Stand KN 2015 na amendementen	**3.340**	**4.516**	**4.865**	**5.672**
8	Effecten meicirculaire 2015	-466	-1.012	-712	-632
9	Afsluiten geldlening	650	520	322	125
10	Afboeken maatschappelijke vaste activa	385	267	224	215
11	Effecten 3D's	-204	-78	-246	-227
12	Urendoorverdeling	-187	-200	-159	-123
13	Overig	-308	-268	-631	-1.170
	Begroting 2016-2019	**3.209**	**3.746**	**3.663**	**3.859**

In juni heeft de raad de voorjaarsnota 2015 (3) vastgesteld en deze sloot voor de jaren 2016 en verder met een negatief effect van ongeveer € 1 mln. per jaar. Naast kleinere mutaties werd dit vooral veroorzaakt door het moeten aframen van de inkomsten bouwleges (€ 0,5 mln.) en het niet langer mogen berekenen van BTW over de rente van investeringen bij de riolering (€ 0,2 mln.).

In diezelfde raad van juni is ook de kadernota 2015 (4) vastgesteld, die leidde tot een structureel voordeel van ongeveer € 0,75 mln. per jaar. Belangrijkste meevaller was de verwachte groei van de algemene uitkering met ongeveer € 1 mln. per jaar. De belangrijkste tegenvaller betrof de stijging van de groeigerelateerde lasten (loonkosten, bijdrage aan GR) die sneller stijgen dan de groeigerelateerde baten.

In diezelfde kadernota is ook de eerder aangekondigde bezuinigingstaakstelling van uiteindelijk € 3 mln. ingevuld. Tijdens de behandeling van de kadernota heeft de raad daarop amendementen ingediend. Per saldo heeft dit tot het volgende effect geleid:

	2016	2017	2018	2019
taakstelling bezuinigingen	**1.000.000**	**2.000.000**	**3.000.000**	**3.000.000**
Voorgestelde bezuinigingen (5)	2.952.410	3.447.501	3.172.030	3.638.805
Frictiekosten (6)	- 10.000	- 90.000	- 10.000	- 10.000
Amendementen (7)	- 49.000	- 159.000	- 259.000	- 259.000
Door de raad besloten bezuinigingen	**2.893.410**	**3.198.501**	**2.903.030**	**3.369.805**

In de paragraaf “taakstelling en reserveringen” worden alle vastgestelde bezuinigingsvoorstellen nogmaals kort gepresenteerd. De vastgestelde amendementen bij de kadernota 2015 (6) betroffen:

Amendementen bij kadernota 2015	2016	2017	2018	2019
Verhogen leges gehandicaptenparkeerkaart	-9	-9	-9	-9
Verlagen budget rekenkamer	-40	-40	-40	-40
Verlagen subsidie bibliotheek			-50	-50
Verlagen niet-wettelijke subsidies		-50	-100	-100
Afschaffen Rotterdampas		-60	-60	-60
Totaal	**-49**	**-159**	**-259**	**-259**

Uiteindelijk leidt de optelling van bovenstaande onderdelen tot de verwachte begrotingssaldi bij de kadernota 2015 na amendementen, die oplopen van € 3,3 mln. in 2016 tot € 5,7 mln. in 2019.

1.2.2 Van Kadernota 2015 naar begroting 2016 – 2019

In de kadernota stond geschreven dat daar geprobeerd is een zo volledig mogelijke inventarisatie te maken van de verwachte financiële ontwikkelingen. Daarmee geeft de kadernota een financiële doorkijk op hoofdlijnen. Echter, pas bij het opstellen van de begroting worden deze kaders in detail doorgerekend. Daarnaast kunnen in de begroting ook nog mutaties worden opgenomen die ten tijde van de kadernota nog niet bekend waren.

Bij het opstellen van de begroting 2016-2019 hebben zowel de gedetailleerde doorrekening als enkele nieuwe feiten geleid tot aanpassingen in de verwachte begrotingssaldi. Uiteindelijk kunnen we concluderen dat het resultaat van de begroting 2016 redelijk in lijn ligt met die van de kadernota, met dien verstande dat in de kadernota nog werd uitgegaan van jaarlijks toenemende begrotingsoverschotten en deze stijging is in de begroting 2016 niet meer zichtbaar. De volgende mutaties verklaren het verschil tussen de kadernota en de begroting 2016.

Effecten meicirculaire 2015 (8)
Nadat de kadernota was opgesteld, verscheen begin juni de meicirculaire van het ministerie van BZK. De effecten hiervan zijn in U15.08930 met de raadsleden gedeeld. De conclusie luidde:

Ontwikkeling Algemene Uitkering	2016	2017	2018	2019
Algemeen deel (Effecten meicirculaire 2015 (8))	- 466.000	- 1.012.000	- 712.000	- 632.000
Sociaal deel (Effecten 3D's (11))	90.000	62.000	- 347.000	- 335.000

De verlaging van de inkomsten van het algemene deel heeft een negatief effect op de verwachte begrotingsoverschotten. De verlaging wordt veroorzaakt door een lager accres, hogere salarislasten in 2016 dan gedacht en een minder voordelig effect in het kader van de 2e fase groot onderhoud gemeentefonds. Daarnaast liet de meicirculaire ook een mutatie zien op de inkomsten bestemd voor de 3D's, met name waar het de bijdrage voor het domein "participatie" betreft. Het effect van deze mutatie op het sociaal deel is onderstaand verwerkt en toegelicht bij het kopje "effecten 3D's".

Afsluiten geldlening (9)
Op 11 juni 2015 heeft de gemeente een lening van €50 mln. aangetrokken met als ingangsdatum 15 december 2015. De raad is hierover geïnformeerd met brief U15.09385. De rente over deze lening is lager dan de rente waar in de nota rentebeleid (en dus bij de kadernota 2015) mee werd gerekend. Dit rentevoordeel bedraagt in 2016 € 650.000. Omdat het een lineaire lening betreft, loopt het voordeel de jaren erna terug. Immers, de jaarlijkse vrijval dient later weer te worden geherfinancierd en dat gebeurt in onze berekeningen tegen de (hogere) marktrente zoals gesteld in de nota rentebeleid.

Afboeken maatschappelijke vaste activa (10)
Bij de bezuinigingen is onder nummer 19 het "afboeken van maatschappelijke vaste activa" opgenomen. Op de balans van de gemeente staan activa met maatschappelijk nut met een boekwaarde van € 32,5 mln.. Deze leiden in de begroting tot een jaarlijkse afschrijvingslast van € 2,1 mln. Met de bezuiniging is bedoeld de boekwaarde met € 11 mln. naar beneden te brengen. Dit betekent een besparing van de afschrijvingslasten en heeft dus een voordelig effect op de algemene middelen.

Bij de Kadernota is aan de verlaging van de boekwaarde met € 11 mln. een gemiddelde afname van de afschrijvingslasten gehangen van € 630.000. Bij de begroting hebben we daadwerkelijk de activa geduid die worden afgeboekt. Omdat alle activa verschillende looptijden en afschrijvingstermijnen hebben, leidt deze exercitie uiteindelijk tot een verlaging van de afschrijvingen met een bedrag van in totaal € 1.015.000 in 2016. Dit bedrag loopt in de loop der jaren terug. Omdat in de kadernota nog werd gerekend met een voordeel van € 630.000, kan het surplus (van € 385.000) hier als voordeel in de begroting 2016-2019 worden meegenomen.

Afgeboekt zijn alle groenprojecten omdat groenprojecten vanaf 2015 niet meer worden geactiveerd maar vanuit de exploitatie worden gefinancierd. Aanvullend is de boekwaarde van de geactiveerde investeringen in speelvoorzieningen naar nul teruggebracht en is een aantal investeringen in wegen afgeboekt.

Effecten 3D's (11)
Tot en met de kadernota 2015 waren de 3D´s budgettair neutraal in de begroting verwerkt. Al werd een tekort verwacht, deze verwachting werd wel benoemd maar het tekort maakte geen deel uit van het geraamde begrotingssaldo. Dit vanuit de aanname dat de 3D's budgettair neutraal moeten zijn. We zouden daarmee echter een onvolledig beeld van de gemeentelijke financiën schetsen. Daarnaast hebben we inmiddels de eerste maanden van de invoering 3D's achter de rug, waardoor we meer duidelijkheid hebben over de hardheid van onze ramingen. Daarom wordt met ingang van de begroting 2016 het saldo van de 3D's wél in het begrotingssaldo verwerkt.

Op basis van informatie uit de meicirculaire en een eerste inschatting van het daadwerkelijk gebruik van de voorzieningen verwachten we komende jaren een tekort op de 3D's van ongeveer € 200.000. Met name op jeugd zit een nadeel, dat gecompenseerd wordt door een overschot op de WMO. In de meicirculaire wordt vanaf 2016 een forse korting op de inkomsten voor participatie aangekondigd. Deze korting kunnen we deels opvangen met aanpassing van ons beleid maar draagt daarnaast ook bij aan een verwacht tekort op de 3D's. In 2016 zal in de P&C-documenten niet meer separaat over de 3D's worden gerapporteerd maar maken ze onderdeel uit van de rapportage over het gehele sociale domein.

Urendoorverdeling (12)
De overheadkosten voor bijvoorbeeld het gemeentehuis, automatisering en ondersteuning van stafafdelingen worden doorberekend naar producten. In 2016 kan er minder worden doorberekend naar de grondexploitaties, waardoor deze extra last door de algemene dienst moet worden gedekt.

Overig (13)
De post overig bestaat uit een veelheid aan mutaties met ieder een beperkte omvang. Het betreft bijvoorbeeld groeigerelateerde lasten, een verlaging in de opbrengst van leges en de lasten van verkiezingen de komende jaren.

Bovenstaande mutaties leiden uiteindelijk tot de volgende verwachte begrotingssaldi voor de jaren 2016 tot en met 2019.

Verwacht begrotingssaldo	2016	2017	2018	2019
Stand KN 2015 na amendementen	3.340	4.516	4.865	5.672
Mutaties na KN 2015	-131	-770	-1.202	-1.813
Begroting 2016-2019	**3.209**	**3.746**	**3.663**	**3.859**

Deze begrotingssaldi bestaan uit incidentele en structurele posten. De komende jaren zijn de jaarlijkse incidentele lasten hoger dan de incidentele baten, waardoor het saldo incidenteel negatief uitpakt (zie tevens 4.2 Overzicht incidentele baten en lasten). Dit betekent dat het begrotingssaldo toeneemt wanneer we de incidentele effecten niet meenemen.

Incidenteel vs. structureel	2016	2017	2018	2019
Begroting 2016-2019	**3.209**	**3.746**	**3.663**	**3.859**
Saldo incidenteel	-1.237	-1.431	-851	-995
Structureel saldo begroting 2016-2019	4.446	5.177	4.514	4.854

1.2.4 Stand algemene reserve een weerstandsratio
Conform de recent vastgestelde nota "Weerstandsvermogen" bestaat het beschikbaar weerstandsvermogen uit de algemene reserve (gevoed door de begrotingssaldi) en de reserve Wilderszijde (gevoed door jaarlijkse waardeontwikkeling Wilderszijde). Onderstaand wordt de ontwikkeling hiervan weergegeven.

bedragen x € 1.000.000

Stand per 31 december	2015	2016	2017	2018	2019
algemene reserve	45,8	49,1	52,8	56,5	60,3
reserve Wilderszijde	1	2,3	3,7	5,1	6,7
beschikbaar weerstandsvermogen	**46,8**	**51,4**	**56,5**	**61,6**	**67**
benodigde weerstandsvermogen	60,2	58,4	56,6	54,8	53
weerstandsratio	**0,8**	**0,9**	**1,0**	**1,1**	**1,3**

Te zien is dat de stand van de algemene reserves de komende jaren oploopt tot € 60,3 mln. ultimo 2019. Hoewel dit meer is dan waar we enkele jaren terug nog van uit gingen, is de algemene reserve in 2019 lager dan we dachten in de kadernota 2015. Oorzaak is de omvang van de begrotingsoverschotten die in de begroting 2016-2019 lager zijn dan in de kadernota 2015 werd gedacht. Het bedrag aan benodigd weerstandsvermogen daalt jaarlijks en dat heeft vooral te maken met de verwachte grondverkopen. Minder grond in gemeentelijk bezit betekent ook een lager risicoprofiel. De weerstandsratio loopt de komende jaren op tot 1,1 aan het eind van deze collegeperiode. Dat betekent dat dan ook de kwalificatie “voldoende“ is bereikt. In 2019 stijgt de ratio door tot 1,3 en daarmee is het door de raad gewenste 1,2 gehaald.

Opgemerkt wordt nogmaals dat we de mogelijke kosten die de invoering van de VpB met zich meebrengt voor de GREXen nog niet hebben meegenomen in de bovenstaande tellingen, noch in de paragraaf weerstandsvermogen. In het geval er VpB betaald moet gaan worden, is voorgeschreven dat de te betalen belasting ten laste van de verwachte begrotingsoverschotten moeten komen, die daardoor kleiner zullen worden.

1.3 Financieel perspectief na invoering nieuwe BBV-voorschriften

Op 10 juli 2015 is het rapport "grondexploitaties – voornemen tot herziening verslaggevingsregels grondexploitaties" verschenen. Dit rapport heeft tot doel om de afbakening, definiëring en verslaggevingsregels die het BBV stelt ten aanzien van de waardering van Grondexploitaties (GREX) en Niet In Exploitatie Genomen Gronden (NIEGG) met ingang van 1 januari 2016 te veranderen. Aanleiding daartoe zijn de ontwikkelingen op het gebied van grondexploitaties, waaronder de forse afboekingen op grondposities in de afgelopen jaren door gemeenten, de aanbevelingen uit het Rapport Vernieuwing BBV over transparantie en vergelijkbaarheid en de aankomende Omgevingswet. Ook de komst van de Vennootschapsbelasting (VpB) speelt hierbij een rol.

Er is bij het opstellen van deze begroting nog niet besloten tot de voorgenomen wijziging, maar omdat we er vanuit gaan dat deze stelselwijziging uiteindelijk zal worden doorgevoerd, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de mogelijke consequenties ervan op de begroting van Lansingerland.

1.3.1 De voorgenomen wijzigingen

Samengevat behelzen de voorgenomen wijzigingen het volgende:

- Richttermijn voor een GREX is 10 jaar. Dit betekent dat voor langer durende GREXen de opbrengsten na 10 jaar niet meer geïndexeerd mogen worden.

  Lansingerland heeft twee exploitaties waarvoor dit (beperkte) consequenties heeft: Oudenland en Groenzoom (Ruimte voor Ruimte).

- Toe te rekenen rente aan GREXen is niet de rekenrente maar het gewogen gemiddelde rentepercentage van de leningenportefeuille van de gemeente naar verhouding Vreemd Vermogen/Eigen Vermogen.

  De raad heeft in april 2015 de nota rentebeleid vastgesteld en daarin staat dat de (reken)rente, vanaf 2016 wordt vastgesteld op 3,0%. De rekenrente is het percentage waarmee we jaarlijks de boekwaarde van de Grondexploitaties en de NIEGG belasten. Dit vanuit de gedachte dat de aangekochte gronden met vreemd vermogen zijn gefinancierd en er daarom ook rentekosten aan de GREX/NIEGG moet worden toegerekend. De voorgenomen wijziging behelst dat niet een rekenrente mag worden gehanteerd maar de gemiddelde rente die we daadwerkelijk aan de banken betalen. Deze bedraagt in 2016 ongeveer 2,5% over de gehele leningenportefeuille. Daarnaast gaat de voorgenomen wijziging er vanuit dat een deel van de GREXen is gefinancierd met Eigen Vermogen en de gronden niet volledig met Vreemd Vermogen (leningen) zijn gefinancierd. Op basis van de jaarrekening 2014 bedraagt het aandeel EV ongeveer 10%. Dit betekent dat voor de doorrekening van de GREXen gerekend moet worden met een omslagrente van 2,25%.

  Per saldo heeft dit als consequentie dat van de jaarlijks aan de banken te betalen rente er een kleiner deel mag worden doorbelast aan de GREXen. Dit heeft een aanmerkelijk negatief effect op de jaarschijven. Anderzijds loopt de boekwaarde van de GREXen minder snel op en kan er een deel van de Voorziening "verlieslatende complexen" vrijvallen naar de algemene reserve. Ook zal de voorziening met een lagere jaarlijkse dotatie toekunnen wat weer een positief effect heeft op de jaarschijven.

- De categorie NIEGG wordt afgeschaft. Zolang we gronden nog niet kwalificeren als GREX komen deze als strategische gronden op de balans.

  Omdat Wilderszijde nog niet in exploitatie is genomen en er ook nog geen exploitatie begroting door de raad is goedgekeurd, zal Wilderszijde als strategische grond op de balans komen te staan.

- Huidige NIEGG wordt omgezet tegen de boekwaarde per 1-1-2016 zonder afwaardering. Uiterlijk 31 december 2019 zal een toets moeten plaatsvinden op de marktwaarde tegen de dan geldende bestemming.

  Indien de marktwaarde eind 2019 hoger is dan boekwaarde, blijft de boekwaarde in de administratie staan. Is de marktwaarde lager dan de boekwaarde, dan dient dit lagere bedrag in de administratie te worden opgenomen en moet het verschil met de boekwaarde vanuit de algemene reserve worden aangevuld.

- Toerekenen van rente en andere kosten is niet langer toegestaan voor gronden die nog niet in exploitatie zijn genomen.

  Naar aanleiding van het overleg met de provincie over Wilderszijde is recent besloten om vanaf 2015 de NIEGG met de interne rekenrente te belasten. Deze rentetoerekening leidt tot een voordeel voor de algemene middelen van ongeveer € 2 mln. per jaar. Dit bedrag werd voor ongeveer € 1 mln. gebruikt als structurele dekking in de begroting, het ander miljoen werd gedoteerd aan de reserve Wilderszijde. Als gevolg van de voorgenomen wijziging mogen geen kosten meer worden toegerekend en vervalt daarmee ook de onttrekking aan de voorziening. Dit betekent het niet meer doteren aan de reserve Wilderszijde en een structurele tegenvaller in de jaarschijven.

1.3.2 Financiële consequenties

De financiële consequenties van de voorgenomen wijziging van het BBV zijn daarmee fors voor Lansingerland. In onderstaande tabel wordt het effect op de begroting 2016-2019 gepresenteerd. Het betreft een grove benadering van de consequenties.

Effect op jaarschijven	2016	2017	2018	2019	2020
structureel nadeel GREX	-1	-1	-1	-0,9	-0,7
structureel nadeel NIEGG Wilderszijde	-0,8	-0,9	-1	-1	-1,1
totaal structureel effect op jaarschijven	**-1,8**	**-1,9**	**-2**	**-1,9**	**-1,8**
Effect op eigen vermogen	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
eenmalige verlaging voorziening verlieslatende complexen	4,7				
geen stortingen meer in reserve Wilderszijde	-1,3	-1,3	-1,4	-1,5	-1,7
nadeel exploitatie structureel	-1,8	-1,9	-2	-1,9	-1,8
Subtotaal	1,6	-3,2	-3,4	-3,4	-3,5
Totaal cumulatief effect op algemene reserve einde jaar	**1,6**	**-1,6**	**-5**	**-8,4**	**-12**

Wanneer besloten wordt dat de voorgenomen wijziging van de BBV daadwerkelijk per 1 januari 2016 van kracht is, dan zal er een exacte berekening van de consequenties worden gemaakt. We zullen deze consequenties dan als eerste wijziging op de begroting 2016 aan de raad aanbieden.

Beeld begroting 2016-2019

De gevolgen van de voorgenomen wijziging zijn per saldo € 2 mln. negatief voor de jaarschijven en uiteindelijk € 8 mln. negatief in 2019 voor de algemene reserve. Lansingerland blijft nog wel positieve jaarsaldi houden alsmede een positieve algemene reserve. De stelselwijziging leidt ook niet tot een lager risicoprofiel, dat blijft gelijk.

Het betreft hier een louter financieel technische stelselwijziging die leidt tot een verschuiving van kosten en opbrengsten in de tijd. Voor de komende jaren heeft dat een negatief effect, maar op de langere termijn wordt het effect uiteindelijk geneutraliseerd door een hogere boekwinst bij verkoop van de

gronden. Onderstaand zijn de begrotingscijfers gepresenteerd als ware de herziening van de BBV al van kracht per 1 januari 2016.

Verwacht begrotingssaldo	2016	2017	2018	2019
Begroting 2016-2019	**3.209**	**3.746**	**3.663**	**3.859**
effect herziening BBV	-1.800	-1.900	-2.000	-1.900
begroting 2016-2019 na herziening BVV	**1.409**	**1.846**	**1.663**	**1.959**

De verwachte begrotingsoverschotten zullen als gevolg van de herziening BBV dus verminderen. In onderstaand overzicht worden de gevolgen voor het beschikbaar weerstandsvermogen in beeld gebracht.

bedragen x € 1.000.000

Stand per 31 december	2015	2016	2017	2018	2019
algemene reserve	45,8	49,1	52,8	56,5	60,3
reserve Wilderszijde	1	2,3	3,7	5,1	6,7
mutatie a.g.v. herziening BBV	1,6	-1,6	-5	-8,4	-12
beschikbaar weerstandsvermogen	**48,4**	**49,8**	**51,5**	**53,2**	**55**
benodigde weerstandsvermogen	60,2	58,4	56,6	54,8	53
weerstandsratio	**0,8**	**0,9**	**0,9**	**1,0**	**1,0**

Dit overzicht laat zien dat de weerstandsratio langzamer toeneemt na invoering van de herziening. In 2018 zal de score “voldoende” worden behaald.

1.4 Vennootschapsbelasting

Op 18 december 2014 is het wetsvoorstel “modernisering vennootschapsbelastingplicht voor overheidsondernemingen” aangenomen door de Tweede Kamer. Het achterliggende doel van het wetsvoorstel is, mede onder druk van de Europese Commissie, het scheppen van een gelijk speelveld tussen overheidsondernemingen en private ondernemingen. Zoals het nu is geregeld, bezondigt Nederland zich aan verboden staatssteun. De Eerste Kamer heeft inmiddels ook met het wetsvoorstel ingestemd, wat betekent dat gemeenten vanaf 1 januari 2016 Vennootschapsbelasting moeten gaan betalen over commercieel getinte activiteiten (activiteiten welke dus ook door het bedrijfsleven kunnen worden uitgevoerd). Voorwaarde voor het betalen van belasting is dat op deze activiteiten winst wordt gemaakt.

Gemeenten moeten in de begroting voor 2016 rekening houden met de VpB-heffing. Daartoe moeten vragen worden beantwoord als: welke activiteiten zijn belastingplichtig, hoe wordt het fiscale resultaat op deze activiteiten bepaald en hoe gaat de fiscale openingsbalans eruit zien? Probleem daarbij is dat er onduidelijkheid bestaat over de wettelijke bepalingen, de set van spelregels en de reikwijdte van begrippen. Daarbij zijn de gemeenten met name afhankelijk van standpunt bepaling door de belastingdienst en deze laat op zich wachten.

De te betalen Vpb-belasting mag niet aan de GREXen worden toegerekend maar komt ten laste van het begrotingsresultaat van de betreffende jaren.

Stand van zaken Lansingerland
Ondanks het feit dat veel nog niet duidelijk is, heeft de gemeente medio 2015 besloten om externe ondersteuning in te huren voor duiding van de Vpb-druk voor de gemeente. Daarbij lopen we twee sporen:

1. Step in Control ondersteunt bij het bepalen van de Vpb-druk op de niet GREX-gerelateerde activiteiten. Inmiddels is geïnventariseerd welke activiteiten Vpb-plichtig zijn en van deze activiteiten wordt momenteel bekeken hoe hoog de fiscale winst in de toekomst zou kunnen uitvallen. Op dit moment lijkt dat beperkt te blijven tot ongeveer de € 13.000 die nu al als Vpb-last in de begroting voor 2016 is opgenomen.
2. PWC ondersteunt bij het bepalen van de Vpb-druk op de GREXen. Hierbij ontbreken nog relevante uitgangspunten. Zoals de vraag of we terug mogen kijken naar de oorspronkelijke startdatum van de GREXen of dat het vertrekpunt voor de winstbepaling op de GREXen op 1 januari 2016 ligt. Daarboven ligt nog de vraag of een (negatieve) grondexploitatie überhaupt een ondernemersactiviteit is. Antwoord op deze vraag is er niet. Komende periode gaan we in overleg met de belastingdienst om te proberen hen een standpunt te ontlokken in deze. De verwachte kosten voor de invoering van de VPB voor de GREXen zijn daarom nog zeer lastig te duiden. Ze lopen momenteel uiteen van nihil (wanneer de GREX niet als ondernemersactiviteit kwalificeert) tot ruim 10 mln. (wanneer het startmoment op 1 januari 2016 wordt bepaald) wat een extra last van ongeveer € 0,45 mln. per jaar betekent.

Deze onzekerheid maakt dat in de begroting voor de Vpb geen bedrag wordt opgenomen behoudens de € 13.000 voor Vpb op de niet-GREXen. Zodra er meer duidelijkheid is wordt de raad uiteraard geïnformeerd.

1.5 Leeswijzer

De begroting 2016-2019 begint met een inleiding waarbij in een separaat deel expliciet aandacht wordt besteed aan de financiële situatie.

In hoofdstuk 2 worden de programma's gepresenteerd en het overzicht algemene dekkingsmiddelen.

In hoofdstuk 3 komen de paragrafen aan bod. Paragrafen geven, als een dwarsdoorsnede door de programma's, inzicht in een aantal bedrijfsvoeringaspecten van de gemeente.

In hoofdstuk 4 wordt de meerjarenbegroting in financiële zin gepresenteerd. Dat betekent de staat van baten en lasten, de verdeling van de middelen in structureel en incidenteel, de geprognosticeerde balans, de uitgangspunten voor de begroting en het begroot EMU-saldo.

Daarna volgen de bijlagen. Deze behelzen drie overzichten. Ten eerste het overzicht van reserves en voorzieningen en een toelichting hierop. Ten tweede het overzicht van geplande investeringen (MIP en GREX) en tenslotte een overzicht van de verwachte rente risiconorm.

2. Programma's

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de 6 programma's beschreven. Iedere beschrijving start met een duiding van het beoogd maatschappelijk effect van het programma en een overzicht van de totale baten en lasten.

Tevens worden de belangrijkste financiële verschillen tussen de jaren verklaard. Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 daarbij aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Ieder programma is opgebouwd uit meerdere beleidsvelden. Per beleidsveld presenteren we het volgende:

- Wat willen we bereiken? Zo concreet mogelijk wordt hier beschreven wat aan het eind van deze collegeperiode bereikt moet zijn.
- Wat gaan we daarvoor in 2016 doen? Hier wordt aangegeven wat er in 2016 precies gebeurt om bij te dragen aan het te bereiken doel. Zoveel als mogelijk hebben we daarbij output gerichte resultaten geformuleerd.
- Wat gaat het kosten? De baten en lasten per beleidsveld worden gepresenteerd, waarbij de lasten worden onderverdeeld in directe lasten, doorbelasting en kapitaallasten.

Ten slotte geven we per programma nog een overzicht van relevante kengetallen/indicatoren die iets zeggen over het programma. Deze kengetallen geven informatie over het betreffende programma, maar er wordt de komende jaren niet actief op gestuurd. Het zijn resultanten van het ingezette beleid.

2.1 Programma 1: Bestuur en dienstverlening

Beoogd maatschappelijk effect
Een van de speerpunten van het college is 'Anders besturen'. Dit uit zich in een daadkrachtige en transparante manier van besturen, een optimale dienstverlening, een goede (bestuurlijke) samenwerking, ook met inwoners. Het is daarbij van belang dat we snel op nieuwe ontwikkelingen en veranderingen kunnen inspelen. Zo blijft Lansingerland een aantrekkelijke gemeente om te wonen, ondernemen, werken en recreëren.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

bedragen x €1000

Totaal Programma 1	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Totaal lasten	11.176	9.654	9.072	9.021	9.004	9.100
Totaal baten	978	1.751	921	921	921	921
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-10.198	-7.904	-8.150	-8.100	-8.083	-8.178
Toevoeging reserves	-6	-	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-	-	-
Geraamde resultaat	-10.204	-7.904	-8.150	-8.100	-8.083	-8.178

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld
De gedaalde lasten in de begroting 2016 worden voornamelijk veroorzaakt doordat er in 2016 geen verkiezingen plaatsvinden (€ 209.000), door bezuiniging op de dienstverlening (€ 75.000, KN 2015 nr. 1) en bezuiniging op communicatie (€ 25.000, KN 2015 nr. 3). In 2015 was er € 140.000 beschikbaar voor nieuw beleid, in 2016 is dit € 60.000 voor onder andere de dialoog met de burger. Incidentele kosten voor inrichting van het zaaksysteem zijn in 2015 begroot, echter er zal bij de jaarrekening 2015 een voorstel worden gedaan om deze post door te schuiven naar 2016 (€ 88.000). Hiernaast wordt er in 2016 minder doorbelast vanuit de vakafdelingen naar de producten (€ 49.000) in verband met efficiënter werken. De programmamanager heeft haar werkzaamheden medio 2015 afgerond, de reguliere werkzaamheden zijn opgepakt door projectleiders binnen de gemeentelijke organisatie zonder urenuitbreiding.

Tegenover de daling van de lasten staat eveneens een afname van de baten. De daling van de baten in de begroting 2016 is voornamelijk het gevolg van een incidentele ontvangst in 2015 uit de liquidatie van de Stadsregio (€ 770.000).

Het programma kent de volgende beleidsvelden:
- Gemeenteraad, college en griffier;
- Samenwerking;
- Dienstverlening.

2.1.1 Beleidsveld gemeenteraad, college en griffier

Wat willen we bereiken?
'Anders besturen' houdt in voldoende bestuurskracht en een efficiënt en integer bestuur. Openheid van bestuur is voor dit college de norm, daarbij hoort een adequaat en tijdig informeren van de raadsleden, zodat zij goed hun werk kunnen doen. Betrokkenheid bij en van de inwoners en ondernemers is essentieel voor een goed bestuur. Het college geeft hier onder meer invulling aan via wijkgericht werken, burgerparticipatie, de dialoog en het kernwethouderschap. De gemeenteraad wil de inwoners van Lansingerland in een meer vroegtijdig stadium en meer intensief betrekken bij het besluitvormingsproces. Procedures hiertoe worden verder uitgewerkt en zullen in 2016 na een proefperiode en evaluatie definitief worden gemaakt.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
1.1	De in 2015 gekozen nieuwe vergaderstructuur wordt in 2016 geïmplementeerd.	Nieuwe vergaderstructuur met een duidelijk onderscheid tussen de besluitvormingsfasen: beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming.
1.2	Het presidium ontvangt maandelijks een update van de bestuurlijke planning van het college en drie maandelijks een update op de voortgang van het college programma.	Zo actueel mogelijk inzicht in de bestuurlijke planning.
1.3	Wijkgericht werken wordt verder ontwikkeld in het kader van effectief besturen.	Wijkspreekuren en het organiseren van een tweede alliantiebijeenkomst.

1.1 Nieuwe vergaderstructuur Raad
In 2015 heeft de gemeenteraad samen met de griffie gekozen voor een nieuwe vergaderstructuur. Kern van deze structuur is een duidelijkere scheiding tussen de beeldvormingsfase, de oordeelsvormende fase en de besluitvormingsfase. Doel is dat de besluiten op een transparante, zorgvuldige en meer interactieve manier tot stand komen. Verder wil de raad de inwoners van Lansingerland eerder en intensiever betrekken bij de besluitvorming. Raad en griffie werken de procedures hiervoor verder uit. Na een proefperiode en evaluatie zal in de loop van 2016 de procedure deel uit maken van de nieuwe manier van werken.

1.2 Bestuurlijke planning
Het college stelt een dynamische bestuurlijk planning op. Hiermee krijgt de raad al in een vroeg stadium een indicatie van de behandelmomenten in de commissies en gemeenteraad. Dit ondersteunt de besluitvormingsfasen: beeldvorming, oordeelvorming en besluitvorming.

1.3 Wijkgericht werken
Wijkgericht werken is een belangrijk uitgangspunt bij het effectief besturen en tevens één van de speerpunten van beleid van ons college. In 2016 willen wij dit verder ontwikkelen. Dit brengen we tot uiting door het voortzetten van het wijkspreekuur, het organiseren van een tweede alliantiebijeenkomst en het verder integreren van burgerparticipatie en burgerkracht in de programma's.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	3.572	2.170	1.970	2.034	2.010	2.096
Doorbelasting	2.215	2.089	1.926	1.886	1.888	1.891
Kapitaallasten	18	14	11	11	11	11
Totaal lasten	5.804	4.272	3.907	3.931	3.909	3.999
Totaal baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	-5.804	-4.272	-3.907	-3.931	-3.909	-3.999

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.1.2 Beleidsveld samenwerking

Wat willen we bereiken?
Bij 'Anders Besturen' past een efficiënte en bestuurlijke samenwerking. We sluiten aan bij wat inwoners en organisatie aan eigen verantwoordelijkheid kunnen dragen en moedigen eigen initiatief en het nemen van verantwoordelijkheid aan. Om dit te bereiken zetten we de ingezette lijn van burgerparticipatie voort en breiden we deze uit. We betrekken inwoners niet alleen bij de voorbereiding van besluiten, maar dagen ze ook uit om een rol te spelen bij de uitvoering. Bij nieuwe gemeentegrensoverschrijdende taken en herziening van bestaande samenwerkingsverbanden richten we ons allereerst op samenwerking met onze buurgemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zoetermeer; of we zoeken samenwerking daar waar wij kwaliteit en efficiency kunnen verhogen.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
1.4	Burgerparticipatie, burgerinitiatief, de dialoog en wijkgericht werken stimuleren we actief.	Eind 2016 hebben inwoners onder eigen verantwoordelijkheid (informele) burgerinitiatieven ingediend. Eind 2016 hebben we inwoners in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij beleid en uitvoering. Eind 2016 is de opbrengst van de dialoog met de inwoners afgerond.

1.4 Burgerparticipatie
Het college heeft burgerparticipatie, ook een onderdeel van 'Anders besturen', hoog in het vaandel staan. In 2015 hebben wij de eerste dialoog met de samenleving afgerond. In 2016 zetten wij in op een tweede dialoog. Vervolgens gaan we het proces inbedden in onze organisatie om zo de komende jaren tot een gestructureerde aanpak te komen. De allianties zien wij als een vorm van burgerinitiatief die ondersteuning kunnen vragen.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	354	262	238	243	245	247
Doorbelasting	167	102	137	135	135	135
Kapitaallasten	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	521	364	375	378	380	382
Totaal baten	-	770	-	-	-	-
Saldo	-521	406	-375	-378	-380	-382

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.1.3 Beleidsveld dienstverlening

Wat willen we bereiken?
We streven naar een vlotte en goede dienstverlening, die aansluit bij de behoeften van onze inwoners, bedrijven en instellingen. Ze kunnen steeds meer producten en diensten digitaal aanvragen. Afhandeling gebeurt binnen de daarvoor afgesproken servicenormen. Deze staan in het Kwaliteitshandvest.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
1.5	Klanttevredenheid op het servicepunt meten.	Op basis van de klanttevredenheidsmeting hebben wij de behoefte van onze inwoners en onze eigen ambitie bepaald.
1.6	Wij richten onze dienstverlening op basis van de klanttevredenheidsmeting, in op de behoefte van onze inwoners.	Onze dienstverlening is gebaseerd op de behoefte van onze inwoners. Eveneens is de behoefte van onze inwoners vertaald in Kritische Prestatie-indicatoren.
1.7	Wij richten onze bedrijfsvoering op efficiënte wijze in.	Er wordt efficiënter gewerkt door meer op afspraak te werken en de mogelijkheid tot vrije inloop te beperken. Inwoners hebben geen wachttijd meer. De personeelskosten nemen af.
1.8	Tijdig afhandelen klachten, bezwaren en (Wob)verzoeken.	Binnen de daarvoor gestelde termijn handelen wij 97% van de klachten af. Binnen de daarvoor gestelde termijn handelen wij 90% van de bezwaren af. Binnen de daarvoor gestelde termijn handelen wij 95% van de Wob-verzoeken af.
1.9	Ambtelijk horen.	Verkorten van de afhandeltermijnen.

1.5 Klanttevredenheid op het servicepunt meten
Om de klanttevreden op het servicepunt te kunnen meten, komt bij elke balie een extra scherm. De inwoners of ondernemer kan hierop het verloop van de aanvraag volgen. Nadat de baliemedewerkster de aanvraag heeft afgehandeld, kan de inwoner of ondernemer op het scherm aangeven wat hij of zij van de dienstverlening vond, eventueel met een toelichting. Wij krijgen zo inzicht in wat de inwoners willen en kunnen onze ambities hier op afstemmen. We sturen op de kwaliteit van de dienstverlening.

1.6 Wij richten onze dienstverlening in op de behoefte van onze inwoners
Door het meten van de klanttevredenheid weten wij wat er leeft bij de inwoners en wat hun wensen zijn. Deze wensen vertalen wij in Kritische Prestatie-indicatoren. Maandelijks bekijken we of we de nieuwe en de reeds bestaande prestatie-indicatoren halen. In de loop van 2016 starten we met een klanttevredenheidsonderzoek bij het callcenter. Onze dienstverlening breiden we verder uit met de mogelijkheid om, tegen een vergoeding, documenten thuis af te leveren. Daarnaast kunnen inwoners en ondernemers steeds meer producten en diensten digitaal afnemen.

1.7 Wij richten onze bedrijfsvoering op efficiënte wijze in
Vanaf 2016 kunnen inwoners en ondernemers producten of diensten alleen op afspraak aanvragen. Door voornamelijk op afspraak te werken kunnen we medewerkers efficiënter inzetten. Hierdoor behalen we met dezelfde bezetting een hogere productiviteit. Ook voorkomen we zo lange wachttijden.
Inwoners van Lansingerland die niet in staat zijn naar het gemeentehuis te komen, kunnen gebruik maken van de service gemeente(t)huis. Medewerkers komen naar de inwoner toe om de aanvraag in te nemen en leveren het aangevraagde document na enige tijd weer bij de inwoner thuis af.

1.8 Tijdig afhandelen klachten, bezwaren en (Wob)verzoeken

Klachten en bezwaren handelen we af volgens de afgesproken procedure in de betreffende verordening. In 2016 verwachten wij een lichte toename van het aantal klachten. Deze lichte toename komt voornamelijk voort uit de toegevoegde taken in het sociaal domein.
Het aantal Wob-verzoeken is in de laatste twee jaar gedaald. We verwachten dat dit in 2016 doorzet. Een oorzaak hiervoor is niet aan te geven.
Het aantal ingediende bezwaarschriften zal in 2016 ongeveer gelijk blijven. De verhouding algemene kamer / sociale kamer is hierbij ongeveer 50 – 50. Wel is er sprake van een toename van het aantal bezwaarschriften in het kader van de 3 Decentralisaties, en dan met name inzake huishoudelijke hulp. Dit komt door de wijziging van beleid per 1 juli 2015. Of deze trend zich zal voortzetten, is vooralsnog niet aan te geven.

1.9 Ambtelijk horen

Om de afhandeltermijnen van bezwaren en klachten te verkorten is per januari 2015 (klachten) en per september 2015 (bezwaren) het ambtelijk horen ingevoerd. Het betreft hier minder complexe bezwarenprocedures (met name sociale kamer) en het focussen op informele en gemandateerde afhandeling van klachten.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	667	909	666	646	646	646
Doorbelasting	4.182	4.100	4.117	4.059	4.062	4.066
Kapitaallasten	1	9	7	7	7	7
Totaal lasten	4.850	5.018	4.790	4.713	4.715	4.719
Totaal baten	978	981	921	921	921	921
Saldo	-3.872	-4.038	-3.869	-3.791	-3.794	-3.798

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.1.4 Kengetallen programma 1

	2014	2015	2016
Gemeenteraad, college en griffier			
Beantwoording van artikel 37 vragen binnen wettelijke termijn (30 dagen)	n.b.	95%	95%
Samenwerking			
Aantal inwoners lid digitaal burgerpanel	1000	1500	1600
Aantal uitgezette enquêtes via het burgerpanel	3	3/4	5
Aantal verbonden partijen	15	15	15
Dienstverlening			
Aantal uren balies geopend per week	38	34	28
Gemiddelde wachttijd aan de balie met afspraak	2.09	1.14	≤1 min
Gemiddelde wachttijd aan de balie zonder afspraak	10.15	9.40	n.v.t.
Telefonische bereikbaarheid binnen 30 seconden	22 sec	42 sec	<25 sec
Aantal vernieuwde e-formulieren op website	16	16	16
klachten[2]	80	80	95(incl.3D)
bezwaren[3]	240	280(incl.3D)	280(incl.3D)
claims[4],	85	90	90
ingebrekestellingen[5];	30	30	30
Wob-verzoeken	120	120	120
Percentage van het binnen de termijn afgehandelde:			
- klachten	93%	95%	97%
- bezwaren	75%	80%	90%
- ingebrekestellingen	100%	100%	100%
- Wob-verzoeken	95%	95%	95%
Betaalde dwangsommen per jaar	2	2	2

[2] Jaarlijks gaat het om ca. 80 binnengekomen klachten. Daarvan zijn er uiteindelijk ca. 60 ontvankelijk. Van deze 60 klachten handelen we het merendeel informeel af. Minder dan 10% wordt formeel afgehandeld.

[3] Een absoluut getal zegt niet zoveel; het is beter het aantal bezwaren te relateren aan het aantal genomen besluiten. 90% van de bezwaren komt in reactie op een besluit rond een uitkering (4033 besluiten waartegen 133 bezwaren) of een besluit rond een vergunning (1172 besluiten die geleid hebben tot 87 bezwaren). Uiteindelijk zijn er van deze 250 bezwaren 10 (deels) gegrond. Dit is een percentage van 0,2% van het aantal genomen besluiten.

[3] Dit is jaarlijks een redelijk constant getal en betreft vooral claims rond zaken in de buitenruimte.

[5] Slechts in 1 of 2 gevallen per jaar leidt dit tot het uitkeren van een dwangsom. In 95% van de gevallen behandelen we alsnog de vraag van de burger binnen de termijn.

2.2 Programma 2: Sport, cultuur en onderwijs

Beoogd maatschappelijk effect
Lansingerland is een gezonde, krachtige en zorgzame samenleving (een van de speerpunten van het collegeprogramma) met een ruim aanbod van onderwijs en een mooi voorzieningenniveau. De voorzieningen zorgen voor sociale samenhang en onderlinge betrokkenheid in onze kernen. In Lansingerland dagen we de inwoners - jong en oud - uit om een gezonde en actieve leefstijl te hebben en actief mee te doen op allerlei terreinen. Wij gaan daarbij uit van de eigen kracht en zelfredzaamheid van onze inwoners. Het zelforganiserend vermogen is kenmerkend voor onze wijken, buurten en verenigingen.

In het programma onderwijs, sport en cultuur betekent dit dat wij een basisinfrastructuur bieden van algemene voorzieningen, zoals scholen, sportaccommodaties, kinderopvang en een bibliotheek. Op deze plekken kunnen mensen elkaar ontmoeten en sociale contacten opdoen. Zo ontstaan (informele) netwerken.

Verenigingen, evenementen en culturele activiteiten zorgen voor binding en samenhang. We zijn actief met de verenigingen op zoek naar mogelijkheden om het verenigingsleven in Lansingerland op peil te houden en nieuw elan te geven. Dat betekent dat we tijd steken in onze relatie met de (sport)verenigingen. Daarnaast proberen we het bedrijfsleven hier actief bij te betrekken. De dialoog met de samenleving uit 2015 steunt ons in onze ambitie om te zoeken naar nieuwe verbindingen en andere samenwerkingsverbanden die het verenigingsleven nieuw elan kunnen geven.

In dialoog met het onderwijs en de kinderopvang komen we in 2016 met een integrale visie op onderwijs waarin onder meer het doorontwikkelen naar brede schoolconcepten of integrale kindcentra aan de orde komt.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

bedragen x €1000

Totaal Programma 2	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Totaal lasten	19.831	18.235	16.002	15.738	15.888	16.178
Totaal baten	1.546	1.766	1.639	1.661	1.685	1.685
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-18.285	-16.469	-14.363	-14.077	-14.203	-14.493
Toevoeging reserves	-1.459	-59	-349	-349	-349	-349
Onttrekking reserves	878	648	510	524	609	628
Geraamde resultaat	-18.866	-15.881	-15.222	-14.950	-15.161	-15.470

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld
De gedaalde lasten in de begroting 2016 (€ 2,2 mln.) worden voornamelijk veroorzaakt door enkele grote mutaties. Door de verlaging van de interne rekenrente van 3,5% in 2015 naar 3% vanaf 2016 dalen de kapitaallasten van de afgesloten investeringen. Dit leidt tot een voordeel van circa € 750.000. Door minder geraamde uren dalen de doorbelaste apparaatskosten (€ 450.000). De incidentele lasten in 2015 hebben grotendeels betrekking op overheveling van budgetten uit 2014 (zie de jaarrekening 2014) en de sloopkosten van een tijdelijke VO – school in Bleiswijk (zie voorjaarsnota 2015). Deze incidentele lasten veroorzaken een voordeel van circa € 480.000 in 2016. De voorziening "onderhoud gemeentelijke accommodaties" is in de jaarrekening 2014 opgeheven. De geraamde storting in 2015 in deze voorziening wordt bij de najaarsnota omgezet in een storting in de nieuw gevormde reserve "groot onderhoud gemeentelijke accommodaties" (€ 280.000). De geraamde bijdrage aan schoolbesturen voor de kosten van de 1e inrichting OLP en meubilair worden gedekt ten laste van de reserve "1e inrichting OLP en meubilair" (€ 125.000, zie mutatie reserves).

Het verschil tussen de baten 2015 en 2016 wordt veroorzaakt door diverse kleine mutaties.

Het programma kent de volgende beleidsvelden:
- Sport;
- Cultuur;
- Onderwijs en kinderopvang.

2.2.1 Beleidsveld Sport

Wat willen we bereiken?
Sporten houdt mensen fit en gezond. Niet alle sporten worden in verenigingsverband beoefend, maar waar dat wel het geval is, zien we dat sportverenigingen niet alleen zorgen voor de ontwikkeling van talent, maar ook voor een netwerk en sociale binding. Wij vinden vitale sportverenigingen belangrijk in onze gemeente. Daarom proberen we oplossingen te realiseren voor diegenen die het lidmaatschap van een vereniging niet kunnen betalen.

Vanuit het in 2014 vastgestelde vastgoedbeleid zoeken we voortdurend naar een zo efficiënt mogelijk gebruik van onze sportaccommodaties en sluiten we zo veel mogelijk aan op de vraag. Ook zorgen we voor voldoende speel- en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
2.1	Wij voeren conform het meerjaren investeringsprogramma en waar noodzakelijk renovaties uit aan sportvelden.	Wij hebben de noodzakelijke renovaties uitgevoerd.
2.2	Optisport beheert en exploiteert namens de gemeente de binnensportaccommodaties.	Wij stellen vast dat de exploitatie door Optisport conform de afspraken is uitgevoerd binnen de financiële en kwalitatieve kaders.
2.3	We zetten sport in de spotlight.	In 2016 hebben we een 'maand van de sport' georganiseerd.

2.1 Renovatie sportvelden
In het meerjaren investering programma (MIP) dat onderdeel is van het beheerplan Sportcomplexen is opgenomen welke velden wanneer gerenoveerd moeten worden om te blijven voldoen aan de kwaliteitseisen. Bij het uitvoeren van de werkzaamheden vormt de MIP de leidraad. Maar indien blijkt dat vervanging in het aangegeven jaar in de MIP (nog) niet noodzakelijk is, dan schuiven we deze vervanging minimaal een sportseizoen door.

2.2 Optisport
De gemeente heeft het beheer en de exploitatie van sportgebouwen, sociaal-culturele accommodaties en kinderopvanglocaties ondergebracht bij Optisport. De gemeente monitort of Optisport aan de contractafspraken voldoet, zowel in kwalitatieve zin richting gebruikers als in financiële zin. Eenmaal per jaar stellen de gemeente en Optisport een exploitatiebegroting vast. Na het sluiten van het boekjaar maken we het resultaat inzichtelijk: bij een hoger exploitatieresultaat valt een deel hiervan (60%) toe aan de gemeente.

2.3 Sport in de spotlight
We zetten de sport aan het einde van het seizoen, in opmaat naar een nieuw seizoen (medio 2016), extra in de spotlight. We doen dit in overleg met de sportverenigingen, bijvoorbeeld door de organisatie van de maand van de sport, door de huldiging van Nederlands kampioenen bij de junioren op het gemeentehuis en door de organisatie van een thema-avond voor bestuurders in de sport.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	1.677	1.870	1.590	1.643	1.821	1.821
Doorbelasting	568	459	460	454	454	455
Kapitaallasten	3.611	3.065	2.926	2.760	2.889	2.908
Totaal lasten	5.856	5.395	4.975	4.856	5.164	5.183
Totaal baten	968	1.059	1.081	1.103	1.127	1.127
Saldo	-4.888	-4.336	-3.895	-3.753	-4.037	-4.056

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.2.2 Beleidsveld Cultuur

Wat willen we bereiken?
We stimuleren een basisaanbod aan cultuur voor inwoners om zich te kunnen ontplooien, een aangename leefomgeving te creëren en de sociale cohesie te versterken. Culturele vorming zorgt voor de ontwikkeling van talent en leert jong en oud met respect met elkaar om te gaan. In een veranderende samenleving leidt cultuur tot versterking van sociale cohesie en de versterking van culturele waarde. In 2016 werken we een visie uit, waarin we verkennen hoe we de maatschappelijke waarde van cultuur, kunst en erfgoed kunnen inzetten voor een sterke samenleving en ter onderstreping of versterking van onze identiteit.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Resultaat 2016
2.5	We stimuleren cultuur door subsidiëring van creatieve, kunstzinnige en muzikale vorming en de ontwikkeling van een cultuurhuis.	Creatieve, kunstzinnige en muzikale activiteiten voor kinderen t/m 18 en kwetsbaren. In samenwerking met verenigingen zijn ideeën uitgewerkt voor een cultuurhuis. De kwaliteit van cultuureducatie binnen het primair onderwijs is geborgd door project 'de E-lijn'. We brengen als aanvulling op 'de E-lijn' de subsidieregeling 'impuls muziekonderwijs' bij scholen en muziekverenigingen onder de aandacht. In 2016 is de doelstelling van het Jeugdcultuurfonds overgenomen door een of meerdere partners in het bedrijfsleven.
2.6	We stimuleren via het bibliotheekwerk de informatieve, educatieve en lees/literaire ontwikkeling van kinderen t/m 18 jaar en kwetsbare inwoners.	In samenwerking met Bibliotheek Oostland definiëren we een toekomstvisie voor de bibliotheekfunctie na 2017. In iedere kern blijft een bibliotheekfunctie aanwezig.
2.7	We voeren de Mediawet uit door het subsidiëren van een lokale omroep.	Een goed functionerende lokale omroep, die voldoet aan de eisen van de Mediawet 2008 en het Commissariaat van de Media.
2.8	We onderhouden de kunstobjecten in de openbare ruimte en geven er bekendheid aan.	De kunstobjecten worden opgenomen in de visie op kunst, cultuur en erfgoed die in 2016 wordt vastgesteld.
2.9	We stimuleren gemeentebrede activiteiten en evenementen die gericht zijn op het vergroten van de leefbaarheid en de identiteit van de gemeente Lansingerland.	(Culturele) evenementen, zoals een openlucht concert, realiseren ontmoeting en verbinding tussen de inwoners en een positieve beleving van de woonomgeving.

2.5 Creatieve, kunstzinnige en muzikale vorming en cultuurhuis
Het beleid zoals vastgesteld in de *Kadernota Maatschappelijke Ontwikkeling 2014-2018* gaat uit van zelfredzame volwassenen. De aandacht van de gemeente is ook bij kunst en cultuur vooral gericht op de kwetsbare inwoners en jeugd. Kunst en cultuur zien we in de eerste plaats als een middel tot maatschappelijke participatie en als een bijdrage aan de ontwikkeling van kinderen. Met het vaststellen van de kadernota 2013 is besloten dat 2016 het laatste jaar is waarin op het gebied van kunst en cultuur nog subsidies beschikbaar zijn voor activiteiten die niet voor de doelgroepen bestemd zijn. In verband met de visie op kunst, cultuur en erfgoed evalueren we in 2016 de effecten van de bezuinigingen en zetten die af tegen de betekenis van kunst en cultuur voor het Sociaal Domein. Indien nodig heroverwegen we de

focus op de jeugd en de kwetsbaren of werken we met een nieuw elan aan een ander toekomstperspectief of nieuwe organisatievormen.

In 2016 brengen we in kaart wat de haalbaarheid is voor een 'cultuurhuis'. We zetten vervolgstappen in de samenwerking tussen de diverse partijen, zodat een toekomstbestendig cultuurhuis ontstaat dat zelfstandig kan functioneren. Wij hebben hierin een faciliterende rol.

De cultuurtrein is een driejarig (2014-2016) project dat in samenwerking met Bibliotheek Oostland is opgestart naar aanleiding van de landelijke "Deelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit" voor het primair onderwijs. De uit te voeren activiteiten zorgen voor inbedding van cultuureducatie in het curriculum van de school en voor versterking van de relatie tussen scholen en culturele instellingen. Voor scholen en muziekverenigingen is ook de rijkssubsidieregeling 'impuls muziekonderwijs' beschikbaar. Wij brengen deze actief onder hun aandacht.

In de kadernota 2015 is besloten het Jeugdcultuurfonds af te bouwen. In het bedrijfsleven is de wil aanwezig om het doel achter dit fonds - het financieel ondersteunen van inwoners met een minimaal inkomen om mee te doen aan culturele activiteiten – over te nemen. We blijven actief op zoek naar deze partners.

2.6 Bibliotheekwerk
Onze financiële bijdrage aan het bibliotheekwerk richt zich op de doelgroepen jeugd t/m 18 jaar en de kwetsbare inwoners. Bij de doelgroep jeugd richten wij ons op het voorkomen van een taalachterstand. We schenken daarbij preventief aandacht aan de voor- en vroegschoolse educatie. Bij kwetsbare groepen denken wij voor het bibliotheekwerk voornamelijk aan mensen met een taalachterstand, laaggeletterden, mensen in een sociaal isolement en kwetsbaarheid door een achterstand in digitaliseringsvaardigheden. In samenwerking met Bibliotheek Oostland is in het Meerjarenbeleidsplan 2014 – 2016 vastgelegd op welke wijze deze doelgroepen worden bediend.

In 2016 ontwikkelen we samen met Bibliotheek Oostland een toekomstvisie op de Bibliotheek. In deze visie komen in ieder geval aan de orde de ontwikkelingen op het terrein van lezen en informatie delen en ook de ontwikkelingen in het sociale domein waar het gaat om taalvaardigheden, cultuur en digitaliseringsvaardigheden. In 2016 en 2017 moet de bibliotheek het laatste deel van de structurele bezuiniging van € 300.000 uit de kadernota 2013 verwerken.

2.7 Lokale omroep
Op basis van de Mediawet zijn wij verplicht om zorg te dragen voor de bekostiging van het functioneren van een lokale publieke media-instelling. Wij doen dit door het subsidiëren van RTV Lansingerland. Het Commissariaat voor de Media heeft aan RTV Lansingerland – na een positief advies van de gemeenteraad over de representatieve samenstelling van het programmabeleidbepalende orgaan van deze organisatie – zendtijd toegewezen tot 6 oktober 2018.

2.8 Onderhoud kunstobjecten
Volgens plan onderhouden we de kunstobjecten in de openbare ruimte. In het uit te werken visiedocument kunst, cultuur en erfgoed verkennen we welke betekenis kunst in de openbare ruimte voor ons heeft en of en hoe we hier in relatie met het erfgoed en andere waardevolle objecten aandacht aan kunnen geven.

2.9 Stimuleren gemeente brede activiteiten en evenementen die gericht zijn op het vergroten van de leefbaarheid en de identiteit van Lansingerland
Ter vergroting van de leefbaarheid verstrekken wij waarderings- en/of prestatiesubsidies aan vrijwilligersorganisaties die culturele activiteiten organiseren. We stimuleren activiteiten met een duidelijke - en bij voorkeur duurzame - impact op het sociale domein. Gemeente brede activiteiten leggen verbinding tussen inwoners, dragen bij aan een aangenaam leefklimaat en versterken de identiteit van Lansingerland.

De realisatie van het Annie M.G.Schmidtpark is eind 2015 een feit. Het park is een verbindend element tussen onze kernen en biedt mogelijkheden voor het (spontaan) organiseren van activiteiten, zoals openlucht concerten, theater, sport en spel. We stimuleren inwoners en verenigingen om zelf activiteiten te organiseren in het Annie M.G. Schmidtpark, vanuit de gedachte dat lokale betrokkenheid zorgt voor een levendig park. We stimuleren de initiatieven van burgers concreet door middel van een fonds, waaruit activiteiten of een programmering van lokale evenementen deels bekostigd kunnen worden. De voorwaarde daarbij is dat er ook privaat geld wordt geworven.

Wij stimuleren het besef van cultureel erfgoed via de drie oudheidkundige verenigingen en door middel van het verstekken van een exploitatievergoeding aan Museum Bleiswijk. De oudheidkundige verenigingen maken kenbaar wat Lansingerland verenigt en wat de kernen en gebieden markeert. Kennis over de omgeving waar je woont, kan er aan bijdragen dat inwoners zich er thuis voelen.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	1.356	1.236	1.056	900	950	950
Doorbelasting	185	277	140	139	140	141
Kapitaallasten	11	11	0	0	0	0
Totaal lasten	1.552	1.524	1.197	1.040	1.090	1.091
Totaal baten	5	6	8	8	8	8
Saldo	-1.547	-1.518	-1.189	-1.032	-1.083	-1.083

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.2.3 Beleidsveld Onderwijs en kinderopvang

Wat willen we bereiken?
Gezond en veilig opgroeien en ontwikkelen in Lansingerland. Dit bereiken wij door in samenwerking met onderwijsinstellingen, kindercentra, jeugdzorg en jongerenwerk te zorgen voor een prettige leefomgeving, een waardevolle schoolperiode en een gevarieerd aanbod aan mogelijkheden voor ontwikkeling van talent. We kiezen voor samenhang in het beleid en in de uitvoering van onze wettelijke taken rond onderwijshuisvesting, leerlingenvervoer, leerplicht, kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en de voor- en vroegschoolse educatie (taalkundige ontwikkeling).

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
2.10	We stellen samen met de betrokkenen in het onderwijs een visie op voor het onderwijs.	Een vastgestelde 'Visie op onderwijs' (0-18 jaar) in Lansingerland.
2.11	We voorzien in adequate huisvesting voor primair onderwijs.	De Westpolder 2 (WP2) school is in gebruik genomen door basisscholen en buitenschoolse opvang. Het project is binnen budget gerealiseerd en afgesloten. De aanvragen in het huisvestingsprogramma 2016 zijn uitgevoerd en het Programma 2017 is vastgesteld volgens de Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs (VVHO). We voeren het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO) uit.
2.12	We voorzien in adequate huisvesting voor voortgezet onderwijs.	Wij voldoen aan de wettelijke kaders op het gebied van de gemeentelijke zorgplicht door gevolg te geven aan de bepalingen in de afgesloten overeenkomsten tot doordecentralisatie. In 2016 voeren wij hiertoe de volgende concrete acties uit: - Wij doorlopen de planologische procedures benodigd om de nieuwbouw van de Business School te realiseren. - Wij nemen een besluit over de renovatie van de semipermanente huisvesting bij de Blesewic. - Wij dragen de grond voor de realisatie van Wolfert Pro over aan BOOR en maken afspraken over de realisatie van deze nieuwbouw.
2.13	We houden toezicht op het openbaar primair onderwijs.	We hebben, samen met gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zuidplas, een zienswijze op de begroting en jaarrekening van stichting Scholengroep Holland opgesteld en toegestuurd.
2.14	We houden toezicht op het openbaar voortgezet onderwijs.	Wij voeren onze toezichthoudende rol ten opzichte van BOOR adequaat uit. Wij stemmen de invulling hiervan af met de gemeente Rotterdam.
2.15	We behandelen lokale onderwijs-beleidsmatige onderwerpen.	We hebben onderwerpen zoals Passend Onderwijs, aansluiting met de (decentralisatie) Jeugdzorg en Schoolmaatschappelijk Werk besproken en waar mogelijk afspraken gemaakt met schoolbesturen primair onderwijs en schooldirecteuren voortgezet onderwijs.

2.16	We bieden leerlingenvervoer aan de beoogde doelgroep aan.	Alle aanvragen zijn behandeld volgens de criteria uit onze gemeentelijke verordening leerlingenvervoer. Er is een contract voor het uitvoeren van het taxivervoer in schooljaar 2016-2017.
2.17	We zorgen ervoor dat er zo min mogelijk Voortijdig Schoolverlaters zijn.	Het percentage voortijdig schoolverlaters ligt in Lansingerland onder de 1,7%.
2.18	We toetsen de kwaliteit van kindercentra en peuterspeelzalen.	Wij voldoen aan alle wettelijke taken voor het toezicht en de handhaving van de kwaliteitseisen kinderopvang.
2.19	Wij subsidiëren de peuteropvang voor bepaalde groepen en bieden een voorschools educatieprogramma aan voor kinderen die vallen binnen de doelgroep VVE.	De aanbieders van peuteropvang hebben zich voorbereid op de landelijke en gemeentelijke beleidsontwikkelingen voor de harmonisatie van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang. Er zijn voldoende plaatsen in de kinderdagopvang en de peuteropvang om de wettelijke doelgroep voor voorschoolse educatie een aanbod te kunnen bieden.
2.20	We zorgen ervoor dat alle leerplichtige kinderen naar school toe gaan en een diploma behalen.	Alle leerplichtige kinderen gaan naar school en halen een diploma.

2.10 We stellen samen met betrokkenen een visie op voor het onderwijs

Met het opstellen van een visie op onderwijs geven we invulling aan amendement A2015-01 'Visie op onderwijshuisvesting in Lansingerland'. Wij volgen de intentie van het amendement en gaan in de visienota niet enkel in op onderwijshuisvesting, waar de primaire verantwoordelijkheid van de gemeente ligt, maar op diverse onderdelen uit het gehele beleidsveld onderwijs. We denken aan leerlingenvervoer, leerplicht, toezicht op de kinderopvang, onderwijsachterstandenbeleid, onderwijsconcepten, doorlopende leerlijn, Integrale Kind Centra, schoolmaatschappelijk werk, Passend Onderwijs, combinatiefunctionaris, verzuim en thuiszitters, vroeg- en voorschoolse educatie, kwaliteit van het onderwijs en arbeidsmarkt en onderwijs. De 'onderwijsvisie' komt tot stand in 'dialoog' met onze partners (schoolbesturen, schooldirecties, kinderopvangorganisaties en ouders) in het onderwijsveld. De in het collegeprogramma/coalitieakkoord aangekondigde verkennende notitie Integraal Kind Centrum en de Brede school nemen we op in deze visie, evenals het vraagstuk van stimulering Samenwerking Onderwijs Bedrijfsleven, het werven van een afdeling HBO groen en het zorgen voor veilige fietsroutes.

2.11 We voorzien in adequate huisvesting voor primair onderwijs

We geven uitvoering aan het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO). We behandelen de vraagstukken van de schoolgebouwen van basisscholen Prins Willem Alexander en De Kwakel en de dependance van basisschool Prins Johan Friso aan Het Hoge Land. We geven uitvoering aan het raadsbesluit over de gefuseerde basisscholen Prins Maurits en Prins Johan Friso. We verzorgen adequate vervangende huisvesting voor basisschool Willibrord bij beëindiging van de huurovereenkomst van schoolgebouw Groeneweg 81-83 in Bergschenhoek.

Alle schoolgebouwen dragen we in eigendom over of geven we formeel in gebruik aan de schoolbesturen met overeenkomsten. We maken afspraken over de verdeelsleutel van de beheer-, exploitatie- en onderhoudskosten.

2.12 We voorzien in adequate huisvesting voor voortgezet onderwijs

We starten met het bouwrijp maken van de nieuwbouwlocatie van de Melanchthon Business School in Bleiswijk. De school neemt vervolgens zelf de nieuwbouw op zich.

Wij leveren bouwrijpe grond aan BOOR voor de realisatie van de nieuwbouw voor Wolfert Pro. Hiervoor maken wij bindende afspraken over de planning van deze nieuwbouw door BOOR, op basis van de afgesloten overeenkomst tot doordecentralisatie.

2.13 We houden toezicht op het openbaar primair onderwijs
Samen met gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zuidplas voeren we overleg met stichting Scholengroep Holland (SSH) over hun begroting en jaarrekening. Hierop maken wij een zienswijze kenbaar en voeren overleg met SSH over een mogelijke aanpassing van hun statuten en het convenant "Bovengemeentelijk extern toezicht op het openbaar primair onderwijs".

2.14 We houden toezicht op het openbaar voortgezet onderwijs
We voeren, samen met gemeente Rotterdam, overleg met stichting BOOR over hun begroting en jaarrekening.
Wij stellen een zienswijze op over de begroting en jaarrekening van BOOR.

2.15 We behandelen lokale onderwijsbeleidsmatige onderwerpen
We bespreken alle lokale onderwijsbeleidsmatige onderwerpen, zoals Passend Onderwijs, Jeugdzorg, Schoolmaatschappelijk Werk, Onderwijsachterstanden en Voor- en Vroegschoolse Educatie, in de Lokaal Educatieve Agenda (LEA) met de schoolbesturen Primair Onderwijs en de schooldirecteuren Voortgezet Onderwijs. Speciale aandacht gaat in 2016 naar het stijgende aantal kinderen van statushouders.

2.16 We bieden leerlingenvervoer aan de beoogde doelgroep aan
We onderhouden contact met DVG en Deltax, de partijen die voor ons het taxivervoer tot einde schooljaar 2015-2016 verzorgen. We controleren hen op de uitvoering. We verlengen het contract met DVG/Deltax of starten een nieuwe aanbesteding voor de uitvoering van het taxivervoer vanaf schooljaar 2016-2017. We zorgen ervoor dat ouders/verzorgers hun aanvraag leerlingenvervoer digitaal kunnen indienen. We behandelen alle aanvragen volgens de criteria uit de verordening leerlingenvervoer.

2.17 We zorgen ervoor dat er zo min mogelijk Voortijdig Schoolverlaters zijn
We zijn onderdeel van de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC) Voortijdig Schoolverlaten regio Rijnmond, subregio Rijnmond Zuid & Oost. We sluiten gezamenlijk een contract met een partij die zich inzet om het aantal voortijdig schoolverlaters in de subregio te verminderen. We nemen deel aan de RMC overleggen, reguliere uitvoering en specifieke projecten van onze subregio.

2.18 Kindercentra en peuterspeelzalen
De GGD Rotterdam Rijnmond voert de inspecties uit in kinderopvang- en peuterspeelzaal locaties. Bij geconstateerde overtredingen treden wij handhavend op. Verder houden wij het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (LRKP) bij voor de locaties in Lansingerland.

2.19 Peuteropvang bepaalde groepen en voorschools educatieprogramma (VVE)
In 2015 zijn de gesubsidieerde peuterspeelzalen omgevormd tot peuteropvang, een vorm van kinderopvang. Wij verstrekken subsidie aan de aanbieders van peuteropvang voor die ouders die niet voor toeslag van de belastingdienst in aanmerking komen, omdat ze niet beide werken. De peuteropvang en drie kinderdagverblijven bieden een voorschools educatieprogramma aan voor kinderen met een verhoogde kans op onderwijsachterstanden.

2.20 Alle leerplichtige kinderen gaan naar school en behalen een diploma
We houden een vinger aan de pols bij verzuim door controle van de verzuimregistratie op scholen en door controle op verzuim in onze eigen registratie. We houden preventief spreekuur op scholen en verzuimgesprekken met jongeren en hun ouders. We nemen deel aan het ZAT (zorgadviesteam) voor vroegtijdige signalering, bieden waar noodzakelijk de juiste zorg en daar waar noodzakelijk zetten we door middel van een proces-verbaal drang en dwang in.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	6.389	6.053	5.491	5.577	5.387	5.504
Doorbelasting	913	1.156	838	828	828	829
Kapitaallasten	5.120	4.107	3.501	3.438	3.419	3.571
Totaal lasten	12.422	11.316	9.830	9.842	9.634	9.904
Totaal baten	572	701	550	550	550	550
Saldo	-11.851	-10.615	-9.279	-9.292	-9.084	-9.354

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.2.4 Kengetallen programma 2

	2014	2015	2016
Sport			
Aantal binnensportaccommodaties (zaaldelen)	27	28	28
Aantal buitensportaccommodaties (velden)	75	75	75
Cultuur			
Aantal jongeren t/m 18 jaar verenigingsleven (met subsidie)	1000	1000	1000
Aantal jeugd- en volwassen leden van de bibliotheek	12.400	12.400	12.400
Lokale omroep	1	1	1
Aantal onderhouden kunstobjecten	29	29	29
Aantal evenementen per jaar	3	3	3
Onderwijs en kinderopvang			
Aantal basisscholen	24	22	22
Aantal scholen voortgezet onderwijs	6	6	6
Aantal Integrale Huisvestings Projecten	5	5	5
Totaal aantal beschikkingen leerlingenvervoer	229	230	230
Aantal uitgevoerde reguliere inspecties bij:			
- kindercentra	54	54	58
- peuterspeelzalen	8	8	1
- gastouders	n.n.b.	n.n.b.	130
Het aantal gesubsidieerde kindplaatsen voor:			
- regulier peuterspeelzaalwerk	346	346	n.n.b.
- waarvan voorschoolse educatie	64	64	64
- waarvan kindplaatsen VVE in kinderdagverblijven	48	48	48
Percentage leerplichtige kinderen dat naar school gaat	99%	100%	100%
Percentage voortijdig schoolverlaters	1,7%	1,5 %	1,3%

2.3 Programma 3: Maatschappelijke ondersteuning

Beoogd maatschappelijk effect
Lansingerland is een gemeente met een gezonde, krachtige en zorgzame samenleving, waarin alle inwoners een bijdrage leveren, zodat iedereen naar vermogen meedoet[6]. Dit is een van de speerpunten van het collegeprogramma.

Lansingerland is een relatief jonge gemeente. We hebben een ruim aanbod van onderwijs en een mooi voorzieningenniveau. Het zelforganiserend vermogen is kenmerkend voor onze wijken, buurten en verenigingen en mensen kennen elkaar en weten wat er speelt. Ze maken deel uit van formele en informele netwerken. Ze dragen hun steentje bij waar mogelijk en ze kunnen ook zelf terugvallen op deze netwerken als dat nodig is. Waar dat nodig is, is aanvullende professionele hulp beschikbaar, zodat onze inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun leven.

Binnen het sociale domein ligt de nadruk dus op het stimuleren van zelfredzaamheid en participatie, ofwel 'het meedoen' van inwoners. We nemen de mogelijkheden van de mensen als uitgangspunt, niet hun beperkingen. We benutten eigen kracht en het sociale netwerk en werken samen aan toekomstperspectief. In Lansingerland zijn wij goed voor elkaar!

In Lansingerland hebben we gekozen voor een integraal model voor het hele sociale domein. Het sociaal domein valt in zijn geheel binnen het programma maatschappelijke ondersteuning. Dit programma kent de volgende beleidsvelden:
- Jeugd (jongeren van 0-23 jaar);
- Maatschappelijke ondersteuning (volwassenen tussen 18-67 jaar en volwassenen 67+);
- Werk en inkomen (volwassenen tussen 18-67 jaar).

Transformatie Sociaal Domein
2016 wordt het jaar waarin de transformatie nadrukkelijk op de agenda staat. Was 2015 het jaar van de transitie, waarin de aandacht vooral lag op de continuïteit van de ondersteuning en op het verkrijgen van een betrouwbaar beeld van de ondersteuningsvraag en de financiële impact, in 2016 gaan we aan de slag met de transformatie. De eerste inspiratiesessies en verkenningen met het veld zijn in 2015 gestart. In de komende jaren zetten wij in op de verschuiving van het duurdere maatwerk naar goedkopere, algemeen toegankelijke voorzieningen voor zowel het terrein van de jeugd en de jeugdzorg als voor de ondersteuning aan volwassenen. Wij investeren daarbij in een goede verstandhouding en samenwerking met de aanbieders, zonder ons doel uit het oog te verliezen.

In de transformatie zien we nadrukkelijk een rol weggelegd voor de aanbieders en de gesubsidieerde partijen. Via de subsidiebeleidsregels dagen we ook het maatschappelijk middenveld uit te komen met een vernieuwend aanbod.

[6] Dit beoogde maatschappelijke effect is de missie van het Beleidsplan 3 D Lansingerland, dat door onze Raad is vastgesteld op 19 december 2013 (T13.06120) en deze missie was ook al leidend bij de nota subsidiebeleid Maatschappelijke Ontwikkeling 2014-2018: 'Sterke samenleving, ondersteunende overheid'(T12.13575).

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

bedragen x €1000

Totaal Programma 3	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Totaal lasten	25.671	35.797	36.922	36.306	36.586	36.663
Totaal baten	12.345	9.945	10.031	10.075	10.121	10.121
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-13.326	-25.852	-26.891	-26.231	-26.465	-26.542
Toevoeging reserves	-	-	-13	-13	-13	-13
Onttrekking reserves	603	91	63	1	21	21
Geraamde resultaat	-12.723	-25.761	-26.967	-26.245	-26.499	-26.576

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld

Het verschil tussen de lasten van 2015 en 2016 (€ 1.125.000) wordt grotendeels veroorzaakt door Jeugdzorg nieuw 3D. In de begroting 2015 staan de kosten voor de nieuwe jeugdzorg (3D) neutraal geraamd. Het tekort op de nieuwe jeugdzorg in 2015 van circa € 0,7 mln. wordt in 2015 gecompenseerd door een stelpost van circa € 0,7 mln.. In de begroting 2016 worden de kosten reëel geraamd. Daarnaast is in 2016 de restantbijdrage aan de GR-jeugd voor 2015 van 3% ad € 195.000 geraamd. Verder lopen de kosten voor de nieuwe jeugdzorg op door de hogere bijdrage aan de GR-jeugd. Dit allen leidt tot een nadeel in 2016 van € 1.285.000 op Jeugdzorg nieuw 3D. Verder wordt een nadeel veroorzaakt doordat in 2016 de doelgroep voor de WWB groter is waardoor de lasten hoger zijn dan in 2015 (circa € 430.000). De lasten voor kwijtschelding zijn hoger (€ 85.000) vanwege een hoger aantal aanvragen/toekenningen. In 2016 is het noodzakelijk om groot onderhoud te plegen op Leeuwerik 2 (€ 50.000). De bijdrage en de huisvestingskosten voor het CJG zijn verhoogd (€ 87.000).
Door eenmalige invoeringskosten voor de decentralisaties in 2015 (overheveling vanuit 2014) zijn de lasten in 2016 lager (€ 204.000). Het participatiebudget is lager als gevolg van lagere inkomsten voor participatie vanuit de algemene uitkering (€ 368.000). Als laatste zijn in 2016 de lasten op de nieuwe WMO (3D) lager, doordat er vanaf 2016 reëel geraamd is op de nieuwe WMO i.p.v. de neutrale raming in 2015 (inkomsten algemene uitkering=uitgaven). Vanaf 2017 ontstaan er weer nadelen doordat het voordeel vanuit de reële raming van de nieuwe WMO (3D) teniet wordt gedaan door de groei van de gehele doelgroep WMO (6% per jaar). Dit veroorzaakt een voordeel op de WMO van € 201.000.

Het verschil in de baten 2015 en 2016 (€ 86.000) wordt veroorzaakt door diverse mutaties. Zo is vanaf 2016 het beleid aangepast en zijn de eigen bijdragen voor de WMO hoger (€ 41.000). Tevens worden vanaf 2016 de huurinkomsten voor Noorderparklaan 2 geraamd (€ 33.000).

Het programma kent de volgende beleidsvelden:
- Jeugd (jongeren van 0-23 jaar);
- Maatschappelijke ondersteuning (volwassenen tussen 18-67 jaar en volwassenen 67+);
- Werk en inkomen (volwassenen tussen 18-67 jaar).

2.3.1 Beleidsveld Jeugd

Wat willen we bereiken?
Jongeren van 0-23 jaar kunnen zich veilig en gezond ontwikkelen tot een zelfredzame burger. Er zijn voldoende voorzieningen. Waar nodig ontvangen de jongeren en/of het gezin hulp en ondersteuning.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
3.1	Preventie en lichte ondersteuning: We stimuleren een sterke samenleving en voorkomen problemen bij opgroeien en opvoeden door vroegtijdig ingrijpen en lokaal aangeboden lichte ondersteuning.	Het percentage problematiek dat is opgelost vanuit eigen kracht of in de vrij toegankelijke hulp is 80% of hoger.
3.2	Intensieve ondersteuning/maatwerk: Wanneer lichte ondersteuning niet toereikend is bieden wij intensieve ondersteuning conform de Jeugdwet.	Het percentage problematiek dat is opgelost in de niet vrij-toegankelijke hulp is 20% of lager.

3.1 Bieden van lichte ondersteuning
We willen dat alle kinderen en jongeren gezond en veilig kunnen opgroeien in onze gemeente. Het doel is dat zij zich kunnen ontwikkelen tot zelfredzame burgers. De eerste verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de ouders. Ook scholen hebben een belangrijke rol bij de ontwikkeling van kinderen. Voor kinderen of gezinnen die door omstandigheden, of door fysieke of psychische beperkingen bij hun ontwikkeling (tijdelijk) ondersteuning nodig hebben, bieden we hulp. We zetten maatwerk in dat past bij het gezin met het uitgangspunt dat de hulp zo licht is als mogelijk en zo zwaar als nodig. We blijven werken volgens het uitgangspunt: één gezin met één plan.

Om dit te realiseren zijn er voldoende voorzieningen voor kinderen en jongeren, zodat zij zich kunnen ontwikkelen en anderen kunnen ontmoeten.
- We bieden informatie, advies en lichte ondersteuning en versterken de hulp binnen de eigen leefomgeving. Waar nodig grijpen we in om problemen te voorkomen.
- De drie kernen houden een locatie voor het Centrum voor Jeugd- en Gezin.
- In overleg met de betreffende organisaties geven we invulling aan de bezuiniging op het jeugd- en jongerenwerk. Conform de taakstelling uit de kadernota 2013 is in 2016 € 50.000 minder budget beschikbaar. In 2017 komt daar nog eens een bezuiniging van € 70.000 bij.
- We maken een start met de transformatie en actualiseren ons aanbod van lichte ondersteuning om zo de instroom van duurdere vormen van zorg te voorkomen, rekening houdend met de afspraken uit het regionaal transitiearrangement.

3.2 Bieden van intensieve ondersteuning
Vanaf 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp, inclusief specialistische hulp zoals jeugd-geestelijke gezondheidszorg, jeugd-verstandelijke beperking en gesloten jeugdhulp in het kader van ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen. Ook is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering. Wij organiseren (tijdelijke) gespecialiseerde hulp (buiten de eigen leefomgeving) aan kwetsbare groepen met een focus op herstel en ondersteuning.
- We zetten ons in voor een kwalitatief en kwantitatief toereikend aanbod. Dit doen we door zelf ambulante hulp in te kopen en voor specialistische hulp maken we afspraken over kwaliteit en prijs binnen de Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp.

- We verstrekken zelf de voorzieningen voor intensieve ondersteuning, zodat deze ondersteuning wordt ingezet waar dit nodig is. Dit doen we conform onze verordening sociaal domein.
- We zien toe op de uitvoering van de Gecertificeerde Instelling voor de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering.
- We verlengen de bestaande contracten die we als jeugdhulpregio hebben afgesloten met 1 jaar. Hiervoor berekenen we de landelijke kortingen door aan de aanbieder en sturen we op de transformatie van het hulpaanbod.
- We evalueren de regionale afspraken van het regionaal transitiearrangement voor de zomer van 2016.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	**Begr 2015**	**Begr 2016**	**Begr 2017**	**Begr 2018**	**Begr 2019**
Directe lasten	2.353	10.341	11.459	11.149	11.212	11.231
Doorbelasting	486	768	779	768	769	770
Kapitaallasten	1	1	-	-	-	-
Totaal lasten	-2.841	-11.110	-12.238	-11.918	-11.981	-12.000
Totaal baten	33	-	33	33	33	33
Saldo	-2.808	-11.110	-12.204	-11.884	-11.947	-11.967

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.3.2 Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning

Wat willen we bereiken?
We willen dat onze inwoners zo zelfstandig als mogelijk werken, wonen en participeren door de inzet van hulp uit de eigen omgeving, vrij toegankelijke voorzieningen en indien nodig maatwerkvoorzieningen.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Voor de doelgroep 18-67, de potentiële beroepsbevolking, ligt de nadruk op arbeidsparticipatie en waar dat nog niet mogelijk is op maatschappelijke participatie. Voor de doelgroep 67+ streven we naar ondersteuning die het mogelijk maakt om zolang mogelijk zelfstandig te kunnen blijven wonen en participeren.

Volwassenen
Voor de volwassen doelgroep 18-67 die tijdelijk of gedeeltelijk niet zelfredzaam is, betekent het dat we samen met de volwassene kijken op welk terrein hij of zij ondersteuning nodig heeft. Uitgangspunt is dat iedereen, voor zover nodig met ondersteuning, betaald werk heeft of op een andere manier participeert in de samenleving. In de transformatieopgave richten we ons, met de aanbieders op een verbetering van de aansluiting van voorzieningen uit de Wmo en de Participatiewet.

Bij inwoners die niet meer deelnemen aan het arbeidsproces zien we veel maatschappelijke betrokkenheid. Veel van hen zetten zich in als vrijwilliger en ze blijven zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Wanneer er wel fysieke beperkingen optreden of er psychogeriatrische (dementie) problemen zijn, is er een ondersteunend aanbod van vrij toegankelijke voorzieningen, of maatwerk.

In al onze kernen zijn ruimtes waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en worden activiteiten aangeboden waar aan ouderen kunnen deelnemen. Ook hier geldt dat mensen hierin in eerste instantie een eigen verantwoordelijkheid hebben. De gemeente ondersteunt waar nodig bijvoorbeeld door vervoersvoorzieningen aan te bieden.

Volwassenen tussen 18-67 jaar
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
3.3	<u>Preventie en lichte ondersteuning:</u> We bevorderen de sociale samenhang, en voeren een preventief ondersteunings- en gezondheidsbeleid. We bieden lichte ondersteuning voor minder zelfredzame inwoners via vrij toegankelijke voorzieningen.	Inwoners zorgen steeds meer voor zichzelf en voor elkaar. Goede ondersteuning is beschikbaar voor mantelzorgers en vrijwilligers. De brede uitvraag bij de toegang en de beschikbaarheid van vrij toegankelijke voorzieningen remmen de toestroom naar maatwerkvoorzieningen. Voor iedereen met een hulpvraag is cliëntondersteuning beschikbaar. Het aantal inwoners met een hulpvraag dat gebruik maakt van vrij toegankelijke voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen neemt toe.
3.4	<u>Intensieve ondersteuning/maatwerk:</u> We ondersteunen minder zelfredzame en kwetsbare inwoners met een maatwerkvoorziening om hen (weer) zo zelfredzaam mogelijk te maken of hen te stabiliseren.	Het aantal inwoners dat gebruik maakt van maatwerkvoorzieningen neemt af door in te zetten op transformatie.

3.3 Bieden van lichte ondersteuning

We subsidiëren via het Zeilfonds activiteiten die de sociale samenhang vergroten. We bieden een wettelijk verplicht basistakenpakket van de GGD Rotterdam Rijnmond op het gebied van gezondheidszorg.

Samen met partners zorgen we voor gezondheidsinterventies bij risicogroepen, onder andere rond bewegen en drankgebruik. Vrijwilligers worden ondersteund met de diensten van het VIP (vrijwilligersinformatiepunt). Voor mantelzorgers is er het Steunpunt Mantelzorg, dat deskundigheidsbevordering, lotgenotencontact en emotionele steun biedt.

Inwoners met een hulpvraag kunnen zowel digitaal als fysiek gebruik maken van een laagdrempelig aanbod van informele hulp en ondersteuning, van vrij toegankelijke voorzieningen en van preventieve informatiebijeenkomsten, advies, trainingen en cursussen. Inwoners met een inkomen tot 130% kunnen gebruik maken van een collectieve ziektekostenverzekering via de gemeente, die veel meerkosten compenseert.
Onder de doelgroep 50-65 jaar – de toekomstige ouderen - doen wij onderzoek naar wat zij in de toekomst nodig hebben om zo goed mogelijk zelfstandig te kunnen blijven wonen. Daarbij worden de huidige woningvoorraad, het voorzieningenniveau en de innovatieve ontwikkelingen op dit gebied betrokken.

3.4 Bieden van intensieve ondersteuning

Voor volwassenen die (tijdelijk of structureel) niet, niet meer of niet volledig zelfstandig kunnen functioneren, zetten we een maatwerkvoorziening in. Voor de doelgroep volwassenen 18-67 wordt een maatwerkvoorziening voor maatschappelijke ondersteuning vaak gecombineerd met participatiemaatregelen, bijvoorbeeld om (gedeeltelijk) naar betaald werk toe te gaan. Onder maatwerk vallen de volgende Wmo-voorzieningen:

- Rolstoel
- Vervoersvoorziening
- Woningaanpassing
- Huishoudelijke ondersteuning
- Begeleiding individueel
- Begeleiding groep
- Kortdurend verblijf
- Beschermd wonen (in samenwerking met de centrumgemeente Rotterdam).

Voor deze maatwerkvoorzieningen is een beschikking van de gemeente nodig. Inwoners betalen een inkomensafhankelijke eigen bijdrage. We hebben een sluitende, integrale aanpak voor complexe zorgvragen die bij elkaar komen rond maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling. Het aantal statushouders stijgt. We zorgen er integraal voor dat deze groep mensen een plek krijgt in onze samenleving.

Volwassenen 67+

Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
3.5	<u>Preventie en lichte ondersteuning:</u> We ondersteunen minder zelfredzame ouderen met lichte ondersteuning met vrij toegankelijke voorzieningen	Oudere inwoners zorgen steeds meer voor zichzelf en voor elkaar. Goede ondersteuning is beschikbaar voor mantelzorgers en vrijwilligers. De brede uitvraag bij de toegang en de beschikbaarheid van vrij toegankelijke voorzieningen remmen de toestroom naar maatwerkvoorzieningen. Voor iedereen met een hulpvraag is cliëntondersteuning beschikbaar.

		Het aantal ouderen met een hulpvraag dat gebruik maakt van vrij toegankelijke voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen neemt toe.
3.6	Intensieve ondersteuning/maatwerk: We ondersteunen minder zelfredzame en kwetsbare ouderen met een maatwerkvoorziening om hen zo zelfredzaam mogelijk te maken of hen te stabiliseren.	Het aantal ouderen dat gebruik maakt van maatwerkvoorzieningen neemt af door in te zetten op transformatie.

3.5 Bieden van lichte ondersteuning

Voor de pensioengerechtigde doelgroep die ondersteuning nodig heeft, zijn uiteraard ook de vrij toegankelijke voorzieningen zoals genoemd bij 3.3 beschikbaar. Daarnaast is er een breed pakket van activiteiten en diensten meer specifiek gericht op ouderen met fysieke of psychosociale beperkingen, zoals een boodschappendienst, een klussendienst, een formulierenbrigade, beweegactiviteiten, ouderenadvies, dagbesteding in de kernen en het alzheimercafé. Waar nodig wordt samengewerkt met de wijkverpleegkundigen, huisartsen of andere hulpverleners in de eerste lijn.

3.6 Bieden van intensieve ondersteuning

De Wmo-maatwerkvoorzieningen zoals genoemd bij 3.4 zijn ook voor de doelgroep 67+. Voor ouderen met (beginnende) dementie werken we daarnaast intensief samen met andere partners in de dementieketen. We zorgen voor goede afstemming en overleg met het medisch domein en persoonlijke verzorging en verpleging, onder andere via de huisarts en de wijkverpleegkundige, en voor goede samenwerking met intramurale instellingen. Daartoe wordt de dementieketen opnieuw ingericht, zodat een sluitend aanbod van vroegsignalering, mantelzorgondersteuning en zorg ontstaat.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	4.710	8.307	8.151	7.916	8.169	8.301
Doorbelasting	1.457	1.842	1.852	1.827	1.828	1.830
Kapitaallasten	583	-	-	-	-	-
Totaal lasten	-6.749	-10.150	-10.003	-9.743	-9.998	-10.132
Totaal baten	938	921	959	1.002	1.049	1.049
Saldo	-5.811	-9.228	-9.044	-8.740	-8.949	-9.083

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.3.3 Beleidsveld Werk en Inkomen

Wat willen we bereiken?
Volwassenen tussen 18-67 jaar zijn financiële zelfstandig door arbeidsparticipatie en wanneer dat niet mogelijk is - maatschappelijke participatie. Inkomensondersteuning komt terecht bij inwoners die dat echt nodig hebben.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
3.7	Onze kandidaten zetten zichzelf in voor hun succesvolle re-integratie. Wij ondersteunen hen hierbij door middel van een actieve werkgeversbenadering en de inzet van diverse re-integratie-instrumenten, waaronder onze groepsaanpak.	Zoveel mogelijk kandidaten stromen uit naar een betaalde baan. Indien dit (nog) niet haalbaar is participeren zij op een andere manier in de maatschappij, bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk. - In 2016 stromen minimaal 80 kandidaten uit naar betaald werk. - In 2016 volgen minimaal 250 kandidaten onze groepsaanpak "Werken aan toekomstperspectief".
3.8	We verstrekken alleen uitkeringen aan inwoners die hier recht op hebben. Hierbij hebben we oog voor fraudepreventie en fraudebestrijding.	Uitkeringen zijn zo rechtmatig mogelijk verstrekt. Hierdoor is het aantal bijstandsgerechtigden gedaald of gelijk gebleven ten opzichte van 2015. - We hebben op 31 december 2016 maximaal 552 bijstandsgerechtigden.
3.9	Met onze inkomensondersteuning staan we inwoners met een laag inkomen financieel bij en voorkomen of beperken we sociale uitsluiting. Daarnaast bieden we hulp bij het voorkomen of oplossen van schulden.	Inwoners met een laag inkomen kunnen aanspraak maken op inkomensondersteuning. Inwoners met (dreigende) schuldenproblematiek worden geholpen door de gemeente. - Het totale beschikbare budget voor inkomensondersteuning komt terecht bij inwoners met een laag inkomen. - We hebben een nieuw beleidsplan schuldhulpverlening. - De gemeente biedt in alle gevallen schuldhulpverlening binnen de wettelijke termijn na aanvraag. - Minimaal 85 inwoners hebben deelgenomen aan een informeel traject voor hulp bij de financiële administratie (bijvoorbeeld Humanitas Thuisadministratie of Schuldhulpmaatje)

3.7 Werkgeversbenadering en re-integratie
Wij streven ernaar dat in Lansingerland zoveel mogelijk inwoners financieel zelfredzaam zijn. De bijstand is slechts een vangnet voor hen die door omstandigheden (tijdelijk) niet de financiële mogelijkheden hebben om financieel (volledig) voor zichzelf te zorgen. Ook hier geldt het uitgangspunt dat de verantwoordelijkheid voor financiële zelfredzaamheid bij onze inwoners zelf ligt. Wij helpen hen daarbij met een combinatie van een groepsgerichte aanpak en individueel maatwerk. In onze benadering zien we hen niet als klanten, maar als kandidaten met eigen kwaliteiten en competenties.

Onze klanten zijn de werkgevers in de gemeente en in de regio, die op zoek zijn naar goede werknemers voor hun bedrijf. Met onze werkgeversbenadering koppelen wij de juiste kandidaat aan de juiste vacature.

Inwoners met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt missen de benodigde vaardigheden of ervaren belemmeringen. In onze groepsaanpak en met ons maatwerk ondersteunen we deze kandidaten om hen op termijn ook geschikt te maken voor de arbeidsmarkt. Tot deze tijd participeren zij zoveel mogelijk in de samenleving, door bijvoorbeeld vrijwilligerswerk.

3.8 Verstrekken van uitkeringen

Inwoners voor wie een (volledige) betaalde baan (tijdelijk) niet haalbaar of beschikbaar is, bieden wij (aanvullend) een uitkering, als zij deze nodig hebben om in hun levensonderhoud te voorzien. Wij kiezen ook hier voor de brede uitvraag, baseren ons op de aangeleverde informatie over de gezinssituatie, inkomsten en vermogen. Zo zorgen we voor een goed beeld van de persoonlijke situatie, zodat we de juiste ondersteuning bieden. Hiermee voorkomen we zo veel mogelijk dat uitkeringen onterecht verstrekt worden. Ook tijdens onze re-integratietrajecten zoals de groepsaanpak zijn we alert op signalen over (verandering in) de persoonlijke situatie. We willen onbewuste fraude op die manier voorkomen en bewuste fraude zo vroeg mogelijk ontdekken.

De definitieve aantallen statushouders zijn nog niet bekend. Maar naar verwachting stijgt het aantal in 2016 fors. Dit legt een druk op de huisvestingsvraag, ons bijstands- en participatiebudget en op de vraag naar begeleiding. Wij nemen hierin onze verantwoordelijkheid en trekken voor het oplossen van de eventuele knelpunten op met onze partners, met name 3B Wonen en Vluchtelingenwerk.

3.9 Inkomensondersteuning en hulp bij schulden

Aan inwoners met een laag inkomen of een uitkering die worden geconfronteerd met grote uitgaven kan de gemeente inkomensondersteuning bieden. Voorbeelden hiervan zijn de collectieve zorgverzekering en de individuele bijzondere bijstand. Sociale uitsluiting van kinderen van ouders met een laag inkomen voorkomen we doordat deze kinderen een Rotterdampas krijgen en een beroep kunnen doen op bijvoorbeeld de Stichting Leergeld.

Inwoners die problemen hebben om hun administratie op orde te krijgen, kunnen deelnemen aan het project Thuisadministratie van Humanitas Lansingerland. Ook kunnen zij ondersteuning vragen van een Schuldhulpmaatje. In lijn met de uitgangspunten uit het nieuwe beleidsplan schuldhulpverlening proberen we (problematische) schulden door vroegsignalering zo veel mogelijk te voorkomen. Als er sprake is van problematische schulden, bieden we schuldhulpverlening. In alle gevallen biedt de gemeente deze hulpverlening binnen de wettelijke termijn van vier weken aan nadat een inwoner hierom heeft verzocht.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	**Begr 2015**	**Begr 2016**	**Begr 2017**	**Begr 2018**	**Begr 2019**
Directe lasten	13.378	12.073	12.214	12.211	12.172	12.093
Doorbelasting	2.702	2.464	2.468	2.434	2.436	2.439
Kapitaallasten	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	-16.081	-14.537	-14.681	-14.645	-14.608	-14.531
Totaal baten	11.374	9.023	9.039	9.039	9.039	9.039
Saldo	-4.707	-5.513	-5.642	-5.606	-5.569	-5.492

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.3.4 Kengetallen programma 3

Kengetal	2014	2015	2016
Jeugd			
Preventief			
Ontmoetings- en recreatieve voorzieningen voor jeugd via subsidies			
- scouting	300 kind	300 kind	300 kind
- vakantieactiviteiten	1000 kind	1000 kind	750 kind
- professioneel jeugd- en jongerenwerk	1000 kind	1000 kind	800 kind
Bereik jeugdgezondheidszorg 0-4 jaar (consultatiebureau)	95%	95%	97 %
Bereik jeugdgezondheidszorg 4-19 jaar (jgz op school)	90%	90%	95 %
Elke kern een JGZ locatie	3	3	3
Laagdrempelige voorzieningen voor voorlichting, cursussen/ trainingen voor kinderen en ouders	200 deeln	200 deeln	150 deeln
Aantal kinderen bereikt door cofinanciering School Maatschappelijk Werk met scholen	200 kind	200 kind	300 kind
Percentage problematiek dat is opgelost vanuit de eigen kracht of in de vrij toegankelijke hulp (groene en gele kolom)	80%	80%	80 %
Resultaten van jeugdhulp			
Het doel van de hulp is gerealiseerd	90%	90%	90%
De problematiek is afgenomen of gestabiliseerd	90%	90%	90%
Cliënten zijn tevreden	85%	85%	85%
De zorg is tijdig ingezet (geen wachtlijsten)	80%	80%	80%
Er is beperkt herhaald beroep op hulp nodig	15%	15%	15%
De juiste hulp is ingezet (geen doorverwijzingen)	80%	80%	80%
Percentage problematiek dat is opgelost in de niet vrij-toegankelijke hulp	20%	20%	20%
Wmo[7]			
Stimuleren sterke samenleving via vrijwilligerswerk, Zeilfonds, online hulpmatching	n.b.	600	1200
Bevorderen zelfredzaamheid en participatie voorkomen van sociaal isolement via ontmoetings- en informatiebijeenkomsten, trainingen, cursussen en workshops	n.b.	450	470
Aantal bereikte mantelzorgers via ondersteuningsactiviteiten	n.b.	300	450
Aantal inwoners dat hulp en ondersteuning ontvangt via vrij toegankelijke voorzieningen	n.b.	2500	2750
Aantal inwoners dat hulp en ondersteuning ontvangt via een maatwerkvoorziening:			
(Wmo oud)	n.b.	215	215
- woningaanpassingen	n.b.	1120	1120

[7] De kengetallen zijn in 2015 gewijzigd waardoor cijfers voor 2014 niet voorhanden zijn.

- Wmo-vervoer (beltax, scoots en vergoedingen) - Rolstoel - Huishoudelijke ondersteuning	n.b. n.b.	300 675	300 700
(Wmo nieuw) - Begeleiding individueel - Begeleiding groep - Kortdurend verblijf - Beschermd wonen	n.b.	200	200
Aantal inwoners dat hulp en ondersteuning ontvangt in het kader van huiselijk geweld en sluitende aanpak	n.b.	50	60
Werk en inkomen			
Aantal kandidaten uitgestroomd naar betaald werk	69	65	80
Aantal kandidaten in de groepsaanpak "Werken aan toekomstperspectief"	n.v.t.	n.v.t.	250
Aantal bijstandsgerechtigden aan het eind van het jaar	489	571	552
Tijdig aangeboden schuldhulpverlening	100%	100%	100%
Aantal deelnemers informeel hulptraject administratie	70	80	85
Benutting van het budget voor inkomensondersteuning	n.v.t.	n.v.t.	100%

2.4 Programma 4: Lansingerland schoon, heel en veilig

Beoogd maatschappelijk effect
De openbare ruimte van Lansingerland is duurzaam ingericht en draagt in belangrijke mate bij aan de leefbaarheid en de veiligheid van de gemeente. Inwoners zijn betrokken bij het beheer en bij het veilig houden van hun eigen wijk. Dit past bij de speerpunten 'Anders besturen met wijkgericht werken' en Realistisch Duurzaam.'

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

bedragen x €1000

Totaal Programma 4	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Totaal lasten	29.926	31.221	29.813	30.058	30.843	30.976
Totaal baten	19.856	14.364	13.134	13.344	13.536	13.752
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-10.071	-16.857	-16.679	-16.714	-17.308	-17.225
Toevoeging reserves	-111	-408	-7	-7	-7	-7
Onttrekking reserves	1.439	2.659	-	125	35	35
Geraamde resultaat	-8.743	-14.605	-16.686	-16.846	-17.350	-17.267

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld
Het saldo op programma 4 is € 178.000 positief. Dit saldo wordt opgebouwd uit meerdere positieve en negatieve ontwikkeling binnen dit programma. De grootste ontwikkelingen hier even genoemd.

- Het afboeken van het materieel vaste activa volgens bezuinigingsvoorstel 19 in de kadernota 2015 heeft een voordeel op dit programma van € 1,0 mln. Hierbij boeken we € 11 mln. aan activa af op straten wegen pleinen, spelen en groen. Dit zorgt voor een voordeel op de afschrijvingen.
- Vanwege de groei van onze gemeenten is de bijdrage aan de veiligheidsregio hoger dan voorgaand jaar. Het verschil is € 200.000 negatief.
- Stof en onkruid kan vanaf 2016 alleen nog maar bestreden worden met milieuvriendelijke middelen. Dit is eerder in de kadernota 2015 gemeld. Dit zorgt voor een nadeel van € 180.000.
- Toename in de kosten van het beheer van de Groenzoom zorgt voor € 120.000 aan extra kosten.
- Hogere doorbelasting op uren op het product zorgt voor een extra kostenpost van € 278.000 op dit product.

Het programma kent de volgende beleidsvelden:
- Beheer openbare ruimte;
- Veiligheid en leefbaarheid;
- Afval- en afvalwatermanagement.

2.4.1 Beleidsveld Beheer openbare ruimte

Wat willen we bereiken?
Een duurzaam ingerichte en onderhouden leefomgeving, die technisch op orde is en aansluit op de behoeften van de gebruikers. Het uitgangspunt hierbij is beeldkwaliteitsniveau C of een equivalent hiervan. De gebruikers beoordelen de openbare ruimte minimaal met een 6.2. Inwoners zijn betrokken bij het beheer en de uitvoering.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
4.1	We beheren en onderhouden de openbare ruimte en voeren de werkzaamheden op basis van de (herijkte) beheerplannen uit.	Op wijkniveau wordt voldaan aan het gestelde beeldkwaliteitsniveau C of een equivalent hiervan. De openbare ruimte kent geen onderhoudsachterstanden.
4.2	We beheren en onderhouden de openbare ruimte om te voldoen aan de behoeften van gebruikers van de buitenruimte.	100% van de wijken scoort op beleving van behoefte van de gebruikers een 6,2 of hoger (gemeten via burgerpanel).
4.3	We dragen zorg voor een veilige buitenruimte.	Maximaal 10 gegrond verklaarde aansprakelijkheidsstellingen per jaar.
4.4	We handelen storingsmeldingen in de buitenruimte snel en naar tevredenheid af.	Minimaal 85% van de storingsmeldingen zijn binnen de gestelde termijn naar tevredenheid afgehandeld.
4.5	Actualiseren van de beheerplannen 2013-2016.	Opstellen van het integrale beheerplan 2017-2024.

4.1 We beheren en onderhouden de openbare ruimte en voeren de werkzaamheden op basis van de deelprogramma's uit
Het beheer van de openbare ruimte bestaat uit de volgende producten:

- wegen
- bebording, belijning en het straatmeubilair
- openbare verlichting
- groen
- speeltoestellen
- stof- en onkruidbestrijding
- begraafplaatsen
- sportvelden
- accommodaties
- civieltechnische kunstwerken
- water (incl. de waterkanten)

Voor elk product hebben we voor de periode 2013-2016 een beheerplan opgesteld op basis waarvan we het onderhoud uitvoeren. Als gevolg van de bezuinigingstaakstelling is het onderhoudsniveau bijgesteld. In 2015 zijn de beheerplannen wegen, civiele kunstwerken, openbare verlichting, straatmeubilair en groen herijkt op basis van dit nieuwe uitgangspunt. Het onderhoud wordt integraal benaderd en uitgevoerd. Zo voeren we bijvoorbeeld het dagelijks onderhoud voor het groen, de stof-en onkruidbestrijding en de waterkanten binnen één bestek uit. Hierdoor ontstaat er één kwaliteitsbeeld. Ook het groot onderhoud en de vervangingen pakken we integraal op. Bij vervanging van de riolering wordt beoordeeld of de verharding

en de lichtmasten ook aan vervanging toe zijn. Zo hoeft de weg maar één keer open en beperken we de hinder van de uitvoering voor de gebruiker.

We beheren risico's gestuurd in plaats van op basis van theoretische levensduur of frequenties. Dat betekent bijvoorbeeld dat de toplagen van asfalt niet meer standaard vervangen worden op basis van leeftijd, maar mede op basis van de door inspecties en schouwen vastgestelde kwaliteit. Daarnaast worden vaker levensduur verlengende maatregelen uitgevoerd in plaats van complete vervangingen. Dankzij periodieke monitoring en inspecties hebben we goed inzicht in de kwaliteit van de openbare ruimte en het vastgoed. De toezichthouders controleren de aannemers of zij de afgesproken onderhoudskwaliteit halen en sturen continu bij. We accepteren dat maximaal 15% van het areaal bij eerste inspectie niet het minimale kwaliteitsniveau C haalt. Voor dit deel van het areaal worden op korte termijn de noodzakelijk onderhoudsmaatregelen in de werkplanning opgenomen. Structureel eerder ingrijpen is duurder zonder meerwaarde. Kapitaalvernietiging wordt voorkomen. Uiteraard verhelpen we onveilige situaties te allen tijde direct.

4.2 We beheren en onderhouden de openbare ruimte om te voldoen aan de behoeften van gebruikers van de buitenruimte

Uit eerder onderzoek (Lemon 2011) kwam een gemiddelde beoordeling van 6,2 voor de openbare ruimte. We gaan ervan uit dat dit niveau ook in 2016 gehandhaafd blijft. De waardering die mensen geven aan de openbare ruimte is afhankelijk van de inrichting, het gebruik en het beheer ervan en de betekenis die het heeft voor mensen. De tevredenheid van bewoners over de openbare ruimte stijgt niet evenredig mee met de kwaliteit van de openbare ruimte. Uitgaande van een minimaal tot basis technisch onderhoudsniveau van de openbare ruimte, is een hogere mate van tevredenheid te bereiken door bewoners te betrekken bij hun leefomgeving en invloed te geven op de inrichting en het beheer. Dit wordt gedaan door het gebruik van strategisch omgevingsmanagement, operationeel omgevingsmanagement en wijkgericht werken.

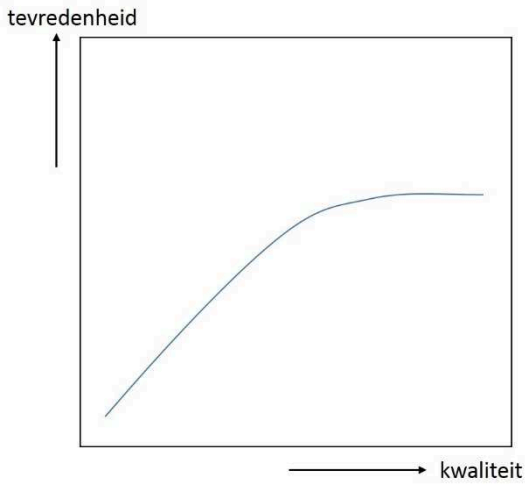

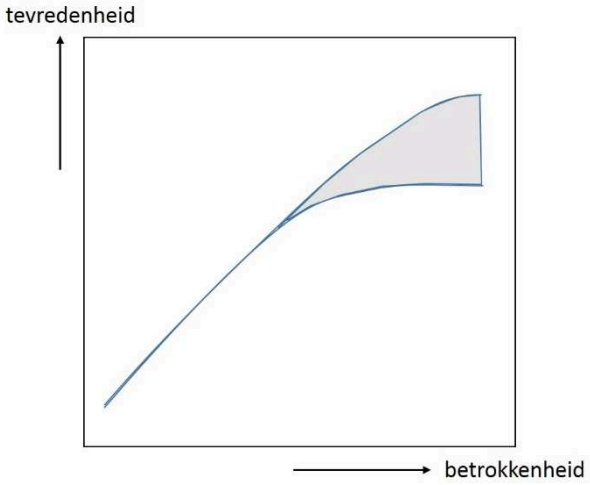

Voor het *strategisch omgevingsmanagement* wordt gebruik gemaakt van de Mutual Gain Approach om breed draagvlak te verkrijgen over besluitvorming over aanpassingen en onderhoud van de openbare ruimte. Hieraan liggen open communicatie tussen belanghebbenden over en begrip voor elkaars belangen, betrokkenheid bij het tot stand komen van het proces, creativiteit, uitwisseling van ideeën en vertrouwen aan ten grondslag om te komen tot een duurzame relatie en aanpak.

Voor het *operationeel omgevingsmanagement* is burgerparticipatie het belangrijkste instrument. Afhankelijk van het soort project wordt conform de treden van de participatieladder (van informeren tot coproduceren) belanghebbenden betrokken bij het ontwerpproces van projecten. De gemeente is vooral samenwerkingspartner voor burgers. Een partner die ook een eigen

specifieke verantwoordelijkheid heeft, namelijk het bewaken van wet- en regelgeving en behartiger van het algemeen en lange termijn belang.

Wijkgericht werken is een speerpunt uit het collegeprogramma. Dit onderwerp wordt integraal programma overstijgend opgepakt. Aangezien het budgettair gekoppeld is aan programma 4, wordt het echter hier beschreven. In 2016 worden buurtgesprekken georganiseerd. In die gesprekken gaan inwoners samen in gesprek over wat er leeft in de buurt op fysiek en/of sociaal gebied. Waar is men trots op en wat zou er beter kunnen? Als er voldoende draagvlak in de buurt is gaan inwoners aan de slag met ideeën en de uitwerking om verbeteringen in de buurt te realiseren. De gemeente begeleidt het proces en zorgt voor het steuntje in de rug als het nodig is. Het is niet mogelijk, maar ook niet noodzakelijk om in alle buurten op hetzelfde moment gesprekken te organiseren. Daarom wordt er in minimaal twee buurten in 2016 gestart.

4.3 We dragen zorg voor een veilige buitenruimte

Een veilige buitenruimte ontstaat door samenhang en integraliteit in onderhoud en alertheid bij afwijkingen. Afwijkingen kunnen om verschillende redenen ontstaan, bijvoorbeeld:

- afhankelijk van seizoensinvloeden, bij sneeuw en water kan gladheid ontstaan of vorstschade optreden;
- mankementen in de openbare ruimte, zoals de losliggende tegel door wortelopdruk waar iemand over struikelt;
- tijdens onderhoudswerkzaamheden kan een tijdelijke achteruitgang in technische kwaliteit (bijvoorbeeld minder deklaag) optreden, waardoor iemand kan struikelen of letsel kan oplopen.

Dankzij de monitoring en inspecties wordt het gros van deze afwijkingen actief geconstateerd en verholpen. De overige afwijkingen reiken de inwoners aan in de vorm van meldingen en tijdens de buurtschouw. Met deze aanpak wordt het aantal gegrond verklaarde aansprakelijkheidstellingen, als gevolg van onvolkomenheden in het onderhoud van de openbare ruimte, beperkt tot 10 per jaar. De afgelopen jaren lag dit aantal tussen de 10 en de 20 per jaar. Deze indicator is niet volledig beïnvloedbaar, maar geeft wel inzicht in de ontwikkelingen en omstandigheden met betrekking tot veiligheid.

4.4 We handelen storingsmeldingen in de buitenruimte snel en naar tevredenheid af

In de afspraken voor de service en dienstverlening hebben we vastgelegd dat we binnen vijf werkdagen een melding afhandelen, of als dat niet mogelijk is binnen vijf werkdagen contact opnemen met de melder. We zetten erop in dat minimaal 85% van de storingsmeldingen binnen de gestelde termijn naar tevredenheid is afgehandeld.

4.5 We actualiseren de beheerplannen 2013-2016

In 2015 is een start gemaakt met het actualiseren van de beheerplannen en het opstellen van het integrale beheerplan 2017-2024. Op basis van inspecties, schouwen en onderzoeken bepalen we voor de komende beheerplanperiode welke maatregelen uitgevoerd dienen te worden om te voldoen aan het gevraagde minimale kwaliteitsniveau C of equivalent en wet- en regelgeving. Ten tijde van de kadernota 2016 worden de financiële kaders voorgelegd om in het 4e kwartaal van 2016 op basis hiervan de beheerplannen definitief bestuurlijk vast te stellen met verankering in de begroting 2017.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	6.188	8.136	6.461	6.444	6.647	6.579
Doorbelasting	4.579	4.132	4.232	4.192	4.232	4.261
Kapitaallasten	3.548	3.784	4.018	4.004	4.234	4.180
Totaal lasten	-14.315	-16.052	-14.711	-14.640	-15.113	-15.020
Totaal baten	6.194	867	859	883	882	882
Saldo	-8.121	-15.185	-13.852	-13.757	-14.230	-14.138

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.4.2 Beleidsveld Veiligheid en leefbaarheid

Wat willen we bereiken?
Een veilige en leefbare gemeente om in te wonen, werken, ondernemen en ontspannen, waarbij we inwoners nadrukkelijk betrekken bij het bevorderen van de veiligheid van hun leefomgeving.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
4.6	We betrekken nadrukkelijk inwoners bij de veiligheid van hun leefomgeving en stimuleren zelfredzaamheid.	Er is een toename van het aantal buurttoezichtdomeinen, whatsappgroepen en veiligheidsgerelateerde initiatieven van onze inwoners. Mensen zijn gestimuleerd om preventieve maatregelen te nemen met behulp van sociale media, informatieavonden en soms ook (flyer-)acties.
4.7	We vergroten naleefgedrag, bestrijden overlast en criminaliteit en proberen daar ook proactief in te zijn.	We werken integraal en proactief tegen criminaliteit, zoals woninginbraken en autocriminaliteit. We richten ons daarbij vooral op preventie en zorgen dat we bestuursrechtelijk de juiste maatregelen treffen. Overlast, ook als gevolg van afval, bestrijden we integraal en wijkgericht.
4.8	We voeren crisismanagement en incidentbestrijding professioneel en efficiënt uit.	Sleutelfunctionarissen binnen de crisisorganisatie blijven op minimaal niveau opgeleid. Piketsituaties worden in een intergemeentelijk verband goed en efficiënt afgehandeld. We verkennen op diverse taken binnen het crisismanagement de samenwerking met andere gemeenten.

4.6 We stimuleren betrokkenheid bij veiligheid en leefbaarheid in wijken
We werken aan groei, zichtbaarheid en effectiviteit van buurttoezicht. Die participatie en betrokkenheid bij de veiligheid in de eigen wijk draagt bij aan de sociale cohesie, de objectieve en de subjectieve veiligheid. Het buurttoezicht verricht diverse inspanningen en ontplooit en ondersteunt initiatieven.
We streven naar een uitbreiding van 30 buurttoezichthouders, 5 domeinen en 150 whatsapp-groep deelnemers ten opzichte van juni 2015. De groei van het buurttoezicht brengt automatisch mee dat we meer moeten investeren in de relatie, training en uitvoering van het concept buurttoezicht. Daarnaast ondersteunen we veiligheidsinitiatieven die men vanuit het buurttoezicht initieert. Met het buurttoezicht houden we tenminste 4 preventie acties tegen woninginbraken, autocriminaliteit en fietscriminaliteit.

4.7 We voorkomen en bestrijden overlast en criminaliteit
We pakken meldingen goed en adequaat op. Dit betekent dat we optimaal mogelijkheden benutten om een goede oplossing te bieden of goed uitleggen wat de beperkingen zijn. Iedere melder ontvangt terugkoppeling nadat hij of zij een melding heeft gedaan. Overlast bestrijden we, voor zover het past binnen de prioriteiten die zijn gesteld, integraal en wijkgericht. Met beperkte Boa capaciteit handhaven we de door de raad vastgestelde prioriteiten uit het Integraal veiligheidsbeleid en het jaaractieplan 2016. We doen dit door gebiedsgericht te surveilleren, meldingen af te handelen, diverse controles uit te voeren en repressief op te treden.
In 2016 gaan we controleren op de afvalstoffenverordening. Preventief surveilleren we om foutief aanbieden, vervuiling en dumping tegen te gaan. Verder controleren we steekproefsgewijs en n.a.v. meldingen op de naleving van de verordening. We handhaven bij overtredingen.
We zien de vraag om Boa-inzet toenemen en voorzien nieuwe wettelijke taken, zoals bijvoorbeeld adres-controles in het kader van de Wet Basisregistratie Persoonsgegevens in 2016 of 2017.

Hoewel we geen zorgwekkende jeugdgroepen, zoals gedefinieerd volgens de Beke methodiek, hebben, sturen we vanuit de jeugd overleggen op intensieve benadering van locaties waar jongeren elkaar ontmoeten. We investeren daarbij op de locatie, de jeugd maar ook de omgeving en de melders.
We breiden onze integrale aanpak woninginbraken uit met het thema voertuigcriminaliteit en voeren regie op de integrale samenwerking. Vanuit deze aanpak organiseren we gezamenlijke en individuele acties die zich vooral op preventie richten.
Bestuursrechtelijk werken we proactief en voorkomen we ook de niet direct zichtbare criminaliteit. We voeren de wet Bibob strikt uit om Lansingerland zoveel als kan te vrijwaren van malafide ondernemerschap.

4.8 We zorgen voor een goed en efficiënt crisismanagement
In 2016 zorgen we voor een geoefende en getrainde crisisorganisatie op minimaal niveau. De aandacht gaat daarbij uit naar de sleutelfunctionarissen en de Officier van dienst Bevolkingszorg (OVDBZ) die de uitvoering samen verzorgen. De OVDBZ werkt in intergemeentelijk verband en in 2016 onderzoeken we de uitbreiding van intergemeentelijk samenwerking door uitvoering van specifieke taken met meerdere gemeenten te garanderen.
De uitvoering van goede vergunningverlening en de uitvoering bij evenementen vraagt ook inzet van een lokale OVDBZ. Om aan onze verplichting in de intergemeentelijke piketvorm en bij evenementen zoals Koningsdag, Oud en nieuw te kunnen voldoen, zorgen we voor een tweede opgeleide en getrainde OVDBZ.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	2.650	2.806	2.964	3.163	3.292	3.307
Doorbelasting	1.537	1.346	1.476	1.456	1.458	1.459
Kapitaallasten	13	11	10	8	7	6
Totaal lasten	-4.200	-4.162	-4.450	-4.627	-4.756	-4.772
Totaal baten	91	77	106	106	106	106
Saldo	-4.109	-4.086	-4.344	-4.521	-4.650	-4.666

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.4.3 Beleidsveld Afval- en afvalwatermanagement

Wat willen we bereiken?
Het duurzaam en kostenbewust inzamelen/transporteren van afvalwater, hemelwater en huishoudelijk afval, waarbij we wateroverlast voorkomen. Het percentage afval dat gescheiden wordt bedraagt 55%.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
4.9	We leveren voldoende afvoercapaciteit voor hemelwater om wateroverlast te voorkomen, pas bij zwaardere buien blijft water op straat staan.	Wateroverlast bij regenval mag maximaal 2 keer per jaar lokaal voorkomen.
4.10	We leveren een betrouwbaar rioleringssysteem om bij droog weer het aanbod van afvalwater te verwerken.	Maximaal 1 storing per jaar van langer dan 24 uur aan rioolgemalen.
4.11	We handelen storingsmeldingen over het riool snel en naar tevredenheid af.	Minimaal 85% van de storingsmeldingen zijn binnen de gestelde termijn naar tevredenheid afgehandeld.
4.12	We zetten capaciteit in om deel te nemen aan de regionale samenwerkingsinitiatieven in de afvalwaterketen.	Een gezamenlijke strategie om een kostenreductie te realiseren in de afvalwaterketen (“minder meer”) wat uiteindelijk resulteert in een uitvoeringsprogramma op regionaal niveau.
4.13	We leveren een efficiënte huishoudelijke afvalinzameling.	Een stijging van het afvalscheidingspercentage van 48% in 2014 naar 55% in 2016. En uiteindelijk naar meer dan 60% in 2018.
4.14	We leveren, via de inzamelaars, een goede service en dienstverlening.	Minimaal 85% van de meldingen worden binnen de gestelde termijnen afgehandeld.

4.9 We voorkomen wateroverlast
Wateroverlast gaat verder dan waterhinder door tijdelijk water op straat, waarbij het water voor korte duur tot de trottoirbanden van de weg mag staan. Water op straat is onvermijdelijk en wordt meestal wel geaccepteerd, zoals we in de winter af en toe gladheid moeten accepteren. Bij wateroverlast heeft de overmaat aan water directe impact op de huishouding van meerdere inwoners en/of de bedrijfsvoering van bedrijven. De gemeente stuurt erop dat wateroverlast op grote schaal (voor meerdere gebruikers) maximaal tweemaal per jaar voorkomt. Riolen die niet meer in goede staat zijn, worden vervangen, gerenoveerd of plaatselijke gerepareerd. Gelijktijdig wordt beoordeeld of verbeteringen aan het rioolstelsel nodig zijn of eventueel hemelwater kunnen afgekoppeld. Waar mogelijk is een integrale aanpak met andere werkvelden in de openbare ruimte. Vanuit afvalwatermanagement wordt ook in toenemende mate (integraal) samengewerkt met externe partijen, zoals woningcorporaties en hoogheemraadschappen en niet alleen op gebied van projecten met ontwikkelaars.

4.10 We hebben een betrouwbaar rioleringssysteem
De gemeente heeft een zorgplicht voor de afvoer van rioolwater. Met een storing in de rioolgemalen van maximaal 24 uur kan de gemeente blijven voldoen aan haar zorgplicht, omdat het rioleringssysteem hierop is afgestemd. De rioolbemalingsgebieden in stedelijke omgeving hebben bij droog weer over het algemeen een bergingscapaciteit voor één dag. Dit is natuurlijk behoudens incidenten vanuit andere disciplines (elektriciteitsstoringen etc.). Waar bergingscapaciteit niet voldoende is, zoals drukriolering in

buitengebieden, wordt het water in dergelijke gevallen tijdelijk per tank/vrachtwagen afgevoerd. Daar waar riolen of rioolgemalen niet meer voldoen, worden vervangings- en onderhoudsmaatregelen genomen.

4.11 We handelen storingsmeldingen over het riool zo snel mogelijk af

In de afspraken voor de service en dienstverlening hebben we vastgelegd dat we bij problemen aan de gemeentelijke riolering binnen één werkdag contact opnemen. Met name meldingen als gevolg van verstoppingen in het gemeentelijk deel van de riolering en storingen aan rioolgemalen worden zo mogelijk binnen één werkdag verholpen of er worden tijdelijke maatregelen getroffen om de afvoer veilig te stellen. Overige rioolmeldingen die geen aanleiding geven tot snel ingrijpen (bijv. verstopte straatkolk of een verzakking) worden binnen vijf werkdagen verholpen. Als dit niet mogelijk is, wordt contact opgenomen met de melder met een toelichting over de reden en een indicatie van de termijn van de afhandeling.

4.12 We nemen deel aan het regionale samenwerkingsverband afvalwaterketenbeheer

De VNG en de Unie van Waterschappen hebben afspraken gemaakt die gericht zijn op doelmatiger en efficiënter afvalwaterketenbeheer. In het gebied van HHSK en HHD zijn samenwerkingsinitiatieven vastgelegd in bestuurlijke overeenkomsten. Hierin staan projecten benoemd om samen te komen tot een kostenreductie “minder meer” in het afvalwaterketenbeheer. De voorstellen lopen uiteen van kennisuitwisseling (over bijvoorbeeld risico gestuurd werken), kennisbehoud in de organisatie, tot het gezamenlijk aanbesteden van beheertaken. De gemeente Lansingerland participeert in de regio’s van twee hoogheemraadschappen en de gemeenten uit de regio. In 2016 wordt een gezamenlijke strategie opgeleverd, wat gevolgd wordt door een gezamenlijk uitvoeringsprogramma. In het vernieuwde GRP, dat in 2015 is vastgesteld, zijn de eerste resultaten van de samenwerking verwerkt. Mede door risico gestuurd werken en vaker toepassen van levensduur verlengende maatregelen wordt een aanzienlijke kostenreductie gerealiseerd (zie paragraaf 3.3.6 onderhoud kapitaalgoederen).

4.13 We zetten het nieuwe beleid voor huishoudelijke afvalinzameling voort

In 2016 hebben we het nieuwe afvalbeleid compleet ingevoerd en verwachten we een hoger afvalscheidingspercentage te bereiken, van 46% in 2014 naar 55% in 2016. De ambitie loopt door tot een scheidingspercentage van meer dan 60% in 2018. Hiervoor zijn een aantal maatregelen getroffen:

- vanaf 1 juli 2015 worden ook kunststof verpakkingen huis aan huis apart opgehaald;
- door de toepassing van de nieuwste nascheidingstechnieken worden meer kunststof verpakkingen uit het restafval gehaald;
- in het 3e kwartaal van 2015 zijn we gestart met de inzameling van oud papier met minicontainers; op basis van de proef in Boterdorp verwachten we daar grotere hoeveelheden papier mee in te zamelen;
- door goede communicatie worden bewoners verleid om hun afval beter gescheiden aan te bieden.

Hoe minder restafval wordt ingezameld, hoe goedkoper de totale afvalinzameling. Door betere afvalscheiding worden daarnaast meer grondstoffen ingezameld die een belangrijke bijdrage leveren aan de circulaire economie.

4.14 We leveren, via de inzamelaars, een goede service en dienstverlening

De (nieuwe) hoofdinzamelaar heeft een callcenter en een website waar inwoners van Lansingerland hun meldingen kunnen doen. Meldingen die bij de gemeente binnenkomen en die gaan over de dienst ‘afvalinzameling’ worden direct doorgezonden naar het callcenter van de inzamelaar. Overige meldingen, onder andere over het afvalbeleid, worden binnen de gemeente behandeld. De afspraak is, conform de service en dienstverlening binnen de gemeente, dat we meldingen binnen vijf werkdagen behandelen. Storingsmeldingen wordt zo spoedig mogelijk verholpen.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

					bedragen x €1000	
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	8.578	8.239	7.517	7.570	7.621	7.734
Doorbelasting	1.105	1.051	1.183	1.171	1.181	1.188
Kapitaallasten	1.727	1.717	1.953	2.050	2.172	2.262
Totaal lasten	-11.411	-11.007	-10.653	-10.791	-10.974	-11.184
Totaal baten	13.570	13.421	12.170	12.355	12.547	12.764
Saldo	2.159	2.414	1.517	1.564	1.573	1.579

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.4.4 Kengetallen programma 4

Voor de beleidsvelden beheer openbare ruimte en afval- en afvalwatermanagement is in de begroting 2015 de stap gemaakt om te sturen op de onderstaande outcome kpi's (kritische prestatie indicatoren). Hiervoor werd op output gestuurd; bijvoorbeeld de uitgevoerde wegenprojecten, te vervangen bruggen of het percentage uitgevoerde projecten in deelprogramma groen of riolering. Hierdoor zijn voor 2014 geen vergelijkbare outcome kpi's weergegeven. Voor 2016 blijven de kpi´s gehandhaafd.

Kengetal	2014	2015	2016
Beheer openbare ruimte			
Percentage areaal openbare ruimte met minimaal beeldkwaliteit C of het equivalent hiervan	-	85%	85%
Percentage van de wijken dat op beleving van behoefte van de gebruikers een 6,2 of hoger scoort	-	85%	100%
Aantal aansprakelijkheidsstellingen		10	10
Percentage afgehandelde storingsmeldingen openbare ruimte binnen gestelde afhandelingstermijn	- -	85%	85%
Veiligheid en leefbaarheid			
Aantal domeinen waarin BTL actief is	25	25/30	35
Aantal afstemmingsoverleggen	10	10	12
Aantal instructie- cq trainingsavonden	2	2	4
Aantal controles op vergunningsvoorwaarden	N.b.	10	10
Aantal Beke-groepen	0	0	0
Percentage op minimaal niveau opgeleide en geoefende sleutelfunctionarissen	N.b.	90%	90%
Aantal officieren van Dienst bevolkingszorg	1	1	2
Afval- en afvalwatermanagement			
Gemiddeld aantal keren wateroverlast bij regenval	-	2x/jr	2x/jr
Maximaal storingen per jaar van langer dan 24 uur aan rioolgemalen	-	1x/jr	1x/jr
Percentage afgehandelde storingsmeldingen riolering binnen gestelde afhandelingstermijn	-	85%	85%
Kostprijs per gewicht opgehaald afval in €/kg	-	€0,21	€0,21
Efficiënte huishoudelijke afvalinzameling met een afvalscheidingspercentage	48%	-	55%
Percentage afgehandelde servicemeldingen huishoudelijke afvalinzameling binnen gestelde afhandelingstermijn	-	85%	85%

2.5 Programma 5: Lansingerland ontwikkelt

Beoogd maatschappelijk effect
Lansingerland ontwikkelt zich als gemeente waarin inwoners en ondernemers op een aantrekkelijk en op duurzame wijze kunnen wonen, werken en recreëren. Hiermee geven we invulling aan de speerpunten van het college 'Kansen creëren en benutten bij de verkoop van gronden voor bedrijven van gronden en woningen' en Realistisch Duurzaam'. We bieden gevarieerde woonmilieus en woningen en goed geoutilleerde bedrijventerreinen. Onze gemeente is goed bereikbaar per auto, fiets en openbaar vervoer. Economische gezien staan we in de top tien van best presterende gemeenten van Nederland.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

						bedragen x €1000
Totaal Programma 5	**Rek 2014**	**Begr 2015**	**Begr 2016**	**Begr 2017**	**Begr 2018**	**Begr 2019**
Totaal lasten	8.727	8.755	8.323	7.966	8.112	8.108
Totaal baten	4.141	2.185	2.143	2.145	2.146	2.146
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-4.586	-6.570	-6.180	-5.821	-5.966	-5.962
Toevoeging reserves	-	-	-78	-78	-78	-78
Onttrekking reserves	7	-	27	15	165	165
Geraamde resultaat	-4.579	-6.570	-6.285	-5.914	-6.209	-6.205

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld
De gedaalde lasten in de begroting 2016 worden voornamelijk veroorzaakt door incidentele lasten in de begroting 2015 (€ 198.000), minder kosten voor nieuwe structuur- en bestemmingsplannen (€ 80.000) en lagere onderhoudslasten aan de gemeentelijke gebouwen (€ 113.00). De lagere onderhoudskosten leiden eveneens tot een lagere onttrekking aan de reserve onderhoudskosten gemeentelijke gebouwen.

In 2016 is er vanuit de stelpost nieuw beleid extra budget toegekend aan het product stimuleren economie van € 70.000 en is het product wijkgericht werken afgenomen met € 37.000.
De wijziging van de interne rekenrente (van 3,5% naar 3,0%) heeft een daling van de interne kapitaallasten tot gevolg (€ 215.000). Hier staat een toename van de interne doorbelastingen tegenover (€ 200.000), er worden derhalve meer interne uren besteed op programma 5.

De inkomsten 2016 liggen in lijn met 2015.

Het programma kent de volgende beleidsvelden:
- Ruimtelijke ordening;
- Infrastructuur en mobiliteit;
- Economische ontwikkeling;
- Duurzaamheid.

2.5.1 Beleidsveld Ruimtelijke ordening

Wat willen we bereiken?
We hebben goede randvoorwaarden voor ontwikkelingen op het gebied van (duurzaam) wonen, werken, recreëren en infrastructuur. Hiervoor hebben we de bestemmingsplannen op orde. In overleg met andere partijen proberen we de invloed op onze woonomgeving van grote infrastructurele werken te beperken. De groene schil rond Lansingerland is bijna klaar.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
5.1	We faciliteren ontwikkelingen. Dit doen we door nieuwe bestemmingsplannen te maken, bestaande te actualiseren, visies en stedenbouwkundige randvoorwaarden op te stellen en omgevingsvergunningen te behandelen en te handhaven waar nodig.	- Opstellen van nieuwe bestemmingsplannen voor onder andere Bleizo en A13-A16. Actualiseren van (2) bestemmingsplannen en opstellen van wijzigings- en uitwerkingsplannen voor de woningbouwlocaties; - Opstellen nieuwe visie voor Wilderszijde; - Opstellen van stedenbouwkundige randvoorwaarden voor particuliere ontwikkelingen; - Beoordeling van verzoeken tot het verlenen van medewerking aan bestemmingsplanwijziging (enkele tientallen); - Vergunningverlening, toezicht en handhaving gebeurt vlot en adequaat; - Opstellen plan van aanpak implementatie omgevingswet; - Opstellen van een notitie met daarin aangegeven de mogelijkheden tot deregulering van het omgevingsrecht; - In de Vlinderstrik wordt het Polderpad afgemaakt en speelvelden en struinpaden aangelegd; - Ruimte wordt geboden aan particuliere initiatieven die bijdragen aan de recreatieve kwaliteit van de groengebieden; - Bij veranderingsprocessen in de governance van groengebieden is Lansingerland nauw betrokken. Resultaten voldoen aan randvoorwaarden op het gebied van blijvende bestuurlijke invloed en beperking van beheerlasten.
5.2	Vergroten van keuzevrijheid en een gevarieerd woningaanbod. Bieden van gevarieerde en veilige woonmilieus. Versterken van een duurzame woon- en leefomgeving.	56 zorgwoningen (eenheden), 1 x prestatieafspraken met de lokale woningbouwcorporaties. Het aanbieden van alternatieve (tijdelijke) huisvestingsvormen aan statushouders en andere urgenten.
5.3	We gaan of blijven in overleg met andere overheden om de negatieve impact van externe ontwikkelingen op de kwaliteit van wonen, leven en werken te minimaliseren. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar HSL, A13/A16 en RTHA.	- Maatregelen om de geluidsbelasting door de HSL te beperken worden getoetst aan de norm van 57 dB(A) en de uitvoering begeleid; - Lansingerland is nauw betrokken bij het proces dat moet leiden tot een nieuw Luchthavenbesluit. Het nieuwe besluit mag niet leiden tot uitbreiding van de geluidsruimte. Eventueel wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen;

		- Er wordt op toegezien dat de inpassingsmaatregelen zoals genoemd in de inpassingsovereenkomst worden opgenomen in het Tracébesluit A13-A16. Om de belangen van Lansingerland te waarborgen blijft Lansingerland nauw betrokken bij het verdere planproces. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar de eventuele consequenties voor het onderliggend wegennet.

5.1 Faciliteren van ontwikkelingen

Planologie

Om actueel te blijven herzien we de bestemmingsplannen. Het Plan van Aanpak actualisatie bestemmingsplannen vormt daarvoor de leidraad. In 2016 moeten de bestemmingsplannen voor de Groenzoom (inclusief de ruimte voor ruimte-opgave) en een deel van het buitengebied (Overbuurtsepolder en Wilgenlei) worden herzien. Voor Meerpolder en Westpolder-Bolwerk worden in opdracht van Projecten diverse deelgebieden uitgewerkt. Plannen van particulieren beoordelen we eerst in het ruimtelijk omgevingsberaad (ROB). Na een principe besluit van burgemeester en wethouders kan via een postzegelplan of via een uitgebreide omgevingsvergunning medewerking worden verleend. In opdracht van de gemeenschappelijke regeling Bleizo wordt voor het plangebied Hoefweg Zuid een nieuw bestemmingsplan voorbereid dat de gewenste programmatische ontwikkelingen mogelijk maakt. Binnen een jaar na vaststelling van het Tracébesluit moet het tracé van de A13-A16 overeenkomstig in een bestemmingsplan zijn opgenomen. Dit betekent dat we waarschijnlijk eind 2016 met de voorbereiding van het plan moeten beginnen.

Wet- en regelgeving op het gebied van het omgevingsrecht wordt vlot en adequaat uitgevoerd. Daarbij is uitgangspunt het waarborgen van de veiligheid, leefbaarheid en beeldkwaliteit van de gemeente Lansingerland. Bij vergunningverlening ligt de nadruk op goed en zo snel mogelijk, bij toezicht en handhaving ligt de nadruk op het vastgestelde toezichts- en handhavingsbeleid.

Over enkele jaren wordt Wilderszijde weer in exploitatie genomen. De hoofdlijnen van het ruimtelijk ontwerp zijn in 2005 opgenomen in een stedenbouwkundig Masterplan. Om meerdere redenen is dit plan niet meer actueel. In 2016 stellen we voor Wilderszijde een nieuwe stedenbouwkundige visie op die mede als basis kan dienen voor het in 2017 te actualiseren bestemmingsplan.

Omgevingswet

Zoals het er nu naar uitziet wordt de Omgevingswet eind 2018 van kracht. Het huidige omgevingsrecht is verdeeld over tientallen wetten, AMvB's en ministeriële regelingen. De Omgevingswet integreert de gebiedsgerichte onderdelen van het omgevingsrecht in één wet. De wet is van invloed op de inhoud en vormgeving van gemeentelijke beleidsinstrumenten (structuurvisie en bestemmingsplannen) en werkprocessen. Een plan van aanpak is een eerste stap op weg naar implementatie van de nieuwe wet.

Vooruitlopend op landelijke ontwikkelingen over de Omgevingswet wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van deregulering.

Groengebieden

Met het gereedkomen van de Groenzoom is een belangrijke stap gezet op weg naar voltooiing van de "groene schil" om Lansingerland. De Vlinderstrik en het Triangelpark zijn vooralsnog de ontbrekende schakels. De Vlinderstrik is in ontwikkeling. In 2016 moet er vaart in de uitvoering komen en het gebied overeenkomstig het definitief ontwerp worden ingericht. Inrichting van het Triangelpark kan niet los worden gezien van de aanleg van de A13-A16. Voor de aanleg van het park, inclusief de verbinding met Wilderszijde d.m.v. een tunnel onder de N209, worden uitgangspunten geformuleerd die Rijkswaterstaat betrekt bij de planvoorbereiding en aanbesteding van de rijkswegverbinding.

We verlenen medewerking aan initiatieven die aansluiten op de aard en het schaalniveau van de verschillende groengebieden en een bijdrage leveren aan de gebruiks- en verblijfskwaliteit. Publiek-private initiatieven kunnen een win-win situatie opleveren voor de recreant en het beheer van de gebieden.

Aansturing recreatief groen
De provincie ziet voor zichzelf niet langer een rol bij de uitvoering van het beheer van recreatiegebieden en wil daarom deelname aan de recreatieschappen –waaronder het Recreatieschap Rottemeren- beëindigen. De provincie voelt zich wel verantwoordelijk voor het behoud en de realisatie van voldoende recreatiemogelijkheden. Het provinciale beheerbudget voor de recreatiegebieden blijft daarom beschikbaar. Er moet dus rekening worden gehouden met veranderingen in de governance, wijze van samenwerking en financiering van recreatief groen. Het Hof van Delfland, waar Lansingerland deel van uitmaakt, is een eerste belangrijke stap om te komen tot een andere aansturing van het recreatief groen. Beoogd wordt een versterkte samenwerking tussen publieke, private en maatschappelijke organisaties. Vanuit Hof van Delfland kan geparticipeerd worden in de Regiegroep Metropolitaan Groen waarin met de provincie de ontwikkelgelden verdeeld worden. De verdere ontwikkeling van de bestuurlijke en financiële structuur van Hof van Delfland is nog onderwerp van gesprek en zal in 2016 meer definitieve vorm krijgen.

5.2 Bieden van een gevarieerd woonaanbod
De woningmarktafspraken van de gemeenten en woningbouwcorporaties in de regio Rotterdam 2014-2020 zijn begin 2014 ondertekend. Net als in 2015 zullen ook in 2016 deze afspraken voor subregio Noord (Lansingerland en Rotterdam) gemonitord worden.

Deze afspraken gaan over woningbouwproductie, woonmilieus en over de sociale woningvoorraad in relatie tot de vraag van mensen met een laag inkomen. Belangrijk hierbij is om de vraag op de woningmarkt goed te analyseren. Op deze manier kunnen we deze afspraken tijdig aanpassen in overleg met regio en Provincie bij bijvoorbeeld aantrekken van de markt. In 2015 heeft de gemeenteraad de Woonvisie Lansingerland 2015-2020 vastgesteld. Deze woonvisie monitoren we in 2016. Bijbehorende uitvoeringsmaatregelen zullen worden uitgevoerd c.q. gevolgd. Zo zullen we onderzoek doen naar de toekomstige woningbehoefte van (aankomende) ouderen in Lansingerland en naar de factoren waaronder emptynesters en hun opgroeiende kinderen in Lansingerland willen blijven wonen. Verder monitoren we of vraag en aanbod van sociale woningen voldoende op elkaar aansluiten. Voor wat betreft de taakstelling huisvesting statushouders is er de laatste jaren sprake van een forse toename. Dit wordt ook verwacht voor 2016. Echter exacte aantallen zijn nog onbekend. Om te veel druk vanuit deze doelgroep en andere urgenten op de sociale huurwoningvoorraad te voorkomen, doen we in 2015 onderzoek naar het realiseren van alternatieve (tijdelijke) huisvestingsvormen in de gemeente. In 2016 geven we hier verdere uitvoering aan. Hierbij houden we wel aansluiting bij onze identiteit: Dorps wonen in een verstedelijkt gebied. Ook monitoren we of er voldoende ruimte is en blijft voor (overige) bijzondere doelgroepen als gevolg van scheiden van wonen en zorg.

Voor de woonruimteverdeling van sociale huurwoningen is op basis van de nieuwe Huisvestingswet in 2015 een nieuwe Huisvestingsverordening voor alle gemeente in de (voormalige) Stadsregio Rotterdam vastgesteld. Om beter te kunnen inspelen op de vraag van verschillende woningzoekenden kunnen we meerdere woonruimteverdelingsmodellen inzetten. In 2016 zal deze verordening gemonitord worden. Binnen de kaders van de nieuwe Woningwet 2015 en op basis van de huisvestingsverordening en de woonvisie maakt de gemeente met de woningbouwcorporaties in het eerste kwartaal van 2016 prestatieafspraken. Onderwerpen zijn sociale voorraad, huurbeleid, terugdringen scheefwonen, doelgroep gerichtheid, verduurzamen van de voorraad, reductie van het energieverbruik, verkoop woningvoorraad en wijkgericht werken. Deze afspraken zullen aansluiten op de regionale woningmarktafspraken.

In 2015 zullen er ruim 50 starterswoningen in de categorie €140.000,- tot circa €180.000,- en €710,- tot €850,- in Lansingerland zijn gerealiseerd. In 2016 verwachten we geen opleveringen van starterswoningen. Wel worden er dan weer nieuwe starterswoningen ontwikkeld, met name in de projecten Westpolder/Bolwerk en Parkzoom. In 2016 worden 56 zorgwoningen (eenheden) op de locatie gemeentewerf Bergschenhoek opgeleverd.

5.3 Externe ontwikkelingen

HSL

De co-creatiegroep heeft een maatregelenpakket voorgesteld. Als de staatssecretaris hiermee instemt wordt voldaan aan de toezegging dat de voorkeursgrenswaarde van 57 dB(A) gegarandeerd wordt. De maatregelen zullen bouwtechnisch en planologisch moeten worden getoetst. Dit geldt evenzeer voor aspecten van welstand. In ieder geval tot het moment waarop de maatregelen zijn uitgevoerd zal Lansingerland moeten blijven waken voor de belangen van haar inwoners.

RTHA

De inzet voor RTHA is onveranderd: in de diverse overlegverbanden en met behulp van planologisch-juridische instrumenten zal de gemeente voor de belangen van onze inwoners waken. Concreet: de plannen voor RTHA mogen niet leiden tot uitbreiding van de geluidsruimte.

A13-A16

Wat voor de HSL geldt geldt ook voor de A13-A16: ook na de besluitvorming over de ligging en wijze van inpassing zal de gemeente, tot het moment waarop de weg is aangelegd, bij het proces betrokken blijven. We doen dit onder andere om te waarborgen dat eerder door de gemeente geformuleerde uitgangspunten worden geborgd en de voor het onderliggend wegennet en de inpassing van de weg gemaakte afspraken worden uitgevoerd. Afspraken over eisen en verantwoordelijkheden tussen rijk en regionale partijen worden vastgelegd in uitvoeringsovereenkomsten. Vergunningaanvragen voor voorbereidende werkzaamheden worden beoordeeld.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

					bedragen x €1000	
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	2.719	2.659	2.279	2.175	2.324	2.324
Doorbelasting	4.201	3.795	3.676	3.632	3.634	3.637
Kapitaallasten	93	600	478	470	461	453
Totaal lasten	-7.014	-7.054	-6.433	-6.276	-6.420	-6.415
Totaal baten	2.235	2.071	2.013	2.013	2.013	2.013
Saldo	-4.779	-4.983	-4.420	-4.263	-4.407	-4.402

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.5.2 Beleidsveld Infrastructuur en mobiliteit

Wat willen we bereiken?
Lansingerland en haar kernen zijn snel en veilig bereikbaar via de auto, openbaar vervoer en fiets. Steeds meer inwoners maken gebruik van de fiets en het openbaar vervoer. Het fietsverkeer wordt veiliger.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
5.4	We werken aan het stimuleren van het fietsgebruik.	- Opening bewaakte fietsenstalling Berkel-Westpolder; - Onderzoek naar haalbaarheid bewaakte fietsenstalling Rodenrijs; - Onderzoek naar subsidiemogelijkheden om het fietsnetwerk verder te optimaliseren; - Realisatie ontbrekende schakel Fietspad Kasteel; - Onderzoek naar haalbaarheid fietspad langs Verlengde Laan van Koot.
5.5	We werken aan de bevordering van de verkeersveiligheid.	- Plan van aanpak fietsveiligheid en start uitvoering; - Ongevallenanalyse op basis van registraties 2013-2015.
5.6	We werken aan een adequate en vlotte verkeerscirculatie.	- Vaststelling van het mobiliteitsplan Berkel en uitwerking van bijbehorende plannen; - Monitoring onderliggend wegennet om consequenties van A13-A16 te kunnen analyseren.
5.7	We werken aan een toename van het aantal OV-reizigers.	- Inzetten op uitbreiding capaciteit op metrolijn E; - Uitbreiden fietsparkeercapaciteit bij OV-haltes.
5.8	We zetten in op een actieve betrokkenheid bij de MRDH.	Leveren van inbreng bij opstellen en uitvoeren van regionaal verkeers- en vervoerbeleid MRDH.

5.4 Stimuleren fietsgebruik
Bewaakte fietsenstallingen bij stations dragen bij aan een toename van fietsgebruik en daarmee aan een reductie van het aantal korte ritten met de auto. Bij metrostation Berkel-Westpolder wordt in 2016 een bewaakte (gratis) fietsenstalling in gebruik genomen. Voor metrostation Rodenrijs wordt onderzocht of een fietsenstalling op basis van vergelijkbare condities mogelijk is. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek en de subsidiemogelijkheden kan realisatie van een gratis bewaakte fietsenstalling bij metrostation Rodenrijs mogelijk in de tweede helft van 2016 plaatsvinden.

De fiets is een belangrijk alternatief vervoermiddel voor de auto op de kortere afstanden om een bijdrage te leveren aan de doelstellingen van duurzaamheid. Goede fietsvoorzieningen zijn een randvoorwaarde voor het faciliteren en stimuleren van het fietsgebruik in Lansingerland. Om verdere optimalisatie door te kunnen voeren zoekt de gemeente aansluiting bij programma's (met subsidiemogelijkheden) binnen de MRDH, zoals snelfietsroutes in het kader van Beter Benutten 2. Het fietspad Kasteel – Station Rodenrijs wordt voltooid. We onderzoeken of de realisatie van het fietspad parallel aan de Verlengde Laan van Koot mogelijk is.

5.5 Verkeersveiligheid

In 2016 wordt de lokale aanpak Fiets veilig vastgesteld. De maatregelen uit het plan worden de komende jaren in uitvoering gebracht. Daarbij steken we primair in op gedragsbeïnvloeding en wijzen we inwoners op eigen inbreng. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar de kwetsbare fietsers op schoolfietsroutes. Hierbij zetten we in op communicatie en voorlichting via bestaande of te ontwikkelen verkeerseducatieprogramma's die hiervoor beschikbaar zijn of komen. Fietsers hebben als kwetsbare verkeersdeelnemers ook een duidelijke eigen verantwoording, waar zij via (regionale) campagnes op gewezen worden.

Aan de hand van verbeterde ongevallenregistraties vanaf 2013, zal een analyse worden uitgevoerd voor de geregistreerde verkeersongevallen in Lansingerland over de jaren 2013 tot en met 2015. Op basis van de resultaten wordt een indicatie gegeven over de veiligheidssituatie en doen we voorstellen voor eventuele maatregelen. Van de elektronische fietssignalering bij de rotonde Klapwijkseweg monitort de gemeente de effecten.

5.6 Verkeerscirculatie

Het herziene mobiliteitsplan voor Berkel wordt in 2016 vastgesteld. Maatregelen uit dit mobiliteitsplan worden verder voorbereid en uitgevoerd.

De voorgenomen realisatie van de A13-A16 betekent een extra verkeersbelasting van het regionale en lokale wegennet van Lansingerland. Samen met de regionale partners richten wij ons op de te verwachten knelpunten op het onderliggend wegennet. Voor de lokale wegen zetten wij in op monitoring om de ontwikkelingen na realisatie van de A13-A16 te toetsen en te zijner tijd te kunnen bepalen of en welke aanvullende maatregelen eventueel noodzakelijk zijn.

5.7 Openbaar Vervoer

Het OV is een belangrijke pijler van de duurzame mobiliteit. Daarbij is het zaak dat het aanbod van openbaar vervoer zo goed mogelijk aansluit op de vraag van de (potentiële) reizigers en voorziet in de structurele frequente vervoersbehoefte voor woon-/werkverkeer. Hiervoor blijft de gemeente aandacht vragen bij de vervoersautoriteit MRDH. Concreet speelt in dit kader de uitbreiding van de frequentie van metrolijn E. Hier is meer capaciteit nodig om de reizigersaantallen te kunnen verwerken. Hiervoor komt de vervoersautoriteit (MRDH) met voorstellen. Het behouden van bestaande OV-verbindingen en lijnen zijn de inzet voor 2016. Waar nodig en mogelijk worden fietsparkeervoorzieningen bij bushaltes verder uitgebreid.

De vervoersautoriteit MRDH werkt aan een meerjarige dienstregeling. Het vervoersknooppunt Bleizo en de relatie van dit knooppunt met Bleiswijk zullen daarin een plek moeten krijgen.

5.8 Regionaal beleid

De vervoersautoriteit MRDH is verantwoordelijk voor diverse verkeers- en vervoertaken. Veel van deze taken zijn van belang voor Lansingerland en vragen om een stevige betrokkenheid. Dit geldt onder meer voor het formuleren van de Strategische Beleidsagenda, het programma Beter Benutten, Duurzame mobiliteit, Regionaal Vrachtwagen Parkeerbeleid en de financiering van diverse programma's.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	127	178	118	118	118	118
Doorbelasting	685	642	612	605	607	610
Kapitaallasten	99	183	90	88	86	84
Totaal lasten	-910	-1.003	-819	-811	-811	-812
Totaal baten	11	8	15	15	15	15
Saldo	-899	-995	-804	-795	-796	-796

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.5.3 Beleidsveld Economische ontwikkeling

Wat willen we bereiken?
Een aantrekkelijk ondernemersklimaat in Lansingerland trekt nieuwe bedrijven aan, zorgt ervoor dat gevestigde (greenport)bedrijven behouden blijven. Door het faciliteren van de lokale economie blijven de kernen vitaal, levendig en aantrekkelijk.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Resultaat 2016
5.9	We stimuleren de lokale economie door nieuwe bedrijven en winkels aan te trekken en bestaande bedrijven te behouden en de bezettingsgraad van de markt te behouden/verbeteren.	- Het jaarlijks saldo van vestigende en vertrekkende bedrijven is positief; - We willen in de top 10 van de ranglijst Economische Toplocaties blijven staan; - We presteren regionaal goed in (lage) leegstand bedrijfsvastgoed; - Business case haalbaarheid railterminal; - Bijdragen aan de ontwikkeling naar een logistieke hotspot langs de A12; - Eén BIZ-aanvraag doorlopen; - Ambtelijk en bestuurlijk goed gepositioneerd in MRDH; - Startersbijeenkomsten georganiseerd; - Meet & Greet georganiseerd; - (vernieuwend) Marketingplan bedrijventerreinen gereed. - 3x Economisch Platform Lansingerland, 1x Economisch Platform Oostland.
5.10	We stimuleren de glastuinbouwsector in Lansingerland.	- Behoud van het areaal glastuinbouw; - Parkmanagement (inclusief mogelijkheid glasvezel) in deelgebieden glastuinbouw verkend; - Business case haalbaarheid warmterotonde Oostland; - Valorisatienetwerk WUR is opgericht; - Ontvangst van internationale delegaties; - Voor ten minste €100.000 aan fondsen geworven voor glastuinbouwsector.
5.11	We voeren het marktreglement en het standplaatsenbeleid uit.	- De bezettingsgraad van de markt op minimaal 95% brengen. - Een goede samenhang tussen het aanbod van winkels en standplaatsen bewerkstelligen.

5.9 Stimuleren van de lokale economie
Samen met ondernemers werken we aan het verder ontwikkelen van de lokale economie. Het Economisch Platform speelt hierbij een belangrijke rol. De economische visie en de horecavisie vormen het uitgangspunt hiervoor. De inspanningen om de lokale economie te verbreden hebben effect. Met de ontwikkeling van de centrumgebieden, uitgifte van bedrijventerreinen en ondersteunen van de aanwezige ondernemers blijven we hierop inzetten.
Deze positieve ontwikkelingen resulteren in een goede positie in de ranglijst van Economische Toplocaties. Deze top 10 positie willen we vasthouden. Dit vraagt niet alleen aandacht voor nieuwe bedrijven, maar zeker ook voor reeds in Lansingerland gevestigde bedrijven en ondernemers. Samen met het actieve parkmanagement hebben we veel aandacht voor de bestaande bedrijventerreinen. Mogelijkheden voor een BIZ-aanvraag (Bedrijveninvesteringszone) worden in gezamenlijkheid onderzocht.

Met de verhoogde inspanningen op het gebied van marketing & acquisitie verwachten we in 2016 van een aantrekkende vraag naar bedrijven(terreinen) te profiteren. Dit resulteert onder andere in een vernieuwd marketingplan voor de bedrijventerreinen. Hierin staat welke inzet we leveren voor het vermarkten van de bedrijventerreinen. Onderdeel van dit plan is dat we meer dan voorheen onze bedrijven actief opzoeken en ervoor zorgen dat we snel een antwoord geven op hun vragen en wensen.

Bedrijven die op zoek zijn naar een nieuwe vestigingslocatie bieden we een breed palet aan mogelijkheden aan, zowel op de bestaande bedrijventerreinen als op de nieuwe bedrijventerreinen. Het bedrijvenloket heeft hierbij een belangrijke rol. De accountmanager neemt de vraag van de ondernemer mee naar het ondernemersteam, waarin alle bij vestiging betrokken beleidsvelden zitting hebben. Zodoende heeft de ondernemer een duidelijk en eenduidig contact met de gemeente. Door het onderhouden van goede contacten met ondernemers trachten we hen zo goed mogelijk te ondersteunen. Dit resulteert uiteindelijk tot een positief saldo van vestigende en vertrekkende bedrijven en zorgt daarmee voor een groeiende economie.
Multimodaal ontsloten bedrijventerreinen hebben de toekomst. Steeds meer bedrijven zijn zich er van bewust dat de vervoersstromen verduurzaamd moeten worden. Bedrijven zoeken steeds meer naar locaties die niet alleen per weg ontsloten zijn, maar ook via spoor of water. Voor Prisma, Bleizo en Klappolder vormt de komst van een railterminal een enorme boost. Vele bedrijven op deze terreinen hebben zich al enthousiast getoond over een railterminal. De komst van een railterminal vraagt een samenwerking tussen bedrijfsleven en overheid. Begonnen wordt met het opstellen van een business case naar de haalbaarheid en exploitatie van de railterminal en het op de agenda krijgen van het ontwikkelen van een logistieke hotspot langs de A12. Lansingerland maakt onderdeel uit van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH). Samen met de MRDH onderzoeken we de kansen die ontwikkelingen in en rond Lansingerland bieden om de gemeente ruimtelijk en economisch beter te positioneren.

5.10 Stimuleren glastuinbouw sector
De glastuinbouwsector maakt momenteel een transitie door. Een periode met bedreigingen, maar ook kansen. In de Position Paper Greenport hebben we onze activiteiten voor de komende jaren beschreven. Belangrijk is dat de sector blijft innoveren, investeren en samenwerken. Dat willen wij als overheid faciliteren. Het faciliteren en stimuleren van het Horti Science Parc - Greenport Horti Campus Oostland draagt bij aan de innovatiekracht van de sector: onderzoekers (Wageningen Universiteit), onderwijs en bedrijfsleven werken hier samen aan de toekomst. In 2016 werken we met de partners verder aan het opzetten van een valorisatienetwerk door de WUR.
Ook is de gemeentelijke inzet op internationale betrekkingen belangrijk voor het hier gevestigde bedrijfsleven. Bijvoorbeeld voor de handelsrelaties van Lansingerlandse (greenport)bedrijven met China is nauwe betrokkenheid van de gemeentelijke overheid een belangrijke voorwaarde. Ontvangsten van internationale delegaties bieden kansen voor bedrijven in Lansingerland om hun positie te versterken en werk te creëren. Als het voor het versterken van onze positie nodig is om onze partners in het buitenland te bezoeken dan doen we dat. Dit heeft een positief effect op de (internationale) naamsbekendheid en economische positie van Lansingerland.

5.11 Uitvoeren marktreglement en standplaatsenbeleid
In 2015 renoveerden wij de stroomvoorziening op de markt en breidden wij de stroomvoorziening uit. Hierdoor werd het mogelijk de markt, na de herinrichting van de Kerksingel, ook fysiek uit te breiden. Deze uitbreiding ging gepaard met een andere inrichting van de markt waarmee we zowel de winkeliers als de marktlieden tegemoetkwamen in hun wensen. In 2016 ronden wij het, in 2015 gestarte, onderzoek naar het individuele stroomgebruik af en herijken wij het stroom- en markttarief. Als gevolg van deze herinrichting en uitbreiding verwachten wij dat de markt in 2016 bekend staat als een goede markt met een publieksaantrekkende werking vanuit de omliggende gemeenten. Wij ontplooien zo min mogelijk tot geen nieuwe activiteiten maar borgen de ontwikkelingen van 2015 en brengen op die manier rust. De bezettingsgraad van de markt is minimaal 95%.

Het standplaatsenbeleid actualiseerden wij in 2015. In 2016 ervaren wij de werking hiervan, maar wij verwachten met het aangepaste standplaatsenbeleid beter tegemoet te komen aan de wensen van zowel winkeliers als standplaatshouders.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	152	95	118	48	48	48
Doorbelasting	652	493	648	640	641	641
Kapitaallasten	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	-804	-588	-766	-688	-689	-689
Totaal baten	1.895	107	115	117	118	118
Saldo	1.092	-481	-651	-571	-571	-571

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.5.4 Beleidsveld Duurzaamheid

Wat willen we bereiken?
Er valt nog zoveel (maatschappelijke en economische) winst te behalen in het realiseren van een duurzame samenleving dat 'Realistisch Duurzaam' een van onze speerpunten is. We hebben een apart actieprogramma hierover opgesteld. Hiermee willen we ons de komende jaren ontwikkelen tot een energieneutrale en klimaatbestendige gemeente waarbij we zelf het goede voorbeeld geven, maar ook inwoners en ondernemers stimuleren om duurzame initiatieven te realiseren. We streven naar een optimale balans tussen People (mens), Planet (milieu) en Prosperity (economie).

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
5.12	We voeren het actieprogramma Realistisch Duurzaam 2015-2016 uit.	Niet limitatief: - Toename van het aantal duurzame initiatieven door bewoners; - Meer duurzame investeringen en duurzame producten en diensten door bedrijven; - Duurzaamheid is onderdeel van de standaardwerkwijze van de gemeente, binnen alle afdelingen en projecten; - Het verduurzamen van de gemeentelijk infrastructuur, zoals gemeentelijke gebouwen en openbare verlichting; - Het aanleggen van een infrastructuur voor elektrisch rijden; - Bij nieuwbouw de kansen voor duurzaamheid optimaal mogelijk benutten; - Nieuwbouw (welke zich in planvorming bevindt): openliggende kansen nog benutten; - Het samenbrengen van mensen in collectieve duurzaamheidsinitiatieven (energiecoöperatie) in de buurt; - Stimuleren van lagere energielasten bij gemeente, bedrijven en organisatie door energiebesparende maatregelen.

5.12 Actieprogramma Realistisch Duurzaam 2015-2016
Het actieprogramma Realistisch Duurzaam bestaat uit drie programmalijnen:
Programmalijn 1: Aansluiten bij ontwikkelingen ("buiten");
Programmalijn 2: Zelf actief meedoen ("binnen");
Programmalijn 3: Nieuwe stromen ("energietransitie").
In elke programmalijn voeren we concrete acties uit. In programmalijn 1 gaan we samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en verenigingen kennis delen, verbindingen leggen en projecten definiëren en (samen) uitvoeren. Bij programmalijn 2 gaan we zowel in het beleid als in de bedrijfsvoering, zelf nog meer aan de slag met duurzaamheid. In programmalijn 3 pakken we projecten op met als doel uiteindelijk tot een zo volledig mogelijke duurzame energievoorziening te komen.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	-	110	110	-	-	-
Doorbelasting	-	-	194	192	192	192
Kapitaallasten	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	-	-110	-304	-192	-192	-192
Totaal baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	-	-110	-304	-192	-192	-192

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.5.5 Kengetallen Programma 5

Kengetal	2014	2015	2016
Ruimtelijke ontwikkeling			
Aantal starterswoningen	43	55	Ontwikkeling
Aantal zorgeenheden (Ds. Koetsveldstraat + Gemeentewerf Bergschenhoek)	start	30 (Ds.)	56 (Gem.)
Aantal zorgwoningen (Ds. Koetsveldstraat)	start	29	n.v.t.
Aantal gehuisveste statushouders (taakstelling)	53	98	PM
Aantal nieuwbouwwoningen	275	359	382
% aanvragen voor omgevingsvergunning binnen wettelijke termijn afgehandeld	99%	95%	95%
Aantal aanvragen	569	600	600
Aantal afgehandelde verzoeken om handhaving	9	-	15
Aantal geactualiseerde bestemmingsplannen	3	1	2
Aantal planuitwerkingen	-	-	5
Aantal beoordeelde principe verzoeken	-	-	40
Aantal bestemmingsplannen nieuwe ontwikkelingen	-	-	4
Infrastructuur en mobiliteit			
Ontwikkeling slachtofferongevallen	n.b.	>10	>10
Aantal Ov-reizigers	6.300	6.400	6.500
Gemiddelde snelheid Lansingerland-ring (NB: = 95% provinciale infrastructuur)	55km/u	55km/u	55 km/u
Economische ontwikkeling			
Aantal bedrijven	2.926	2.960	3.000
Vloeroppervlak winkels	71.500	74.000	77.500
Aantal verkochte kavels op bedrijventerrein	4	4	6
Bezettingsgraad markt	90%	95%	95%
Aantal parkmanagementorganisaties	5	5	6
Aantal bijeenkomsten met bedrijfsleven	3	3	3
Duurzaamheid			
De hoeveelheid vermeden CO2 uitstoot	n.v.t.	n.v.t.	100 ton CO2
De hoeveelheid duurzaam opgewekte energie	n.v.t.	n.v.t.	20.000 Kwh
De kwalitatieve beschrijving van de projectresultaten	n.v.t.	Minimaal een 7	Minimaal een 7
Het aantal opgestarte initiatieven en projecten	n.v.t.	9	20

2.6 Programma 6: Grondzaken

Beoogd maatschappelijk effect
Ontwikkelingen in ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economische /maatschappelijke doelstellingen realiseerbaar maken.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de baten en lasten van het gehele programma gepresenteerd.

bedragen x €1000

Totaal Programma 6	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Totaal lasten	27.530	19.794	26.376	29.386	18.931	16.258
Totaal baten	24.570	40.899	24.888	27.956	17.575	14.976
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	-2.959	21.105	-1.489	-1.430	-1.357	-1.282
Toevoeging reserves	-261	-	-1.265	-1.360	-1.462	-1.572
Onttrekking reserves	438	-	-	-	258	-
Geraamde resultaat	-2.782	21.105	-2.754	-2.790	-3.076	-2.854

Om een analyse over de jaren heen mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Toelichting op (grote) mutaties in het meerjarenbeeld
Voor beleidsveld vastgoed zijn de verschillen van 2016 ten opzichte van 2015 gering. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op beleidsveld Grondexploitatie. In juli 2015 heeft de raad ingestemd met de actualisatie van de grondexploitatie 2015. De effecten van deze actualisatie zijn verwerkt in de begroting 2015 en deze meerjarenbegroting 2016. In de paragraaf grondexploitatie hebben we een gedetailleerd overzicht van de kosten en opbrengsten opgenomen.

De totale lasten van beleidsveld grondexploitatie zijn met € 6,6 mln. toegenomen (2015 € 19,8 mln., 2016: € 26,4 mln.). Dit wordt veroorzaakt door enerzijds lagere kosten en anderzijds een mutatie op de voorziening grondexploitatie:

- In 2016 is een lager bedrag van € 15,8 mln. (2015: € 40,4 mln., 2016: € 24,6 mln.) geraamd aan totale kosten aan de grondexploitaties. Dit voordeel in 2016 is voornamelijk het gevolg van lagere lasten voor verwerving en civieltechnische werken. In 2016 verwerven we volgens de raming minder gronden dan het jaar daarvoor. De lagere lasten in 2016 voor civiel technisch komt doordat in 2015 hoge uitgaven waren geraamd voor bouw- en woonrijp maken van gronden. In 2016 resteert vooral afronden van woonrijp maken.
- In 2015 is € 21,0 mln. vrijgevallen uit de voorziening grondexploitatie tegenover een dotatie aan deze voorziening in 2016 van € 1,5 mln. Per saldo zorgt dit voor een mutatie van € 22,5 mln. in 2016 ten opzichte van 2015, welke een nadeel vormt omdat de vrijval incidenteel in 2015 is verwerkt en zich niet meer voordoet in 2016.

De totale opbrengsten van beleidsveld grondexploitatie zijn met € 16,0 mln. afgenomen (2015 € 24,9 mln., 2016: € 40,9 mln.). Dit wordt als volgt verklaard:

- In 2016 is een lager bedrag van € 5,7 mln. (2015: € 39,1 mln., 2016: € 33,4 mln.) geraamd aan totale inkomsten. Dit zorgt voor een nadeel door lagere inkomsten.
- De mutatie van de boekwaarde van de grondexploitaties (saldo kosten en opbrengsten) leidt tot een lager bedrag van € 10,2 mln. (2015: € 1,4 mln., 2016: €-/-8,8 mln.).

Het programma kent de volgende beleidsvelden:

- Vastgoedbeleid;
- Grondexploitatie.

2.6.1 Beleidsveld Vastgoedbeleid

Wat willen we bereiken?
We werken volgens de uitgangspunten zoals vastgelegd in het vastgoedbeleid. Dat betekent dat wij streven naar een efficiënt gebruik van ons maatschappelijk vastgoed. Daarbij hanteren wij de huurtarieven zoals vastgelegd in ons huurbeleid. Vanuit de bezuinigingsdoelstelling gaat de gemeente actief op zoek naar mogelijkheden om het vastgoed efficiënter te exploiteren, Bij de uitvoering van dit beleid gaan wij in gesprek met de gebruikers. Strategisch vastgoed stoten wij af, zodra vaststaat dat er vanuit de ontwikkelvisie (structuurvisie, woonvisie, economische visie) van de gemeente geen noodzaak meer bestaat dit vastgoed te behouden.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
6.1	We geven uitvoering aan het vastgoedbeleid en werken een toekomstvisie verder uit.	- Toepassen van marktconforme huurtarieven; - Vaststellen toekomstvisie sociaal-cultureel vastgoed.
6.2	We berekenen tarieven conform ons huurbeleid.	Alle doorberekende tarieven zijn in overeenstemming met ons huurbeleid.
6.3	We streven naar een efficiënt gebruik van onze maatschappelijke panden om te komen tot een gezonde exploitatie.	In samenwerking met Optisport, die namens de gemeente beheer en exploitatie doet, verhogen we waar mogelijk het gebruik van het maatschappelijk vastgoed.
6.4	Afstoten van panden.	Door het, in overleg met gebruikers, efficiënter inzetten van gebouwen komen panden vrij. Waar mogelijk stoten we panden af.

6.1 Vastgoedbeleid
In 2014 is het vastgoedbeleid vastgesteld. Doel van dit beleid was enerzijds om op het gebied van vastgoed uniform en marktconform te kunnen handelen. Anderzijds was het doel het aantal panden in eigen bezit zodanig te verminderen dat er sprake is van een goed en voldoende aanbod en een gezonde exploitatie mogelijk is. Samen met de gebruikers van de panden is een proces ingezet om te komen tot een efficiënter gebruik. Dit proces zetten we ook in 2016 nog voort.

6.2 Doorberekenen van marktconforme huurtarieven
Conform ons beleid berekenen wij marktconforme huurtarieven aan alle gebruikers, tenzij de gemeenteraad daarvoor in het vastgoedbeleid een uitzondering heeft gemaakt.

6.3 Efficiënt gebruik en gezonde exploitatie
De gemeente heeft een overeenkomst met Optisport voor het beheer en de exploitatie van een groot aantal maatschappelijke accommodaties. Deze zijn verdeeld in kinderopvang, sociaal-cultureel en binnensport. Op het terrein van kinderopvang is weinig verbetering te behalen. Bij de sociaal-culturele verenigingen speelt het neerwaarts bijstellen van de subsidies een grote rol op het gebruik van het gemeentelijk vastgoed. Verbeteringen zijn daar niet reëel te verwachten. Op het gebied van binnensport is mogelijk nog ‘winst’ te halen bij groeiende sporten zoals zaalhockey. Dit zal beperkt zijn doordat de zalen momenteel weinig leegstand kennen op de reguliere tijdvakken.

6.4. Afstoten van panden
Panden die geen functie meer hebben voor de gemeente zullen worden afgestoten. Dit geldt enerzijds voor de maatschappelijke panden op grond van het vastgoedbeleid, maar ook voor strategische panden, die ooit

zijn aangekocht met het doel daar een ontwikkeling mee tot stand te brengen, maar waar deze ontwikkeling niet van de grond komt of niet meer noodzakelijk is.

Wat gaat het kosten?
In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

bedragen x €1000

	Rek 2014	Begr 2015	Begr 2016	Begr 2017	Begr 2018	Begr 2019
Directe lasten	1	2	2	2	2	2
Doorbelasting	0	-	-	-	-	-
Kapitaallasten	229	205	193	186	180	173
Totaal lasten	-230	-207	-195	-189	-182	-176
Totaal baten	172	251	254	254	254	254
Saldo	-57	44	59	65	72	78

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

2.6.2 Beleidsveld: Grondexploitatie

Wat willen we bereiken?
Verkoop van gronden voor een marktconforme prijs en beheersing van de (risico's in de) grondexploitaties.

Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?
Om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken gaan we in 2016 op dit beleidsveld de volgende activiteiten ontplooien.

	Wat gaan we daarvoor in 2016 doen?	Beoogd resultaat 2016
6.5	We verkopen het maximaal aantal bouwkavels aansluitend op de marktvraag. Dit is verwerkt in de planning. Ditzelfde geldt voor bedrijfsterreinen.	De planning in de grondexploitaties is gehaald en de oplevering van het geraamde aantal woningen in 2017 is gewaarborgd.
6.6	We verkopen bouwgronden voor een marktconforme prijs.	De in de grondexploitaties geraamde opbrengsten voor bouwkavels en bedrijfsterreinen zijn gerealiseerd.
6.7	We leveren extra inspanningen op het gebied van marketing en acquisitie vooral voor bedrijfsterreinen om de geraamde omzet te kunnen halen.	We hebben de gronden verkocht zoals geraamd in de grondexploitatie.
6.8	We zorgen ervoor dat grondexploitaties en de inschattingen van de risico's actueel zijn. De nieuwe regelgeving BBV en de VpB worden verwerkt in de grondexploitaties.	We actualiseren de grondexploitatie 1x per jaar volledig en zorgen voor informatie over de belangrijkste wijzigingen bij voorjaarsnota, najaarsnota en jaarrekening. Ditzelfde geldt voor de financiële vertaling van de risico's. Risicomanagement is dagelijkse praktijk.
6.9	We beperken de negatieve effecten van de bestaande risico's zo veel mogelijk.	Er worden beheersmaatregelen geformuleerd en mogelijke effecten worden inzichtelijk gemaakt.

6.5 Afzetten van het maximaal aantal bouwkavels voor woningen en bedrijven aansluitend op de markt
We proberen het maximale uit de markt te halen, door te differentiëren in programma, prijs, type, locatie en architectuur. Daarbij is onze leidraad onze eigen kennis van de markt, maar maken we ook gebruik van kennis vanuit de markt en adviseurs. We besteden specifieke aandacht aan woningcategorieën voor starters, zowel in de koop- als in de huursfeer. Voor bedrijfsterreinen spelen we flexibel in op de wensen van de markt.

6.6 Verkopen van grond voor een marktconforme prijs
Een speerpunt voor onze gemeente is om zoveel mogelijk grond te verkopen. Dit geldt zowel voor woningbouwgrond als bedrijfsgrond. Wij richten onze inspanningen daarom op onderhandelingen met partijen om tot resultaten te komen. Daarbij zullen wij in onderhandeling met ontwikkelaars altijd pas contracteren wanneer sprake is van een marktconforme prijs en handelen we conform onze nota grondbeleid.

6.7 Inspanningen op het gebied van marketing en acquisitie
Om ons speerpunt "het verkopen van zoveel mogelijke grond" te realiseren leveren we extra inspanningen op het gebied van marketing en acquisitie. We zetten duidelijk onze unique selling points als gemeente in bij de verkoop.

6.8 Grondexploitaties en risico's zijn actueel
Om te kunnen sturen op de grondexploitaties is het van belang berekeningen te hebben die up to date zijn. Wij actualiseren de grondexploitaties daarom 1x per jaar en maken tussentijds nog een herziening op

hoofdlijnen. Wij actualiseren de grondexploitaties ten tijde van de kadernota, zodat de meest actuele cijfers input kunnen zijn voor de voorspellingen voor de komende periode. De ontwikkelingen in de projecten worden getoetst aan de grondexploitatie en bij voor- en najaarsnota melden we de belangrijkste afwijkingen. Over het gehele beeld van de risico's wordt tweemaal per jaar (begroting en jaarrekening) gerapporteerd. Actuele ontwikkelingen op het gebied van de vennootschapsbelasting en de wijziging van het BBV kunnen mogelijk tussentijds leiden tot bijstellingen.

6.9 Beperken van de negatieve effecten van bestaande risico's

Het beperken van de negatieve effecten van bestaande risico's is onderdeel van ons dagelijks werkproces. Er worden continu afwegingen gemaakt tussen resultaten van vandaag en toekomstige resultaten als gevolg van mogelijke risico's in de toekomst. Voor de bestaande risico's worden beheersmaatregelen geformuleerd. Bij de begroting, de jaarrekening en de actualisatie van de grondexploitatie (kadernota) informeren we de raad over de risico's en de mogelijke effecten hiervan.

Wat gaat het kosten?

In onderstaande tabel worden de kosten van dit beleidsveld gepresenteerd.

						bedragen x €1000
	Rek 2014	**Begr 2015**	**Begr 2016**	**Begr 2017**	**Begr 2018**	**Begr 2019**
Directe lasten	24.960	17.416	23.963	27.005	16.555	13.886
Doorbelasting	2.340	2.171	2.218	2.193	2.194	2.196
Kapitaallasten	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	-27.300	-19.587	-26.181	-29.198	-18.749	-16.082
Totaal baten	24.398	40.648	24.634	27.702	17.321	14.722
Baten vanaf 2016 bestaande uit:						
Grondopbrengsten en overige opbrengsten			33.430	29.383	28.307	31.155
Mutatie boekwaarde (zie paragraaf grondbeleid)			-8.554	-1.442	-10.747	-16.194
Saldo	-2.902	21.061	-1.548	-1.495	-1.429	-1.361

Om een vergelijking mogelijk te maken is 2014 aangepast naar de opbouw van de programma's vanaf 2015.

Kengetallen Programma 6

Kengetal	2014	2015	2016
Vastgoedbeleid			
Aantal verkochte panden	3	3	2
Grondexploitatie			
Aantal woningen (opleveren)	316	359	382
Verkoop van bedrijventerreinen binnen eigen grexen (aantal hectare excl. GR)	0 ha	0 ha	2,1 ha
Aantal actualisaties van de grexen, inclusief risico's	1 volledig, 1 partiële update	15 volledig i.v.m. actualisatie 2015 en verwerking effecten VpB en BBV regels	15 volledig i.v.m. actualisatie 2016

2.7 Overzicht algemene dekkingsmiddelen

2.7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de algemene dekkingsmiddelen toegelicht. Dit zijn inkomsten en uitgaven die niet specifiek toe te rekenen zijn aan een bepaald programma, maar waarmee uiteindelijk de saldi van de programma's 1 tot en met 6 kunnen worden gedekt. In de staat van Baten en Lasten (hoofdstuk 4.1) is de (financiële) samenhang tussen de programma's en algemene dekkingsmiddelen weergegeven.

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit:

- Lokale heffingen, waarvan de besteding niet gebonden is;
- Algemene uitkering uit het gemeentefonds;
- Dividend;
- Saldo van de financieringsfunctie;
- Overige algemene dekkingsmiddelen.

2.7.2 Overzicht baten en lasten algemene dekkingsmiddelen

Het overzicht van algemene dekkingsmiddelen en post onvoorzien is als volgt:

Bedragen x € 1.000

Totaal programma	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Lokale heffingen	480	390	403	403	403	393
Dividenden	42	23	19	19	19	19
Financieringsfunctie	1	1	1	1	1	1
Post onvoorzien	0	0	250	250	250	250
Algemene stelposten	-37	435	2.465	2.893	3.191	3.226
Verhuur gemeentehuis	434	352	359	430	349	348
Overige dekkingsmiddelen	1.529	6.837	935	784	782	781
Subtotaal lasten	2.449	8.038	4.432	4.780	4.995	5.018
Lokale heffingen	12.782	14.911	15.324	15.566	15.808	16.050
Algemene uitkering	44.124	40.720	42.196	41.482	41.587	41.912
Deelfonds sociaal domein	0	13.218	13.599	13.504	13.382	13.297
Dividenden	4.098	3.483	3.159	2.916	3.216	3.216
Financieringsfunctie	9.054	8.084	7.109	7.364	7.593	7.961
Algemene stelposten	242	158	0	0	0	0
Verhuur gemeentehuis	127	148	158	224	250	270
Overige dekkingsmiddelen	3.028	2.754	980	1.004	1.028	1.027
Subtotaal baten	73.455	83.476	82.525	82.060	82.864	83.733
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	71.006	75.438	78.093	77.280	77.869	78.715
Toevoeging reserves	-44.217	-29.412	-3.229	-3.765	-3.680	-3.877
Onttrekking reserves	38.856	13.297	0	0	14	14
Geraamde resultaat	65.645	59.323	74.864	73.515	74.203	74.852

Het bedrag voor onvoorzien wordt voor de begroting in zijn geheel geraamd (niet per programma).

2.7.3 Lokale heffingen

Lokale heffingen kunnen we onderverdelen in wel en niet gebonden bestedingen. Lokale heffingen waarvan de besteding gebonden is, zijn heffingen waarbij sprake is van een duidelijke relatie tussen de

gemeentelijke dienstverlening en de belasting. De rioolrechten en de afvalstoffenheffing zijn hier voorbeelden van. Deze heffingen worden op de betreffende programma's als baten verantwoord en zijn dus geen algemeen dekkingsmiddel. Voor verdere informatie verwijzen wij u naar 3.1 paragraaf 'Lokale heffingen'. Lokale heffingen die niet gebonden zijn vormen algemene dekkingsmiddelen en hebben geen vooraf geduide bestemming.

De gemeente Lansingerland kent de volgende niet-besteding gebonden gemeentelijke heffingen:

					bedragen x € 1.000	
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Baten						
Onroerende - zaakbelasting	12.459	14.598	**14.810**	15.052	15.294	15.536
Hondenbelasting	281	277	**278**	278	278	278
Precariobelasting, uitstallingen	42	36	**36**	36	36	36
Idem, kabels en leidingen	-	0	**200**	200	200	200
sub - totaal	12.782	14.911	**15.324**	15.566	15.808	16.050
Lasten						
Uitvoering Wet WOZ	480	370	**383**	383	383	373
Heffing - en invordering precariobelasting	-	20	**20**	20	20	20
sub - totaal	480	390	**403**	403	403	393
Totaal (per saldo baten)	**12.302**	**14.521**	**14.921**	**15.163**	**15.405**	**15.657**

De geraamde ozb-opbrengst 2016 is als volgt opgebouwd:

			bedragen x € 1.000,-	
Geraamde ozb - opbrengst	**Verwacht 2015 1)**	**Verhoging 0,50%**	**Nieuwbouw 2015**	**Raming 2016**
Woningen				
Eigenaren	8.759	44	151	8.954
Niet - woningen				
Eigenaren	3.424	17	50	3.491
Gebruikers	2.313	12	40	2.365
Sub - totaal	5.737	29	90	5.856
Totaal	**14.496**	**73**	**241**	**14.810**

1) Het verschil, ten opzichte van de raming in begroting 2015, van € 102.000,- wordt verwerkt in de najaarsnota 2015.

De geraamde opbrengst voor nieuwbouw 2015 is voor de woningen gebaseerd op het geraamde aantal nieuw op te leveren woningen in 2015 van 350 en een gemiddelde WOZ-waarde van € 300.000. Die voor de niet-woningen is gebaseerd op een volumetoename met een WOZ-waarde van € 20 mln.

Onder de geraamde lasten vallen de kosten aan SVHW voor de uitvoering van de woz – taken en de heffing en invordering van de gemeentelijke belastingen.

Hieronder treft u een specificatie van de kosten van de uitvoering Wet WOZ. Het grootste deel bestaat uit de bijdrage aan SVHW.

						bedragen x € 1.000
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Tijdeijke Inhuur	59	-	**-**	-	-	-
Bijdrage SVHW	543	512	**525**	525	525	515
Compensabele BTW	-44	-64	**64-**	-64	-64	-64
Doorbelasting kosten SVHW aan Afval en riool	-78	-78	**78-**	-78	-78	-78
Netto kosten	**480**	**370**	**383**	**383**	**383**	**373**

2.7.4 Algemene uitkering uit het gemeentefonds

Het gemeentefonds vormt de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Twee factoren bepalen de uitkering aan een gemeente:

- De totale omvang van het gemeentefonds. Het gemeentefonds is gekoppeld aan de rijksuitgaven. Als het Rijk meer uitgeeft, gaat het gemeentefonds ook omhoog en omgekeerd.
- Het aandeel van een gemeente in de totale omvang van het gemeentefonds. Dit aandeel hangt af van de zogenaamde verdeelmaatstaven. Het aantal inwoners is een voorbeeld van een verdeelmaatstaf. In totaal zijn er circa 50 verdeelmaatstaven.

Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor taken in het kader van de decentralisatie van de jeugdzorg, de decentralisatie van AWBZ-taken naar de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de invoering van de Participatiewet. Vanaf 2015 ontvangt de gemeente via de algemene uitkering uit het gemeentefonds een (zogenaamde) integratie-uitkering sociaal domein voor de lasten van deze taken. Deze integratie-uitkering is een algemeen dekkingsmiddel en mag dus ook voor andere zaken worden aangewend.

Bij de berekening van de algemene uitkering is gebaseerd op eind mei verschenen circulaire van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (meicirculaire 2015).

						bedragen x € 1.000
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Baten						
Algemene uitkering	44.124	40.720	**42.196**	41.482	41.587	41.912
Integratie uitkering sociaal domein		13.218	**13.599**	13.504	13.382	13.297
Totaal	**44.124**	**53.938**	**55.795**	**54.986**	**54.969**	**55.209**

Volgens de normeringssystematiek (trap op en af) hebben wijzigingen in de rijksuitgaven direct invloed op de omvang van de algemene uitkering.
De stijging in 2016 wordt verklaard door het positieve effect van de normeringssystematiek (samen de trap op). De daling in 2017 komt door het negatieve effect uit de normeringssystematiek (samen de trap af). Voor 2018 en volgende jaren is weer sprake van positieve effecten van de normeringssystematiek (samen de trap op). De integratie-uitkering sociaal domein daalt vanaf 2017 als gevolg van rijksbeleid (bezuinigingen).

2.7.5 Dividend

Onder het algemeen dekkingsmiddel Dividend behoren de aandelen en daaraan verbonden dividenden die niet tot een van de programma's behoren. De belangrijkste deelneming waarvan wij aandelen hebben is Eneco. Het dividend Eneco is gesplitst in een structureel en incidenteel gedeelte. Vanaf 2015 zijn de nettarieven sterk verlaagd waardoor de verwachting is dat het dividend Eneco de komende jaren in eerste

instantie zal dalen, met als laagste niveau het jaar 2017 waar een dividend over het verslagjaar 2016 van Eneco € 2,9 miljoen wordt geraamd. Naar verwachting stijgt het dividend met ingang van het verslagjaar 2017 van Eneco, omdat een stijging van de (toegestane) nettarieven wordt verwacht. Boer & Croon heeft hier in 2014 een rapport over opgeleverd en de daar geraamde dividend is in de meerjarenbegroting opgenomen. De structurele component is € 2,9 miljoen zijnde het laagste niveau aan dividend de komende 4 jaren. Het deel van het dividend dat boven het niveau van € 2,9 miljoen wordt ontvangen is daarmee een incidentele bate.

Het overzicht van de deelnemingen van de gemeente Lansingerland met daarachter de geraamde dividenden ziet er als volgt uit:

						bedragen x € 1.000
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Baten						
Eneco Holding - structureel	2.900	2.900	**2.900**	2.900	2.900	2.900
Eneco Holding - incidenteel	1.173	565	**241**	-2	298	298
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	23	17	**17**	17	17	17
Overige	1	1	**1**	1	1	1
sub - totaal	4.098	3.483	3.159	2.916	3.216	3.216
Lasten						
Nutsbedrijven	42	23	**19**	19	19	19
Totaal (per saldo baten)	**4.056**	**3.460**	**3.140**	**2.897**	**3.197**	**3.197**

2.7.6 Saldo van de financieringsfunctie

Het saldo van de financieringsfunctie bestaat uit het positieve renteresultaat (saldo van de kostenplaats kapitaallasten). Het positieve renteresultaat kan als volgt worden verklaard.
De boekwaarde van investeringen en grondexploitaties (GREX en NIEGG) is voor een beperkt gedeelte met eigen en grotendeels met vreemd vermogen (langlopende leningen) gefinancierd. Over de langlopende leningen wordt rente betaald. Het gemiddeld te betalen rentepercentage over de langlopende leningen is, door de recent afgesloten nieuwe leningen, van ruim 3% (in 2015) teruggelopen naar 2,5% in 2016. Het doorberekende rentepercentage (rekenrente) aan de boekwaarde van investeringen en GREX / NIEGG bedraagt, met ingang van 2016, 3%.
De systematiek achter het saldo van de financieringsfunctie wordt toegelicht in de paragraaf Financiering en Treasury.

De geraamde bedragen aan baten (renteresultaat) en lasten (kapitaallasten) staan in onderstaand overzicht.

						bedragen x € 1.000
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Baten						
Renteresultaat	9.054	8.084	**7.109**	7.364	7.593	7.961
Lasten						
Kapitaallasten	1	1	**1**	1	1	1
Totaal (per saldo baten)	**9.053**	**8.083**	**7.108**	**7.363**	**7.592**	**7.960**

2.7.7 Algemene stelposten en post onvoorzien

De geraamde algemene stelposten en de post onvoorzien staan in onderstaand overzicht:

					bedragen x € 1.000
		Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Post onvoorzien		**250**	250	250	250
Stelposten:					
Nieuw beleid		**-**	300	300	300
Areaaluitbreiding		**458**	560	750	750
Flexibel deel formatiebudget		**2.039**	2.154	2.308	2.343
Kadernota 2015, bezuiniging nr. 11		**-**	-25	-25	-25
Idem, bezuiniging nr. 18		**46-**	-110	-156	-156
Idem, vennootschapsbelasting		**14**	14	14	14
sub totaal		**2.465**	2.893	3.191	3.226
Totaal		**2.715**	**3.143**	**3.441**	**3.476**

Toelichting

Post onvoorzien

Jaarlijks wordt op begrotingsniveau een bedrag geraamd voor onvoorziene lasten. Dit maakt het mogelijk om in het begrotingsjaar onvoorzienbare (dus niet begrote) uitgaven, die onontkoombaar zijn op te vangen. Voorstellen hieromtrent zullen, indien deze zich voordoen, separaat aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd. De post onvoorzien is vastgesteld op € 250.000.

Stelposten

Nieuw beleid

In het coalitieakkoord staat een aantal wensen en ambities die zorgen voor een stijging van de uitgaven. Om deze wensen en ambities mogelijk te maken is in deze begroting rekening gehouden met een stelpost voor nieuw beleid van € 300.000 structureel (zie ook paragraaf taakstelling en reserveringen). Voor het jaar 2016 is de stelpost / budget van € 300.000 verdeeld naar de verschillende beleidsvelden, waardoor de stelpost voor dit jaar nihil is.

Areaal uitbreiding

Voor de toekomstige uitbreiding en de kosten van het te onderhouden areaal aan openbare ruimte (wegen, groen en water), dat overgedragen wordt uit de grondexploitaties, zijn budgetten op stelpost opgenomen. Bij voor – en najaarsnota's worden, op basis van overgedragen delen van de gemeente uit de grondexploitaties, de benodigde onderhoudsuitgaven in de begroting geraamd. Ter dekking van deze hogere kosten wordt deze stelpost (deels) met eenzelfde verlaagd.

Flexibel deel formatiebudget

Zoals de afgelopen jaren is gebleken is het in toenemende mate van belang om niet het gehele formatiebudget in te zetten via vaste formatieplaatsen. Een deel van het formatiebudget zetten we flexibel in voor variaties in intensiteit van taken en omstandigheden. Dit is geheel in de lijn van voorgaande jaren.

Kadernota 2015

In de kadernota 2015 (T15.06879) staan twee bezuinigingen (zie blz. 26 tot en met blz. 29) die, in afwachting van de daadwerkelijke verkoop van de vier sociaal culturele panden (voorstel 18) en de nadere uitwerking van het voorstel omtrent beëindiging beheer dierenweide / binnentuin (voorstel 11), nog niet verwerkt zijn in de baten en lasten van de afzonderlijke programma's en beleidsvelden.

Het berekende nadelige effect van de invoering van de vennootschapsbelasting, per 1 januari 2016, voor de niet – overheidstaken van € 14.000 (kadernota 2015, autonome ontwikkelingen / blz. 14) is, in afwachting van de daadwerkelijke invoering, op stelpost gezet.

2.7.8 Verhuur gemeentehuis

Op het product verhuur gemeentehuis worden de baten (huuropbrengst) en lasten (toegerekende huisvestingslasten, waaronder kapitaallasten) geraamd van het verhuurde gedeelte en die van het (nog) te verhuren deel van het gebouw.

Hieronder worden de baten en lasten met betrekking tot het te verhuren deel van het gemeentehuis gespecificeerd:

						bedragen x € 1.000
	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Lasten						
Toegerekende huisvestingskosten	434	352	**359**	350	349	348
Interne verbouwingskosten				80		
Totale lasten	434	352	**359**	430	349	348
Baten						
Huuropbrengst	127	148	**158**	224	250	270
Per saldo netto lasten	**307**	**204**	**201**	**206**	**99**	**78**
Dekkingspercentage	29%	42%	44%	64%	72%	78%

Toelichting

Om de structurele verhoging aan inkomsten uit verhuur van het gemeentehuis, met ingang van 2017, te kunnen realiseren is een interne verbouwing noodzakelijk (zie kadernota 2015, frictiekosten van € 80.000 bij voorstel 15 van de bezuinigingen). De extra structurele verhoging van de huuropbrengsten, met ingang van 2017, bedraagt € 45.000 in 2017 oplopend naar € 85.000 vanaf 2018.

3. Paragrafen

Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) stelt dat een aantal verplichte paragrafen moet worden opgenomen in de programmabegroting. Zij geven, als een dwarsdoorsnede door de programma's, inzicht in een aantal bedrijfsvoeringaspecten van de gemeente. De paragrafen zijn:

- Lokale heffingen
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Financiering
- Bedrijfsvoering
- Verbonden partijen
- Grondbeleid
- Taakstelling en reserveringen
- Interbestuurlijk toezicht

Paragraaf Taakstelling en reserveringen is niet verplicht vanuit de BBV, maar is toegevoegd naar aanleiding van een advies in de begrotingscirculaire van de Provincie Zuid-Holland 2014-2017. De paragraaf Interbestuurlijk toezicht is toegevoegd naar aanleiding van de wet revitalisering generiek toezicht.

3.1 Paragraaf Lokale heffingen

3.1.1 Inleiding

Een deel van de inkomsten van de gemeente betreffen de gemeentelijke heffingen en belastingen. Heffingen zijn rechten, tarieven en leges. De gemeente krijgt hiermee de kosten vergoed die ze gemaakt heeft en er staat voor de burger een tegenprestatie tegenover. De belastingen, ozb, honden en precario, zijn algemene dekkingsmiddelen.

Een belangrijke ontwikkeling in 2016 is de verlaging van de afvalstoffenheffing. Vanaf juli 2015 voert van Gansewinkel de afvalinzameling in Lansingerland uit en dit doen ze tegen lagere kosten dan Irado voorheen deed. In 2015 is de afvalstoffenheffing voor een meerpersoonshuishouden al met € 30 verlaagd. In 2016 is een verlaging met nog eens € 30 aangekondigd. Inmiddels is enkele maanden ervaring opgedaan met van Gansewinkel en de informatie over de afvalstromen die dat genereert leert dat het tarief in 2016 aanvullend kan dalen met nog eens € 39,60. Dit bedrag is hoger dan de daling van € 7,50 waar in de Kadernota 2015 nog van uit werd gegaan. Per saldo gaat het in 2016 dus om een verlaging van de afvalstoffenheffing met € 69,60 voor een meerpersoonshuishouden. Hierdoor daalt de gemiddelde belastingdruk in 2016, ten opzichte van 2015, met afgerond 6,1%.

Omdat de gemeente op dit moment nog relatief weinig ervaring heeft opgedaan met het nieuwe inzamelcontract, is er een uitgebreide risico-inventarisatie gemaakt ten aanzien van de te verwachten kosten voor de afvalinzameling. Deze leidt tot het opnemen van een “stelpost onvoorzien” van ongeveer € 1,1 mln.. Deze stelpost maakt onderdeel uit van de inzamelkosten. Voorgesteld wordt om per 1 januari 2016 een “egalisatiereserve afvalstoffenheffing” in te stellen zodat wanneer niet alle risico’s zich in de praktijk voor doen, de resterende middelen niet toevloeien naar de algemene middelen maar in de egalisatiereserve afval achterblijven. Dit kan dan gebruikt worden om toekomstige tariefstijgingen te dempen. Bij het opstellen van de tarieven 2017 zal op basis van opgedane ervaringen bepaald worden of de omvang van de stelpost naar beneden kan worden bijgesteld.

De tarieven 2016 maken deel uit van deze paragraaf, maar zijn nog voorlopig. De gemeenteraad stelt de tarieven 2016 in de raadsvergadering van 17 december 2015 vast en niet al bij de behandeling en vaststelling van de begroting.
In de uitgangspunten van de Kadernota (KN) 2015 is vastgelegd dat de tarieven 2016 van belastingen en rechten aangepast worden met een inflatiecorrectie van 0,5 %. Voor 2017 en volgende jaren is (vooralsnog) rekening gehouden met een inflatiecorrectie van 0 %.

Uitvoering WOZ – taken en heffingen gemeentelijke belastingen

De uitvoering van de WOZ – taken en heffing van gemeentelijke belastingen (opleggen - en inning gemeentelijke aanslag) zijn sinds 1 januari 2013 uitbesteed aan SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffingen en Waardebepaling) te Klaaswaal.

3.1.2 Overzicht opbrengst lokale heffingen

Meerpersoonshuishouden met een eigen woning met een (fictieve) WOZ – waarde, per 1 januari 2014, van € 250.000,-.

bedragen x € 1.000

Opbrengst lokale heffingen	Jaarrekening 2014	Begroting 2015*	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
OZB woningen	7.509	8.739	8.953	9.128	9.302	9.477
OZB niet-woningen	4.950	5.858	5.856	5.923	5.991	6.059
Afvalstoffenheffing	8.021	7.806	6.223	6.219	6.219	6.219
Rioolheffing	5.282	5.486	5.679	5.869	6.061	6.278
Lijkbezorgingsrechten	215	244	244	244	244	244
Leges burgerzaken	530	534	506	506	506	506
Leges bouw	1.268	1.569	1.569	1.569	1.569	1.569
Hondenbelasting	281	277	278	278	278	278
Marktgelden	63	57	64	66	67	67
Precariobelasting, uitstallingen	42	36	36	36	36	36
Precariobelasting, kabels en leidingen	0	0	200	200	200	200
Totaal	28.161	30.606	29.608	30.038	30.473	30.933

* exclusief aanpassingen Najaarsnota 2015

In onderstaand overzicht staan, ten opzichte van de totale opbrengst aan lokale heffingen, van de belangrijkste heffingen het procentuele aandeel in de begroting 2015 en 2016.

Procentuele verdeling opbrengst lokale heffingen	2015	2016
OZB (woningen en niet - woningen)	47,69%	50,02%
Afvalstoffenheffing	25,50%	21,02%
Rioolheffing	17,92%	19,18%
Lijkbezorgingsrechten	0,80%	0,82%
Leges (bouw en burgerzaken)	6,87%	7,01%
Hondenbelasting	0,91%	0,94%
Marktgelden	0,19%	0,22%
Precario	0,12%	0,80%
Totaal	**100,00%**	**100,00%**

3.1.3 Gemeentelijke woonlasten 2015 en (concept) 2016

In onderstaande tabellen staan de bedragen van de “gemeentelijke” woonlasten 2015 en 2016. De woonlasten bestaan uit de gemeentelijke belastingaanslag, die opgelegd wordt door SVHW voor de ozb, de afvalstoffen – en rioolheffing (overeenkomstig de publicatie van COELO) en de nieuwe belastingaanslag precario op kabels en leidingen, die naar verwachting opgelegd gaat worden door het waterleidingbedrijf DUNEA.

Hieronder staan de woonlasten voor een meerpersoonshuishouden met een eigen woning en een huurwoning en van een detailhandel met een eigen woning. De WOZ – waarde voor de eigenaar van een woning en die van een detailhandel zijn gebaseerd op fictieve WOZ – waarde gegevens.

Meerpersoonshuishouden met een eigen woning en een (fictieve) WOZ – waarde, per 1 januari 2014, van € 250.000,-.

bedragen x € 1,-

	Aanslag 2015	Aanslag 2016	verschil absoluut	t.o.v. 2015 %
OZB	376,25	378,04	1,79	0,50
Afvalstoffenheffing	356,88	287,28	-69,60	-19,50
Rioolheffing	229,32	230,52	1,20	0,50
Totale aanslag gemeentelijke belastingen (via SVHW)	**962,45**	**895,84**	**-66,61**	-6,90
Precario (via waterverbruik DUNEA)	0,00	8,00	8,00	100,00
Totale aanslag gemeentelijke belastingen en DUNEA	**962,45**	**903,84**	**-58,61**	**-6,10**

Meerpersoonshuishouden met een huurwoning

bedragen x € 1,-

	Aanslag 2015	Aanslag 2016	verschil absoluut	t.o.v. 2015 %
Afvalstoffenheffing	356,88	287,28	-69,60	-19,50
Rioolheffing	229,32	230,52	1,20	0,50
Totale aanslag gemeentelijke belastingen (via SVHW)	**586,20**	**517,80**	**-68,40**	-11,65
Precario (via waterverbruik DUNEA)	0,00	8,00	8,00	100,00
Totale aanslag gemeentelijke belastingen en DUNEA	**586,20**	**525,80**	**-60,40**	**-10,30**

Detailhandel met een eigen woning met een (fictieve) WOZ – waarde, per 1 januari 2014, van € 450.000,-

bedragen x € 1,-

	Aanslag 2015	Aanslag 2016	verschil absoluut	t.o.v. 2015 %
OZB	1.982,71	1.992,44	9,73	0,50
Rioolheffing	229,32	230,52	1,20	0,50
Totale aanslag gemeentelijke belastingen (via SVHW)	**2.212,03**	**2.222,96**	**10,93**	0,50
Precario (via waterverbruik DUNEA)	0,00	8,00	8,00	100,00
Totale aanslag gemeentelijke belastingen en DUNEA	**2.212,03**	**2.230,96**	**18,93**	**0,85**

3.1.4 COELO 2015 en woonlasten en tarieven regio

Het COELO (Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden) publiceert jaarlijks een zogeheten "Atlas van de lokale lasten". In deze atlas wordt een overzicht gegeven van de gemeentelijke woonlasten. De woonlasten hebben betrekking op een meerpersoonshuishouden met een eigen woning. De WOZ – waarde van de woning is gebaseerd op het gemiddelde van de WOZ – waarde van alle woningen in de betreffende gemeenten. De woonlasten bestaan uit de OZB, het rioolrecht en de afvalstoffenheffing.
Het COELO publiceert in de atlas ook een tarievenoverzicht.
Het tarievenoverzicht voor 2015 is hieronder opgenomen, aangevuld met de gegevens van Lansingerland.

bedragen x € 1,-

COELO 2015	Laagste	Landelijk gemiddelde	Hoogste	Lansinger-land 2015	Lansinger-land 2016
OZB-woningen (eigenaar)	0,0457%	0,1251%	0,2528%	0,1505%	0,1454%
OZB-niet woningen (eigenaar/gebruiker)	0,1221%	0,4414%	0,9871%	0,4406%	0,4518%
Afvalstoffenheffing (meerpersoonshuish.)	82,00	263,00	433,00	356,88	287,28
Rioolheffing	79,00	189,00	375,00	229,32	230,52
Hondenbelasting (1e hond)	20,15	62,23	128,10	80,28	80,64
Woonlasten	520,00	716,00	1.198,00	973,00	906,00

Lansingerland staat in 2015 met het bedrag van € 973,- aan woonlasten op plek 397 van de 404 gemeenten. Voor de bepaling van de woonlasten van een meerpersoonshuishouden gaat COELO bij de berekening uit van de gemiddelde WOZ – waarde van een woning in de betreffende gemeenten.
De WOZ – waarde woningen is gebaseerd op de gegevens over Lansingerland in de publicatie van COELO voor het jaar 2015. Voor Lansingerland bedraagt de gemiddelde WOZ – waarde van een woning, per 1 januari 2014, afgerond € 257.100,-. Voor de totale woonlasten 2016 is de ozb – aanslag gebaseerd op een gemiddelde WOZ – waarde van afgerond € 267.000,- (= jaar 2015 + 4%).

De cijfers over 2016 publiceert COELO in het 1e kwartaal van 2016. Gezien de daling van de gemeentelijke belastingdruk in 2016, is het de verwachting dat Lansingerland zal gaan dalen op de COELO-ranglijst.

Woonlasten en de tarieven in de regio
Voor de veergelijking van de woonlasten van Lansingerland met die van de omliggende gemeenten is gebruik gemaakt van de gegevens, zoals die gepubliceerd worden in de "Atlas van de lokale lasten 2015" van COELO, de zogenaamde COELO – atlas 2015.

In onderstaand overzicht zijn de gemiddelde – woonlasten 2015 weergegeven voor een eenpersoonshuishouden en voor een meerpersoonshuishouden in Lansingerland en in de omliggende gemeenten. In de berekening van de woonlasten zijn meegenomen de onroerende zaakbelastingen, afvalstoffenheffing en rioolheffing. De gemiddelde WOZ – waarde is gebaseerd op de peildatum 1 januari 2014.

Woonlasten 2015 in de regio	Gemiddelde WOZ - waarde	Rangnummer	Gemiddelde woonlasten eenpersoons - huishouden	Gemiddelde woonlasten meerpersoons - huishouden	Vergelijking met Lansingerland
Lansingerland	€ 257.100	397	€ 901	€ 973	
Delft	€ 180.100	311	€ 675	€ 794	-18%
Pijnacker - Nootdorp	€ 259.900	338	€ 740	€ 820	-16%
Zoetermeer	€ 184.300	169	€ 671	€ 713	-27%
Zuidplas	€ 228.000	358	€ 807	€ 842	-13%
(bron: Coelo, Centrum voor Onderzoek van de Economie van Lagere Overheden)					

Tarieven 2015 in de regio	Lansingerland	Delft	Pijnacker - Nootdorp	Zoetermeer	Zuidplas
OZB:					
Eigendom woningen	0,1505%	0,1438%	0,1139%	0,1888%	0,1377%
Eigendom niet - woning	0,2446%	0,2731%	0,2134%	0,3777%	0,1698%
Gebruik niet - woningen	0,1960%	0,2187%	0,2810%	0,2936%	0,1274%
Totaal niet - woning	0,4406%	0,4918%	0,4944%	0,6713%	0,2972%
OZB - aanslag woning	€ 387	€ 259	€ 296	€ 348	€ 314
Afvalstoffenheffing:					
Een Persoonshuishouden	€ 286	€ 209	€ 220	€ 222	€ 239
Meerpersoonshuishouden	€ 357	€ 328	€ 300	€ 265	€ 275
Rioolheffing	€ 229	€ 207	€ 224	€ 100	€ 253
(bron: Coelo, Centrum voor Onderzoek van de Economie van Lagere Overheden)					

3.1.5 Onroerend zaakbelastingen (ozb)

Er zijn twee soorten ozb: de eigenarenbelasting en de gebruikersbelasting. Voor woningen is er alleen een eigenarenbelasting. Voor niet-woningen (bedrijfspanden, maar bijvoorbeeld ook gronden) is er een eigenaren- én een gebruikersbelasting.
De ozb is een algemeen dekkingsmiddel. De belasting wordt berekend naar een percentage van de WOZ – waarde. De WOZ[8]-waarde wordt jaarlijks vastgesteld. Voor 2016 worden de onroerende zaken gewaardeerd naar de peildatum op januari 2015.

Lansingerland kent een tariefdifferentiatie voor woningen en niet-woningen. De tarieven voor niet-woningen liggen hoger dan voor de woningen. Tariefdifferentiatie tussen woningen en niet – woningen wordt in heel Nederland toegepast.

Tarieven 2016

Op grond van de uitgangspunten in de kadernota 2015 stijgen de ozb – tarieven in 2016 met 0.5 % (inflatiecorrectie). Daarnaast worden de ozb – tarieven van woningen en niet – woningen gecorrigeerd voor de gemiddelde waardeontwikkeling van beide type objecten.
Bij een waardestijging daalt het ozb-tarief en bij een waardedaling stijgt het ozb-tarief.

Waarde - ontwikkeling

De waardeontwikkeling tussen 1 januari 2014 en 1 januari 2015 voor woningen in Lansingerland bedraagt + 4,0 % (landelijk + 0,6%). Voor de niet-woningen bedraagt deze -2 % (landelijk -1,8 %).
Als gevolg van deze waardeontwikkeling daalt het ozb-tarief voor woningen en stijgt die voor niet-woningen met een zelfde percentage. De WOZ-waardeontwikkeling en de daling / stijging van de ozb-tarieven leidt per saldo dus tot stijging van de ozb-lastendruk van gemiddeld 0.5% (inflatiecorrectie). Micro (per individueel WOZ-object) kunnen wel (grotere) verschillen ontstaan doordat de waardeontwikkeling ten op zichten van 1 januari 2014 meer of minder kan stijgen/dalen dan het gemiddelde voor woningen en niet-woningen.

In de raadsvergadering van 17 december 2015 zullen de hieronder vermelde (concept) ozb-tarieven 2016 vastgesteld worden.

Ozb - tarieven	2014	2015	(voorlopig) 2016	% verschil t.o.v. 2015
Eigenaar (woning)	0,1262%	0,1505%	0,1454%	-3,40
Eigenaar (niet woning)	0,2038%	0,2446%	0,2508%	2,50
Gebruiker (niet - woning)	0,1633%	0,1960%	0,2010%	2,50

[8] Wet Waardering Onroerende Zaken

Waarde – ontwikkeling en gevolgen ozb – tarief vanaf 2014
Hieronder staan de waarde-ontwikkeling van de woningen en de niet-woningen en de gevolgen voor de ozb-tarieven vanaf 2014.

Waarde - ontwikkeling en gevolgen ozb - tarief	2014	2015	2016
Waarde - ontwikkeling t.o.v. 1 januari jaar t -1			
Woningen	-6,10%	-4,40%	4,00%
Niet - woningen	-3,00%	-5,00%	-2,00%
Inflatiecorrectie	2,00%	1,50%	0,50%
Extra	7,75%	12,50%	0,00%
Gevolgen voor tarief			
Eigenaar (woningen)	16,90%	19,30%	-3,40%
Eigenaar (niet - woningen)	13,20%	20,00%	2,50%
Gebruiker (niet - woningen)	13,20%	20,00%	2,50%

3.1.6 Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing wordt opgelegd aan degene die gebruik maakt van een perceel, waarvoor, als gevolg van artikel 10.11 van de Wet Milieubeheer, een verplichting tot inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen geldt. De afvalstoffenheffing dient ter bestrijding van de kosten van het inzamelen en verweken van het huishoudelijk afval.
De geraamde baten mogen niet uitgaan boven de geraamde lasten, met andere woorden de opbrengst moet op begrotingsbasis maximaal 100% kostendekkend zijn.

Tarieven
Bij de vaststelling van de hoogte van de aanslag wordt rekening gehouden met een gedifferentieerd tarief voor een en meerpersoonshuishoudens.

				bedragen x € 1,-
Tarieven afvalstoffenheffing	2014	2015	2016	% verschil t.o.v. 2015
Eenpersoonshuishoudens	309,00	285,60	229,92	-19,50
Meerpersoonhuishoudens	386,16	356,88	287,28	-19,50

3.1.7 Rioolheffing

Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP)
De rioolheffing wordt geheven op grond van artikel 228a van de Gemeentewet. Rioolheffing is een bestemmingsbelasting en dient als bekostigingsinstrument van de gemeentelijke watertaken. Deze watertaken zijn het inzamelen, zuiveren en transporteren van huishoudelijk afvalwater, het verzamelen en transporteren van bedrijfsafvalwater en het inzamelen en verwerken van hemelwater. De kosten die hiervoor gemaakt worden, worden met de rioolheffing verhaald op de gebruikers van woningen en niet-woningen.

De uitvoering van de gemeentelijke watertaken is vastgelegd in het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP).

In november 2008 is het GRP voor de planperiode 2009 – 2013 voor Lansingerland vastgesteld. Dit plan bevat:

- Een overzicht van de in de gemeente aanwezige voorzieningen voor de inzameling en het transport van afvalwater en een aanduiding van het tijdstip waarop die voorzieningen naar verwachting aan vervanging toe zijn.
- Een overzicht van de aan te leggen of te vervangen rioleringsvoorzieningen, tijdens de looptijd van het plan.
- Een overzicht van de wijze waarop deze voorzieningen worden beheerd.
- De gevolgen voor het milieu van de aanwezige voorzieningen en van de in het plan aangekondigde activiteiten.
- Een overzicht van de financiële gevolgen van de in het plan aangekondigde activiteiten.
- De nieuwe gemeentelijke watertaken.

In de loop van 2015 leggen we het nieuwe GRP voor de planperiode 2016 – 2020 aan de raad voor.

Tarieven
Het tarief is een vast bedrag voor maximaal 500 m3 afgevoerd afvalwater. Van huishoudens wordt dit vaste bedrag geheven. Voor iedere 500 m3 afgevoerd afvalwater of een gedeelte daarvan boven 500 m3 geldt een opslag. Deze opslag geldt voor de zogenaamde grootverbruikers.

Tot en met 2015 werd op grond van het GRP 2009 – 2013 gerekend met een extra verhoging van 2,87% (exclusief inflatie). De rioolheffing voor 2016 wordt alleen met inflatie (+0,5%) verhoogd.

Onderstaand tarief rioolheffing 2014 tot met 2016 zijn gebaseerd op bovenstaande uitgangspunten.

				bedragen x € 1,-
Tarief rioolheffing	2014	2015	2016	% verschil t.o.v. 2015
Woningen	219,72	229,32	230,52	0,50

3.1.8 Lijkbezorgingrechten
De lijkbezorgingsrechten worden, per 1 januari 2016, met 0,5 % verhoogd.

3.1.9 Leges bouwvergunningen
In aanloop naar de kadernota 2015 is de raming van de bouwleges geactualiseerd voor 2016 en volgende jaren. In lijn met de woningbouwplanning en de planning voor de uitgifte van bedrijventerreinen wordt een structurele opbrengst aan bouwleges geraamd van € 1,57 mln.

3.1.10 Hondenbelasting
Tarieven
De tarieven zullen voor 2016 worden verhoogd met 0,5% (inflatiecorrectie). De hondenbelasting voor het houden van één hond zal in 2016 € 80.64 bedragen, terwijl de aanslag voor twee honden € 193,56 wordt. De aanslag voor een geregistreerde kennel wordt € 242,04.

3.1.11 Marktgelden en precariobelasting (uitstallingen)
De marktrechten worden overeenkomstig de voorgestelde bezuiniging in de KN 2015 (zie bezuinigingsvoorstel 14) naast inflatie (0,5%) extra verhoogd met 5%.

3.1.12 Precario op kabels en leidingen
Zoals voorgesteld In de kadernota 2015 zal met ingang van 1 januari 2016 precario geheven worden op kabels en leidingen in gemeentegrond.
Deze algemene belasting moet € 200.000 opbrengen. De heffing, die per m1 kabel/leiding in de gemeentegrond geheven wordt van DUNEA en enkele kleine nutsbedrijven zal DUNEA een op een doorberekenen aan de gebruikers van haar waterleidingnet in Lansingerland. Op basis van het aantal geraamde m1 kabels en leidingen in gemeentegrond wordt het op te leggen tarief berekend. Omgerekend

per aansluiting zal DUNEA, naar verwachting, een bedrag van circa € 8,- (exclusief € 1,- aan administratiekosten) opleggen.

3.1.13 Kwijtscheldingen

In Lansingerland kan kwijtschelding worden verleend voor afvalstoffenheffing en rioolheffing, als een belastingschuldige (particulieren) financieel gezien niet in staat is om de belastingaanslag te betalen.
Of een belastingschuldige in aanmerking komt voor gehele of gedeeltelijke kwijtschelding, wordt beoordeeld aan de hand van een inkomens- en een vermogenstoets op grond van door het Rijk vastgestelde normen. De daarbij te hanteren kosten van bestaan (de zgn. betalingscapaciteit) worden vastgesteld op 100% van de bijstandsnorm. Wanneer bij de beoordeling van een kwijtscheldingsverzoek blijkt dat belastingplichtige geen betalingscapaciteit heeft, wordt kwijtschelding verleend.

Aan belastingschuldigen die op 31 december voorafgaand aan het belastingjaar een bijstandsuitkering en minimaal 2 jaar gehele kwijtschelding hebben ontvangen, wordt automatisch kwijtschelding verleend.
De kosten voor kwijtschelding worden binnen de afvalstoffenheffing en de rioolheffing meegenomen in de berekening van de kostendekking.

De (werkelijke en geraamde) lasten in het kader van kwijtscheldingen van gemeentelijke belastingen en heffingen staan vermeld in onderstaand overzicht.

				bedragen x € 1,-
Kwijtscheldingen	Jaarrekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	verschil t.o.v. 2015
Afvalstoffenheffing	261.336	215.000	260.000	45.000
Rioolheffing	162.346	120.000	160.000	40.000
Totaal	423.682	335.000	420.000	85.000

Naast de toename van het aantal aanvragen in 2014 stijgt ook het aantal en het bedrag aan individuele toekenningen. De bijstelling van de geraamde lasten aan kwijtscheldingen in de begroting 2015 wordt verwerkt in de najaarsnota 2015.

3.1.13 Verordening Bedrijven Investeringszone (BIZ) Bedrijvenpark Rodenrijs

Op grond van de verordening “Bedrijven Investering Zone (BIZ) Bedrijvenpark Rodenrijs” int de gemeente, met ingang van 1 januari 2012, een heffing die in de vorm van een BIZ-bijdrage wordt uitgekeerd aan de Stichting Bedrijvenpark Rodenwijs.

3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft aan in hoeverre de gemeente Lansingerland in staat is om haar financiële risico's op te vangen en welke methode gebruikt wordt voor het bepalen van het risicoprofiel. Daarnaast beschrijft de paragraaf op hoofdlijnen op welke wijze 'risicobeheersing' onderdeel is van de bedrijfsvoering van de gemeente.

In 2015 is het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) aangepast. Met ingang van 2016 nemen gemeenten op basis van dit gewijzigde besluit een aantal verplichte financiële kengetallen op in de paragraaf weerstandsvermogen van de begroting en het jaarverslag. Dit om de leden van provinciale staten en de gemeenteraad gemakkelijker inzicht te geven in de financiële positie van hun provincie of gemeente.

3.2.1 Risicobeheersing in de gemeente Lansingerland

De nota risicobeleid (2009) beschrijft op welke wijze Lansingerland haar risico's beheerst. Deze nota is in 2015 geactualiseerd en wordt in het najaar van 2015 ter vaststelling aangeboden aan de Raad. In de begroting 2016 worden de kaders vanuit de nota risicomanagement en weerstandsvermogen 2015-2018 al toegepast. Dit betekent dat risico's kleiner dan € 100.000 niet meer financieel zijn vertaald, in de paragraaf weerstandsvermogen een scenario analyse is opgenomen en voor de grondexploitaties een vergelijking met de norm van de Rekenkamer is opgenomen. Het effect van het niet meer financieel vertalen van de risico's kleiner dan € 100.000 is circa € 1,0 miljoen positief geweest ten opzichte van de 'oude' methode. Ten opzichte van de inschatting van het benodigde weerstandsvermogen bij de Kadernota 2015 zijn de wijzigingen beperkt. Op onderdelen heeft een aanpassing plaatsgevonden bij de project specifieke risico's bij de grondexploitaties.

Op basis van de huidige inzichten loopt Lansingerland haar grootste financiële risico's bij de grondexploitaties. Het risico op de grondexploitaties houdt verband met de hoge boekwaarde van reeds gedane investeringen in grond en de marktomstandigheden. Het risico is dat grond niet, later of voor een lagere prijs wordt verkocht dan nu voorzien. Om dit risico te 'beheersen' moeten we vooral inspelen op de marktontwikkelingen en het onderscheidende vermogen van de gemeente als toekomstige woongemeente of vestigingsplaats voor een bedrijf. Dit is daarom ook een speerpunt van het college. Om de boekwaarde op de huidige grondexploitaties niet (verder) op te laten lopen worden nieuwe uitgaven pas gedaan als deze noodzakelijk zijn om 'inkomsten' te genereren waarbij de hoofdregel is dat de 'inkomsten' zeker moeten zijn voordat de uitgaven plaatsvinden. Voor een verdere toelichting op de risico's van de grondexploitaties wordt verwezen naar Paragraaf 3.7 Grondbeleid.

Voor de 3D's liggen de risico's vooral in het landelijke gebrek aan adequate informatie om een deugdelijke schatting te kunnen maken van de toekomstige uitgaven voor de decentralisaties. Voor wat betreft de uitvoering ligt het risico in de aansprakelijkheid bij onvoldoende invulling van de gemeentelijke (zorg)plicht en de mate waarin de gemeentelijke consulenten vorm geven aan het helpen van cliënten om op eigen kracht en middelen de ondersteuning te organiseren.

3.2.2 Inventarisatie risico's

Op basis van het risicoprofiel van de gemeente Lansingerland kan worden bepaald hoeveel middelen nodig zijn om alle risico's te kunnen opvangen. Daarbij maken we onderscheid tussen 'incidentele risico's' en het risico op structurele tegenvallers. Incidentele risico's dienen te worden afgedekt door het beschikbare weerstandsvermogen en voor het opvangen van structurele risico's zal voldoende 'flexibiliteit' in de begroting aanwezig moeten zijn. Dit laatste maken we inzichtelijk door in de paragraaf weerstandsvermogen een aantal scenario's te schetsen die zich voor kunnen doen en daarbij aan te geven wat de financiële impact is op de saldi van de meerjarenbegroting.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt berekend op basis van een risicosimulatie. Uitgangspunt hierbij is een statistische benadering die ervan uitgaat dat nooit alle risico's zich tegelijk én in hun maximale omvang zullen voordoen. Indien dat wel het geval is, zou op basis van de in beeld gebrachte risico's, hiermee een bedrag gemoeid zijn van € 138 miljoen (feitelijk het absoluut maximum aan financieel gevolg van de in beeld gebrachte risico's).

Dit is als volgt te verdelen over de algemene dienst en de grondexploitaties:

Algemene dienst	€ 11 miljoen
Grondexploitaties	€ 127 miljoen

Top 10 risico's gemeente Lansingerland

De top 10 aan risico's zijn op basis van hun aandeel in het totaal benodigde weerstandsvermogen:

Nr.	Risico	Kans	Maximaal bedrag (x 1.000)
1	Vraag naar bedrijventerrein Oudeland komt onder druk.	50%	€ 32.800
2	Wilderszijde wordt niet meer ontwikkeld en grond afboeken naar restwaarde.	50%	€ 19.476
3	Tekort op ontwikkeling Bleizo.	N.v.t.	€ 5.500
4	Leeuwenhoekweg wordt niet meer ontwikkeld door gebrek aan vraag.	50%	€ 5.500
5	Lagere grondprijs Oudeland ook na 2021.	30%	€ 10.800
6	Fiscale optimalisatie Westpolder wordt niet gerealiseerd.	10%	€ 12.000
7	VON-prijzen-stijging Westpolder wordt niet gehaald.	30%	€ 6.200
8	De rente stijgt vanaf 2025 naar 4,5% voor project Oudeland.	50%	€ 3.000
9	Vertraging en beperktere ontwikkeling centrum Berkel.	50%	€ 2.550
10	Projectrisico's opbrengsten Westpolder (uitwerking deelplan 7 en 4west, woningbouwprogramma).	30%	€ 4.000

Uit het voorgaande tabel blijkt dat onze grootste risico's betrekking hebben op de grondexploitaties, waarvan Oudeland en Wilderszijde de grootste invloed hebben. De genoemde bedragen zijn de mogelijke verdere verliezen op de grondexploitaties als de ontwikkelingen niet lopen zoals we nu inschatten op basis van de huidige marktomstandigheden. Naast bovenstaande incidentele effecten zijn er, als het risico zich voordoet, ook structurele effecten omdat schulden niet of minder snel kunnen worden afgelost. Op basis van de huidige rekenrente van 3% betekent elke € 10 miljoen verdere verliesname op de grondexploitatie een toename van de structurele rentelast op de begroting van € 0,3 miljoen. De impact van het niet kunnen realiseren van Wilderszijde op de begroting is groter. Indien Wilderszijde niet ontwikkeld kan worden heeft dit, naast de hierboven genoemde afboeking van € 19,5 mln. een nadelig effect op het structurele saldo van baten en lasten van circa € 1,0 mln.

Bij risico 3 (Bleizo) is bij de kans van optreden 'n.v.t.' vermeld omdat het in de stukken van de gemeente opgenomen bedrag is gebaseerd op de berekening vanuit de gemeenschappelijke regeling Bleizo en door Bleizo al rekening is gehouden met kansen van optreden van risico's. Daarbij heeft, in lijn met de aanbeveling van de Rekenkamer Lansingerland, de gemeente geen rekening gehouden met eventuele positieve risico's. Het zekerheidspercentage dat door de gemeente wordt gehanteerd (90%) wijkt af van het zekerheidspercentage van Bleizo (82,5%). De risico's van Bleizo zijn herrekend naar 90% conform het risicobeleid van de gemeente. Daarom is het risicobedrag dat de gemeente bepaalt hoger dan het bedrag dat door Bleizo is bepaald.

Risico's verbonden partijen
De gemeente Lansingerland neemt deel in diverse gemeenschappelijke regelingen en verbonden partijen. In de paragraaf verbonden partijen van deze begroting is een overzicht hiervan opgenomen en is per partij ook inzicht gegeven in de risico's bij de verbonden partij.

De risico's van Bleizo en het effect hiervan op het benodigde weerstandsvermogen van de gemeente zijn in de vorige paragraaf toegelicht. Uit de begroting 2016 van de gemeenschappelijke regeling Hoefweg blijkt dat de risico's die Hoefweg loopt nog opgevangen kunnen worden binnen de eigen grondexploitatie (de grondexploitatie bevat zelf nog voldoende weerstandscapaciteit). De gemeente zelf hoeft op basis van de huidige inzichten geen weerstandscapaciteit hiervoor aan te houden.

Bij de gemeenschappelijke regeling Groenzoom zijn in 2014 een aantal financiële tegenvallers geconstateerd. Op basis van de huidige inzichten kunnen deze worden opgevangen binnen de resterende projectbudgetten waarbij daarnaast nog sprake is van een risicoreservering. De gemeente zelf heeft derhalve op basis van de huidige inzichten geen weerstandscapaciteit hiervoor nodig.

3.2.3 Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit zijn de middelen die de gemeente heeft of ter beschikking kan krijgen om de financiële gevolgen van risico's op te vangen. Het uitgangspunt daarbij is dat structurele risico's opgevangen moeten worden door structurele 'weerstandscapaciteit' en incidentele risico's opgevangen worden door incidentele 'weerstandscapaciteit'. Dit onderscheid is ook van belang met het oog op het 'structureel evenwicht' in de begroting en de toets van de Provincie hierop.

Incidentele weerstandscapaciteit
De gemeente Lansingerland rekent de volgende componenten tot de incidentele weerstandscapaciteit:

- Algemene reserve;
- Reserve Wilderszijde.

De overige reserves rekenen wij niet tot de beschikbare weerstandscapaciteit. Dit zijn de bestemmingsreserves en de stille reserves. Bestemmingsreserves worden niet meegenomen omdat hier al een bestemming aan is toegekend. Stille reserves (ontstaan wanneer de boekwaarde van de activa lager is dan de verkoopwaarde) worden niet meegenomen omdat deze pas geïncasseerd kunnen worden als de activa verkocht wordt. Echter, als er expliciete besluiten worden genomen om stille reserves te gelden te maken, dan worden deze toegevoegd aan de weerstandscapaciteit.

Structurele weerstandscapaciteit
De structurele weerstandscapaciteit betreft de flexibiliteit die er in de begroting is. Dit betreft de mate waarin lasten verder zijn terug te brengen (door bezuinigingen), inkomsten te verhogen en de inzet van de post onvoorzien. Zodoende bestaat structurele weerstandscapaciteit uit:

- Onbenutte belastingcapaciteit;
- Post onvoorzien;
- Bezuinigingspotentieel lastenniveau tot wettelijke taken.

De onbenutte belastingcapaciteit is in theorie niet gemaximeerd. Er zijn geen maximum tarieven voor de ozb. Wel zijn er landelijk afspraken over de maximale jaarlijkse stijging van de ozb (macro-norm) en geldt voor het doen van een aanvraag tot artikel 12 dat de ozb boven de drempelpercentages ligt (gebaseerd op 120% van het landelijk gemiddelde ozb-percentage).

De post onvoorzien bedraagt in de begroting op dit moment € 250.000. Op grond van de financiële verordening 2015 bepaalt het college jaarlijks opnieuw de omvang van de post onvoorzien en motiveert de omvang in de begroting.

Ten behoeve van de kadernota 2015 is het bezuinigingspotentieel in beeld gebracht indien de gemeente alleen de wettelijke taken zou uitvoeren en op taken met een inspanningsverplichting het minimale zou doen. In dat geval zou de gemeente nog enkele miljoen kunnen bezuinigen. Dit zou dan wel gepaard gaan met veel maatschappelijke onrust en de bezuinigingen zijn veelal niet direct in het eerstvolgende begrotingsjaar in te voeren. De flexibiliteit op dit punt is beperkt.

Risicobuffer in grondexploitaties en projecten
In de grondexploitaties en kredieten is meestal ook een post 'onvoorzien' opgenomen. Binnen de grondexploitaties en projecten zelf is dus ook enige mate van weerstandscapaciteit aanwezig. Bij het bepalen van het weerstandsvermogen op gemeenteniveau houden we geen rekening met deze posten 'onvoorzien'.

3.2.4 Benodigde weerstandscapaciteit
De grootte van risico's zijn na identificatie ingeschat middels het benoemen van een kans en een gevolg (kwantificering). Op basis van de ingevoerde risico's is de risicosimulatie uitgevoerd. Op basis van deze simulatie kan (met een zekerheidspercentage van 90%) gesteld worden dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 60,2 miljoen.

De benodigde weerstandscapaciteit is als volgt te verdelen:

Algemene dienst	€ 2,8 miljoen
Grondexploitaties	€ 57,4 miljoen

De Rekenkamer Lansingerland gaat als 'benchmark' voor de risico's op grondexploitaties uit van een benodigde weerstandscapaciteit van 10% van de boekwaarde van de grondexploitaties in exploitatie en 10% van de nog te realiseren opbrengsten. Op basis van de begroting 2016 is dan € 47 miljoen nodig voor de gemeentelijke grondexploitaties. Voor Hoefweg is dit € 3,3 miljoen en voor Bleizo € 9,9 miljoen. Totaal dus € 60,2 miljoen. Deze berekeningswijze van de Rekenkamer is sterk genormeerd en houdt geen rekening met de specifieke omstandigheden. Enige afwijking tussen deze berekening en de eigen berekening is dus logisch. De eigen berekening van € 57,4 miljoen is iets lager dan de € 60,2 miljoen op basis van de methode Rekenkamer. Gezien deze geringe afwijking is er geen indicatie dat de inschatting van het risicoprofiel voor de grondexploitaties bijgesteld moet worden.

3.2.5 Beoordeling weerstandsvermogen
De beschikbare weerstandscapaciteit van Gemeente Lansingerland bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken.

				bedragen x € 1.000	
Stand per 31 december	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Algemene reserves	45.800	49.100	52.800	56.500	60.300
Reserve Wilderszijde	1.000	2.300	3.700	5.100	6.700
Totale weerstandscapaciteit	**46.800**	**51.400**	**56.500**	**61.600**	**67.000**
Benodigde weerstandscapaciteit	**60.200**	**58.400**	**56.600**	**54.800**	**53.000**
Ratio weerstandsvermogen	0,8	0,9	1,0	1,1	1,3

In de nota risicomanagement is opgenomen dat de gemeente Lansingerland streeft naar een ratio van 1,2 op de lange termijn. Doordat we de komende jaren overschotten op de begroting verwachten neemt de algemene reserve toe. Ook neemt de reserve Wilderszijde toe als gevolg van de ontwikkeling van de

‘voorziening’ Wilderszijde in combinatie met de rentetoerekening aan Wilderszijde. De benodigde weerstandscapaciteit neemt naar verwachting af indien de begroting wordt gerealiseerd en de verwachte grondopbrengsten binnen komen. Door deze ontwikkelingen wordt naar verwachting eind 2019 een ratio van 1,3 gehaald.

3.2.6 Scenario’s risico op structurele tegenvallers

Met ingang van de begroting 2016 geeft de paragraaf weerstandsvermogen inzicht in scenario’s die zich kunnen voordoen en het mogelijke effect hiervan op de begroting. Er zijn vele honderden scenario’s denkbaar. De kern van deze paragraaf is vooral te laten zien wat de effecten kunnen zijn van een aantal grotere ontwikkelingen. Hierna zijn de effecten toegelicht van een scenario waarbij de grondopbrengsten de komende 4 jaar voor 50% van de begroting gerealiseerd worden (als gevolg van lagere prijzen of niet realiseren van verkopen) in combinatie met een stijging van de marktrente met 2% ten opzichte van de huidige rente van 1,5%. Ook de mogelijke effecten van de vennootschapsbelasting en de decentralisaties zijn opgenomen. De scenario’s worden gepresenteerd op basis van de saldi van de vast te stellen begroting als ook op basis van de saldi indien het BBV wordt gewijzigd per 1 januari 2016.

Effect op exploitatie saldo (x € 1,0 miljoen)	2016	2017	2018	2019
Saldo begroting 2016-2019	**3,2**	**3,7**	**3,7**	**3,9**
1. Effect grondverkopen 50% van begroting en rente + 2%	-0,4	-1,2	-1,7	-2,2
2. Risico VpB	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
3. Effect indien decentralisaties 5% budgetoverschrijding	-0,75	-0,75	-0,75	-0,75
Saldo begroting 2016-2019	**1,55**	**1,25**	**0,75**	**0,45**

Effect op exploitatie saldo (x € 1,0 miljoen)	2016	2017	2018	2019
Saldo begroting 2016-2019 na BBV	**1,4**	**1,8**	**1,7**	**2**
Effect grondverkopen 50% van begroting en rente + 2%	-0,4	-1,2	-1,7	-2,2
Risico VpB	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Effect indien decentralisaties 5% budgetoverschrijding	-0,75	-0,75	-0,75	-0,75
Saldo begroting 2016-2019 na risico	**-0,25**	**-0,65**	**-1,25**	**-1,45**

Effect op weerstandsvermogen ultimo jaar (x € 1,0 mio)	2016	2017	2018	2019
Ontwikkeling weerstandsvermogen	47,1	49,7	51,9	53,9
Benodigd weerstandsvermogen	58,4	56,6	54,8	53
Ratio ultimo jaar	**0,81**	**0,88**	**0,95**	**1,02**

Effect op weerstandsvermogen ultimo jaar (x € 1,0 mio) na BBV	2016	2017	2018	2019
Ontwikkeling weerstandsvermogen	43,0	42,3	41,1	39,6
Benodigd weerstandsvermogen	58,4	56,6	54,8	53
Ratio ultimo jaar	**0,74**	**0,75**	**0,75**	**0,75**

De scenario’s laten duidelijk zien dat, zeker in een situatie van wijziging van het BBV, het cruciaal is dat de gemeente de begrote opbrengsten voor grond realiseert de komende jaren. Gebeurt dit niet, en gaat ook de rente stijgen, dan kunnen de huidige overschotten (snel) teruglopen naar structurele tekorten en onvoldoende weerstandsvermogen. Het speerpunt ‘grond verkopen’ uit het collegeprogramma blijft dus de komende jaren de volle aandacht nodig hebben.

3.2.7 Financiële kengetallen

Naar aanleiding van het rapport van de commissie Depla over vernieuwing van de begroting en verantwoording van gemeenten is het BBV gewijzigd. In 2015 zijn gemeenten verplicht om een set van kengetallen op te nemen in het jaarverslag en in 2016 voor de begroting.

Het betreft de volgende kengetallen:

- Netto schuldquote;
- Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
- Solvabiliteitsratio;
- Structurele exploitatieruimte;
- Belastingcapaciteit;
- Grondexploitatie.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	Vaste schulden (cf. art. 46 BBV)	267.001	326.690	285.794
B	Netto vlottende schuld (cf. art. 48 BBV)	30.611	9.651	9.651
C	Overlopende passiva (cf. art. 49 BBV)	15.671	34.988	39.580
D	Financiële activa (cf. art. 36 lid d, e en f)	13.374	16.985	16.304
E	Uitzettingen <1 jaar (cf. art. 39 BBV)	11.305	11.305	11.305
F	Liquide middelen (cf. art. 40 BBV)	14	14	14
G	Overlopende activa (cf. art. 49 BBV)	2.609	22.808	2.609
H	Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	136.713	154.386	135.280
	Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	209%	207%	225%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Omdat er bij leningen onzekerheid kan bestaan of ze allemaal worden terugbetaald, wordt bij de berekening van de netto schuldquote onderscheid gemaakt door het kengetal zowel inclusief als exclusief de doorgeleende gelden te berekenen. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen in de exploitatie is én wat dat betekent voor de schuldenlast. Bij beide berekeningen worden bij de financiële activa de verstrekte leningen opgenomen.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	Vaste schulden (cf. art. 46 BBV)	267.001	326.690	285.794
B	Netto vlottende schuld (cf. art. 48 BBV)	30.611	9.651	9.651
C	Overlopende passiva (cf. art. 49 BBV)	15.671	34.988	39.580
D	Financiële activa (cf. art. 36 lid d, e en f)	12.638	16.272	15.614
E	Uitzettingen <1 jaar (cf. art. 39 BBV)	11.305	11.305	11.305
F	Liquide middelen (cf. art. 40 BBV)	14	14	14
G	Overlopende activa (cf. art. 49 BBV)	2.609	22.808	2.609
H	Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	136.713	154.386	135.280
	Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	210%	208%	226%

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	Eigen vermogen (cf. art. 42 BBV)	38.798	54.681	59.021
B	Balanstotaal	371.323	443.911	413.272
	Solvabiliteit (A/B) x 100%	10%	12%	14%

Structurele exploitatieruimte
Dit kengetal geeft het structurele en reële evenwicht van de begroting weer. Thans wordt er onderscheid gemaakt tussen de structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten. Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan de gemeenschappelijke regelingen.

Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	Totale structurele lasten	74.094	131.228	128.930
B	Totale structurele baten	87.657	154.153	134.346
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	59	467	467
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	-	717	306
E	Totale baten	136.713	154.386	135.280
	Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/ ('E) x 100%	**10%**	**15%**	**4%**

Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishouden
De belastingcapaciteit van de gemeente geeft de belastingdruk voor een gezin bij een gemiddelde WOZ-waarde ten opzichte van het landelijk gemiddelde (t-1) weer. Een percentage > 100% geeft weer dat de belastingdruk van de gemeente hoger is dan het landelijk gemiddelde.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	331,00	386,80	388,63
B	Riolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	219,72	229,32	230,52
C	Afvalstoffenheffing voor een gezin	386,16	356,88	287,28
D	Eventuele heffingskorting	-	-	-
E	Totale woonlasten voor een gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	936,88	973,00	906,43
F	Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	697,00	704,00	716,00
	Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor (E/F) x 100%	**134%**	**138%**	**127%**

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft een indicatie van risico's van de boekwaarde van de bouwgronden op de totale baten van de gemeente. De boekwaarde van de bouwgronden moeten terugverdiend worden via de totale baten. Het betreft de verhouding tussen de boekwaarde van de bouwgronden en de totale baten. > 100% betekent dat de boekwaarde hoger is dan de totale baten in enig jaar. Dit betekent een verhoogd risico voor de gemeente.

		Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
A	Niet in exploitatie genomen bouwgronden (cf. art. 38 lid a punt 1 BBV)	26.196	28.158	30.266
B	Bouwgronden in exploitatie (cf. art. 38 lid b BBV)	123.474	166.262	155.017
C	Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	136.713	154.386	135.280
	Grondexploitatie (A+B)/C x 100%	109%	126%	137%

3.3 Paragraaf Onderhoud Kapitaalgoederen

3.3.1 Algemeen

De kapitaalgoederen in de openbare ruimte zijn wegen, riolering, openbare verlichting, civiele kunstwerken, bebording/belijning/straatmeubilair en speelvoorzieningen. Daarnaast heeft de gemeente accommodaties, sportvelden en begraafplaatsen in beheer en bezit. Een duurzaam beheer en onderhoud van deze kapitaalgoederen is nodig om het kapitaal in stand te houden en kapitaalvernietiging als gevolg van achterstallig onderhoud te voorkomen. In de tabel worden de kerncijfers weergegeven van de kapitaalgoederen.

Kapitaalgoederen	Areaal	m2/st	Vervangingswaarde
Wegen	2.729.200	m2	€ 153.000.000
Openbare verlichting	14.300	stuks	€ 17.100.000
Bebording & straatmeubilair	22.500	stuks	€ 7.300.000
Riolering	530.000	m1	€ 240.000.000
Civiele kunstwerken	2100	stuks	€ 115.400.000
Speeltoestellen	670	stuks	€ 3.500.000
Accommodaties	100	stuks	€ 172.000.000
Sportvelden / parken	3	stuks	€ 26.000.000
Totale vervangingswaarde			**ca. € 734.300.000**

Het vastgestelde onderhoudskwaliteitsniveau is minimaal niveau C of equivalent hiervan. Als gevolg van de herstelmaatregelen in de begroting is het kwaliteitsniveau naar dit niveau bijgesteld. Kwaliteit C is een sobere kwaliteit, waarbij de openbare ruimte er minder aantrekkelijk uitziet. Tegelijkertijd wordt de veiligheid gewaarborgd en wordt kapitaalvernietiging voorkomen. Om de vigerende beheerplannen hierop aan te laten sluiten heeft de gemeente de beheerplannen wegen, civiele kunstwerken, openbare verlichting, straatmeubilair en groen 2013-2016 in 2015 op dit aspect aangepast en is op verzoek van de provincie een check gedaan op de financiële vertaling in de meerjarenbegroting. De benodigde budgetten om het onderhoud voort te zetten binnen de gestelde (wettelijke) kaders en kwaliteitseisen voortkomend uit de herijkte beheerplannen zijn integraal opgenomen in deze begroting inclusief de doorkijk naar de jaarschijven 2017 t/m 2019. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud in de openbare ruimte of accommodaties.

Naast de verlaging van het onderhoudsniveau is de werkwijze in het groot en vervangingsonderhoud veranderd. Er wordt nu gestuurd op basis van inspecties en monitoring van de kwaliteit van het areaal, in plaats van de theoretische levensduur. Dan blijkt bijvoorbeeld dat een 30 jaar oud wegvak, met een relatief kleine maatregel (zoals het vullen van scheuren of het vervangen van een deklaag) nog 10 jaar mee kan. Door deze levensduur verlengende maatregel, kan een dure vervangingsmaatregel worden uitgesteld. Een belangrijk onderdeel van deze werkwijze is het sturen op risico's.

In 2015 zijn de beheerplannen 2013-2016 herijkt en is een start gemaakt met het opstellen van het integraal beheerplan 2017-2024. Op basis van inspecties, schouwen, meldingen en onderzoeken bepalen we welke maatregelen de gemeente moet uitvoeren om te voldoen aan het gevraagde kwaliteitsniveau en wet- en regelgeving. In de kadernota 2016 worden de financiële kaders voorgelegd om in het 4e kwartaal van 2016 op basis hiervan de beheerplannen definitief bestuurlijk vast te stellen met verankering in de begroting 2017.

3.3.2 Investeringen

De planning van de onderhoudsinvesteringen is opgenomen in het meerjaren investeringsprogramma (MIP). De in 2014 ingezette verlaging van het investeringsvolume blijft gehandhaafd voor de periode 2016-2019. Het investeringsvolume is voor deze periode gemiddeld € 8 miljoen per jaar. Om onderuitputting te beperken (en daarmee bij te dragen aan de doelstelling uit het collegeprogramma om het jaarrekeningresultaat maximaal € 3 miljoen af te laten wijken van de primitieve begroting) worden de volgende maatregelen genomen:

- Een flexibiliteit inbouwen in de programmering van projecten door de budgetten over verschillende jaren uit te faseren in de MIP in combinatie met het kunnen 'schuiven' met projecten. De planning wordt daarmee realistischer, want het is onwaarschijnlijk dat een project ter waarde van bijvoorbeeld € 3 miljoen in één jaar kan worden opgestart en afgerond.
- Een procedure voor het aframen van:
    - calculatieverschillen rond de voorbereidingsfase (het verschil tussen de directieraming en de raming zoals opgenomen in het beheerplan) en;
    - aanbestedingsvoordelen rond de uitvoeringsfase (de marktprijzen blijken lager uit te vallen dan de directieraming).

De geraamde investeringen zijn in de onderstaande tabel weergegeven (volgens de kadernota 2015 en de nu voorliggende begroting 2016-2019). Het budget betreft reeds vrij gevraagde kredieten (€ 4,6 mln.) voor lopende projecten over meerdere jaren en nog vrij te vragen kredieten voor nieuw te starten projecten in 2016 (€ 2,6 mln.):

Bedragen x €1.000.000

	2016	2017	2018	2019
Totaal investeringen kadernota 2015	8,2	8,6	8,2	7,2
Bijgesteld begroting 2016-2019	7,2	9,3	8,9	7,2

In onderstaand projectenoverzicht zijn de bestuurlijk relevante projecten uit het MIP voor 2015 opgenomen. De gemeenteraad wordt hierover geïnformeerd bij de voorjaarsnota, de najaarsnota en de jaarrekening, en indien nodig tussentijds met een raadsbrief.

De bestuurlijk relevante projecten in 2016, excl. de vanuit vorige jaren doorlopende:

Bedragen x €1.000

Projecten	Kern	Bedrag
Riool aansluitplan buitengebied 2004	Bleiswijk	53
Renovatie Vogelbuurt (riolering en wegen)	Berkel en Rodenrijs	275
Verbeteringsmaatregel riolering glastuinbouw Overbuurtsepolder	Bleiswijk	992
Aanleg fietsvoorziening Pastoor Verburghweg	Berkel en Rodenrijs	50
Herinrichting Noordersingel (riolering en wegen)	Berkel en Rodenrijs	1.023
Renovatie Anthuriumweg (riolering en wegen)	Bleiswijk	1.281
Herinrichting bestrating Ds. van Couwenhovenlaan en omgeving (riolering en wegen)	Bergschenhoek	560
Overige projecten	In alle kernen	2.971
Totaal		**7.205**

3.3.3 Wegen, straten en pleinen

Beleidskader

Het beheer en onderhoud aan verhardingen wordt uitgevoerd volgens het herijkte beheerplan 2013-2016, op C-kwaliteit. Hierbij wordt de veiligheid gewaarborgd en kapitaalvernietiging voorkomen. In de beheerstrategie van wegen worden kleinere levensduur verlengende maatregelen uitgevoerd, om ingrijpende en kostbare maatregelen (zoals vervanging) uit te stellen. Door risico gestuurd te werken kan

het investeringsvolume worden verlaagd. Uiteraard blijven we integraal en projectmatig werken, zodat de weg maar één keer open moet. Dit scheelt kosten en beperkt de hinder voor de gebruiker.

Met de jaarlijkse inspectie houden we de staat van de wegen in de gaten. Hieruit blijkt dat de verharding voldoet aan de doelstelling van minimaal C-kwaliteit of hoger. Indien een wegvak de status matig krijgt, dient deze binnen maximaal vijf jaar aangepakt te worden. Als een weg de status slecht krijgt, wordt deze binnen maximaal twee jaar aangepakt, zodat deze niet onder het kwaliteitsniveau C komt. Dit wordt de planningsruimte genoemd. De veiligheid komt hierbij nooit in het geding en er is geen sprake van kapitaalvernietiging of achterstallig onderhoud, zoals te zien in de figuur.

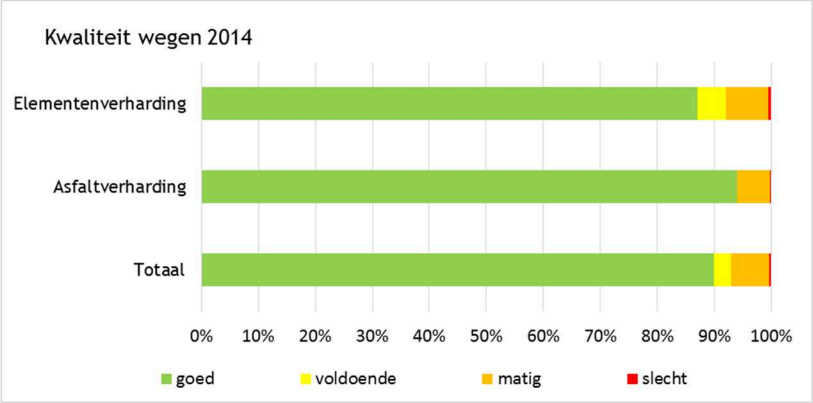

Momenteel is de kwaliteit nog ruim boven de norm van kwaliteitsniveau C. Op termijn zal op basis van de budgetten volgend uit de herijkte beheerplannen geleidelijk de kwaliteit verder af gaan nemen richting de afgesproken norm. De kwaliteit van de asfaltverharding is gemiddeld hoger dan de elementen verharding. Dit is het gevolg van de strategie om kapitaalvernietiging te voorkomen. Hierdoor is voor asfaltverhardingen eerder onderhoud noodzakelijk dan te wachten tot de ondergrens van de kwaliteit is bereikt. Bij elementen verhardingen kan bij verlies van kwaliteit zonder kapitaalvernietiging tot herstel worden gekomen.

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting incl. kapitaallasten en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Wegen	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	4,71	4,89	5,08	5,25
Totaal investeringen	3,26	2,65	3,66	3,20

Openbare verlichting

Beleidskader

De basis voor het onderhoud aan de openbare verlichting is het herijkte beheerplan openbare verlichting 2013-2016. De openbare verlichting voldoet aan de gestelde kwaliteitseisen. De masten worden jaarlijks geïnspecteerd op scheefstand, schade en beeld. Ook de meldingen vormen een belangrijke basis voor het onderhoud. Vervangingen worden afgestemd op de planning van riolering en wegen. Bij einde levensduur worden de stalen masten vervangen door aluminium masten. Dit scheelt onderhoudskosten, doordat aluminiummasten niet geschilderd hoeven te worden. Daarnaast wordt geleidelijk overgegaan op LED verlichting met dimmer, om energie te besparen.

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting incl. kapitaallasten en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Openbare verlichting	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	1,06	1,07	1,10	1,12
Totaal investeringen	0,35	0,09	0,40	0,50

3.3.4 Civiele kunstwerken

Beleidskader

De civiele kunstwerken omvatten het beheer en onderhoud van o.a. bruggen, duikers, viaducten, tunnels, damwanden en beschoeiingen. Het beheer en onderhoud wordt uitgevoerd op C kwaliteit, volgens het herijkte beheerplan 2013-2016. Er wordt gestuurd op kwaliteit en risico's. Hiervoor worden de civiele kunstwerken regelmatig geïnspecteerd. Dit is maatwerk: elk object wordt apart beschouwd. Afhankelijk van de conditie worden sommige objecten jaarlijks geïnspecteerd, terwijl voor anderen tussen de 2 en 5 jaar voldoende is. Op basis van de kwaliteitsgegevens wordt de onderhoudsopgave bepaald, waarbij we de prioritering bepalen op basis van veiligheid, functionaliteit, duurzaamheid en toonbaarheid.

In 2014 is één derde van het areaal bruggen en beschoeiingen geïnspecteerd. De bruggen voldoen ruim aan de gestelde kwaliteitseisen. Aandachtspunt voor de komende beheerplanperiode 2017-2024 is de kwaliteit van de (houten) beschoeiingen. Indien een kunstwerk de status matig krijgt, dient deze binnen maximaal vijf jaar aangepakt te worden. Als een kunstwerk de status slecht krijgt, wordt deze binnen maximaal twee jaar aangepakt, zodat deze niet onder het kwaliteitsniveau C komt. Dit wordt de planningsruimte genoemd. Dit heeft echter geen gevolgen voor de veiligheid en er is, gezien de leeftijd van de beschoeiingen, geen sprake van kapitaalvernietiging dan wel achterstallig onderhoud.

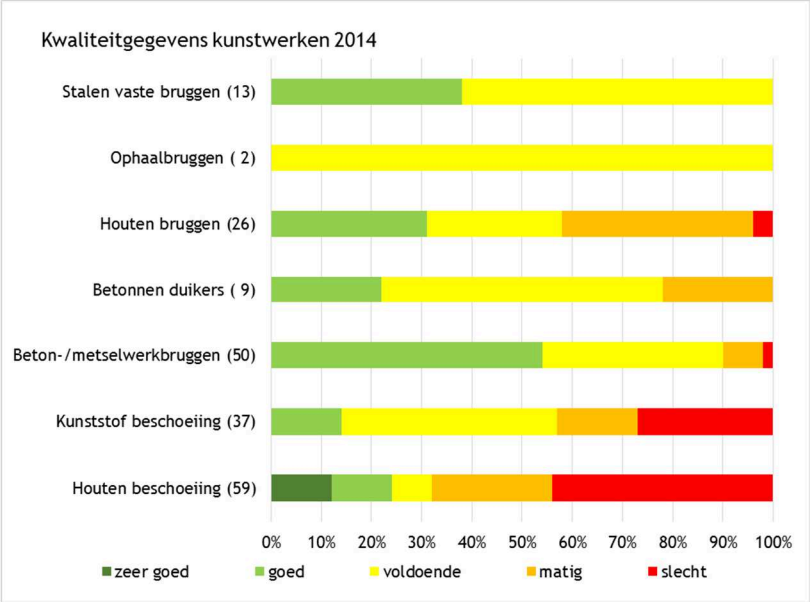

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting incl. kapitaallasten en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Civiele kunstwerken	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	1,07	1,14	1,14	1,17
Totaal investeringen	0,24	0,29	0,25	0,31

3.3.5 Groen

Beleidskader

Het herijkte groenbeheerplan geeft richting aan het beheer en de onderhoudskwaliteit van het openbaar groen. Het plan geeft inzicht in de na te streven onderhoudskwaliteit, het hierbij passende onderhoud en de onderbouwing van de financiën. Het beschrijft de organisatie van het beheer in groot en cyclisch onderhoud, waarmee doelgericht en efficiënt onderhoud kan worden uitgevoerd.

Vanaf 2014 worden groot onderhoud werkzaamheden in het groen niet langer gekapitaliseerd. Eventuele schommelingen in uitgaven over de jaarschijven worden via een vereveningsfonds opgevangen. De aflossing van de kapitaallasten voor groen worden in deze begroting geeffectueerd.

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Groen	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	4,09	3,71	3,98	3,96
Totaal investeringen	0	0	0	0

3.3.6 Spelen

Beleidskader

Het herijkte beheerplan Spelen geeft aan welke noodzakelijke werkzaamheden verricht moeten worden om het huidige areaal aan speelvoorzieningen in stand te houden met de beschikbare middelen. De werkzaamheden behorende tot de verantwoordelijkheid van de gemeente. Deze zijn te onderscheiden in inspecties en controles t.b.v. de veiligheid van de speelvoorzieningen, het uit te voeren onderhoud en de zorg voor noodzakelijke vervangingen.

De aflossing van de kapitaallasten voor spelen worden in deze begroting geëffectueerd:

Bedragen x €1.000.000

Spelen	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	0,63	0,60	0,60	0,62
Totaal investeringen	0,14	0,20	0,18	0,20

3.3.7 Riolering

Beleidskader

Lansingerland heeft 530 kilometer riool in beheer. Gemeente Lansingerland is een groeigemeente: met elke nieuwe woning of bedrijf groeit ook de omvang van het rioolstelsel (jaarlijks met ca. 2 %) en de daarmee samenhangende beheerkosten. De kosten voor het onderhoud, de renovaties, vervangingen en inspecties moeten door de burgers en bedrijven van Lansingerland worden opgebracht via de rioolheffing.

Het vernieuwde GRP wordt in 2015 vastgesteld. Het blijkt dat de rioolheffing minder hard hoeft te stijgen dan in vergelijking met het vorige GRP. De stijging van de heffing bedraagt 1,7% ten opzichte van 2,9% in het vorige GRP. Dit voordeel van 1,2% wordt voor 0,6% veroorzaakt door de aanpassing van de rekenrente op de investeringen als gevolg van de nota Rentebeleid 2015. De andere 0,6% wordt bereikt door een kostenreductie op het GRP, namelijk:

- Leidingen worden dan niet meer vervangen op basis van leeftijd (gemiddeld na 50 jaar), maar op basis van de kwaliteit (risico gestuurd werken). Belangrijke informatie hiervoor zijn actuele kwaliteitsgegevens: leidingen die ouder zijn dan 25 jaar worden jaarlijks geïnspecteerd en de jongere leidingen worden gecontroleerd op basis van steekproeven;
- Er worden vaker levensduur verlengende maatregelen genomen of renovaties in plaats van complete vervangingen;
- De reinigingsfrequenties zijn verlaagd op basis van opgedane ervaringen.

Dit resulteert in lagere beheer- en onderhoudskosten, die we door vertaald zien in het MIP (en in de exploitatiebegroting). De doelstelling uit het bestuursakkoord Water om te komen tot kostenreductie "minder meer" wordt hiermee dus gehaald.

Vanaf 2050 wordt een grote vervangingsopgave voor riolering voorzien. Deze piek is te verklaren door de aangelegde riolen in de nieuwbouwlocaties Westpolder, Meerpolder, Oudeland en Prisma. Deze riolen hebben dan een leeftijd van gemiddeld 50 jaar. Dit wordt opgevangen door de rioolheffing de komende 25 jaar geleidelijk te laten stijgen met 1,7% en daarmee te sparen voor de vervangingsopgave. Door de bereikte besparingen en door de stijging zo beperkt mogelijk te houden is ook voor de huidige bewoners de impact beperkt. Daarmee is gekozen voor een robuuste aanpak en solidariteit tussen de generaties.

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Riolering	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie lasten	4,8	5,1	5,2	5,3
Totaal exploitatie baten	5,7	5,9	6,1	6,3
Totaal investeringen	2,7	3,1	3,3	2,1

3.3.8 Accommodaties

Beleidskader

De gemeente Lansingerland heeft ruim 100 panden voor sterk uiteenlopende doelgroepen zoals basisonderwijs, sport, welzijn en objecten voor eigen gebruik (gemeentehuis en werf). Ook strategische aankopen maken deel uit van de portefeuille. De gemeente heeft onderzoek gedaan naar de volledige portefeuille, het gebruik en beleidsuitgangspunten voor het gebruik in de toekomst. Dit is samengekomen in het vastgestelde vastgoedbeleid. Op basis van het vastgoedbeleid wordt specifiek onderzocht welke gebouwen mogelijk in aanmerking komen om verkocht te worden om te komen tot een efficiënte vastgoedportefeuille.

Gebouwen - Het onderhoud van de gebouwen wordt uitgevoerd op basis van het MJOP 2013 – 2022 en wordt gefinancierd vanuit de bestemmingsreserve (en wordt daarmee niet gekapitaliseerd). De MJOP gaat uit van risico gestuurd werken. Dit betekent dat vervangingen plaats vinden op basis van noodzakelijkheid, in plaats van leeftijd. Indien na technische keuring blijkt dat vervanging in het aangegeven jaar in de MJOP (nog) niet noodzakelijk is, dan worden de maatregelen uitgesteld. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud.

Sportvelden - Het onderhoud van sportvelden wordt uitgevoerd op basis van het beheerplan 2013-2016. Voor ieder type sportveld is er een toepasselijke beheerstrategie. Vanaf 2013 is het onderhoud op de sportparken specifiek afgestemd per sportveld. Hierdoor is de kwaliteit van de velden verhoogd, is de levensduur verlengd en zijn klachten over de velden afgenomen. Ook de vervangingen van sportvelden (op basis van de MIP) worden uitgevoerd op basis van kwaliteit. Voldoet het veld nog aan de door de bond gestelde eisen, dan wordt de vervanging minimaal één sportseizoen uitgesteld.

Activiteiten voor 2016:

- Uitvoeren Beheerplan Sportcomplexen Lansingerland en Beheerplan Gebouwen (2013-2016);
- Uitvoeren Meerjaren Onderhouds Programma's gebouwen (2013-2022);
- Nader onderzoek efficiënte vastgoedportefeuille, waar mogelijk afstoten van overtollig vastgoed.

Om deze kapitaalgoederen op minimaal kwaliteitsniveau C of equivalent te houden zijn de volgende budgetten opgenomen in de begroting en het MIP:

Bedragen x €1.000.000

Gebouwen	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	0,42	0,42	0,42	0,42
Totaal investeringen	0	0	0	0
Totaal bestemmingsreserve*	-0,12	-0,10	0,41	0,41

* Negatief betekent een hogere dotatie dan onttrekking aan de reserve, positief is een hogere onttrekking dan dotatie aan de reserve.

Bedragen x €1.000.000

Sportvelden	2016	2017	2018	2019
Totaal exploitatie	0,38	0,38	0,38	0,38
Totaal investeringen	0	2,09	0,70	0,28

3.4 Paragraaf Financiering en Treasury

Inleiding
In deze paragraaf informeren wij u over het treasurybeleid en de beheersing van financiële risico's. Treasury houdt zich bezig met het beheersen van de risico's die samenhangen met alle huidige en toekomstige kasstromen. Deze risico's komen zowel voort uit de mutaties van de bestaande leningenportefeuille zoals aflossingen en herfinanciering, alsmede uit de verwachte toekomstige financieringsbehoefte.

Wet en regelgeving
Ten opzichte van vorig jaar zijn er geen wijzigingen in externe wet- en regelgeving. In het voorjaar 2015 zijn de financiële verordening, de nota rentebeleid 2015 en de Treasurystrategie 2015 door de raad vastgesteld. In het najaar van 2015 zal het Treasurystatuut worden geactualiseerd.

3.4.1 Rentebeleid algemeen
Primair richt het rentebeleid zich op het waarborgen van de financiële continuïteit door de gemeente tegen zo laag mogelijke kosten te financieren en te beschermen tegen financiële risico's. Basis daarvoor is een betrouwbare liquiditeitsprognose, die periodiek wordt geactualiseerd. Vertaald in doelstellingen:
1. Het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;
2. Het beschermen van gemeentelijke vermogens- en (rente-)resultaten tegen ongewenste financiële risico's;
3. Het minimaliseren van de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities;
4. Het renterisico beperken en een zo gunstig mogelijk renteresultaat behalen binnen de kaders van de Gemeentewet, de Wet Fido, de Wet Ruddo respectievelijk de limieten en richtlijnen van het treasurystatuut.

Deze doelstellingen leiden tot het op elkaar afstemmen van opgenomen en benodigde gelden. Binnen de wettelijke mogelijkheden worden de financieringslasten zoveel mogelijk beperkt in relatie tot het risico dat wij lopen. Gelden worden overigens alleen aangetrokken in euro's, zodat er geen valutarisico's ontstaan.

Uitwerking rentebeleid
De gemeente voert activiteiten uit die meerjarig worden gefinancierd. Dit zijn met name de investeringen van de gemeente, zoals die blijken uit de staat van activa en de investeringen die zijn en worden gedaan in de grondexploitatie. Bij deze laatste worden eerst de kosten (zoals aankoop, bouw- en woonrijp maken) gemaakt, en later worden deze in beginsel terugverdiend door grondverkopen. Afhankelijk van de looptijd van een grondexploitatie liggen de gelden over een lange periode vast en is financiering nodig. Ter financiering worden de eigen financieringsmiddelen (de reserves en voorzieningen) gebruikt en worden leningen aangetrokken.

Verwachte rentekosten
Per 1 januari 2016 bedraagt de leningenportefeuille in totaal € 327 miljoen, waarvoor een gemiddeld aan de banken te betalen rentepercentage geldt van ruim 2,5%. Gebaseerd op de afgesloten leningsovereenkomsten dienen komende jaren de volgende aflossingen plaats te vinden:

2016 € 53,7 miljoen
2017 € 35,6 miljoen
2018 € 28,6 miljoen
2019 € 36,7 miljoen

In totaal betreft de aflossing over deze periode € 154,6 mln. In bijlage 5.4 is het totaalverloop van de aangetrokken leningen weergeven. De ontwikkeling van de huidige de leningenportefeuille, is in onderstaande grafiek middels een blauwe lijn weergegeven.

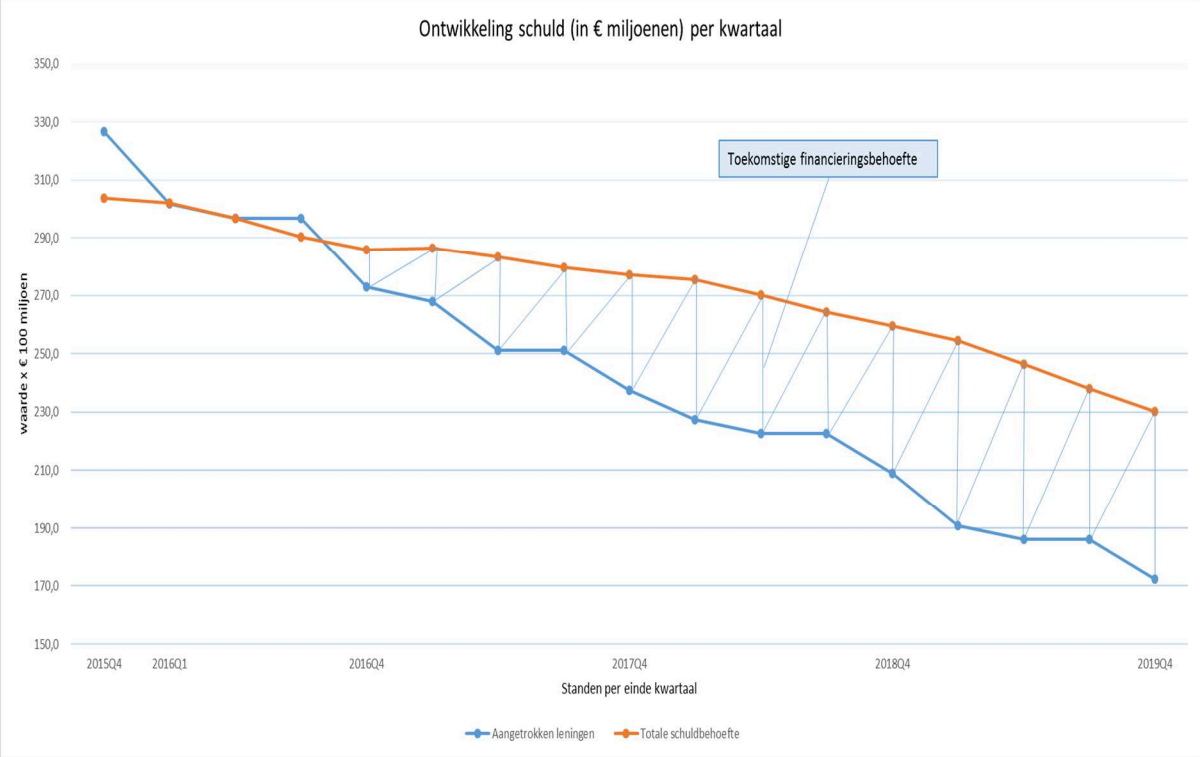

De blauwe lijn wordt ook het beschikbaar vreemd vermogen genoemd. De oranje lijn geeft het verloop van de behoefte aan vreemd vermogen weer. Het laat zien hoeveel leningen (of vreemd vermogen) er de komende periode nodig is om de activiteiten van de gemeente te financieren. De behoefte aan vreemd vermogen is gemaakt op basis van de liquiditeitsprognose. Wat we zien is dat de komende jaren steeds minder vreemd vermogen noodzakelijk is. De schuldpositie van Lansingerland zal steeds verder afnemen. Oorzaak hiervan zijn de verwachte opbrengsten uit de grondexploitatie voor de komende jaren, een lager investeringsniveau dan waar bij de begroting 2015 en de KN 2015 nog vanuit werd gegaan en de verwachte positieve begrotingssaldi (die het eigen vermogen doen laten toenemen). Ultimo 2019 ligt de totale schuldbehoefte rond de € 230 mln., ongeveer € 70 mln. Minder dan begin 2015. Het spreekt voor zich dat het grootste voordeel hiervan is dat de gemeente komende jaren minder kwijt zal zijn aan te betalen rente.

Het verschil tussen de bestaande leningenportefeuille en de behoefte aan vreemd vermogen is het bedrag dat komende jaren aan nieuwe leningen moet worden aangetrokken ofwel de toekomstige financieringsbehoefte. Deze is gearceerd weergegeven. De grafiek geeft weer dat in het 4^{e} kwartaal van 2015 er meer vreemd vermogen is aangetrokken dan op dat moment noodzakelijk is. Hiervan is de raad

middels brief U15.09385 op de hoogte gesteld. Hier is bewust voor gekozen gezien de grote bewegingen in de te betalen rentepercentages op de kapitaalmarkten. In 2016 slaat dit overschot al weer om in een tekort en zullen wederom leningen aangetrokken moeten worden. Eind 2019 zal er in totaal nog € 58 miljoen geleend moeten zijn om aan onze financieringsbehoefte te voldoen. Gezien de huidige portefeuille een relatief beperkt bedrag, wat weer betekent dat de invloed op de gemiddeld te betalen rente aan de banken komende jaren slechts voor een beperkt deel beïnvloed kan worden (door de nieuw aan te trekken leningen). Het spreekt voor zich dat het hier om prognoses en niet om feiten gaat. De ontwikkeling en omvang van de schuld is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen binnen de grondexploitaties en investeringen voor de algemene dienst.

Ontwikkeling rente

Afgelopen jaren zijn de rentepercentages op de geld- en kapitaalmarkt steeds verder gedaald. Medio 2015 zagen we een omslag, de rente steeg om daarna weer te dalen. De rentemarkt werd volatiel. Reden om voor een bedrag van in totaal € 100 mln. aan langlopende leningen aan te trekken. Om de te betalen rente voor de komende jaren te bepalen, is in onderstaande tabel de rente op de aangetrokken leningen bepaald en daaraan is toegevoegd de te betalen rente op nog aan te trekken leningen. Voor deze leningen zijn de fictieve rentepercentages uit de nota rentebeleid gehanteerd (2,5% tot en met 2018, daarna 3,5%). Kunnen we straks in de markt tegen gunstiger tarieven lenen, dan zal dat in de verschillende P&C-documenten tot rentemeevallers leiden.

Overzicht rente	2016	2017	2018	2019
Rentelast	7,8	7,3	6,9	6,3
Doorbelasting aan GREX	-6,7	-6,6	-6,5	-6,1
Doorbelasting aan NIEG	-1,6	-1,6	-1,7	-1,7
Doorbelasting aan riool	-0,9	-0,9	-0,9	-1,0
Doorbelasting aan overige producten	-5,7	-5,5	-5,5	-5,5
Telling doorbelasting rente	-15,0	-14,6	-14,5	-14,2
Per saldo - renteresultaat	-7,1	-7,4	-7,6	-8,0

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat we meer rente doorbelasten aan al onze investeringen dan we betalen aan de banken. Dit wordt veroorzaakt doordat:

- de gemiddeld aan de banken te betalen rente (met name als gevolg van de recent aangetrokken € 100 mln. aan nieuwe leningen), 0,5% lager ligt dan de gehanteerde interne rekenrente;
- de te betalen rente over een leningenportefeuille van ongeveer € 300 mln. wordt berekend en de doorbelaste rente over de gehele boekwaarde (investeringen)/vervaardigingsprijs (NIEGG/GREX) en deze bedraagt ongeveer het verschil van de werkelijke betaalde rente en de rekenrente;
- in de praktijk de bovengenoemde € 500 mln. deels met eigen vermogen is gefinancierd maar in de systematiek van de begroting we er vanuit gaan dat alle investeringen in GREX/NIEGG/activa met leningen zijn gefinancierd.

Dit maakt dat er meer rente wordt doorbelast dan aan de banken daadwerkelijk wordt afgedragen. Overigens is het niet zo dat daarmee wordt “verdiend” met de rentetoerekening. Immers, alleen de rente aan rioleringsinvesteringen worden doorgelegd naar de burger via de rioolheffing. Rentetoerekening aan GREX/NIEGG betalen we jaarlijks al voor een deel terug middels toename van de voorziening verlieslatende complexen vanuit de reguliere begroting. Toegerekende rente aan overige producten (investeringen openbare ruimte, scholen, ICT, enz.) komen ook ten laste van de reguliere begroting. Het verschil tussen de betaalde rente en de doorbelaste rente noemen we het renteresultaat. Deze wordt als baat zichtbaar bij de algemene dekkingsmiddelen (hoofdstuk 2.5).

3.4.2 Kasgeldlimiet

Het renterisico op kortlopende schuld wordt beoordeeld aan de hand van de kasgeldlimiet als percentage van het begrotingstotaal. Het doel van de kasgeldlimiet is het voorkomen dat fluctuaties in korte rente (schulden < 1 jaar) direct een grote impact hebben op de rentelasten in het exploitatiejaar. De behoefte aan vreemd vermogen mag daarom maar voor een gelimiteerd deel met korte leningen worden ingevuld. De kasgeldlimiet voor gemeenten bedraagt 8,5% van het begrotingstotaal. Deze wordt gedefinieerd als alle lasten op de begroting vóór verdeling van de reserves. De berekening van de verwachte kasgeldlimiet treft u in de bijlagen aan en is voor 2016 berekend op ruim € 11 miljoen.

Volgens de Wet Fido mogen de korte leningen gemiddeld per kwartaal de kasgeldlimiet niet overschrijden. Bij een gemiddelde overschrijding van drie achtereenvolgende kwartalen, dient een plan van aanpak om binnen de kasgeldlimiet te blijven ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de toezichthouder (de provincie). De gemeente Lansingerland lijkt in 2016 nog geen € 11 mln. aan nieuwe leningen nodig te hebben. Daardoor kan de kasgeldlimiet in 2016 niet overschreden worden.

3.4.3 Renterisiconorm

In het kader van de wet Fido wordt jaarlijks de renterisiconorm vastgesteld. Het doel van de renterisiconorm is spreiding in de leningenportefeuille waardoor mogelijke renterisico's worden beperkt. Hierin wordt dan specifiek gekeken naar de momenten waarop renteherziening of herfinanciering plaatsvindt. Door deze spreiding wordt voorkomen dat op een bepaald moment veel leningen op hetzelfde moment moeten worden afgelost. Is dan herfinanciering aan de orde, dan kan de dan geldende marktrente grote gevolgen hebben op de begrotingssaldi.
De renterisiconorm wordt bepaald op 20% van de op 1 januari bestaande omvang van het begrotingstotaal. De berekening van de verwachte renterisiconorm treft u in bijlage 5.3 aan en bedraagt € 26,0 mln.. Uit het overzicht van de jaarlijkse aflossing in hoofdstuk 3.4.1 blijkt dat Lansingerland in 2016 en de jaren erna de renterisiconorm overschrijdt. Dit betekent dat er komende jaren meer leningen moeten worden afgelost dan op basis van de norm is toegestaan. Gezien de huidige leningenportefeuille is dit komende jaren echter onvermijdelijk. De huidige portefeuille kan ook niet eenvoudig op een andere manier worden afgebouwd. Er staan overigens geen formele sancties op het overschrijden van de renterisiconorm. Omdat Lansingerland weliswaar veel leningen moet aflossen komende jaren maar slechts een beperkt gedeelte daarvan moet herfinancieren, loopt de gemeente maar een beperkt financieel risico.

3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering

3.5.1 Planning & control

Om een organisatie goed op koers te houden is een goed werkend systeem van planning & control een randvoorwaarde. Hieruit vloeit immers informatie voort die nodig is om te kunnen sturen.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

- Implementatie wijzigingen BBV. In 2015 zijn een aantal wijzigingen van het BBV aangekondigd waarvan enkele met terugwerkende kracht naar verwachting van toepassing gaan worden vanaf 2016. Deze wijzigingen zullen consequenties hebben voor de wijze waarop de begroting en jaarstukken zijn ingericht en de grondslagen waarop de financiële resultaten worden bepaald. Naar verwachting gaat het hierbij in ieder geval om veranderde regelgeving over de waardering van de grondexploitaties en de wijze waarop de overhead moet worden toegerekend en gepresenteerd.
- In 2015 wordt de nieuwe nota Risicobeleid vastgesteld. Vanaf de begroting 2016 en de jaarrekening 2015 werken we met deze kaders.
- We gaan verder met de digitalisering van de managementinformatie. Uitgangspunt daarbij is dat informatie snel en compact beschikbaar is en betrouwbaar is. Het betreft zowel digitalisering van financiële informatie als operationele sturingsinformatie (aantallen, kwaliteit van de dienstverlening etc.).
- We gebruiken actief landelijk beschikbare informatie om effecten van beleid te evalueren en beleid bij te stellen. Dit doen we o.a. via www.waarstaatjegemeente.nl.
- De planning & control producten ondersteunen de raad en het college bij het sturen op de middellange termijn. Dit betekent dat begroting en kadernota, naast de gebruikelijke vier begrotingsjaren, ook informatie geven over de financiële ontwikkelingen na deze vier jaar (globaal een periode van 10 jaar).
- Ambtelijk wordt strakker gestuurd op de voorspelbaarheid en betrouwbaarheid van de financiële resultaten. Naast reguliere middelen als voor- en najaarsnota continueren we in 2016 de budgetreviews en 'in control'-gesprekken met de afdelingshoofden.
- Ondanks het te verwachten repressieve provinciaal begrotingstoezicht voor 2016 handhaven we de interne procedures voor de financiële toets op college en raadsvoorstellen. De afdeling Financiën toetst de voorstellen financieel voordat deze de bestuurlijke besluitvorming in gaan. Toetspunten zijn nut en noodzaak, de financiële dekking, de naleving van het BBV en de juiste adressering van financiële risico's in de voorstellen.
- In 2016 worden de nota's reserves en voorzieningen en de nota activabeleid geactualiseerd. Hierbij worden ook de meest recente ontwikkelingen binnen het BBV meegenomen.

3.5.2 Audit en AO/IC

Een deugdelijke 'administratieve organisatie en interne controle' is een belangrijke randvoorwaarde om betrouwbare cijfers te rapporteren en rechtmatig te handelen. Door middel van audits stellen we periodiek vast of interne procedures en afspraken zijn nageleefd en te rapporteren cijfers betrouwbaar zijn. Het gaat daarbij niet alleen om financiële cijfers, maar ook niet financiële cijfers, zoals bijvoorbeeld indicatoren en kengetallen. Door middel van onderzoeken en benchmarking vergelijken we onze gemeente met andere gemeenten en formuleren we acties waar nodig en voeren deze uit.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

- We voeren één doelmatigheidsonderzoek ex artikel 213a van de gemeentewet uit en verstrekken een afschrift van de onderzoeksresultaten aan de gemeenteraad.
- We maken een risicoanalyse die als basis dient voor de uit te voeren verbijzonderde interne controles (op rechtmatigheid en betrouwbaarheid van financiële cijfers). Over de uitkomsten van de verbijzonderde interne controles rapporteren we via de accountant aan de raad. We beleggen actiepunten in de organisatie en zorgen voor doorvoering van de noodzakelijke veranderingen.

- Door de nieuwe taken is het wenselijk dat we werkwijzen en procedures opnieuw of voor het eerst beschrijven. We continueren het vastleggen van processen en interne controlemaatregelen in BPM One. In 2016 onderhouden we de actualiteit van de procesbeschrijvingen (met financiële consequenties).
- Digitale informatievoorziening stelt steeds hogere eisen aan de veiligheid van data en dataverwerking. We evalueren in 2015 het informatiebeveiligingsbeleid en vullen dit beleid waar nodig aan (bijvoorbeeld op het gebied van de informatiestromen 3D's). Op grond van enkele wettelijke verplichtingen worden een aantal beveiligingsaudits uitgevoerd (o.a. DigiD en reisdocumenten).

3.5.3 Organisatie en personeel

Een snel veranderende wereld maakt dat onze organisatie ook steeds in beweging is. Denk hierbij aan de implementatie van de 3D's, meer verantwoordelijkheid voor de burgers, maar ook uitbesteding van diensten, samenwerkingsverbanden, zoals de MRDH, samenwerking met buurgemeenten of een samenwerking met anderen, daar waar wij kwaliteit en efficiency voor onze organisatie kunnen verhogen. Om goed op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen hebben wij een hoogwaardig en deels flexibel personeelsbestand nodig. We stellen zwaardere en andere eisen aan ons personeel (o.a. aan de buitenwereld naar binnen halen) en integraal werken is gemeengoed, waardoor we van onze medewerkers deels andere competenties verwachten. Alle P&O-instrumenten richten zich op deze veranderende competenties.

Zowel het bestuur als het management hecht er aan om periodiek open en transparant te laten zien hoe de organisatie functioneert. Wij informeren de raad periodiek over formatie- en inhuurbudgetten. Het aantal medewerkers is sinds 2008 gedaald van 354 fte naar 319 fte. In 2015 is het aantal gedaald tot 302,77 fte. Het aantal medewerkers bedraagt 343. Het aantal ambtenaren per 1.000 inwoners is licht gedaald, maar blijft gemiddeld op 5,6 ambtenaren per 1.000 inwoners. De verwachte stijging in 2015 in fte als gevolg van de toevoeging van taken in het sociaal domein heeft zich nog niet doorgezet. Het bedrag dat we uitgegeven hebben aan inhuur is de afgelopen 6 jaar gedaald van € 9,6 miljoen naar een verwachte circa € 2,2 miljoen voor 2015. Hiermee zitten wij onder aan de benchmark. Verdere bezuinigingen zijn alleen mogelijk als ze volgens de lijn lopen. Eerst takenreductie, dan bezuinigen van bijbehorende formatie en overhead. Inhuurbudget blijft belangrijk om flexibel te blijven.

De groei en doorgroei voor onze medewerkers stagneert nog vanwege de lastige arbeidsmarkt. We hebben weinig interne vacatures. Na een lichte toename in doorstroom begin 2015 door het vertrek van een afdelingshoofd, verwachten we dat de doorstroom in 2016 nog stagneert. Boventallige medewerkers richten zich vooral op kansen buiten onze gemeente. Medewerkers met potentie en ambitie, die de organisatie graag wil behouden, kunnen wij een stage bieden op een andere afdeling of laten werken aan uitdagende tijdelijke projecten, waardoor we de horizontale groei vergroten, integraal werken bevorderen en ze uitgedaagd blijven in hun werk. Mocht de ambitie van de talentvolle medewerkers toch groter zijn en de arbeidsmarkt meer gaat aantrekken, dan moet onze organisatie er alles aan doen om een aantrekkelijke werkgever te blijven.

Het college wil een open, transparante, (controleerbare) en lerende organisatie zijn met een klantgerichte instelling. Het gaat om focus op kwaliteit en verwachtingen, reflectie op eigen gedrag en processen, evaluatie van werkprocessen en organisatievormen, het voorkomen van fouten en doorlichting van de organisatie. We bevorderen creatief denken.
De organisatie is al goed op weg. Evaluatie van het jaarrekeningtraject en –resultaat, begrotingsscan, verdiepende rapporten op begrotingsonderdelen en de benchmark op formatie leiden telkens tot bijsturing van (formatie)budgetten en sturing op resultaat en medewerkers.
De organisatie kan zich nog verder doorontwikkelen in integraal werken en denken. Opleidingen en verdergaande digitalisering zijn daarbij een voorwaarde. We kunnen medewerkers met specifieke opleidingen zoals mediation en lean breder uitnutten in de organisatie. Aandacht voor inzetbaarheid, werkbelasting, werknemerstevredenheid en goed verzuimbeleid horen daarbij.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

1. We evalueren of het model rondom de 3D's past bij de taken, zowel qua inhoud als omvang.
2. We houden elke twee jaar (eind 2015) een medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) en de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E). Met de uitslagen van de onderzoeken gaat de organisatie in 2016 aan de slag.
3. Begeleiding en plaatsing van boventallig personeel als gevolg van bezuinigingen en overheadreductie, binnen het vastgesteld sociaal kader.
4. We focussen op het door ontwikkelen van integraal werken en denken.
5. We bieden medewerkers met ambitie en potentie intern mogelijkheden om zich te verbreden en leveren extra inspanningen om hen te behouden.
6. We brengen regelmatig, zowel individueel als in groepsverband, incompany trainingen en de Lansingerland Academie onder de aandacht om de ontwikkeling en verbreding van de medewerkers te stimuleren en te faciliteren.
7. We hebben structurele aandacht voor verzuimbeleid om gelijk of onder de benchmark gemeenten te blijven.

3.5.4 Communicatie

Om in de lead te blijven, in deze snel veranderende wereld, en uitvoering te geven aan de bezuinigingsopdracht van het college, werkt communicatie volgens de marketingtool uit de mediaplanning: less is more (de kunst van het weglaten toegepast op communicatiestrategie d.m.v. focussen). We maken daarbij strategische keuzes en kiezen piekmomenten met als doel zichtbaarheid op een zo hoog mogelijk niveau (meer dan gebruikelijk) te bereiken en daardoor meer impact van de boodschap en het imago van LL te versterken. Daarnaast gaan we meer inzetten op strategische en tactische communicatie, waarbij de operationele taken meer geprioriteerd worden. Operationele communicatie blijft noodzakelijk voor de corporate communicatie. We geven in de communicatie prioriteit aan de interne communicatie en we hebben de ambitie om het integraal werken in de organisatie te bevorderen.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

1. We communiceren transparant naar onze inwoners, bedrijven en organisaties. We betrekken de inwoners in een zo vroeg mogelijk stadium bij beleid en uitvoering.
2. Inwoners, bedrijven en organisaties zijn op de hoogte van het beleid en weten waarom en wat dat voor hen betekent.
3. We maken strategische keuzes en kiezen de piekmomenten om zo maximale zichtbaarheid en meer impact van de boodschap te bereiken.
4. We focussen op de speerpunten van het collegeprogramma en de grotere thema's om Lansingerland zo zichtbaar en op een zo hoog mogelijk niveau te profileren, met minder middelen.
5. In de gebiedscommunicatie richten wij ons op de individuele kernen. Het identiteitsonderzoek gebruiken we ook om onze communicatie en de woonkwaliteiten van de kernen te versterken om zo de aantrekkelijkheid van het wonen en werken in onze gemeente te vergroten.
6. Wij profileren de gemeente Lansingerland, gebruik makend van de uitkomsten van het onderzoek identiteit, de dialoog en Lansingerland 2040 op bestuurlijk, economisch en internationaal niveau.
7. De centrale contentredactie draagt zorg voor de kwaliteit van alle interne en externe content.
8. De centrale contentredactie draagt zorg voor de webcare en reageert bij reguliere vragen binnen vier uur tijdens kantooruren. Buiten kantoortijden reageert de contentredactie op berichten die meteen een antwoord vragen en bij calamiteiten en crisissen.
9. We geven in de communicatie prioriteit aan de inbreng van de samenleving bij de diverse speerpunten en grotere thema's.
10. We faciliteren de spreekuren van de kernwethouders.
11. We brengen de kernwethouderspreekuren onder de aandacht van de inwoners. We monitoren de spreekuren. We besteden aandacht aan de specifieke werkzaamheden van de kernwethouders om het kernwethouderschap beter te profileren.

12. Koningsdag, dodenherdenking, 5 mei viering en lintjesregen zijn belangrijke profileringsmomenten voor de gemeente die bijdragen aan het verkleinen van de afstand tussen bestuur en maatschappij. Wij ondersteunen en faciliteren activiteiten rond deze evenementen.
13. Social media maakt een belangrijk onderdeel uit van de communicatiestrategie. We monitoren issues en maken omgevingsanalyses voor de speerpunten en thema's.

3.5.5 Informatievoorziening en ICT

We gaan verder met het digitaliseren van onze dienstverlening door middel van een zaaksysteem. Ook sluiten we verder aan op Digitaal 2017. We gaan bewuster om met de veiligheid van onze informatie en treffen hiervoor maatregelen. We continueren de stabiliteit van onze ICT-infrastructuur en we starten met het robuust maken van de groeiende behoefte aan tijd- en plaats onafhankelijk werken.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

- We starten met de implementatie van zaakgericht werken. Hiervoor is een zaaksysteem aangeschaft en in 2016 maken we hiervan gebruik voor een aantal zaken.
- We implementeren het informatiebeveiligingsbeleid volgens het vastgestelde plan van aanpak.
- We sluiten verder aan op Digitaal 2017. De verplichte basisregistraties (BGT, NHR) worden ingevoerd en we sluiten aan op de berichtenbox van de overheid.
- We continueren de stabiliteit van onze ICT-infrastructuur door het vervangen van noodzakelijke hardware. De storage switches, de storage en een deel van het serverpark worden vervangen.
- We starten met het robuust maken van tijd- en plaats-onafhankelijk werken. Hiervoor maken we een visie en starten een pilot d.m.v. nieuwe devices die beter geschikt zijn voor het concept van tijd- en plaats-onafhankelijk werken.

3.5.6 Inkoop en aanbestedingen

Op het gebied van inkoop hebben we als hoofddoelstellingen: blijven voldoen aan de rechtmatigheidseisen, inkopen tegen de meest optimale (integrale) prijs-kwaliteit verhouding en het optimaal functioneren van de inkoopfunctie in de organisatie. Daarbij dragen we met inkoop bij aan de ambities op het gebied van duurzaamheid en social return.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

Naast het begeleiden van en adviseren bij de hoeveelheid aan aanbestedingen en inkoop- en rechtmatigheidsvraagstukken, richten we ons op het volgende:

- Implementeren van de nieuwe Europese richtlijnen / nieuwe Aanbestedingswet 2016.
- Verder professionaliseren en borgen van de inkoopfunctie in de organisatie (onder meer met behulp van het inkoophandboek en sjabloondocumenten).
- Professionaliseren van contractbeheer en –management.
- Deelname aan het Platform Duurzaam Inkopen van de MRDH en het verder implementeren van Duurzaam Inkopen in diverse aanbestedingstrajecten.
- Consolideren goede relatie met lokale ondernemers.
- Waar mogelijk en wenselijk (doelmatig en efficiënt) samenwerken met andere organisaties/gemeenten; van kennisdeling tot gezamenlijk aanbesteden.

3.5.7 Huisvesting, facilitaire zaken en DIV

Doel van de facilitaire ondersteuning is dat de organisatie en het bestuur maximaal tijd kunnen besteden aan hun eigenlijke activiteiten. Dit doen we door het beschikbaar stellen, hebben en houden van faciliteiten op het gebied van huisvesting en informatievoorziening en daaraan gerelateerde producten en diensten. Naast het gebruik van het gemeentehuis door de eigen organisatie geven we uitvoering aan het Vastgoedbeleid door het fungeren als eerste contactpersoon van de huurders van het kantoorgebouw en het verhuren van de openbare ruimten voor incidentele evenementen/activiteiten.

Met professioneel digitaal archief- en informatiebeheer ondersteunen we de organisatie bij het transparant handelen en het kunnen afleggen van verantwoording over dit handelen. Daarnaast stellen we een blijvende bewaring veilig van informatie met (cultuur-)historische waarde.
Bij de implementatie van een zaaksysteem komt waarschijnlijk gelijktijdig een nieuw documentmanagementsysteem. Deze laatste richten we in en we ondersteunen bij het opstellen van de processen om de digitale dienstverlening te verbeteren.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

- Met de faciliteiten aansluiten op de toenemende mate van tijd- en plaats-onafhankelijk werken.
- Mogelijkheden voor verhuur van het gemeentehuis optimaal benutten.
- Implementatie van het zaaksysteem/documentmanagementsysteem.
- Verder verbeteren van het gebruik van het documentmanagementsysteem door de interne klant.
- Overdracht van de bewaarserie Bleiswijk (periode 1978-2006) aan het Stadsarchief Rotterdam (circa 86 meter).
- Vernietiging van het archief dat daarvoor in aanmerking komt op basis van de vernietigingslijst 2016.

3.5.8 Burgerparticipatie

We betrekken inwoners proactief, in een zo vroeg mogelijk stadium, bij beleid en uitvoering. We moedigen burgerinitiatieven en het nemen van eigen verantwoordelijkheid aan. We stimuleren en bevorderen een goede communicatie en samenwerking tussen gemeente, inwoners/wijkcomités en externe organisaties.

Dit gaan we doen in 2016 en verder

1. We organiseren in samenwerking met de raad een jaarlijks inwonersdebat.
2. We dragen zorg voor de instandhouding van het meldpunt voor burgerparticipatie en burgerparticipatie-initiatieven.
3. We coördineren en ondersteunen bij het Burgerpanel. Wij dragen zorg voor in ieder geval 5 burgerpanelonderzoeken.
4. We geven in de communicatie prioriteit aan het ondersteunen van het wijkgericht werken.
5. We profileren ons als een gemeente die burgerparticipatie en burgerinitiatief hoog in het vaandel heeft staan.

3.6 Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding
Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk **én** een financieel belang heeft. Van een financieel belang is sprake indien de gemeente risico loopt met aan deze partijen beschikbaar gestelde middelen of als de gemeente aangesproken kan worden als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente zeggenschap heeft, vanwege vertegenwoordiging in het bestuur of vanwege het hebben van stemrecht.

Informatievoorziening
In onderstaand overzicht wordt per verbonden partij de informatie verstrekt welke op grond van artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht is. In 2014 heeft een wijziging van het BBV, artikel 15, lid 2, plaatsgevonden. De commissie BBV heeft in november 2014 een notitie verbonden partijen opgesteld. De notitie geeft een overzicht van de relevante aspecten van verbonden partijen met betrekking tot begroting, verantwoording en governance vraagstukken voor gemeenten, provincies en waterschappen. Deze informatie staat in deze paragraaf. Uitgebreidere informatie per verbonden partij is in de zogenaamde factsheets opgenomen, welke in september 2015 aan de raad gestuurd zijn (U15.09734). Op de website van Lansingerland is, conform artikel 27 van de Wgr, een register Verbonden partijen opgenomen met informatie.

Ontwikkelingen 2015 en 2016
Deelname van Lansingerland aan verbonden partijen is dynamisch. Per 1 januari 2015 zijn de gemeenschappelijke regelingen Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en Jeugdzorg Rotterdam van start gegaan. De GR Stadsregio Rotterdam is per 1 juli 2015 geliquideerd en gaat tot 1 juli 2016 verder als Stadsregio in liquidatie (SR-il). Conform het liquidatieplan is na vaststelling van de jaarrekening 2014 op 1 juli 2015 overgegaan tot afrekening met de regiogemeenten naar rato van inwonersaantallen van de vrij besteedbare ruimte in de Investeringsreserve, de reserve Weerstandsvermogen en de Groenprojecten. Voor Lansingerland betekent dit een bedrag van € 1.127.087 (in de voorjaarsnota was € 770.000 opgenomen). Naar verwachting liquideert in 2016 GR Groenzooom; het AB van de groenzoom stelt hiervoor in 2015 een liquidatieplan inclusief financiële gevolgen op. Het liquidatieplan behoeft de instemming van de raden van de deelnemende gemeenten.

Met behulp van het stappenplan uit de Nota verbonden partijen is de afweging gemaakt dat de BNG voldoet aan de definitie van een verbonden partij. Vorig jaar was BNG al opgenomen in de begroting. Eind 2015 vindt een evaluatie plaats van de 'Nota verbonden partijen 2011-2015' en wordt een nieuwe nota opgesteld.

In onderstaand overzicht wordt de meest essentiële financiële informatie opgenomen van de verbonden partijen. In de latere tabellen wordt per verbonden partij de informatie verstrekt die op grond van artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht is.

Verbonden partijen in de commissie Algemeen Bestuur

Naam regeling	Programma	Bijdrage 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
1.1 Bleizo	5. Lansingerland Ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
1.2 Bedrijvenschap Hoefweg	5. Lansingerland Ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
1.3 Schadevergoeding schap HSL-Zuid	5. Lansingerland Ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
1.4 Stadsregio Rotterdam-Rijnmond	1. Bestuur en dienstverlening	€ 262.000	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
1.5 Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond	1. Bestuur en dienstverlening	€ 2.326.000	€ 2.488.000	€ 2.691.000
1.6 Eneco holding BV	7. Algemene Dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
1.7 SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie, Heffingen en Waardebepaling)	7. Algemene dekkingsmiddelen	€ 504.000	€ 512.000	€ 525.000
1.8 MRDH (Metropoolregio Rotterdam-Den Haag)	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	€ 169.000	€ 171.000
1.9 BNG (Bank Nederlandse Gemeenten)	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.

Verbonden partijen in de commissie Ruimte

Naam regeling	Programma	Bijdrage 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
2.1 DCMR Milieudienst Rijnmond	5. Lansingerland Ontwikkelt	€ 1.065.000	€ 1.073.000	€ 1.184.000
2.2 Groenzone Berkel-Pijnacker-Nootdorp (Groenzoom)	5. Lansingerland Ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
2.3 Recreatieschap Rottemeren	5. Lansingerland Ontwikkelt	€ 176.000	€ 183.000	€ 191.000
2.4 Dunea (voorheen Duinwaterbedrijf Zuid-Holland)	7. Algemene Dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
2.5 Parkmanagement Bedrijvenpark Oudeland (PMBO)	5. Lansingerland Ontwikkelt	€ 57.000	€ 57.000	€ 57.000

Verbonden partijen in de commissie Samenleving

Naam regeling	Programma	Bijdrage 2014	Begroting 2015	Begroting 2016
3.1 Openbare Gezondheidszorg Rotterdam-Rijnmond	3. Maatschappelijke ondersteuning	€ 298.000 gezondheidszorg en € 64.000 inspectie kinderopvang[9]	€ 292.000 gezondheidszorg en € 94.000 inspectie kinderopvang	€ 295.000 gezondheidszorg en € 79.000 inspectie kinderopvang
3.2 Jeugdhulp Rijnmond	3. Maatschappelijke ondersteuning	Niet van toepassing.	€ 6.290.000 waarvan € 84.000 organisatie-kosten	€ 6.659.000 waarvan € 49.000 organisatie-kosten

[9] Dit bedrag is exclusief de gemeentelijke inkoop extra inspecties kinderopvang van € 13.639,-. Dit is nog een voorlopig bedrag. De definitieve afrekening moet nog plaatsvinden.

*** = minimaal voorgeschreven volgens artikel 15 BBV**

Naam verbonden partij *	BLEIZO
Vestigingsplaats *	Bergschenhoek, gemeente Lansingerland.
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Het doel van deze GR is het ontwikkelen van het gebied rondom het OV knooppunt Bleizo, gericht op het realiseren van een nieuw economisch knooppunt met een eigen identiteit. Met de ontwikkeling van een OV-knooppunt en het gebied daarom heen wil de gemeente een gunstig economisch klimaat en een interessant werk – en woongebied creëren voor de inwoners.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	(art. 32 GR Bleizo) Beide gemeenten staan ervoor in dat de GR Bleizo altijd over voldoende middelen beschikt om verplichtingen aan derden te voldoen. Verder komt een batig/nadelig saldo voor 50% ten gunste/laste van Lansingerland, waarbij de afspraak is gemaakt dat een gunstig saldo op de grex Bleizo en/of Hoefweg ter grootte van het bedrag dat Zoetermeer garant staat voor het station eerst volledig ten goede komt aan Zoetermeer.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 3,4 miljoen negatief Eind 2014 € 0
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 56,4 miljoen Eind 2014 € 55,8 miljoen
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	€ 3,4 miljoen positief
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	In het raadsbesluit van januari 2015 over de Realisatieovereenkomst OV Knooppunt Bleizo zijn afspraken vastgelegd over een gewijzigde winstdeling tussen Lansingerland en Zoetermeer i.r.t. de garantstelling van Zoetermeer aan GR Bleizo voor € 9,5 mln voor het OV Knooppunt.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De gemeenten Lansingerland en Zoetermeer nemen beiden voor 50% deel in deze gemeenschappelijke regeling. De grondexploitatie van GR Bleizo per 1-1-2015 is positief: € 1 mln Netto Contante Waarde (NCW). Bleizo heeft een risicoprofiel, waarbij ook rekening wordt gehouden met kansen, van ca. € 9 mln. De risico's betreffen het uitgiftetempo, grondprijsontwikkeling en kostenstijging. In Lansingerland wordt rekening gehouden met een bruto risicoprofiel van € 11 miljoen voor Bleizo (zonder rekening te houden met kansen: in de risicocalculatie houden we dus alleen rekening met de risico's en niet met mogelijke meevallers). Van dit bedrag is 50% meegenomen in de berekening voor het benodigd weerstandsvermogen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Het bereiken van een ontwikkelingsovereenkomst voor TranSportium en Adventureworld, resulterend in een gronduitgifte. Overige gronduitgiften m.b.t. reguliere bedrijvigheid. Het nieuwe bestemmingsplan voor Bleizo, dat de beoogde ontwikkelingen planologisch mogelijk moet maken. Voorbereiding invoering Vennootschapsbelasting.

Naam verbonden partij *	Bedrijvenschap Hoefweg
Vestigingsplaats *	Bleiswijk, gemeente Lansingerland.
Deelnemende partijen	Gemeente Lansingerland (voorheen gemeente Bleiswijk) en gemeente Zoetermeer.
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Ontwikkeling van het bedrijventerrein Hoefweg (Hoefweg Noord) voor vestigingsmogelijkheden voor bedrijven. Met de ontwikkeling van dit gebied wil de gemeente een gunstig economisch klimaat en daarmee indirect een interessant werk – en woongebied creëren voor de inwoners.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Geen structurele bijdrage aan of van het Bedrijvenschap. Art. 24 en 25 van de GR: de gemeente levert een financiële bijdrage aan het startkapitaal, de gemeenten zorgen voor voldoende middelen zodat de GR aan verplichtingen aan derden kan voldoen. De inbreng en risicoverdeling is op 50%- 50% voor elke gemeente vastgesteld. De GR neemt voor 30% deel aan de CV Prisma en voor 31% in de BV Prisma.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014: 0 Eind 2014: 0
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014: € 12,4 mln Eind 2014: € 10,3 mln
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Financieel resultaat 2014: 0
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Er worden geen noemenswaardige veranderingen verwacht.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Geen
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De financiële risico's voor het Bedrijvenschap Hoefweg hebben te maken met het uitgiftetempo van de gronden, de te realiseren uitgifteprijs en de ontwikkelingen in de rentestand. Indien het uitgiftetempo en de uitgifteprijs niet gehaald wordt, en het renteniveau oploopt, dan verhoogt dit het financiële risico.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De ontwikkeling van concurrerende terreinen (Glasparel) heeft invloed op uitgiftetempo en prijsvorming.

Naam verbonden partij *	Schadevergoedingsschap HSL-Zuid, A16 en A4.
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Deelnemende partijen	Gemeente Lansingerland en alle overige gemeenten over wiens grondgebied de HSL-Zuid is aangelegd, alsmede de provincie Zuid-Holland.
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	In artikel 2 van de gemeenschappelijke regeling staat opgenomen; *"Het doel van de regeling is het bevorderen dat de behandeling van verzoeken om schadevergoeding die verband houden met de aanleg van de HSL-Zuid en de verbreding, verlengingen reconstructie van de A-16 (...)respectievelijk de A-4, zoals bedoeld in artikel 1 onder f, en de beslissing op die verzoeken doelmatig, deskundig en op gelijke wijze plaatsvinden. Door deze regeling wordt tevens voor de burgers duidelijkheid geschapen over de terzake bevoegde instantie."*
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De kosten van het Schap en van de door het Schap toegekende schadevergoedingen neemt de rijksoverheid voor haar rekening.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Er is geen sprake van een eigen vermogen.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Er is geen sprake van vreemd vermogen.
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	**Gerealiseerd / Begroot / Afwijking** Algemene kosten (incl. BTW) 151.552 / 202.000 / -50.448 Schadevergoedingen (incl. rente) 624.510 / 1.076.000 / -451.490 Deskundigenkosten (incl. BTW 75.734 / 93.000 / -17.266 **Totaal uitgaven (incl. BTW) 851.796 / 1.371.000 / -519.204**
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Vanwege het feit dat alle kosten voor rekening komen van het Ministerie van I&M, is er geen sprake van financieel belang voor de gemeente.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Er zijn thans geen financiële risico's bekend. Het Schap heeft met de projectorganisatie de afspraak gemaakt dat wanneer er een schadeverzoek met een aanmerkelijk belang wordt ingediend dat deze, met het oog op risicomanagement, direct kenbaar wordt gemaakt bij de projectorganisatie.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De geluidsmetingen van TNO en de gevolgen van geluidsoverschrijdingen en het halen van het Tracébesluit. Eventuele maatregelen tegen geluidsoverlast en wat te doen indien de normen niet worden gehaald. Op dit moment is onduidelijk wat de gevolgen zullen zijn. Wanneer het Schap geïnformeerd wordt over de besluitvorming van de staatssecretaris zal het Schap een besluit nemen over de te hanteren werkwijze. Het Schap zal een plan van aanpak maken en dit aan het bestuur voorleggen. De gemeenschappelijke regeling eindigt per 1 januari 2016. Er kan tussentijds door de gemeenteraden van de deelnemende gemeenten besloten worden om de regeling te verlengen. Op dit moment wordt uitgegaan van een reguliere voortzetting van de werkzaamheden van het Schap.

Naam verbonden partij *	Stadsregio Rotterdam (SR)
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	De stadsregio Rotterdam is een, op uitvoering gericht regionaal bestuur dat via een integrale aanpak zaken tot stand brengt, die gemeenten afzonderlijk niet kunnen realiseren. De stadsregio werkt aan een goed bereikbare regio met een sterke concurrentiepositie en een aantrekkelijk leef-, woon- en vestigingsklimaat. De stadsregio versterkt daartoe de economische, ruimtelijke en sociale samenhang van de regio.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De bijdrage van Lansingerland aan de stadsregio in 2014 bedraagt €256.766. De berekende bijdrage per inwoner is € 4,65 in 2014. Het totaal aantal inwoners op 1 januari 2013 (CBS) bepaalt de totale inwonersbijdrage. Liquidatie van de Stadsregio vindt per 1 juli 2015 plaats. De reserves voldoende om de geraamde frictiekosten te dekken (zie liquidatieplan I15.03725). In 2015 draagt Lansingerland niet meer bij aan de stadsregio.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	31-12-2013 Eigen Vermogen = € 61,6 mln. 31-12-2014 Eigen Vermogen = € 60,1 mln.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	31-12-2013: Vreemd Vermogen = € 462,3 mln. 31-12-2014: Vreemd vermogen = € 445,1 mln.
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	De concept-jaarrekening 2014 sluit met een positief saldo van € 3.999.159. Dit saldo valt ruim € 0,5 miljoen hoger uit dan de laatste prognose in de 2e Bestuursrapportage 2014.Uit zowel de financiële- als beleidsmatige toelichting op de jaarstukken 2014 blijkt, dat het positieve resultaat voortvloeit uit: • minder werkelijke lasten dan geraamd binnen de verschillende programma's; • vrijval van niet bestede subsidiegelden of terug ontvangst van niet bestede subsidiegelden; • de vrije rentebaten, welke als gevolg verstrekte (kort)geldleningen aan andere overheidsorganisaties toch nog een - beperkt - hogere renteopbrengst laten zien dan de laatste prognose. Het bestemmingsvoorstel van de jaarstukken 2014 betekent een dotatie van het saldo ad. € 3.999.159 aan de reserve Weerstandsvermogen. Tevens wordt het restant saldo op 31-12-2014 van de reserve Doorlopende activiteiten ad. € 92.389 toe te voegen aan de reserve Weerstandsvermogen.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2014 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Er hebben zich in 2014 geen veranderingen voorgedaan in het financiële belang van Lansingerland bij de Stadsregio.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen	Per 1 januari 2015 draagt lansingerland niet meer bij aan de Stadsregio. De inwonersbijdrage voor de MRDH is lager (zie factsheet MRDH). Conform het liquidatieplan zal in 2015 - na vaststelling van de jaarrekening 2014 - worden overgegaan tot afrekening met de regiogemeenten naar rato van inwonersaantallen van de vrij besteedbare ruimte in de Investeringsreserve, de reserve

zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Weerstandsvermogen en de Groenprojecten. In de voorjaarsnota 2015 is een bedrag van € 770K opgenomen. In de laatste vergadering van het AB van de Stadsregio is het definitief vastgesteld. Dit komt neer op een bedrag van € 1.127.087 voor Lansingerland.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De stadsregio wenst de liquidatieperiode zo kort mogelijk te laten duren; de verwachte planning is 1 juli 2016. Het doel is om zoveel mogelijk subsidies af te wikkelen in deze periode. In een aantal gevallen is dit niet mogelijk en worden er afspraken gemaakt tussen de gemeente en de stadsregio over de lopende subsidies na de liquidatieperiode. Deze afspraken krijgen vorm door middel van een uitvoeringsovereenkomst, waarin de afspraken tussen de gemeente en de stadsregio over besteding van de gelden worden vastgelegd. Voor Lansingerland gaat dit om de projecten Triangelpark en Common Green Noordas. Ook worden daarin de waarborgen opgenomen voor de stadsregio om ervoor te zorgen dat de gemeente zich aan deze afspraken houdt. Belangrijke doelstelling hierbij is om waarborgen te treffen dat de subsidies worden benut overeenkomstig de voorwaarden waarvoor deze zijn bestemd.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Niet alle taken gaan over naar de metropoolregio. Dit betekent dat college en raad een afweging gaan maken over de "weestaken" (zoals ruimte, groen en wonen) en hoe ze daar mee om willen gaan. Dit kan leiden tot afronding/afstoting van die taken, maar ook tot nieuwe samenwerkingsvormen met gemeenten al dan niet binnen de MRDH.

Naam verbonden partij *	Veiligheidsregio Rotterdam - Rijnmond
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Het openbaar lichaam heeft tot doel[10]: A. Het doelmatig organiseren en coördineren van werkzaamheden ter voorkoming, beperking en bestrijding van brand, het beperken van brandgevaar, het voorkomen en beperken van ongevallen bij brand en al hetgeen daarmee verband houdt, het beperken en bestrijden van gevaar voor mensen en dieren bij ongevallen anders dan bij brand, het beperken en bestrijden van rampen en overigens het bevorderen van een goede hulpverlening bij ongevallen en rampen; B. Het doelmatig organiseren en coördineren van het vervoer van zieken en ongevalslachtoffers, de registratie daarvan en het bevorderen van adequate opname van zieken en ongevalslachtoffers in ziekenhuizen of andere instelling voor intramurale zorg; C. Het voorbereiden en bewerkstelligen van een doelmatig georganiseerde en gecoördineerde geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; D. Het geven van invulling aan de regionale taken ten aanzien van het waarborgen van de fysieke veiligheid van de organisatie en het voorbereiden op rampenbestrijding en crisisbeheersing en de hiermee verband houdende multidisciplinaire samenwerking, waaronder begrepen de Gemeenschappelijke Meldkamer als integraal informatieknooppunt.

[10] **Artikel 3 Gemeenschappelijke Regeling VRR, 2006.**

	Het publieke belang wordt behartigd door het voorkomen, beperken en bestrijden van rampen en crises.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Bijdrage 2015 is € 2.515.514, dit bedrag is als volgt opgebouwd: € 2.487.514 (Basiszorg) en € 28.000 (Individuele taken en bijdragen).
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Eigen vermogen begin boekjaar 2014 = € 12.573.465 Eigen vermogen einde boekjaar 2014 = € 8.640.702
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Vreemd vermogen begin boekjaar 2014 = € 61.444.711 Vreemd vermogen einde boekjaar 2014 = € 59.640.020
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	€ -2.613.000
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	In de loop van 2014 heeft zich een aantal wijzigingen voorgedaan met financiële consequenties waardoor een 2e begrotingswijziging noodzakelijk was. Zo is er medio 2014 een principeakkoord gesloten voor een nieuwe cao gemeenten, waaronder ook (een deel van) de medewerkers van de VRR vallen. Deze nieuwe cao treedt met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2013 in werking tot 1 januari 2016. De financiële consequenties hiervan zijn niet verwerkt in de begrotingen van 2014 en 2015. De gemeentelijke bijdrage voor het jaar 2016 is echter wel verhoogd, namelijk met 0,5%. Dit werkt structureel door naar de jaren 2017 en 2018. (Inflatiecorrecties zijn in de 2e begrotingswijziging overigens nog niet meegenomen). In de meerjarenbegroting van Lansingerland is nog geen rekening gehouden met deze verhoging als gevolg van de cao afspraken 2013-2016.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	In 2008 heeft het AB van de VRR de nieuwe financieringssystematiek vastgesteld. Deze financieringssystematiek leidde tot herverdeeleffecten onder gemeenten; voor een aantal gemeenten heeft dit tot een verlaging van de bijdrage (de zogenoemde voordeelgemeenten) en voor een aantal gemeenten tot een verhoging geleid. Lansingerland werd aangemerkt als 'voordeelgemeente'. Bij de introductie van de nieuwe financieringssystematiek is besloten dat de verlaging van de bijdragen van de zogenaamde 'voordeelgemeenten' pas plaatsvindt na afloop van de overgangsperiode 2010-2013. Deze verlaging is verwerkt in de bijdrage van Lansingerland aan de VRR in 2014. Bij de vaststelling van de nieuwe financieringssystematiek is ook besloten om de bijdragen van de regiogemeenten in 2014 te herijken. Omdat het inwoneraantal van Lansingerland inmiddels de 50.000 is gepasseerd (01/01/12: 55.270 inwoners), valt Lansingerland in een hogere tariefgroep. Deze tariefwijziging heeft een forse bijraming van de bijdrage van Lansingerland aan de VRR tot gevolg. Uit een grove berekening komt naar voren dat ongeveer € 550.000,00 bij geraamd moet worden. De VRR heeft hiervoor een ingroeimodel (1e jaar 25%, 2e jaar 50%, 3e jaar 75% en 4e jaar 100%) voorgesteld. Dit ingroeimodel loopt van 2014 tot en met 2017. De VRR kampt al geruime tijd met een lage weerstandscapaciteit. Ultimo 2014 kan de weerstandscapaciteit van de VRR gewaardeerd worden op 'matig' (0,8 – 1,0).

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	In de (concept)begroting 2016 is een aantal risico's opgenomen, waaronder: - Ontwikkelingen Landelijke Meldkamerorganisatie (LMO) - Wegvallen subsidie Impuls omgevingsveiligheid - Aanbesteding ambulancezorg - Faillissement van leveranciers - Herijking Rijksuitkering BDUR
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	- Verhoging van de bijdrage aan de VRR door tariefwijziging - Lage weerstandscapaciteit van de VRR - Mogelijke herijking financieringssystematiek 2017/2018 De burgemeester vroeg bij de directeur Brandweer van de VRR, mevrouw Van Daalen, aandacht voor ontwikkelingen in Lansingerland die consequenties hebben voor de brandweerzorg in Lansingerland, zoals de aanleg van de A13/A16, de uitbreiding van RTHA en de groei van de gemeente tot ongeveer 76.000 inwoners. Deze ontwikkelingen moeten nadrukkelijk meegenomen worden bij de ontwikkeling van een toekomstbestendig kazernespreidingsplan. De VRR streeft ernaar dit plan in 2017 gereed te hebben.

Naam verbonden partij *	**Eneco Holding N.V.**
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	De waarborging van levering van energie aan de klanten binnen het verzorgingsgebied. Sluitendheid van de meerjarenbegroting en invloed op majeure investeringsbeslissingen.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Algemeen structureel dekkingsmiddel in de meerjarenbegroting. Lansingerland is de vijfde aandeelhouder met een aandeel van 3,38% in het aandelenkapitaal.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Eigen vermogen begin boekjaar 2014 = € 5.188 miljoen Eigen vermogen einde boekjaar 2014 = € 4.593 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Vreemd vermogen begin boekjaar 2014 = € 4.592 miljoen Vreemd vermogen einde boekjaar 2014 = € 4.963 miljoen
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Financieel resultaat 2014 € 206 miljoen, waarvan de helft toe te rekenen aan aandeelhouders.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Naar verwachting doet de Hoge Raad op 20 maart 2015 uitspraak over de vraag of energiebedrijven hun eigen elektriciteits- en gasnet mogen hebben (het lopende splitsingsdossier). De netten zijn een stabiele inkomstenbron voor Eneco. Indien er wordt gesplitst en verkocht zal dit financiële gevolgen hebben.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	N.v.t.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De dividenduitkering is een vast dekkingsmiddel in onze begroting. De omvang van het uit te keren dividend is afhankelijk van de netto winst in enig jaar. Aangezien de nettarieven sterk zijn verlaagd is de

	verwachting dat de dividenduitkering de komende jaren zal dalen, waarna deze in 2018 weer zal stijgen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De ontwikkeling rondom de splitsingswet wordt nauwgezet gevolgd. Het Europese Hof heeft inmiddels uitspraak gedaan. De Nederlandse Hoge Raad moet nu bepalen of de beperkingen van het vrije kapitaalverkeer van energieonderneming door het groepsverbod geschikt zijn om de doelstellingen van de overheid te bereiken, en of de beperkingen niet verder gaan dan noodzakelijk voor verwezenlijking van deze doelstellingen.

Naam verbonden partij *	SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie, Heffingen en Waardebepaling)
Vestigingsplaats *	Klaaswaal
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	(art 3 GR) Een zo doelmatig mogelijke uitvoering van werkzaamheden met betrekking tot - de heffing en invordering van belastingen - de uitvoering van Wet waardering onroerende zaken (woz) - de administratie van vastgoedgegevens - het verstrekken van vastgoedgegevens aan deelnemers en derden
Veranderingen in 2015 en 2016 in het bestuurlijke en publieke belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft.	Lansingerland is nog steeds in discussie met de SVHW of wij formeel wel toegetreden zijn tot de GR. Daarnaast loopt er een politieke discussie waarbij de vraag is of Lansingerland wel toe moet treden tot de GR of dat wij als gemeente weggaan bij de SVHW.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De bijdrage van Lansingerland, op grond van de Begroting 2015, bedraagt € 512.000,-.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Per 1 januari 2014: € 423.000,-. Per 31 december 2014: € 420.000,-.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Per 1 januari 2014: € 7.319.000,- Per 31 december 2014: € 5.930.000,-
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Een nadelig resultaat van € 3.000,-.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Het financieel beleid van SVHW voor de komende jaren blijft gericht op maximalisatie van de ontvangsten in combinatie met kostenbesparingen en een restrictief uitgavenbeleid. Door het toetreden van deelnemers moet een breder draagvlak ontstaan voor kosten en efficiencyverbetering. Deze kan mogelijk leiden tot een bescheiden verhoging dan wel verlaging van de bijdrage van de deelnemende gemeenten.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Het SVHW streeft ernaar om risico 's zoveel mogelijk te ondervangen. Dat is de reden waarom diverse verzekeringen afgesloten zijn voor het

	onroerend goed, inventaris en personeel. De risico's waarmee het SVHW geconfronteerd zou kunnen worden zijn: • automatiseringsomgeving; • calamiteiten van huisvesting; • renterisico op een geldlening; • personeel. SVHW is een belangrijke organisatie voor haar 22 deelnemers. Continuïteit van de bedrijfsvoering is daarom essentieel. Het borgen van de bedrijfsvoering dient op het niveau van directie en DB te kunnen worden beslist. Bij het opvangen van de gevolgen van calamiteiten is het onwenselijk dat de organisatie afhankelijk zou zijn van de besluitvorming van de deelnemers. Gelet op genoemde risico's en de behoefte aan continuïteit van de bedrijfsvoering is het gewenst een financiële buffer in stand te houden. In de vergadering van het Algemeen bestuur van 5 december 2013 is daarom besloten de omvang vast te stellen op minimaal € 400.000 en maximaal € 700.000. Na verwerking van het nadelige rekeningresultaat 2014 (€ 2.761) bedraagt de omvang van het weerstandsvermogen, per 31 december 2014, afgerond € 420.000. Er doen zich geen juridische procedures voor die aanleiding kunnen geven tot enig financieel nadeel. Eind 2004 is bij de Bank Nederlandse Gemeenten een lening van € 2.600.000 met een looptijd van 30 jaar aangetrokken. Deze lening heeft gedurende de gehele looptijd van 30 jaar een vast rentepercentage van 4,445%, zodat er geen sprake is van een financieel risico.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Indien Lansingerland bij SVHW blijft en formeel toe treedt tot de GR dan moeten de afspraken tussen de gemeente en SVHW geformaliseerd en vastgelegd worden in een Dienstverleningsovereenkomst (DVO).

Naam verbonden partij *	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
Vestigingsplaats *	Den Haag / Rotterdam (vanaf 2017)
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Doel is het versterken van de internationale concurrentiepositie van de regio.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De Brede Doeluitkering (BDU) voor verkeer en vervoer is de belangrijkste dekking voor de kosten van de programma's Verkeer en Openbaar Vervoer. De geraamde lasten bedragen in 2016 € 643,2 miljoen. In 2016 is daarvoor € 589,3 miljoen beschikbaar aan BDU middelen en 44,2 miljoen uit het BOR-fonds. De negen gemeenten van het voormalige Stadgewest Haaglanden stellen aanvullend een bedrag voor Verkeer en Openbaar Vervoer beschikbaar van € 9,148 per inwoner, in totaal € 9,7 miljoen. Dit bedrag komt uitsluitend ten goede aan het Investeringsprogramma Verkeer en Vervoer van het voormalige stadsgewest Haaglanden. Deze werkwijze geldt conform afspraak tot en met 2017. De inwonerbijdrage voor het programma Economisch Vestigingsklimaat voor het jaar 2016 geïndexeerd met 0,75%, de inwonerbijdrage stijgt daarmee van € 2,45 in 2015 naar € 2,47 in 2016.

Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Niet van toepassing
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Niet van toepassing
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Niet van toepassing
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	De concept begroting 2016 is sluitend en kent een omvang van € 651 miljoen. In februari 2011 heeft het dagelijks bestuur van de stadsregio Rotterdam al besloten om de gemeenten Lansingerland en Rotterdam jaarlijks een subsidie toe te kennen voor het beheer en onderhoud van de ZoRo-busbaan. Voortschrijdend inzicht en na overleg en met instemming van beide gemeenten, wordt thans voorgesteld om niet elk jaar beheer- en onderhoud-subsidies te gaan verlenen, maar om deze voor 15 jaar af te kopen en hiervoor éénmalige subsidies voor de periode van 15 jaar van € 1.094.053,- aan de gemeente Lansingerland en € 107.300,- aan de gemeente Rotterdam te verlenen.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Per 1 januari 2016 wordt de BDU verkeer en vervoer verdeeld over twaalf provincies en de twee vervoersautoriteiten. Voorheen waren dit de twaalf provincies en zeven plusregio's. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu gaat er van uit dat dit beleidsarm wordt gedaan. Er komen geen herverdeeleffecten. De huidige verdeelsleutels Omgevingsadressendichtheid (OAD) en Woningen zullen gebruikt worden voor de verdeling over de provincies en de vervoersautoriteiten. Stadsregio Amsterdam en Metropoolregio Rotterdam Den Haag willen eenzelfde standpunt innemen richting ministerie van I en M voor een vaste verdeelsleutel met een vierjaarlijkse update. De MRDH ontvangt dus als vervoerregio de bevoegdheden en middelen op het gebied van openbaar vervoer. Daarnaast richt de MRDH zich op het economisch vestigingsklimaat. De taken van de Stadsregio op het gebied van wonen, ruimte en groen zijn niet één op één overgegaan naar de MRDH. De voormalige haaglanden gemeenten hebben op enkele onderwerpen afspraken gemaakt om hieraan gezamenlijk invulling te geven. De deelnemende gemeenten nemen extra activiteiten voor eigen rekening. Lansingerland bekijkt per onderwerp of en met welke gemeenten aanvullende samenwerking zinvol is. De MRDH is er voor en door gemeenten; gemeenten leveren zonodig voor bepaalde projecten/onderwerpen personele inzet door het actief meedenken en meedoen.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Specifieke aandachtspunten voor Lansingerland zijn onder andere de railterminal, greenport, bedrijventerreinen, groenonderwijs, horti science park en Rottemeren. Daarnaast heeft de algehele positionering van Lansingerland binnen de metropoolregio de aandacht. Voor MRDH-breed behoeft de samenwerking met provincie op het gebied van vervoer nog een nadere uitwerking.

	Het is van belang om aandacht te blijven houden voor de governance, zoals gelijktijdige en voldoende informatievoorziening aan alle gemeenten, voorkomen van (te veel) institutionalisering van overlegstructuren anders dan economie en vervoer, de wisselwerking tussen bestuurs- en adviescommissies economie en vervoer en het algemeen bestuur.

Naam verbonden partij *	Bank Nederlandse Gemeenten
Vestigingsplaats *	Den Haag
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Wij dragen financieel niets bij. Als aandeelhouder van 15.015 van de totaal circa 56 mln. aandelen ontvangen wij 0,027% van de netto winst die uitgekeerd wordt aan aandeelhouders. In de begroting 2015 – 2018 is een bedrag van € 17.264,- geraamd aan dividend (gebaseerd op een dividenduitkering van € 1,14 per aandeel).
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Per 1 januari 2014: € 3.430 mln. Per 31 december 2014: € 3.582 mln.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Per 1 januari 2014: € 127.753 mln. Per 31 december 2014: € 149.923 mln.
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	De netto winst 2014 bedraagt € 126 mln. (in 2013: € 283 mln.) Aan de aandeelhouders is 25% van de netto winst uitgekeerd ofwel een bedrag van € 31,5 mln. Per aandeel is € 0,57 uitgekeerd aan dividend. De dividenduitkering over 2014, die in 2015 uitgekeerd is, bedraagt voor Lansingerland € 8.559, -.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	N.v.t.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	N.v.t. Lansingerland draagt niet financieel bij, maar krijgt als aandeelhouder, als de bank een netto winst heeft behaald en in de AVA besloten wordt om aan de aandeelhouders een deel van deze winst uit te keren aan de aandeelhouders een dividenduitkering.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	N.v.t.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	N.v.t.

Naam verbonden partij *	DCMR Milieudienst Rijnmond
Vestigingsplaats *	Schiedam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Uitvoeren van de Wet Milieubeheer voor de Gemeente Lansingerland en advisering op milieugebied. Het publieke belang is het bereiken van een goed leefmilieu voor burgers en bedrijven.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	2015: € 1.191.255 2014: € 1.008.468 2013: € 1.260.575 Het verschil tussen de bijdrage voor 2014 en 2015 heeft twee oorzaken: 1. In 2014 is het werkplan opgehoogd met € 58.000 als gevolg van de overgang van het bevoegd gezag (inclusief budget) van provincie naar gemeente voor de VVGB (Verklaring van Geen Bezwaar) bedrijven. 2. Door de overgang van de bodemtaak van gemeente naar DCMR zijn de kosten voor de bodemtaak verhoogd met circa € 117.000 (t.o.v. het werkplan 2014)
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Eigen vermogen begin boekjaar 2014 = € 9.027.533 Eigen vermogen einde boekjaar 2014 = € 8.031.282
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Vreemd vermogen begin boekjaar 2014 = € 20.893.190 Vreemd vermogen einde boekjaar 2014 = € 26.089.148
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	2014: € 1.280.257
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Op dit moment zijn er geen veranderingen in de bijdrage voor 2015 en 2016.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Op dit moment zijn er geen veranderingen in de bijdrage voor 2015 en 2016.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Het weerstandsvermogen is het vermogen om financiële tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat de voortzetting van de door de DCMR uit te voeren taken in het gedrang komt. Het weerstandsvermogen is het saldo van de weerstandscapaciteit en de financiële gevolgen van de risico's. In 3 jaar (vanaf 2011) is het weerstandsvermogen opgebouwd naar 1,6 miljoen, volgens doelstelling. Ultimo 2014 is het weerstandsvermogen € 1.739.347. De projecten die uitgevoerd worden, dragen risico's, die opgevangen kunnen worden door het weerstandsvermogen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Met de nieuwe systematiek moeten we in de gaten houden dat we op termijn niet evenveel gaan betalen aan de DCMR voor minder werk. De DCMR voert werkzaamheden uit op basis van een jaarwerkplan. Hieraan is een budget gekoppeld. Deze blijft komende jaren hetzelfde.

	In de besprekingen van de werkplannen en het Bestuurlijk Overleg kijken we kritisch of er nu niet “minder” werkzaamheden gedaan worden voor hetzelfde geld. Ook blijven we alert op verdere bezuinigingsmogelijkheden op het werkplan, zonder dat er risico (bedrijven te weinig of slecht gecontroleerd) gelopen wordt.

Naam verbonden partij *	Groenzone Berkel-Pijnacker-Nootdorp (Groenzoom)
Vestigingsplaats *	Pijnacker-Nootdorp
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Deze GR is onderdeel van het project Groenblauwe Slinger van de provincie Zuid-Holland. De doelstelling is om een ruim 500 hectare groot recreatiegebied te ontwikkelen op het grensgebied van Berkel en Rodenrijs en Pijnacker. In een bestuursovereenkomst tussen provincie en de twee uitvoerende gemeenten (Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp) en het Masterplan zijn de doelstellingen voor het te ontwikkelen gebied vastgelegd: ecologische ontwikkeling, landschapsverbetering, aanbieden van recreatievoorzieningen en het vergroten van de waterberging. Eind 2015 zouden de doelen behaald en de subsidies besteed moeten zijn. Met het creëren van een groen recreatiegebied wordt de gemeente aantrekkelijker om in te wonen en te recreëren.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Er is geen structureel jaarlijkse bijdrage. Het betreft een reguliere gemeenschappelijke regeling, waarbij in dit geval de gemeente Pijnacker-Nootdorp en Lansingerland een aandeel hebben van 50% in een eventueel batig of nadelig saldo.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 0 Eind 2014 € 0
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 6,68 miljoen Eind 2014 € 6,31 miljoen
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	€ 0
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Geen
Welke financiële risico’s zijn er nu bekend?	Gemeente loopt rechtstreeks risico in GR door overbesteding van inrichtingsbudgetten. Er hebben zich in de voorgaande jaren tegenvallers voorgedaan. Maar tegelijkertijd zijn er ook aanbestedingsvoordelen behaald. Door het inzetten van sturingsmaatregelen en het verscherpen van de interne controle en het

	risicomanagement wordt het risico op overschrijdingen bij de inrichting vermeden en loopt de gemeente nauwelijks tot geen risico. Indirect wordt financieel risico gelopen op de apparaatskosten. De apparaatskosten zijn opgenomen als kosten in de grondexploitatie Ruimte voor Ruimte (RvR) Groenzoom van gemeente Lansingerland. De verkoop van deze RvR-rechten moet ruim voldoende zijn om de geringe grondkosten en apparaatskosten te voldoen. Risico's van de grondexploitatie zijn niet verbonden aan deze gemeenschappelijke regeling.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Liquidatie van de Gemeenschappelijke Regeling en overdracht van het gebied aan een te selecteren terreinbeheerder.

Naam verbonden partij *	Recreatieschap Rottemeren
Vestigingsplaats *	‘s-Gravenhage
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	In stand houden, ontsluiten en exploiteren van recreatiegebied Rottemeren. Openluchtrecreatie, natuurbescherming en natuur- en landschapsschoon bewaren en bevorderen.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	deelnemers: Zuidplas 4%, Rotterdam 75%, Provincie Zuid-Holland 16% en Lansingerland 5%, bijdrage in 2015 € € 177.809. Bijdrage 2014 was € 176.225 Bijdrage 2013 was € 163.318 De provincie is voornemens bestuurlijk uit de schappen te treden. Ze geeft daarbij aan haar financiële verantwoordelijkheid voor het bijdragen in de beheerkosten van het schap te zullen blijven nemen. De
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	EV per 1/1/2014 : € 15.585.534 per 31/12/2014 : € 16.655.768
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	VV per 1/1/2014 € 21.100.134 ; per 31/12/2014 € 16.345.903
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Resultaat over 2014: € 3.261.356
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Vanaf 2011 tot en met 2014 is er een bezuinigingstaakstelling van 15% afgesproken. De begroting 2013 is belast met een bezuinigingstaakstelling van 6%, 2014 met 1%. Inhoudelijke keuzes zijn inmiddels gemaakt en uitgevoerd nadat uitgebreide maatschappelijke consultatie heeft plaatsgevonden. De begroting 2015 baseert zich op de begroting 2014 met toepassing van een indexeringspercentage van 0,5%.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	De begroting 2016 baseert zich op de begroting 2015 met toepassing van een indexeringspercentage van -0,65%. Momenteel vindt een scenario-onderzoek plaats naar de toekomst van het recreatieschap. De uitkomsten hiervan en de keuze voor een scenario kunnen invloed hebben op de toekomstige financieel benodigde middelen. De provincie is voornemens uit de schappen te treden. Zij geeft daarbij aan haar verantwoordelijkheid voor haar bijdrage in de beheerlasten te zullen blijven nemen.

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Hierboven staan de ontwikkelingen welke gaande zijn en die de komende jaren van invloed kunnen zijn op de financiering van het beheer van de gebieden welke nu tot recreatieschap Rottemeren gerekend mogen worden. Concrete risico's, overigens van een laag en middel gehalte worden genoemd bij de weerstandsparagraaf in de begroting van het recreatieschap: - Koersrisico ingeval van gedwongen verkoop beleggingen bij calamiteiten; - Locatie asfaltfabriek; - Baggeren watergangen; - Claim Rottebanbrug.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De toekomstige organisatievorm van het schap, in samenhang met de ontwikkeling van door de Provincie gewenste grotere samenhang van gebieden, afbouw van de huidige dienst Groen Service Zuid-Holland en daarmee het vraagstuk van de vormgeving van toekomstig beheer van recreatiegebieden. Daarnaast het aandachtspunt hoe de geldstromen voor ontwikkeling van recreatief groen gaan lopen en op welke wijze Rottemeren daar goed op aan kan haken. Daarnaast blijft het de komende jaren een belangrijk aandachtspunt de A13-A16 zo optimaal mogelijk in te passen in het Lage bergse bos en gelijktijdige realisatie van een kwalitatief en recreatief aantrekkelijk Lage bergse bos.

Naam verbonden partij *	**NV Duinwaterbedrijf Zuid-Holland Handelsnaam Dunea**
Vestigingsplaats *	´s Gravenhage
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Dunea wil in 2015 een vitale organisatie zijn die toekomstbestendige producten en diensten levert en daarbij duidelijk zichtbaar is als maatschappelijke onderneming. De nieuwe strategie Koers 2015 focust op drie pijlers: 1 toekomstbestendige producten en diensten; 2 maatschappelijk ondernemen; 3 vitale organisatie. Het publieke belang bestaat uit de gewaarborgde levering van drinkwater aan alle klanten binnen het verzorgingsgebied en het natuurbeheer in de duingebieden.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	Statutair mag Dunea geen dividend uitkeren. Lansingerland bezit 175.542 aandelen (na de periodieke herverdeling in 2013) van de in totaal 4.000.000 uitgegeven aandelen.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	31-12-2013: € 165.290.000 31-12-2014: € 175.239.000
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	31-12-2013: € 349.809.000 31-12-2014: € 326.788.000
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	31-12-2013: € 6.945.000 31-12-2014: € 9.949.000
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de	Geen

verbonden partij heeft*	
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Geen
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De aandachtspunten blijven het verzorgen van een goede drinkwatervoorziening en beheer van het duingebied.

Naam verbonden partij *	**Stichting Parkmanagement Bedrijvenpark Oudeland (PMBO)**
Vestigingsplaats *	Lansingerland
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	De stichting heeft ten doel: a. het uitvoeren of doen uitvoeren van het algemeen management voor de dienstverlening met als doel het initiële kwaliteitsniveau van en het verblijfsklimaat op bedrijvenpark Oudeland te behouden en waar mogelijk te verhogen, een en ander overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; b. het uitvoeren of doen uitvoeren van terreinbeveiliging op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; c. het (doen) realiseren, (doen) beheren en (doen) onderhouden van bedrijfsverwijzingen op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; d. het beheren en onderhouden of doen beheren en onderhouden van de openbare ruimte op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig het daartoe opgestelde beheerplan; en voorts al hetgeen met een en ander verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn. Het publieke belang is het creëren van een gunstig economisch klimaat. Daarnaast is de taak van de stichting PMBO het organiseren, in stand houden en daar waar mogelijk verbeteren van het kwaliteitsniveau (ruimtelijk, technisch en voor veiligheid) op bedrijvenpark Oudeland.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De gemeente Lansingerland draagt het beschikbare budget voor beheer en onderhoud over aan de stichting PMBO. Het gaat daarbij alleen om het budget behorende bij de taken die daadwerkelijk worden overgedragen, dit is voor de gemeente dus budgetneutraal. In lijn met de bezuinigingen op de gemeentelijke onderhoudsbudgetten voor de openbare ruimte is ook de beheerbijdrage aan de stichting PMBO, in overleg met het stichtingsbestuur, naar rato verlaagd. Voor de beveiliging van het bedrijvenpark Oudeland is een cameraproject gerealiseerd. De gemeente Lansingerland heeft aan de stichting PMBO een lening verstrekt voor de realisatie van dit project. Hiervoor wordt jaarlijks rente en aflossing afgedragen.

Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 249.338 Eind 2014 € 210.429
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Begin 2014 € 140.566 Eind 2014 € 126.267
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	€ 5.173
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	In 2014 is de Beheerovereenkomst tussen de gemeente Lansingeland en de stichting PMBO ondertekend. In deze overeenkomst zijn de afspraken voor het dagelijks beheer en onderhoud van Oudeland vastgelegd. De kaders hiervoor staan beschreven in het bijbehorende beheerplan.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	De ontwikkeling van fase 2 zal op termijn in beheer worden overgedragen. De systematiek zal niet wijzigen, maar per saldo zal de gemeente op termijn meer budget aan de stichting overdragen voor het dagelijks beheer en onderhoud.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen bijzonderheden.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Belangrijk aandachtspunt is alle ondernemers/eigenaren van Oudeland betrokken te houden bij de in stand houding van de kwaliteit van het bedrijvenpark. Tevens het benutten van alle mogelijkheden om gronden uit te geven aan nieuwe ondernemers en het bedrijvenpark te laten groeien.

Naam verbonden partij *	**Gemeenschappelijke Regeling GGD Rotterdam-Rijnmond**
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Artikel 3 van de GR: Het lichaam heeft tot doel: - het beschermen en bevorderen van de gezondheid van de bevolking of van specifieke groepen daarbinnen, in het rechtsgebied van het lichaam; - het voorkómen en het vroegtijdig opsporen van ziekten onder de bevolking; - alles wat met het bovenstaande in de ruimste zin verband houdt. De regeling regelt de deelnemersbijdrage van de deelnemende gemeente voor de inkoop van het basispakket. De GGD is leverancier en uitvoerder van het basispakket. Het publieke belang is de openbare gezondheid.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	• Lansingerland draagt in 2014 €362.892 bij aan de gemeenschappelijke inkoop van het basistakenpakket. Dit bedrag bestaat uit € 298.288 voor het algemene basistakenpakket, plus € 64.604 voor de inspecties kinderopvang. • De kosten voor Lansingerland op de begroting voor 2015 van de GGD Rotterdam-Rijnmond bedragen in totaal € 385.640, waarvan €

	291.243 voor vaste deel basistakenpakket en de kosten voor het variabel deel basistakenpakket € 94.397 (inspecties kinderopvang). • De kosten voor Lansingerland op de begroting 2016 van de GGD Rotterdam-Rijnmond bedragen in totaal € 373.846, waarvan € 294.422 voor het vaste deel basistakenpakket en de kosten voor het variabele deel basistakenpakket € 79.424 (inspecties kinderopvang):
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	De gemeenschappelijke regeling van de GGD-RR kent geen balans en andere financiële staten om in de begroting op te nemen aangezien alleen de gemeente Rotterdam eigenaar is van de organisatie. Personeel en eventuele risico's zijn daarmee voor rekening van de gemeente Rotterdam. De gemeenschappelijke regeling GGD-RR regelt in materiële zin slechts de inkoop van producten. Daarmee is de gemeenschappelijke regeling financieel "leeg", dus zonder bezittingen, waardoor er ook geen balans is. Het financiële risico voor deelname aan de regeling is voor regiogemeenten dus ook niet aanwezig.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014'.
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014'.
Hoe is de accountantscontrole geregeld?	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014'.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen, voor zover nu bekend.
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	In 2015 is gestart een nieuwe begrotingscyclus. Deze cyclus loopt van 2015-2018. De omvang van het basispakket wordt steeds voor vier jaar vastgesteld en geldt voor de periode van 2015-2018. Het Algemeen Bestuur is op 24 april 2014 akkoord gegaan met de omvang van de basistaken 2015-2018 en de begroting. Aanpassingen in het basispakket vinden slechts plaats indien alle gemeenten hiermee akkoord gaan. Deze begroting 2016 wordt ter zienswijze voorgelegd aan de gemeenteraad, zie BR1500080.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen. De gemeente Rotterdam is risicodrager.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Uitvoering van de verplichtingen uit de Wet publieke gezondheid (WPG) tegen een aanvaardbare kostprijs blijft een aandachtspunt. Het basispakket moet garanderen dat wij voldoen aan de verplichtingen die wij hebben vanuit de Wpg. Er zijn op dit geen harde normen voor minimumvereisten voor de omvang van het basistakenpakket. GGD Nederland is momenteel met VWS samen aan het verkennen of er hardere normen of minimumvereisten zijn te formuleren rond de taken in het basistakenpakket. Dit wordt in het zogenaamde stimuleringsprogramma door GGD Nederland de komende tijd verder uitgewerkt. Naar verwachting zijn de resultaten daarvan in het jaar 2016 bekend.

Naam verbonden partij *	Jeugdhulp Rijnmond
Vestigingsplaats *	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (*Hoe ziet ons publiek belang eruit?*) *	Artikel 3 Het lichaam heeft tot doel te zorgen voor een kwalitatief goede en efficiënte uitvoering van bovenlokale taken, met inachtneming van de bepalingen in de Jeugdwet. Artikel 4 Het uitvoeren van bovenlokale taken door middel van het contracteren en/of subsidiëren van aanbieders van jeugdhulp en uitvoerders jeugdreclassering en jeugdbeschermingsmaatregelen in het kader van de Jeugdwet; de jeugdhulp omvat de uitvoering van de gesloten jeugdhulp, crisiszorg, pleegzorg, residentiële, intramurale zorg en/of specialistische zorg voor jeugdigen; de taken worden uitgevoerd met inachtneming van de afspraken die hierover op bovenregionaal of landelijk niveau zijn of worden gemaakt. Het bevorderen van gezamenlijk overleg van de gemeenten inzake de uitvoering van de jeugdhulptaken, welke ingevolge de Jeugdwet aan de gemeenten zijn opgedragen.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP*? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)*	De GR Jeugdhulp is opgericht voor de inkoop van verschillende vormen van jeugdhulp waar gemeenten vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor zijn. 2015 is het eerste jaar waarin we als gemeente bijdragen aan de GR. De inleg van de gemeente Lansingerland bedraagt in 2015: - Inkoop jeugdhulp: € 6.290.213 - Organisatiekosten: € 84.582 Organisatiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de taken van de GR uit te voeren. Het gaat hier met name om personeelskosten. De begroting 2016, inclusief de bijdrage van de gemeente Lansingerland, wordt op het moment van schrijven opgesteld. Na 2 juli zal de begroting naar de gemeenteraden worden gestuurd en kan de gemeenteraad een zienswijze indienen.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	n.v.t. 2015 is het eerste begrotingsjaar van de GR Jeugdhulp
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	n.v.t. 2015 is het eerste begrotingsjaar van de GR Jeugdhulp
Financieel resultaat 2014* *(Uit: jaarrekening 2014)*	n.v.t. 2015 is het eerste begrotingsjaar van de GR Jeugdhulp
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2015 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Bij het vaststellen van de begroting 2015 heeft het Algemene Bestuur GR besloten om de inleg in de gemeenschappelijke regeling voor 2015 met maximaal 3% te verlagen om zo extra middelen beschikbaar te stellen ten behoeve van de lokale jeugdhulp. Gemeenten verplichten zich tot aanvulling van de lagere inleg als blijkt dat de gezamenlijke besteding voor 2015 op het GR-budget boven de 97% uitstijgt. De wijze waarop dit wordt verrekend zal in de loop van 2015 bij de voorbereiding van de begroting 2016 in het Algemeen Bestuur GR worden besloten. Voor Lansingerland houdt dit in dat onze bijdrage €6.484.756 bedraagt (100%) en dat we € 6.290.213 (97%) hebben ingelegd in de GR.
Welke mogelijke veranderingen in de	De ambitie van alle gemeenten is om een verschuiving te realiseren van specialistische vormen van hulp naar generalistische vormen van hulp. Dit

financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	betekent een verandering in het zorgaanbod. Ook ontstaat er een verschuiving van de zorg die regionaal in wordt gekocht naar zorg die we lokaal inkopen. Voor 2016 vindt er een eerste verschuiving plaats van regionale naar lokale inkoop. Het gaat hier om de inkoop van extramurale AWBZ-Jeugd GGZ. Vanaf 2017 zal deze verschuiving verder doorgezet worden. Gemeenten gaan dan ook de volgende taken lokaal inkopen: - Dyslexiezorg - Generalistische Basis GGZ voor Jeugd - Inzet van GGZ- professionals in lokale teams Het verschuiven van taken levert geen financieel voordeel op omdat de taken wel lokaal ingekocht moeten worden. Door lokaal in te kopen kunnen we directer sturen op de ingekochte hulp.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De jeugdwet bevat een open einde regeling. Het risico bestaat dat er meer vraag naar jeugdhulp is dan dat er budget is. Hier sturen we op door als gemeente zelf te beslissen over de inzet van duurdere hulp. De GR Jeugdhulp zorgt ervoor dat de duurdere vormen van hulp beschikbaar zijn. De gemeente Lansingerland beslist zelf of de vorm van hulp nodig is of dat er nog gekeken moet worden naar voorliggende voorzieningen. Verder monitoren we de inzet van jeugdhulpaanbieders om zo tijdig bij te kunnen sturen. Er zijn vormen van specialistische dure hulp die ervoor zorgen dat er grote pieken en dalen in het gebruik van gemeenten kunnen ontstaan. Deze schommelingen worden uitgevlakt door de bijdrage aan de GR te bepalen op basis van de gemiddelde zorgconsumptie van 3 jaar, de zogenaamde vlaktaksmethode. Met de vlaktaksmethode kunnen pieken en dalen (tijdelijk) met alle deelnemende gemeenten worden opgevangen maar uiteindelijk betaalt elke gemeente, weliswaar 'afgevlakt', een bijdrage gebaseerd op het eigen gebruik.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Aandachtspunten zijn: - sturing op het gebruik van hulp en daarmee op de kosten - het bieden van zorgcontinuïteit aan bestaande cliënten conform de afspraken uit het regionaal transitiearrangement - het zorgen voor prikkels bij aanbieders om te transformeren

3.7 Paragraaf Grondbeleid

3.7.1 Grondbeleid

In de jaren 90 zijn de kernen Bergschenhoek en Berkel en Rodenrijs aangewezen als uitbreidingsgebieden in het kader van de Vinex. Om te kunnen voldoen aan de gemaakte afspraken en om zoveel mogelijk regie te kunnen blijven houden op de grootschalige ontwikkelingen is ervoor gekozen om gronden te verwerven. Hiermee konden naast de ruimtelijke doelstellingen ook aanverwante doelstellingen op het gebied van woningbouw en maatschappelijke dienstverlening worden gerealiseerd. Dit om het uitgangspunt van leefbare en aantrekkelijk woonwijken te kunnen realiseren. Als gevolg daarvan heeft onze gemeente een grote hoeveelheid grond in bezit. Het gemeentelijke grondbeleid is daarom geen doel, maar een middel om andere doelen te bereiken. Doelen staan omschreven bijvoorbeeld in de structuurvisie en de woonvisie.

Op 28 mei 2015 heeft de gemeenteraad de nieuwe nota grondbeleid vastgesteld. Belangrijkste wijziging in deze nota is dat gekozen is voor een richting waarbij voor nieuwe ontwikkelingen het zwaartepunt wordt verschoven van een actief grondbeleid naar een faciliterend grondbeleid. Daarbij zullen (nieuwe) aankopen voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen onderbouwd voorgelegd worden aan de raad. Aankopen buiten de grondexploitatie om, bijvoorbeeld voor infrastructurele projecten, zullen aan de raad worden voorgelegd zodra deze meer dan € 50.000 bedragen. De grondprijs bij aankoop wordt bepaald op basis van een taxatie of door middel van vergelijkingscijfers.

Bij de verkoop van grond worden marktconforme tarieven gehanteerd, die bepaald worden op basis van de residuele waarde methode, de grondquote methode, de discounted cashflow methode of de vergelijkingsmethode (of een combinatie van deze methoden). Ook het vooraf taxeren behoort tot de mogelijkheden. Jaarlijks stelt de gemeente een kaderbrief grondprijzen op. Hierin wordt per functie aangegeven op welke wijze grondprijzen worden bepaald, dan wel hoe hoog deze zijn.

Bij particuliere ontwikkelingen wordt op grond van de wro uitgegaan van een volledig verhaal van de gemaakte kosten. Hierbij wordt in eerste instantie gestreefd naar overeenstemming met de eigenaren en initiatoren door middel van een anterieure overeenkomst. Mocht dit niet kunnen worden gerealiseerd, dan zal een exploitatieplan worden opgesteld en daarna zo mogelijk nog aangestuurd worden op een posterieure overeenkomst.

Uit de nota grondbeleid volgt een tweejaarlijkse update van het fonds bovenwijks. Begin 2015 is dit gebeurd. Voor 2017 staat een nieuwe update op het programma.

3.7.2 Niet in exploitatie genomen en overige gronden

Lansingerland heeft meerdere gronden in bezit, welke ooit aangekocht zijn met het doel deze te ontwikkelen. Meest in het oog springende deel is Wilderszijde, maar daarnaast zijn er ook nog gronden gelegen in Bleiswijk. Ten behoeve van de jaarrekening 2014 heeft een taxateur de waarde van zowel de gronden in Wilderszijde als die in Bleiswijk bepaald. Daarbij is de huidige bestemming uitgangspunt geweest voor het bepalen van de waarde. Deze bestemming is uit te werken woningbouw voor Wilderszijde en voornamelijk glastuinbouw voor de gronden in Bleiswijk. De getaxeerde waarde hebben we als uitgangspunt genomen voor de begroting 2016.

3.7.3 Grondexploitatie, risico's en weerstandsvermogen

De gemeente Lansingerland voert een groot aantal grondexploitaties, zowel voor woningbouw als voor bedrijventerreinen.

In juli 2015 heeft de raad ingestemd met de actualisatie van de grondexploitaties en deze zijn input geweest voor de kadernota 2015 en ook de begroting 2016. Bij de actualisatie wordt voornamelijk gestuurd

op de 4 P's: prijzen, planning, programma en parameters. Deze 4 elementen bepalen in hoge mate het resultaat van de grondexploitatie. Bij de actualisatie zijn de volgende complexen betrokken:

Kern	Woningbouw	Bedrijven-terreinen	Centrum-ontwikkeling	Overig
Berkel en Rodenrijs	Meerpolder Westpolder/Bolwerk Rodenrijse Zoom RvR Groenzoom	Oudeland	Berkel Centrum	
Bergschenhoek	Wilderszijde (doorlopende deel) Parkzoom Kavels Boterdorp	Leeuwenhoekweg	Bergschenhoek Centrum	Annie M.G. Schmidtpark
Bleiswijk	De Tuinen		Vluchtheuvel	Rembrandtlaan 42

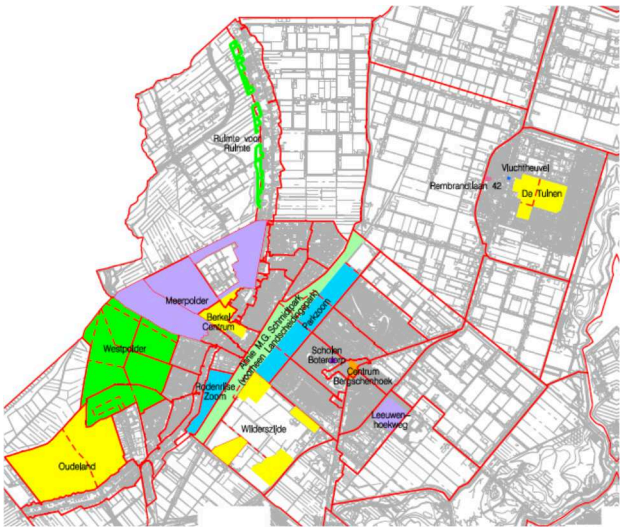

3.7.3.1 Planning en programma

Woningbouw:

In de grondexploitatie is de planning bepaald op basis van een aantal elementen. Voor de korte termijn wordt gekeken naar de lopende ontwikkelingen, gesloten contracten en lopende gesprekken met de ontwikkelaars. Daarnaast vormen ook de gerealiseerde resultaten uit de voorgaande periode(n) een graadmeter. Tenslotte is een onderzoek uitgevoerd door een extern bureau, welke zowel heeft gekeken naar de aantallen woningen per jaar, alsook naar het programma.

Samenvattend heeft dit geleid tot het opnemen van de volgende jaarlijkse planning per jaar:

	2015	2016	2017	2018	2019
Bleiswijk	38	31	36	57	3
Bergschenhoek	88	114	68	125	99
Berkel en Rodenrijs	233	237	308	302	350
TOTAAL	359	382	412	484	452

In 2014 zijn 316 woningen opgeleverd.

Qua programma is er sprake van een mix van woningen in verschillende woningcategorieën en typologieën waarbij in de laatste jaren een verschuiving heeft plaatsgevonden van dure woningen naar meer middeldure woningen, zowel koop als huur.

Woningmarktafspraken met de regio en provincie:
In januari 2014 zijn de woningmarktafspraken tussen de gemeente Lansingerland en de stadsregio ondertekend. De woningmarktafspraken vormen een onderdeel van de visie ruimte en mobiliteit van de provincie.

Doel van de woningmarktafspraken was, dat er voldoende afstemming plaatsvindt tussen gemeenten binnen 1 "woningmarktgebied", zowel op het gebied van sociale- als vrije sector woningbouw, om overaanbod te voorkomen. De afspraken zijn gemaakt tussen Lansingerland en Rotterdam (Noord), aangezien deze twee gemeenten binnen hetzelfde woningmarktgebied liggen.

Samengevat zijn de volgende zaken afgesproken, die voor de actualisatie grexen van belang zijn:

Voor de vrije sector woningbouw:
- Lansingerland bouwt in de periode tot 2020 maximaal gemiddeld 400 woningen per jaar, waarvan 230 voor de eigen behoefte. Wij gaan uit van een aantal te realiseren woningen van 382 voor 2016. Dit past binnen bovengenoemde afspraak.
- Wanneer de markt aantrekt treden partijen in overleg.

Voor de sociale woningbouw:
- Het streven is om het aantal sociale huurwoningen in Lansingerland (per 1-1-2012: 4.122 woningen) in de periode tot 2020 minimaal gelijk te laten blijven en de toename afhankelijk te maken van de ontwikkeling van de doelgroep in de eigen gemeente.
- Gestreefd wordt naar een betere benutting van de voorraad voor de doelgroep. Concreet betekent dit dat de focus wordt gelegd op het reduceren van het aantal "scheefwoners". Met name de corporatie heeft hier een rol in.
- Lansingerland gaat zich op basis van een motie van de raad inspannen in de komende periode tot 2020 circa 300 woningen tussen € 140.000 en € 180.000 en woningen met een markthuur tot circa € 850 voor starters te bouwen c.q beschikbaar te krijgen. De realisatie van dit type woningen kan bijdragen aan de reductie van het aantal scheefwoners, doordat mensen doorstromen naar dit type vanuit een sociale huurwoning.

Jaarlijks vinden er overleggen plaats met onze partner Rotterdam Noord om deze afspraken te monitoren. In 2014 en de eerste helft van 2015 hebben deze overleggen plaatsgevonden. Op grond van deze overleggen is er geen aanleiding deze afspraken bij te stellen. Aandachtspunt is wel de betaalbaarheid van de sociale huurwoningen.

Ook na opheffing van de stadsregio na 1 juli 2015 is er regionaal afgestemd over de woningbouwprogrammering. Dit is vormgegeven door middel van een bestuursovereenkomst. Jaarlijks moet ook richting de provincie een update worden gegeven als het gaat om de woningbouwprogrammering, die ook onderling afgestemd moet zijn.

Bedrijventerreinen:
De planning van bedrijventerreinen komt op vergelijkbare wijze tot stand als bij woningbouw, nl. op basis van de meest actuele informatie over lopende leads en gesprekken, resultaten uit het verleden en onderzoek.

Het inschatten van een goede afzetraming voor de bedrijventerreinen is lastig vanwege de veelheid en omvang van locaties en de onzekere markt. In dat kader is voor heel Lansingerland (zowel voor de eigen terreinen als voor de terreinen die in de gemeenschappelijke regelingen worden ontwikkeld) onderzoek

gedaan naar de afzetprognose voor de komende jaren. Daarbij is rekening gehouden met de onderlinge relatie en concurrentie van alle terreinen, maar ook van terreinen in de directe omgeving.

Op basis van deze input is de volgende planning voor de uitgifte van bedrijfsgronden binnen de gemeentelijke grondexploitaties tot stand gekomen:

Bandbreedte verwachting uitgifte bedrijfsterrein in ha	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Oudeland	0	1,0	1,0	1,5	1,5	1,5
Leeuwenhoekweg	0	1,1	0	1,1	0	1,1

3.7.3.2 Prijzen

Zoals al aangegeven is met name bij de actualisatie grondexploitaties 2013 financiële ruimte gecreëerd om beter op de markt te kunnen reageren en maatwerk te kunnen toepassen voor projecten die daarom vragen. In de actualisatie van 2014 is hierop voortgeborduurd en ook bij de actualisatie 2015 is opnieuw kritisch gekeken naar het programma en de prijzen.

Woningbouw

Bij alle projecten is bezien of er voldoende ruimte is om in te spelen op de actuele markt. Om een inschatting te maken van deze markt zijn de in 2014 en de eerste maanden van 2015 gesloten contracten bij dit onderzoek betrokken, evenals het onderzoek van Fakton. Op deze manier wordt op basis van actuele ontwikkelingen en reëel gesloten contracten een inschatting gemaakt voor de toekomst. Ook resultaten uit gesprekken die momenteel worden gevoerd, externe toetsingen van onderhandelingsresultaten en resultaten vanuit het verleden zijn input geweest voor de gehanteerde grondprijzen. Daarbij is het uitgangspunt dat deze marktconform moeten zijn.

Daarnaast heeft de focus gelegen op de prijzen voor vrije kavels. Daarbij is meer uitgegaan van de specifieke plussen en minnen van de diverse kavels en daarop is de prijs aangepast. Dat betekent dat de kavels in vijf categorieën zijn verdeeld met bijbehorende prijzen. Op die manier wordt meer recht gedaan aan de marktwerking die ook voor deze categorie bestaat. Hiermee is aangesloten op de actuele kaderbrief grondprijzen.

Bedrijventerreinen

Bij de actualisatie 2014 is ook bij de bedrijventerreinen meer financiële ruimte gecreëerd om maatwerk te kunnen leveren en in te kunnen spelen op de specifieke situaties. Daarnaast zijn de grondprijzen ook nadrukkelijk onderwerp van onderzoek geweest. Uit het geleverde onderzoek blijkt dat de prijzen voor zowel Leeuwenhoekweg als Oudeland marktconform zijn. Desalniettemin is er toch voor gekozen enige financiële ruimte op te nemen om de strijd met de concurrentie aan te kunnen gaan, niet alleen op (kwaliteit van de) locatie, maar ook op de prijs, wanneer de specifieke situatie daar aanleiding voor geeft.

Om de verkoop van bedrijfskavels te stimuleren heeft eind 2012 het college aanvullend financieel instrumentarium ontwikkeld. Onderdeel hiervan vormt de mogelijkheid een kavel op afbetaling te kopen. De betaling bestaat daarbij uit een aanbetaling gevolgd door jaarlijkse afbetalingen. Dit instrument is inmiddels met succes toegepast.

3.7.3.3 Parameters

Kostenstijgingspercentage

In de grexen is gerekend met een oplopend kostenstijgingspercentage. Voor de eerste jaren (2015 t/m 2016) is een percentage gehanteerd van 2%. Voor de periode daarna (t/m 2021) 3% en voor de verdere looptijd 3,5%. Dit kostenstijgingspercentage is gerelateerd aan de prijsindexcijfers voor de weg- en waterbouw. Aangezien de meeste kosten betrekking hebben op civiele werken is een vergelijking met dit

prijsindexcijfer het meest op zijn plaats. De hoogte van de cijfers zijn getoetst aan een door een extern planeconomisch bureau opgesteld rapport over parameters.[11]

Opbrengstenstijgingspercentage
Gezien de ontwikkelingen van de afgelopen periode ligt een opbrengstenstijging niet direct voor de hand. Wanneer we kijken naar het verloop van crises in het verleden breekt echter altijd weer een betere tijd aan, waarin de opbrengsten weer zullen stijgen (wel ten opzichte van het naar beneden bijgestelde niveau). In de grexen is er rekening mee gehouden dat op enig moment weer herstel zal optreden. Wanneer dit herstel zal optreden is niet met zekerheid aan te geven, maar daar wordt een inschatting voor gemaakt. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen woningbouw en bedrijfsterreinen. Voor de woningbouw wordt verwacht dat de woningmarkt weer eerder "in de lift" zal komen dan de markt voor bedrijfsterreinen. Het aanbod van bedrijfsterreinen is (en zeker in Lansingerland) groot. Schaarste zal dan ook niet snel optreden, wat een drukkend effect heeft op de prijsstijging. In de grondexploitatie en de risicoanalyse is daarnaast ook nog rekening gehouden met een prijsdaling.

Voor woningbouw wordt verwacht dat schaarste eerder zal optreden, waarmee ook de prijsstijging een ander (sneller stijgend) verloop zal hebben. Voor de korte termijn wordt een stijging nog niet verwacht. In 2015 en 2016 is daarom niet gerekend met een opbrengstenstijging. Vanaf 2017 wordt zowel bij de woningbouw als bij de bedrijfsterreinen gerekend met een opbrengstenstijgingspercentage van 1%. Dit percentage ligt ongeveer gelijk met het inflatiepercentage. Voor woningbouw wordt vanaf 2022 gerekend met een stijgingspercentage van 2%. Voor de bedrijfsterreinen blijft het percentage gelijk aan het inflatiepercentage van 1%.

Rente
Voor de berekening van de rente is aangesloten bij de percentages uit de nieuwe nota rentebeleid (Babs voorstelnummer 4668). Dat betekent dat voor het jaar 2015 is gerekend met een rente van 3,5% en voor de jaren daarna met 3%. Dit percentage is gebaseerd op de langlopende leningportefeuille van de totale gemeente.

Resultaten
De resultaten van de geactualiseerde grondexploitaties zijn als volgt weer te geven:

Project	*Actualisatie/ Jaarrekening 2014*	*Actualisatie 2015*	*Verschil actualisatie 2015 t.o.v. actualisatie 2014*
Totaal negatieve grexen	€ 91,56-	€ 71,01-	€ 20,55
Totaal positieve grexen	€ 2,62	€ 1,89	€ 0,73-
Totaal	€ 88,94-	€ 69,12-	€ 19,82

Voor het totaal te verwachten negatieve resultaat van afgerond € 71,01 miljoen moet een verliesvoorziening worden gevormd. In de begroting 2016 wordt uitgegaan van deze voorziening inclusief een rentebijschrijving, aangezien de voorziening is bepaald op basis van de contante waarde systematiek.

Winstneming
Voor een toelichting op de resultaten per complex wordt verwezen naar de toelichting op de actualisatie grondexploitaties (Babs voorstelnummer 4937). Op grond van de nota grondbeleid wordt een grondexploitatie afgesloten nadat alle opbrengsten (grondopbrengsten én overige opbrengsten) volledig zeker zijn en minimaal 90% van de kosten is gerealiseerd. Tussentijds vinden geen winstnemingen plaats.

Voor de komende periode zijn geen winstnemingen geprognotiseerd.

[11] Rapport "Outlook grondexploitaties 2014", onder andere over de realiteit van parameters.

3.7.4 Toekomst

Wij zien lichtpunten in het herstel wat op dit moment op de woningmarkt plaatsvindt. Wij willen ons daarom richten op de (nieuwe) kansen en mogelijkheden die zich in de markt voordoen. Onze organisatie zal erop gericht zijn om alle haalbare initiatieven binnen onze grondexploitaties zowel als het gaat om bedrijven als om woningen te faciliteren. Kansen willen wij benutten. Zoals bekend liggen op vrijwel alle gemeentelijke (woningbouw)gronden contractuele verplichtingen uit het verleden. Bij nieuwe initiatiefnemers op het gebied van woningbouw is het dus zaak deze te verbinden met de bestaande contractpartijen om ervoor te zorgen dat deze nieuwe initiatieven toch van de grond komen.
Nieuwe initiatieven op nieuwe locaties zijn slechts voor de gemeente ook een daadwerkelijke kans als deze initiatieven toevoegingen zijn die op de huidige locaties niet bewerkstelligd kunnen worden.

Grondexploitaties blijven omgeven met onzekerheden. In de dagelijkse praktijk wordt continu getracht een zo realistisch mogelijke afweging te maken tussen resultaten van nu en risico's in de toekomst. In de recent vastgestelde grondexploitatie is ruimte opgenomen om flexibel om te gaan met de invulling van gebieden. Dit draagt bij tot het creëren van kansen in de diverse projecten.

Aan het eind van deze paragraaf wordt een cijfermatig overzicht gegeven van de te verwachten kosten en opbrengsten per kostensoort voor de jaren 2016-2019 en het verloop van de boekwaarde. Ook zal een overzicht worden gegeven van de in totaal nog te realiseren kosten en opbrengsten per project.

Wijzigingen in de toekomst
Per 1 januari 2016 zal de wet op de Vennootschapsbelasting ook gaan gelden voor de activiteiten die de gemeente als ondernemer uitvoert. Dit zal dus activiteiten in de gehele gemeente betreffen, maar vooral ook de grondexploitaties. Er zijn nog heel veel onduidelijkheden over het financiële effect van de VpB-plicht omdat het Rijk c.q. de Belastingdienst nog niet of nauwelijks handreikingen heeft gegeven hoe de ondernemersactiviteiten van de gemeente belast gaan worden (volgens welke spelregels). Er is derhalve nog geen adequate prognose te geven van de te betalen VpB en daarmee nog geen schatting te maken van het benodigde weerstandsvermogen om dit risico af te dekken. Op dit moment is PWC een eerste doorrekening van alle GREXen aan het maken. Zodra resultaten er zijn worden die natuurlijk gedeeld met de raad.

In juli 2015 is door de Commissie BBV een voornemen tot herziening van de BBV-verslaggevingsregels rondom grondexploitaties per 1 januari 2016 gepubliceerd. De voorstellen welke in dit voornemen zijn opgenomen moeten volgens de Commissie BBV leiden tot meer transparantie, eenduidigheid en een vermindering van de administratieve lasten.

3.7.5 Risico's

Ondanks dat de ramingen binnen de grondexploitaties met de grootst mogelijke zorgvuldigheid worden opgesteld blijven er risico's bestaan. Niemand kan de toekomst voorspellen en de berekeningen zijn gebaseerd op aannames en uitgangspunten, die in de praktijk anders (zowel positief als negatief) kunnen uitvallen. De belangrijkste risico's die samenhangen met de grondexploitaties hebben betrekking op de planning, de prijs en het programma. Voor de komende 4 jaar zijn bijvoorbeeld de opbrengsten op een totaal van circa € 100 miljoen geraamd, gemiddeld € 25 miljoen per jaar. De afgelopen jaren lag de realisatie tussen de € 10 miljoen en € 15 miljoen. Dit betekent dat de komende jaren meer omzet gerealiseerd moet worden dan de afgelopen jaren is gedaan. Het college stuurt daarom ook actief op de realisatie van deze opbrengsten. De tekenen in de markt zijn ook positief. Zo zijn er bijvoorbeeld in de eerste helft van 2015 contracten gesloten voor ontwikkelingen in Westpolder en Meerpolder en worden meerdere onderhandelingstrajecten gevoerd. Voor een deel is de markt te beïnvloeden, maar voor een ander deel ook niet. In de paragraaf Weerstandsvermogen zijn deze risico nader toegelicht.

In de Begroting 2016 zijn de effecten van de herziening van de grondexploitaties 2015 verwerkt. Onderdeel van het herzieningsproces vormt ook een actuele risicoanalyse. In 2013 is een aantal scenario's opgesteld op basis waarvan de risico's werden bepaald. Deze scenario's hadden betrekking op een nog verder verslechterende woningmarkt of bedrijvenmarkt. Ook bij de actualisatie 2014 diende deze scenario's nog als basis. Inmiddels zijn deze scenario's niet meer up to date, omdat een aantal zaken al opgenomen zijn in de grondexploitaties en omdat de rapporten van BCI recente informatie bevat over ontwikkelingen over de markt voor bedrijventerreinen. Daarom is ervoor gekozen de marktrisico's niet langer als algemeen risico op alle projecten te beschrijven, maar specifiek te kijken naar de afzonderlijke projecten en de risico's die daarop worden gelopen, ook voor zover dit meer algemene markt- en prijsrisico's betreft. Dat doet meer recht aan de verschillen tussen de afzonderlijke projecten en de fase waarin projecten zich bevinden. Ook is het risicoprofiel van bedrijfsterreinen anders, dan van woningbouwlocaties.

De meest in het oog springende risico's zijn:

- Het marktrisico op de ontwikkeling van Oudeland. Dit risico heeft met name betrekking op het tempo waarin deze ontwikkeling plaats kan vinden en in het meest extreme geval een situatie waarin ontwikkeling van (een deel van de) locatie helemaal niet meer plaats kan vinden. Ook is rekening gehouden met een renterisico gezien de nog lange doorlooptijd van dit project en een risico op de grondprijs.
- Het marktrisico op de ontwikkeling van Westpolder. Aangezien Westpolder een locatie is waar nog veel woningbouw moet worden ontwikkeld, zijn de risico's op ontwikkeling van deze locatie groter dan bij de locaties waar dit niet het geval is. Voor Westpolder zijn er risico's ingeschat die betrekking hebben op het programma en de prijzen (programma en/of prijzen worden niet gehaald op het niveau zoals nu ingeschat) en op vertraging van het programma.
- Het risico dat als gevolg van bijvoorbeeld gewijzigde wetgeving het resultaat van de fiscale optimalisatie in Westpolder niet wordt behaald.
- Het al eerder genoemde risico dat ontstaat als de niet in exploitatie genomen locatie van Wilderszijde in zijn geheel niet ontwikkeld kan worden.

De overige risico's worden per project omschreven. De vermelde risico's zijn overeenkomstig de risico's zoals benoemd in de actualisatie grondexploitaties 2015.

Risico's Parkzoom:

- De openbare ruimte wordt gefaseerd overgedragen aan de afdeling Beheer en Onderhoud. Dit leidt tot extra tijdelijk beheerkosten in het project.
- De laatste onteigening in Parkzoom moet administratief nog steeds worden afgehandeld. Het door de gemeente te betalen bedrag kan hoger uitvallen dan waarmee nu rekening wordt gehouden.
- De keermuur nodig voor de stabiliteit van de grondwal kan duurder uitvallen dan begroot.
- Herontwikkeling kan leiden tot het moeten verplaatsen van een middenspanningsruimte.
- Herontwikkeling kan leiden tot hogere kosten voor het bouwrijp maken.
- Door gebrek aan vraag vanuit de markt kunnen niet alle gedachte appartementengebouwen gerealiseerd worden of niet in het segment zoals dat nu bedacht is.
- Door gebrek aan vraag vanuit de markt komt de locatie voor commerciële voorzieningen niet van de grond.

Risico's Wilderszijde:

- Oorspronkelijke uitgangspunt was om in Wilderszijde geen gas aan te leggen. De energievoorziening zou op een andere manier moeten plaatsvinden. Dit kan via bijvoorbeeld warmte-koude-opslag (WKO). Dit kan collectief worden opgepakt of individueel (per woning). De laatste variant is duurder en zou aan de orde kunnen komen bij ontwikkeling van locatie De Tuinen, waarbij de ontwikkelaar te kennen heeft gegeven een deel van deze meerkosten aan de gemeente te willen doorbelasten.
- De aanwezigheid van verontreiniging in nog te verwerven grond.

- Het ontbinden of aanpassen van bestaande contracten en claims met de ontwikkelaars in Wilderszijde waardoor de verwachte grondopbrengsten niet worden behaald.
- Vertraging in de uitgifte van de gronden.
- Hogere VTA kosten voor het deelproject VMBO als gevolg van gewijzigde planvorming door het verantwoordelijke schoolbestuur.
- Op de locatie van de tijdelijke VMBO-school ligt nog ondergrondse infra. Schoolbestuur en gemeente verschillen van mening wie de verwijderingskosten moet betalen.

Risico's Centrum Bergschenhoek:
- Realisatie van extra parkeerplaatsen in verband met een mogelijk te krappe dimensionering van de huidige parkeerruimte op bepaalde plekken.

Risico's Leeuwenhoekweg:
- Tijdens het bouwrijp maken kan alsnog blijken dat er gesaneerd moet worden.
- Door onvoldoende marktvraag kan er een situatie ontstaan dat het terrein helemaal niet meer ontwikkeld kan worden. Ook een alternatieve ontwikkeling naar bijvoorbeeld woningbouw is niet mogelijk op deze plek.

Risico's Annie M.G. Schmidpark:
- De laatste grote sanering is afgerond maar moet nog wel worden gemonitord. Uit de monitoring kan blijken dat er toch nog extra maatregelen moeten worden getroffen.

Risico's Meerpolder:
- In de grondexploitatie wordt rekening gehouden met de verkoop van grond ten behoeve van twee sportvelden. Op basis van de geldende Sportnota is het de vraag of deze beide velden noodzakelijk zijn.
- Financiële afwikkeling van diverse lopende rechtszaken, met name over de kwaliteit van geleverde civiele werken.
- Extra kosten voor aanleg van de openbare ruimte door aanpassingen in de planvorming.
- Belemmeringen in de ontwikkeling van een deellocatie als gevolg van een bestaande schadeclaim.
- Wanneer particuliere ontwikkeling niet van de grond komt moet de gemeente kosten maken om te voldoen aan de eisen van het Hoogheemraadschap.

Risico's Westpolder Bolwerk:
- Een aantal deelplannen in de grondexploitatie is nog niet uitgewerkt. Bij deze uitwerking kunnen zaken die nu nog niet bekend zijn, alsnog veroorzaken dat geraamde opbrengsten niet volledig gerealiseerd kunnen worden. Dit kan veroorzaakt worden door planologische uitwerking (geluid- en hindercirkels, watercompensatie) of programmatisch (de vraag naar bepaalde woningtypen daalt of stijgt).
- In het programma van deelplan 6 zijn nog relatief veel woningen opgenomen in de duurdere categorie. Indien deze ambitie bijgesteld moet worden, zal dit een negatief effect hebben op de grondexploitatie.
- In samenwerking met de ontwikkelaar zijn prognoses gemaakt van de deelplannen. Hierbij zijn ook bepaalde parameters gehanteerd. O.a. is uitgegaan van stijgende VON-prijzen. Hoewel de eerste signalen positief zijn, brengt het uitgaan van een bepaalde opbrengstenstijging altijd bepaalde risico's met zich mee.
- Door het wijzigen van wetgeving op het gebied van fiscaliteit zou het kunnen dat de gekozen fiscale routing niet het beoogde financiële rendement levert. Dit zou uiteraard betekenen dat een deel van de nu ingeboekte winst weer verloren gaat.
- Op dit moment wordt uitgegaan van een einddatum van 2025 voor Westpolder/Bolwerk. Er is daarbij uitgegaan van een woningbouwproductie van ca. 150 woningen per jaar. Het niet halen van de planning heeft negatieve gevolgen voor de grondexploitatie.

- Tenslotte kent een groot project als Westpolder/Bolwerk verschillende kleinere projectrisico's. Deze zijn ook gekwantificeerd en meegenomen in de risicoanalyse. Dit betreft risico's m.b.t. de interne organisatie, de impact van tijdelijke voorzieningen, parkeerdruk en de ontsluiting van het projectgebied.

Risico's Rodenrijse Zoom:

- De ontwikkeling van de laatste woningen verloopt moeizaam. Echter, de rol van de gemeente is beperkt, omdat de ontwikkeling feitelijk voor rekening en risico van de ontwikkelaar is. Zo lang de resterende woningen niet gebouwd worden, kan de gemeente de gronden (welke onder de rijwoningen juridisch eigendom van de gemeente zijn) niet leveren, de exploitatiebijdragen niet factureren en het project niet afsluiten.

Risico's Centrum Berkel en Rodenrijs:

- Het kan zo zijn dat door de verschuiving van het project in de tijd de regionale behoefte aan met name winkelruimte verzadigd raakt en er een kleiner programma (met lagere opbrengsten) kan worden gerealiseerd.
- Het betreft hier een omvangrijk project, met een lange bouwtijd en grote civiele werken. De fasering hiervan kan behoorlijke plan- en civiele kosten met zich meebrengen. Ook de kostenramingen zullen onder druk komen te staan.
- In het centrumgebied zijn relatief veel planschadeclaims te verwachten. Hiervoor is een post opgenomen in de grondexploitatie. Wellicht zal blijken dat dit niet voldoende is.
- Het project op de plaats van de voormalige brandweerkazerne ligt op een locatie waar planologisch nog wel risico's liggen. Dit zou het project ernstig in de vertraging kunnen brengen.

Risico's Oudeland:

- Schade aan bestaande woningen in verband met zettingsgevoeligheid.
- Lagere grondopbrengsten als gevolg van een mogelijke neerwaartse bijstelling van de grondprijs.
- De gemeente heeft één perceel op Oudeland nog niet in eigendom. Als dit perceel niet wordt verworven kan zij ook de bijbehorende grondopbrengsten niet realiseren.
- Het uitgiftetempo blijft steken op gemiddeld 1,5 hectare per jaar. De looptijd van het project neemt daardoor toe.
- Vertraging in uitgifte van de kavels leidt tot vertraging in overdracht van de openbare ruimte aan de afdeling Beheer en Onderhoud. Er moeten extra kosten worden gemaakt.
- Fase 2 van Oudeland wordt niet verder ontwikkeld als gevolg van gebrek aan vraag vanuit de markt.
- Stijging van de rente op termijn.

Risico's Groenzoom Ruimte voor Ruimte:

- De basis aan afdrachten aan de provincie en Groenzoom van in totaal € 6 miljoen ligt vast. Als de inkomsten van de grondexploitatie achterblijven, is ook binnen deze grondexploitatie het grote risico dat de rente over de investeringen en deze afdrachten op gaat lopen. Bij een langzamer dan geplande afzet komt de betaling aan de provincie in gevaar en kan de rente oplopen.
- Het gebied ligt tussen bestaande bebouwing. Bewoners kunnen een claim voor planschade indienen bij wijziging van de bestemming. Als blijkt dat eventuele kosten voor planschade hoger zijn dan de netto opbrengsten, dan kan ontwikkeling van kavels heroverwogen worden.
- De plankosten voor deze ontwikkeling zijn bovengemiddeld hoog. Dat heeft enerzijds te maken met een grotere inzet op de begeleiding van de ontwikkeling van de vrije kavels. Anderzijds schatten we in dat er voor het wijzigen van de bestemming veel inzet gepleegd moet worden.
- De grondprijzen zijn in relatie met de omgeving marktconform. Het is onduidelijk hoe de specifieke markt voor grote vrije kavels zich gaat ontwikkelen. Afgelopen jaar is gebleken dat deze prijzen onder druk staan. Hierop is in deze actualisatie geanticipeerd. Het verdere verloop van de prijsvorming blijft onduidelijk. Een verlaging van de grondprijzen heeft uiteraard gevolgen voor de uitkomst van de exploitatie.

Risico's De Tuinen:

- Een gefaseerde ontwikkeling van de Eilanden leidt tot hogere kosten voor civiele werken.

Risico's De Vluchtheuvel:

- Hogere kosten voor de nog noodzakelijke sanering.
- De beoogde ontwikkelcombinatie trekt zich terug waarna de locatie wordt ingericht als parkeerterrein ten behoeve van het centrum van Bleiswijk.

Risico's Rembrandtlaan 42:

- Aanleg van extra parkeerplaatsen in de openbare ruimte.

In voorgaande tekst zijn de algemene risico's en projectrisico's benoemd. De volgende risico's hebben direct raakvlakken met de grondexploitatie en zijn bij de inleiding en in de risicoparagraaf uitgewerkt en toegelicht:

- Vennootschapsbelasting voor overheidsondernemingen vanaf 1 januari 2016;
- Herziening BBV-verslaggevingsregels rondom grondexploitaties per 1 januari 2016;

Voor een verdere toelichting en een overzicht van de totale gemeentelijke risico's, het weerstandsvermogen en de weerstandsratio wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing (3.2) en de inleiding (1.3).

Financiële overzichten:
In het kader van het vergroten van het inzicht en de transparantie in de grondexploitaties is in de financiële verordening aangegeven dat een tweetal overzichten betreffende de grondexploitaties aan de paragraaf grondbeleid toegevoegd dienen te worden. Dit betreft:

1. Een overzicht van de totaal nog te realiseren kosten en opbrengsten uitgesplitst per kosten- en opbrengstensoort en het verloop van de boekwaarde;
2. Een overzicht van de totaal nog te realiseren kosten en totaal nog te realiseren opbrengsten per project.

Beide overzichten treft u hieronder.

Totaal nog te realiseren kosten en opbrengsten per kosten- en opbrengstensoort en verloop van de boekwaarde:

Verloop grondexploitaties	2016	2017	2018	2019
Kostensoort				
Verwerving	€ 1.228.406	€ 6.853.313	€ 343.986	€ 344.549
Tijdelijk beheer	€ 349.937	€ 360.817	€ 304.988	€ 297.251
Sloop	€ 324.659	€ 34.484	€ -	€ 76.112
Milieu	€ 432.626	€ 90.924	€ 28.808	€ 59.990
Civiel technische werken	€ 11.000.909	€ 9.769.113	€ 6.979.034	€ 5.111.682
VTA	€ 3.692.185	€ 3.338.756	€ 2.644.998	€ 2.359.626
Fondsen en afdrachten	€ 468.929	€ 414.621	€ 416.491	€ 445.422
Rente	€ 6.731.533	€ 6.557.430	€ 6.416.833	€ 6.008.580
Totaal kosten	**€ 24.229.184**	**€ 27.419.460**	**€ 17.135.138**	**€ 14.703.212**
Opbrengstensoort				
Grondopbrengsten	€ 29.877.453	€ 27.533.185	€ 27.697.998	€ 30.539.871
Overige opbrengsten	€ 3.547.401	€ 1.845.255	€ 609.022	€ 615.113
Totaal opbrengsten	**€ 33.424.854**	**€ 29.378.440**	**€ 28.307.021**	**€ 31.154.984**
Saldo kosten en opbrengsten	**€ 9.195.671**	**€ 1.958.980**	**€ 11.171.883**	**€ 16.451.772**
Boekwaarden per einde jaar	**€ -225.377.354**	**€ -223.418.374**	**€ -212.246.491**	**€ -195.794.718**
Boekwaarde 31-12-2014	**€ -215.031.000**			

Totaal nog te realiseren opbrengsten en kosten per project:

Samenvatting	Totaal nog te realiseren kosten	Totaal nog te realiseren opbrengsten
Parkzoom	€ 15.780.555	€ 18.015.903
Wilderszijde	€ 16.053.608	€ 25.868.911
Boterdorp Vrije kavels	€ 15.186	€ 215.568
Centrum Bergschenhoek	€ 61.123	€ 41.250
Leeuwenhoekweg	€ 2.969.096	€ 7.492.590
Meerpolder	€ 13.650.185	€ 14.255.217
Westpolder	€ 33.622.827	€ 91.335.117
Rodenrijse Zoom	€ 604.294	€ 2.470.486
Centrum Berkel en Rod	€ 6.200.810	€ 11.728.175
Oudeland	€ 85.631.093	€ 140.550.622
Groenzoom	€ 12.376.577	€ 14.769.560
De Tuinen	€ 4.113.455	€ 6.022.508
De Vluchtheuvel	€ 53.254	€ -
Rembrandtlaan 42	€ 50.592	€ -

3.8 Paragraaf Taakstelling en reserveringen

De afgelopen jaren heeft de gemeente Lansingerland reeds vele bezuinigingen doorgevoerd. Hieronder worden deze weergegeven tot en met de kadernota 2015 / begroting 2016 - 2019. Deze bezuinigingen zijn financieel verwerkt in de begroting. Wanneer de bezuinigingen een korting op subsidies betreft is het aan de instellingen om dit in te vullen binnen de eigen bedrijfsvoering.

					bedragen x € 1.000,-
Bezuinigingen vanaf kadernota 2009	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Kadernota 2009	1.688	1.688	1.688	1.688	1.688
Begroting 2010	879	879	879	879	879
Kadernota 2010	5.177	5.177	5.177	5.177	5.177
Begroting 2011	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Kadernota 2011	110	110	110	110	110
Kadernota 2012	1.374	1.374	1.066	1.066	1.066
Zomerakkoord 2012	1.115	1.215	1.215	1.215	1.215
Kadernota 2013	3.976	4.747	5.227	5.509	5.509
Kadernota 2014/begroting 2015	488	588	753	853	853
sub totaal	15.807	16.778	17.115	17.497	17.497
Kadernota 2015 / begroting 2016		2.903	3.289	2.913	3.380
Totaal t/m begroting 2016	**15.807**	**19.681**	**20.404**	**20.410**	**20.877**
Verhoging OZB 2014 t.o.v. 2013	850	850	850	850	850
Verhoging OZB 2015 t.o.v. 2014	1.600	1.600	1.600	1.600	1.600
	2.450	**2.450**	**2.450**	**2.450**	**2.450**
Totaal genomen maatregelen bezuinigingen en OZB sinds 2009	**18.257**	**22.131**	**22.854**	**22.860**	**23.327**

3.8.1 Voorgestelde bezuinigingsmaatregelen uit de kadernota 2015

In de kadernota 2015 zijn een aantal bezuinigingsmaatregelen opgenomen. Bij het vaststellen van de kadernota 2015 heeft de raad amendement A 2015-6 aangenomen, waardoor enkele bezuinigingsmaatregelen zijn geschrapt. De meeste bezuinigingsmaatregelen zijn bij de begroting 2016-2019 in de programma's opgenomen en de overgebleven maatregelen zijn als stelposten opgenomen. Eén stelpost betreft het afboeken van maatschappelijke vaste activa. Tijdens het uitwerken van de begroting is deze reeks aangepast ten opzichte van de reeks uit de kadernota 2015.

				bedragen x € 1.000,-
	2.016	**2.017**	**2.018**	**2.019**
Totaal bezuinigingsvoorstellen kadernota 2015	2.952	3.448	3.172	3.639
Amendement 2015-6	-49	-159	-259	-259
Restant bezuinigingsmaatregelen kadernota 2015	**2.904**	**3.289**	**2.913**	**3.380**

In onderstaande tabel staan de voorgestelde bezuinigingsmaatregelen uit de kadernota 2015, die bij de verschillende programma's in de begroting 2016-2019 opgenomen zijn. De voorgestelde maatregelen worden per programma toegelicht. Een drietal bij de kadernota 2015 opgenomen bezuinigingen is in deze begroting als stelpost verwerkt en één bezuiniging is als reserve opgenomen. Ook de stelpost en de reserve worden hieronder gepresenteerd.

Bezuinigingen KN 2015	2016	2017	2018	2019
Programma 1				
Verlaging van lasten				
Bezuinigingen dienstverlening (voorstel 1)	75	75	75	75
Ondersteuning rondom verkiezingen (voorstel 3)	10	10	10	10
Communicatie (voorstel 4)	25	25	50	50
sub totaal	110	110	135	135
Verhoging van baten				
Verhogen leges onder titel 1 (voorstel 2)	14	14	14	14
Totaal	124	124	149	149
Programma 2				
Verlaging van lasten				
Stoppen niet - wettelijke subsidies sport (voorstel 10)			29	29
Totaal			29	29
Programma 3				
Verlaging van lasten				
Afschaffen cultuurfonds (voorstel 9)	20	20	20	20
Totaal	20	20	20	20
Programma 4				
Verhoging van baten				
Reclame inkomsten (voorstel 12)	0	25	25	25
BOA op taken afval (voorstel 13)	25	25	25	25
Totaal	25	50	50	50
Programma 5				
Verhoging van baten				
Vergroten inkomsten markt (voorstel 14))	4	6	7	7
Totaal	4	6	7	7
Programma 7				
Verlaging van lasten				
Zaakgericht werken (voorstel 17)	0	0	25	50
Verlagen rente langgeld (voorstel 20)	1.854	2.079	1.557	1.979
sub totaal	1.854	2.079	1.582	2.029
Verhoging van baten				
Verhuur vrijstaande ruimte gemeentehuis (voorstel 15)	0	45	65	85
Precario op kabels en leidingen (voorstel 16)	200	200	200	200
sub totaal	200	245	265	285
Totaal	2.054	2.324	1.847	2.314
Totaal bezuinigingsvoorstellen	2.227	2.524	2.102	2.569

Programma 1

- Bezuinigingen dienstverlening (nr. 1)

Het betreft hier drie mogelijkheden om te bezuinigingen op de dienstverlening naar de burger toe. voorstelnummer 1 gaat om het efficiënter organiseren van de dienstverlening binnen de verschillende locaties. Hierbij bespaart het aan personeelsformatie. Voorstel nummer 2 is volledig op afspraakbasis te gaan werken bij de publieksbalies. Dit zorgt voor een besparing op personeel door middel van beter plannen en efficiënter werken. De frictiekosten zijn voor de communicatie naar de burger over deze werkwijze. Voorstel nummer 3 is stoppen met het gemeentenieuws in de Heraut. Communicatie naar de burger vindt dan plaats via alternatieven zoals digitale nieuwsbrief en de website. De besparing zit hem in de bijdrage aan de Heraut voor het plaatsen van één pagina. Wettelijk gezien is dit haalbaar want dezelfde wettelijke bekendmakingen en informatie staat op de website.

- Verhogen leges onder titel 1 (nr. 2)

Door de leges die niet aan een wettelijk maximum gebonden zijn te verhogen is het mogelijk een extra opbrengst te realiseren. Het gaat hierbij om verhogen van de leges uittreksel BRO van € 7,60 naar € 15,- (extra opbrengst € 11.100) en verhogen van de huwelijks leges (extra opbrengst € 3.100).

- Communicatie (nr. 3 en 4)

Voorstel nummer 3 betreft het niet meer ondersteunen van de debatavonden rondom de verkiezingen. De besparing ligt op het vlak personele inzet en materieel. Deze avonden zullen de partijen zelf moeten organiseren. Voorstel nummer 4 gaat over het takenpakket van de afdeling communicatie. De aanpak zal dan “Less is more” zijn. Dit betreft een verschuiving van focus en aanpak. Het idee is om met een combinatie van het verschuiven van de taken naar strategische communicatiepunten, verminderen van communicatieve toevoegingen aan feitelijke informatie en strakkere budgetteren een besparing op te leveren.

Programma 2

- Niet wettelijke subsidies sport (nr. 10)

In het kader van preventief beleid voor Jeugd en WMO geeft de gemeente subsidies voor doelgroepensport. Het stoppen van deze subsidies leidt tot een uitdaging van de gesubsidieerde partijen om de activiteiten op een andere manier te organiseren of andere fondsen hiervoor aan te spreken of de activiteiten te stoppen. Omdat het hier om subsidies gaat kan dit pas vanaf 2017 worden geeffectueerd.

Programma 3

- Afschaffen bijdrage cultuurfonds (nr. 9)

Dit betekent dat dat er een voorstel komt om op nieuwe manier om te gaan met het subsidiëren richting de minima als het gaat om het cultuurfonds.

Programma 4

- Reclame inkomsten (nr. 12)

Eind 2016 loopt na 10 jaar het reclameconcessie af voor de abri’s (bushokjes), billboards en driehoeksborden. De verwachting is dat de nieuwe concessieovereenkomst in ieder geval € 25.000 extra oplevert. De reden hiervoor is dat de abri’s van goede kwaliteit zijn waardoor de komende jaren geen investeringskosten worden verwacht. Bovendien is de markt voor reclame ten gunste veranderd in de afgelopen 10 jaar. In het najaar van 2016 is bekend wat de feitelijke meeropbrengst is.

- BOA op taken afval (nr. 13)

Met ingang van 2016 herprioriteren we de taken van de boa’s, waarbij ze voor een halve fte (zijnde 675 uren) besteden aan de handhaving van de afvalstoffenverordening. Als gevolg hiervan berekenen we deze uren voor € 25.000 door aan de afvalstoffenheffing.

Programma 5

- Vergroten Marktinkomsten (nr. 14)

In 2016 verhogen we het markttarief met 5 % bovenop de inflatiecorrectie. Dit levert € 4.000 op. Daarnaast onderzoeken we in 2015 de stroomafname om te bezien of het realistisch is om met een aangepast tarief meer inkomsten te genereren. Tot slot is er besproken met de marktlieden en de winkeliers over de gewenste opstelling van de marktkramen waarbij we ook een uitbreidingsmogelijkheid rondom de kerk betrekken.

Programma 7

- Zaakgericht werken (nr. 17)

Invoeren van zaakgericht werken incl. zaaksysteem kan leiden tot lagere onderhoud en beheerkosten. Nadere uitwerking in een businesscase is vereist voordat hier daadwerkelijk zicht kan zijn op een reële besparing. Een inschatting is dat deze pas vanaf 2018 reëel is.

- Goedkoper en minder lenen en aanpassen rekenrente (nr. 20)

Op het gebied van de rente zijn vele ontwikkelingen (zie ook Voorjaarsnota 2015): een lagere marktrente, een lagere behoefte aan leningen en minder doorbelasting aan de GREXen. Hierdoor kunnen de te betalen rentelasten lager uitkomen dan in de begroting 2015 nog is geraamd. Tegelijkertijd is de interne rekenrente gedaald (dit is de rente die we zelf toerekenen aan investeringen en de grexen). Hierdoor is de rekenrente vergelijkbaar met de gemiddelde rente van de huidige leningenportefeuille. Een dalende rekenrente heeft per saldo een negatief effect op de jaarschijven, omdat minder rente aan de grexen kan worden toegerekend, terwijl de rentelasten in de praktijk niet verdwijnen. Het rentevoordeel fluctueert de komende jaren tussen de € 1,5 en € 2 mln.

Budgetten personeel & organisatie

Binnen personeel & organisatie kunnen de budgetten voor jobcoaching, BHV en werving & selectie totaal met circa € 45.000 structureel worden teruggebracht. Het totaalbudget hiervoor is nu € 100.000. Het budget voor organisatie brede opleidingen kan met € 30.000 structureel omlaag op een totaalbudget van € 330.000. Hiermee komt de organisatie op een opleidingsbudget van minder dan 1,5% van de loonsom, terwijl 2% de landelijke norm is.

- Verhuren vrijstaande ruimte gemeentehuis (nr. 15)

Verhuren van de huidige leegstaande ruimte op de eerste verdieping waar voorheen afdeling Financiën gehuisvest was, met ingang van 2017. De vrijstaande ruimte staat al enige tijd in de verhuur. Potentiele kandidaten hebben zich nog niet gemeld. Realisatie van de verhuur is in de huidige markt buitengewoon lastig. Ingeschat wordt dat in de loop van 2016 een huurder gevonden kan worden die m.i.v. 2017 huurt.

- Precario/ Afvalstoffenheffing (nr. 16)

In Lansingerland wordt op dit moment geen precariobelasting geheven op kabels en leidingen in de gemeentelijke ondergrond. Niet alle nutsbedrijven kunnen aangeslagen worden: zowel Stedin (middels de Delflandregeling) als telecombedrijven (Telecomwet) zijn hiervan uitgesloten. De enige netbeheerder van gewicht in onze gemeente is Dunea. Onze verwachting is dat Dunea deze kosten rechtstreeks doorberekent naar de inwoners. Invoeren van precario op kabels en leidingen betekent hierdoor dat de burger geconfronteerd wordt met een belastingverhoging. Door de precariobelasting gelijktijdig in te voeren met een gelijke verlaging van de afvalstoffenheffing, wordt de burger per saldo niet extra belast door deze maatregel. Afhankelijk van de lastenverlichting afvalstoffenheffing wordt de hoogte van de precario bepaald op € 200.000,-. De precariobelasting kan per 1 januari 2016 worden ingevoerd.

3.8.2 Openstaande stelposten en reservering

In de begroting zijn een aantal stelposten en een reservering opgenomen. Deze vallen uiteen in stelposten (nog te effecturen voorgenomen bezuinigingen) en een reservering (begrotingsruimte die gereserveerd is voor uitgaven).

			bedragen x € 1.000,-	
Stelposten en reservering	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Stelposten				
1. Verkoop vier sociaal culturele panden (programma 7)	46	110	156	156
2. Beeindiging beheer dierenweiede / binnentuin (idem)		25	25	25
3. Afboeken maatschappelijke vaste activa (programma 4)	1.015	897	854	845
Reservering				
1. Vennootschapsbelasting, niet overheidstaken (programma 7)	-14	-14	-14	-14
Totaal	**1.047**	**1.018**	**1.021**	**1.012**
"+ = lagere lasten: - = hogere lasten"				

Stelposten

Punten 1 en 2

In afwachting van de daadwerkelijke verkoop van de vier sociaal culturele panden (bezuinigingsvoorstel 18 uit de kadernota 2015) en de nadere uitwerking van het voorstel omtrent beëindiging beheer dierenweide / binnentuin (bezuinigingsvoorstel 11), zijn deze bezuinigingen als stelpost opgenomen en nog niet verwerkt in de baten en lasten van de afzonderlijke programma's en beleidsvelden.

Punt 3

- Afboeken maatschappelijke vaste activa (nr. 19)

Op de balans van de gemeente Lansingerland per 31 dec 2014 staat een boekwaarde van € 32,5 mln. aan activa met maatschappelijk nut. Dit leidt tot een jaarlijkse kapitaalslast van € 3,6 mln., waarvan € 2,1 mln. bestaat uit afschrijvingslasten en € 1,5 mln. uit rentelasten. In tegenstelling tot activa met economisch nut, mogen activa met een maatschappelijk nut volgens het BBV versneld worden afgeboekt. Door de boekwaarde te verlagen, krijgen we minder afschrijvingslasten en dat leidt tot meerjarige onderuitputting van de budgetten die beschikbaar zijn om de afschrijvingslasten te dekken. Met afgerond € 11,2 mln. valt in 2016 een bedrag van € 1.015.000,- aan afschrijvingslasten weg. Vanaf 2017 loopt het voordeel aan afschrijvingslasten terug.

De bedragen van de stelposten zijn opgenomen bij de programma's waar de kapitaallasten staan van de betreffende activa die, per 31 december 2015, versneld afgeschreven worden.

Reservering

Het geraamde nadelige effect van de invoering van de vennootschapsbelasting, per 1 januari 2016, voor de niet-grex taken van € 14.000 (kadernota 2015, autonome ontwikkelingen / blz. 14) is, in afwachting van de daadwerkelijke invoering, op stelpost gezet.

3.9 Paragraaf Interbestuurlijk Toezicht

3.9.1 Inleiding

De wet revitalisering generiek toezicht (Wet RGT) gaat ervan uit dat de raad in eerste lijn het college controleert, waardoor het verticaal toezicht van de provincies op gemeenten vermindert. De provincie wil haar verticale toezichtrol sober, proportioneel en risicogericht invullen. Om dit in de praktijk vorm te geven heeft de provincie in samenwerking met de Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten (VHG) met alle 65 Zuid-Hollandse gemeenten afzonderlijk –maar met identieke inhoud- een bestuursovereenkomst gesloten.

De provincie spreekt via de bestuursovereenkomst met de gemeenten af dat zij binnen de reguliere planning & control-cyclus (jaarverslag) jaarlijks informatie verschaffen over de stand van de taakbehartiging op de belangrijkste toezichtdomeinen: financiën, ruimtelijke ordening, omgevingsrecht, externe veiligheid, archief- en informatiebeheer en huisvesting van vergunninghouders.

Monumentenzorg is een wettelijke taak in medebewind en de provincie stelt voor om hier een indicator voor op te nemen, namelijk het verplicht instellen van een Erfgoedcommissie ofwel een Monumentencommissie en de deskundigheid te garanderen.

3.9.2 Financiën

De begroting 2016 en de meerjarenraming 2017-2019 zijn materieel in evenwicht. Het beoordelingskader zal waarschijnlijk worden aangepast naar één indicator: structureel en reëel begrotingsevenwicht. Ook hieraan voldoet de begroting 2016-2019.

3.9.3 Ruimtelijke ordening

In 2016 houdt de gemeente wederom rekening met de provinciale ruimtelijke belangen in de gemeentelijke ruimtelijke plannen. Het beoordelingskader dat door de provincie wordt gehanteerd kent echter enkele nadelen en zal worden aangepast.

3.9.4 Omgevingsrecht

De zelfevaluatie en het verbeterplan zijn vastgesteld en de Erfgoedcommissie functioneert als adviseur van de raad. Jaarlijks doorlopen we de P&C cyclus waarin we op dit beleidsterrein de bestuurlijke en ambtelijke cyclus koppelen. Als het Wetsvoorstel vergunningverlening toezicht handhaving (VTH) in werking treedt (1 januari 2016) zullen we i.o.m. de Provincie eventueel bijkomende indicatoren Omgevingsrecht opnemen. Wellicht ten overvloede, maar wat in paragraaf 3.9.4 staat t.a.v. omgevingsrecht, heeft betrekking op de Wet VTH en de kwaliteitscriteria waaraan de gemeente moet voldoen. Het nieuwe stelsel van omgevingsrecht (waar ook de Omgevingswet deel van uitmaakt, inwerkingtreding begin 2018) valt hier niet onder.

3.9.5 Externe veiligheid

In 2016 inventariseren we de risico's in Lansingerland en actualiseren we, indien nodig, de risicokaart. Voor het deel 'Overige ramptypen' (ISOR) voeren we de werkzaamheden zelf uit; de actualisatie van de inrichtingen met gevaarlijke stoffen uit het RRGS is uitbesteed aan de DCMR Milieudienst Rijnmond.

3.9.6 Archief- en informatiebeheer

Het archief- en informatiebeheer zijn ook in 2016 op orde.

3.9.7 Huisvesting van vergunninghouders

De taakstelling is verhoogd. Wij doen ons uiterste best om volledig en tijdig te voldoen aan de halfjaartaakstelling zonder achterstand. In de Handreiking Interbestuurlijk Toezicht wordt momenteel geen

rekening gehouden met het feit dat de gemeenten gedurende het jaar in twee verschillende fase kunnen zitten. De provincie zal het beoordelingskader hierop aanpassen.

4. Meerjarenbegroting

4.1 Overzicht van baten en lasten

bedragen x €1.000

	Jaarrekening 2014			Begroting 2015			Begroting 2016			Begroting 2017			Begroting 2018			Begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en dienstverlening	11.176	978	-10.198	9.654	1.751	-7.904	9.072	921	-8.150	9.021	921	-8.100	9.004	921	-8.083	9.100	921	-8.178
2. Sport, cultuur en onderwijs	14.440	1.261	-13.179	18.235	1.766	-16.469	16.002	1.639	-14.363	15.738	1.661	-14.077	15.888	1.685	-14.203	16.178	1.685	-14.493
3. Maatschappelijke ondersteuning	32.068	12.640	-19.428	35.797	9.945	-25.852	36.922	10.031	-26.891	36.306	10.075	-26.231	36.586	10.121	-26.465	36.663	10.121	-26.542
4. Lansingerland schoon, heel en veilig	29.354	19.854	-9.500	31.221	14.364	-16.857	29.813	13.134	-16.679	30.058	13.344	-16.714	30.843	13.536	-17.308	30.976	13.752	-17.225
5. Lansingerland ontwikkelt	8.592	4.305	-4.287	8.755	2.185	-6.570	8.323	2.143	-6.180	7.966	2.145	-5.821	8.112	2.146	-5.966	8.108	2.146	-5.962
6. Grondzaken	27.146	24.221	-2.925	19.794	40.899	21.105	26.376	24.888	-1.489	29.386	27.956	-1.430	18.931	17.575	-1.357	16.258	14.976	-1.282
Subtotaal programma's	**-122.775**	**63.258**	**-59.517**	**-123.457**	**70.910**	**-52.547**	**-126.508**	**52.756**	**-73.752**	**-128.476**	**56.103**	**-72.373**	**-119.365**	**45.984**	**-73.381**	**-117.283**	**43.601**	**-73.682**
Lokale heffingen	480	12.782	12.302	390	14.910	14.521	403	15.323	14.921	403	15.565	15.163	403	15.808	15.405	393	16.050	15.657
Algemene uitkeringen	-	44.124	44.124	-	40.720	40.720	-	42.196	42.196	-	41.482	41.482	-	41.587	41.587	-	41.912	41.912
Uitkering deelfonds sociaal domein	-	-	-	-	13.218	13.218	-	13.599	13.599	-	13.504	13.504	-	13.382	13.382	-	13.297	13.297
Dividend	42	4.097	4.055	23	3.483	3.460	19	3.159	3.141	19	2.916	2.898	19	3.216	3.198	19	3.216	3.198
Saldo financieringsfunctie	1	9.054	9.053	1	8.084	8.083	1	7.109	7.108	1	7.364	7.363	1	7.593	7.592	1	7.961	7.960
Overige algemene dekkingsmiddelen	1.926	3.399	1.473	7.375	3.061	-4.313	3.759	1.137	-2.622	4.108	1.228	-2.880	4.323	1.278	-3.045	4.356	1.298	-3.058
Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	**-2.449**	**73.455**	**71.006**	**-7.788**	**83.476**	**75.688**	**-4.182**	**82.525**	**78.343**	**-4.530**	**82.060**	**77.530**	**-4.745**	**82.864**	**78.119**	**-4.768**	**83.733**	**78.966**
Post onvoorzien	-	-	-	250	-	-250	250	-	-250	250	-	-250	250	-	-250	250	-	-250
Geraamde totaal saldo van baten en lasten	**-125.224**	**136.713**	**11.489**	**-131.495**	**154.386**	**22.891**	**-130.940**	**135.280**	**4.341**	**-133.255**	**138.162**	**4.907**	**-124.360**	**128.848**	**4.488**	**-122.301**	**127.334**	**5.033**
1. Bestuur en dienstverlening	-6	-	-6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Sport, cultuur en onderwijs	-1.459	878	-581	-59	648	589	-349	510	161	-349	524	175	-349	609	260	-349	628	279
3. Maatschappelijke ondersteuning	-	603	603	-	91	91	-13	63	50	-13	1	-12	-13	21	8	-13	21	8
4. Lansingerland schoon, heel en veilig	-111	1.439	1.328	-408	2.659	2.252	-7	-	-7	-7	125	118	-7	35	28	-7	35	28
5. Lansingerland ontwikkelt	-	7	7	-	-	-	-78	27	-51	-78	15	-63	-78	165	87	-78	165	87
6. Grondzaken	-261	438	177	-	-	-	-1.265	-	-1.265	-1.360	-	-1.360	-1.462	258	-1.204	-1.572	-	-1.572
Algemene dekkingsmiddelen	-44.217	38.856	-5.361	-29.412	13.297	-16.115	-3.229	-	-3.229	-3.765	-	-3.765	-3.680	14	-3.666	-3.877	14	-3.863
Subtotaal mutaties reserves	**-46.054**	**42.221**	**-3.833**	**-29.878**	**16.695**	**-13.183**	**-4.941**	**600**	**-4.341**	**-5.572**	**665**	**-4.907**	**-5.589**	**1.102**	**-4.487**	**-5.896**	**863**	**-5.033**
Geraamde resultaat	**-171.278**	**178.934**	**7.656**	**-161.373**	**171.081**	**9.708**	**-135.881**	**135.880**	**0**	**-138.827**	**138.827**	**0**	**-129.949**	**129.950**	**0**	**-128.197**	**128.197**	**0**

4.2 Overzicht incidentele baten en lasten

In dit overzicht worden de incidentele baten en lasten weergegeven voor de periode 2016-2019. Het opnemen van het overzicht van incidentele baten en lasten is gebaseerd op artikel 19 van het BBV. Het opnemen van dit overzicht is relevant voor de vraag: in welke mate wordt het begrotingssaldo in de meerjarenbegroting beïnvloed door incidentele baten en lasten. Het overzicht van de incidentele baten en lasten van de gemeente Lansingerland ziet er als volgt uit:

bedragen x € 1.000

	2016	2017	2018	2019
INCIDENTELE LASTEN				
Programma 1 - Bestuur en dienstverlening				
Verkiezingen		63	63	116
Programma 3 - Maatschappelijk ondersteuning				
Afrekening 2015 (uitgestelde inleg 3%) GR Jeugdzorg	195			
Dienstencheck	400			
Programma 4 - Lansingerland schoon, heel en veilig				
Kosten opstellen beheerplan begraafplaatsen		125		
Programma 5 - Lansingeland ontwikkelt				
Programma 6 - Grondzaken				
Kosten Parkzoom			258	
Dotatie reserve Wilderszijde	1.265	1.360	1.462	1.572
Overzicht algemene dekkingsmiddelen				
Verbouwingskosten in verband met verhuur gemeentehuis		80		
Organisatie - ontwikkeling (frictiekosten)	150			
Totaal incidentele lasten	2.010	1.628	1.783	1.688
INCIDENTELE BATEN				
Programma 2 - Sport, Cultuur en Onderwijs				
Onttrekking reserve (tijdelijke) Huisvesting PO	293	62	0	0
Programma 4 - Lansingerland schoon, heel en veilig				
Onttrekking reserve "iav bhp Begraafplaats (onderhoudsplan)"		125		
Programma 5 - Lansingeland ontwikkelt				
Programma 6 - Grondzaken				
Onttrekking reserve Parkzoom			258	
Overzicht algemene dekkingsmiddelen				
Algemene uitkering (IU- Hulp in de huishouding)	400			
Dividend Eneco	241		298	298
Totaal incidentele baten	934	187	556	298
Saldo incidenteel (lasten minus baten)	1.076	1.441	1.227	1.390
Saldo begroting 2016 - 2019, inclusief incidenteel	3.209	3.745	3.661	3.858
Saldo begroting 2016 - 2019, excl. incidenteel	**4.285**	**5.186**	**4.888**	**5.248**

4.3 Geprognosticeerde balans

bedragen x € 1.000

Activa (per 31 december)	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Immateriële vaste activa	97	26	0	0	0	0
Materiële vaste activa	190.035	194.335	193.939	196.697	199.834	197.840
Financiële vaste activa	13.374	16.985	16.304	15.948	15.585	13.807
Vaste activa	**203.506**	**211.346**	**210.243**	**212.645**	**215.419**	**211.647**
Voorraad gronden in exploitatie	123.475	166.262	155.017	151.361	138.028	119.349
Niet in exploitatie genomen gronden	30.414	32.176	34.084	36.151	38.388	40.808
Voorraden	**153.889**	**198.438**	**189.101**	**187.512**	**176.416**	**160.157**
Overige activa	13.928	34.127	13.928	13.928	13.928	13.928
Kortlopende vorderingen	**13.928**	**34.127**	**13.928**	**13.928**	**13.928**	**13.928**
TOTAAL ACTIVA	371.323	443.911	413.272	414.085	405.763	385.732

Passiva (per 31 december)	Rekening 2014	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Algemene reserves	28.286	46.917	51.390	56.495	61.618	67.047
Bestemmingsreserves	10.512	7.764	7.631	7.433	6.798	6.402
Eigen vermogen	**38.798**	**54.681**	**59.021**	**63.928**	**68.416**	**73.449**
Voorzieningen voor risico's (niet GREX)	8.787	7.022	7.079	5.609	5.648	4.160
Onderhoudsvoorzieningen	10.455	10.879	12.147	12.111	13.027	14.041
Voorzieningen	**19.242**	**17.901**	**19.226**	**17.720**	**18.675**	**18.201**
Langlopende leningen	267.001	326.690	273.039	237.457	208.869	172.131
Nog aan te trekken leningen	0	0	12.755	39.871	50.812	57.886
Vaste schulden	**267.001**	**326.690**	**285.794**	**277.328**	**259.681**	**230.017**
Kasgeldleningen	30.611	9.651	9.651	9.651	9.651	9.651
Overige passiva	15.671	34.988	39.580	45.458	49.340	54.414
Kortlopende schulden	**46.282**	**44.639**	**49.231**	**55.109**	**58.991**	**64.065**
TOTAAL PASSIVA	371.323	443.911	413.272	414.085	405.763	385.732
Solvabiliteit	12%	14%	17%	18%	20%	24%

4.4 Uitgangspunten Begroting 2016

Voor de samenstelling van de Begroting 2016–2019 worden de volgende kaders / uitgangspunten gehanteerd.

4.4.1 Inwoner- en woningaantallen / groei gerelateerde baten en lasten

De cijfers over 2015 betreffen de werkelijke aantallen, per 1 januari, van inwoners en woningen en die van leerlingen VO per 1 oktober 2014.
Het geraamde aantal inwoners vanaf 2016 is gebaseerd op de bevolkingsprognose van januari 2015.
De toename van het geraamde aantal woningen vanaf 2015 is gebaseerd op de woningbouwplanning van januari 2015 (midden – scenario).
Het geraamde aantal leerlingen VO vanaf 2016 is gebaseerd op leerling prognose uit juli 2015 van Pronexus.

Aantal per 1 januari	2015	2016	2017	2018	2019
Inwoners	58.133	59.550	60.350	61.150	62.150
toename in begrotingsjaar	1.417	800	800	1.000	900
Woningen	22.474	22.824	23.224	23.624	24.024
toename in begrotingsjaar	350	400	400	400	550
Leerlingen VO, per 1 oktober jr t -1	3.877	4.107	4.257	4.373	4.471

4.4.2 Prijscorrectie (inflatie) - en loonontwikkeling

De prijscorrectie (inflatie) – en loonontwikkeling is gebaseerd op het medio maart 2015 door het Centraal Plan Bureau (CPB) uitgebrachte Centraal Economisch Plan (CEP) 2015. De verwachte stijging in 2016 van de loonkosten bedraagt 2,0%. De verwachte prijscorrectie (inflatie) in 2015 bedraagt afgerond 0,5%.

Aanpassingen budgetten

De uitgavenramingen (waaronder subsidies) 2015 worden niet met inflatie verhoogd, tenzij:

- Contractueel vast ligt dat ramingen jaarlijks worden aangepast.
- Andere formele afspraken aan de ramingen ten grondslag ligt (bijvoorbeeld bij de Gemeenschappelijke regelingen).

Loonkostenraming

De huidige cao voor gemeentepersoneel loopt nog tot 1 januari 2016.
De loonkostenraming 2016 wordt, ten opzichte van 2015, verhoogd met 1,4%.

4.4.3 Tarievenbeleid met betrekking tot belastingen

De tarieven van de algemene belastingen (ozb, honden en precario) worden verhoogd met een inflatiecorrectie van 0,5%.

4.4.4 Rente

Interne Rekenrente

De doorberekende rente aan investeringen (onderdeel kapitaallasten) en Grex'en bedraagt 3,0 % vanaf 2016. Dit is in overeenstemming met de Nota Rentebeleid 2015 welke in april 2015 door de raad is vastgesteld.

Nieuwe langlopende geldleningen

Voor nieuw af te sluiten langlopende leningen, onder andere in verband met herfinanciering bestaande leningen, wordt voor de begrotingsjaren 2016, 2017 en 2018 een percentage van 2,5% gehanteerd. Vanaf 2019 hanteren we 3,5%. Dit conform de in april 2015 door de raad vastgestelde notitie rentebeleid.

4.5 EMU-saldo

EMU-saldo/Wet Hof (Wet Houdbare OverheidsFinanciën)

Vanwege de voortdurende kredietcrisis en gebrekkige begrotingsdiscipline hebben de Europese lidstaten besloten een grens aan het nationale begrotingstekort van 3% van het bruto binnenlands product (BBP) te stellen (het EMU-saldo) en de overheidsschuld niet meer dan 60% van het BBP te laten bedragen. De regering heeft besloten om de Europese afspraken over de begrotingsdiscipline op te nemen in de nieuwe Wet Houdbare Overheidsfinanciën (HOF). Omdat ook gemeenten, provincies en waterschappen bijdragen aan het begrotingstekort van de collectieve sector, bepaalt de wet dat niet alleen het Rijk maar ook de decentrale overheden zich moeten houden aan de doelstellingen uit het aangepaste Stabiliteits- en Groeipact. Het aandeel van de decentrale overheden in de norm van 3% is 0,5% van het BBP. Het IPO, de VNG en de UvW zijn onderling een verdeling van de tekortnorm overeen gekomen, nl. gemeenten 0,32%, provincies 0,11% en waterschappen 0,07%.
Om de afzonderlijke provincie en gemeenten een beeld te geven wat dit voor hen betekent, publiceert het ministerie BZK individuele EMU-referentiewaarden. Een individuele EMU-referentie waarde betreft geen norm, maar een indicatie van het aandeel dat een provincie of gemeente op basis van zijn begrotingstotaal in de gezamenlijke tekortnorm heeft. Deze waarden zijn voornamelijk bedoeld om het eigen EMU-saldo te monitoren en te beheersen, zoals bedoeld. Gedurende de huidige kabinetsperiode past het rijk overigens geen sancties toe als gevolg van overschrijding van de tekortnorm. Wel kan strikt genomen een eventuele boete uit Europa worden doorberekend aan de decentrale overheden.
Gemeenten dienen (art. 19 BBV) het EMU-saldo van het voorgaande jaar, het actuele begrotingsjaar en het volgende jaar op te nemen in de begrotingsstukken.

Het berekende EMU-saldo geeft de omvang weer van ons aandeel in het nationale EMU-saldo.

Toelichting op berekening EMU saldo
Volgens de septembercirculaire 2014 bedraagt de referentiewaarde van Lansingerland € 6,16 mln.
De individuele referentiewaarde van gemeenten is berekend op basis van de volgende uitgangspunten:

- de verdeling van de in totaal – 0,5 % BBP over de individuele gemeenten en provincies heeft plaats gevonden op basis van de begrotingstotalen (na bestemming) 2015 van gemeenten en provincies;
- het geraamde BBP voor 2015 bedraagt € 667,3 mld.

In de begroting 2015 toonde het berekende EMU–saldo een tekort van € 4,9 mln. De begroting 2016 geeft een berekend overschot op het EMU–saldo van € 23,0 mln.

Bij een tekort draagt Lansingerland nadelig en bij een overschot positief bij aan de gezamenlijke tekortnorm.

De ontwikkeling van het EMU – saldo voor de gemeente Lansingerland ziet er als volgt uit:

	Omschrijving	2015 x € 1000,- Volgens primitieve begroting	2016 x € 1000,- Volgens begroting 2016	2017 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2016
1	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	1.503	4.341	4.907
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	8.833	9.081	8.811
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	1.840	1.663	1.583
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	17.639	7.655	10.923
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4			
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), **voor zover niet op exploitatie verantwoord**			
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	18.700	18.130	21.353
8	Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties **niet op exploitatie verantwoord**	19.165	33.425	29.378
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen			
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten			
11	Verkoop van effecten:			
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	○ ja ◉ nee	○ ja ◉ nee	○ ja ◉ nee
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?			
	Berekend EMU-saldo	-4.998	22.725	12.403

5. Bijlagen

5.1 Reserves en voorzieningen

Overzicht reserves 2016

Omschrijving	Saldo 1-jan-15	Toevoeg. 2015	Onttrekking 2015	Saldo 31-dec-15	Saldo 1-jan-16	Toevoeg. 2016	Onttrekking 2016	Saldo 31-dec-16
Algemene reserve	28.102.820	31.065.204	13.297.186	45.870.838	45.870.838	3.208.521	-	49.079.359
Reserve Wilderszijde	-	1.046.168		1.046.168	1.046.168	1.264.691		2.310.859
Algemene reserves	**28.102.820**	**32.111.372**	**13.297.186**	**46.917.006**	**46.917.006**	**4.473.212**	**0**	**51.390.218**
Reserve rekenkamer	27.385	-	-	27.385	27.385	-	-	27.385
Reserve opsporing en ruiming bommen	1.349.200	-	-	1.349.200	1.349.200	-	-	1.349.200
Reserve Parkzoom	257.583	-	-	257.583	257.583	-	-	257.583
Reserve Wegen Overbuurtsepolder	788.895	-	-	788.895	788.895	-	-	788.895
Reserve Combinatiefuncties	27.976	-	2.363	25.613	25.613	-		25.613
Reserve 1e inrichting OLP en meubilair	358.000	59.000	364.167	52.833	52.833	59.000	18.278	93.555
Reserve opleidingskosten raad	6.400			6.400	6.400			6.400
Reserve Groen	92.000		92.000	0	-			0
Reserve Participatiebudget overgangsrecht	91.000		91.000	0	-			0
Reserve gemeentelijke gebouwen i.v.m. opheffing voorzien	1.613.298	407.577	717.374	1.303.501	1.303.501	407.577	287.847	1.423.231
Reserve nieuwbouw gemeentehuis	280.866	-	-	280.866	280.866	-	-	280.866
Reserve A.M.G. Schmidtpark	4.758.191	-	1.850.000	2.908.191	2.908.191	-	-	2.908.191
Reserve i.a.v. begraafplaats onderhoudsplan	125.000	-	-	125.000	125.000	-	-	125.000
Reserve personeel	150.000	-	-	150.000	150.000	-	-	150.000
Reserve (tijdelijke) huisvesting primair onderwijs	650.163	-	281.163	369.000	369.000	-	293.000	76.000
Egalisatiereserve afval	-			0	-			0
Reserve Nog te maken kosten afgesloten Grondexploitaties	119.160		-	119.160	119.160	-	-	119.160
Bestemmingsreserves	**10.695.117**	**466.577**	**3.398.067**	**7.763.627**	**7.763.627**	**466.577**	**599.125**	**7.631.079**
Totaal reserves	**38.797.937**	**32.577.949**	**16.695.253**	**54.680.633**	**54.680.633**	**4.939.789**	**599.125**	**59.021.297**

Overzicht voorzieningen 2016

Omschrijving	Saldo 1-jan-15	Toevoeg. 2015	Onttrekking 2015	Saldo 31-dec-15	Saldo 1-jan-16	Toevoeg. 2016	Onttrekking 2016	Saldo 31-dec-16
Voorziening Wethouders	4.346.757	150.000	201.410	4.295.347	4.295.347	150.000	177.951	4.267.396
Voorziening Bovenwijkse voorzieningen	4.439.807	127.708	1.840.894	2.726.621	2.726.621	131.216	45.779	2.812.058
Totaal verplichtingen, verliezen en risico's	**8.786.564**	**277.708**	**2.042.304**	**7.021.968**	**7.021.968**	**281.216**	**223.730**	**7.079.454**
Onderhoudsegalisatievoorzieningen								
Voorziening Riolering	9.504.774	875.469	-	10.380.243	10.380.243	900.522		11.280.765
Voorziening Water baggeren	950.261	529.559	981.296	498.524	498.524	480.559	112.646	866.437
Totaal onderhoudsegalisatievoorzieningen	**10.455.035**	**1.405.028**	**981.296**	**10.878.767**	**10.878.767**	**1.381.081**	**112.646**	**12.147.202**
Totaal generaal voorzieningen	**19.241.599**	**1.682.736**	**3.023.600**	**17.900.735**	**17.900.735**	**1.662.297**	**336.376**	**19.226.656**
In mindering gebracht op boekwaarde GREX'en								
Voorziening verlieslatende complexen	68.635.469		324.253	68.311.216	68.311.216	2.048.836		70.360.052

Overzicht reserves 2016

Omschrijving	Toevoeg. 2017	Onttrekking 2017	Saldo 31-dec-17	Saldo 1-jan-18	Toevoeg. 2018	Onttrekking 2018	Saldo 31-dec-18	Saldo 1-jan-19	Toevoeg. 2019	Onttrekking 2019	Saldo 31-dec-19
Algemene reserve	3.744.767	-	52.824.126	52.824.126	3.661.135	-	56.485.261	56.485.261	3.857.665	-	60.342.926
Reserve Wilderszijde	1.359.854		3.670.713	3.670.713	1.461.935		5.132.648	5.132.648	1.571.527		6.704.175
Algemene reserves	**5.104.621**	**0**	**56.494.839**	**56.494.839**	**5.123.070**	**0**	**61.617.909**	**61.617.909**	**5.429.192**	**0**	**67.047.101**
Reserve rekenkamer	-	-	27.385	27.385	-	-	27.385	27.385	-	-	27.385
Reserve opsporing en ruiming bommen	-	-	1.349.200	1.349.200	-	-	1.349.200	1.349.200	-	-	1.349.200
Reserve Parkzoom	-	-	257.583	257.583	-	257.583	0	-	-	-	0
Reserve Wegen Overbuurtsepolder	-	-	788.895	788.895	-	-	788.895	788.895	-	-	788.895
Reserve Combinatiefuncties	-		25.613	25.613	-	-	25.613	25.613	-	-	25.613
Reserve 1e inrichting OLP en meubilair	59.000	171.699	-19.144	19.144-	59.000	30.374	9.482	9.482	59.000	48.598	19.884
Reserve opleidingskosten raad	-	-	6.400	6.400			6.400	6.400			6.400
Reserve Groen			0	-			0	-			0
Reserve Participatiebudget overgangsrecht			0	-			0	-			0
Reserve gemeentelijke gebouwen i.v.m. opheffing voorzien	407.577	305.688	1.525.120	1.525.120	407.577	813.908	1.118.789	1.118.789	407.577	813.908	712.458
Reserve nieuwbouw gemeentehuis	-	-	280.866	280.866	-	-	280.866	280.866	-	-	280.866
Reserve A.M.G. Schmidtpark	-	-	2.908.191	2.908.191	-	-	2.908.191	2.908.191	-	-	2.908.191
Reserve i.a.v. begraafplaats onderhoudsplan	-	125.000	0	-	-	-	0	-	-	-	0
Reserve personeel	-	-	150.000	150.000	-	-	150.000	150.000	-	-	150.000
Reserve (tijdelijke) huisvesting primair onderwijs	-	62.000	14.000	14.000	-	-	14.000	14.000	-	-	14.000
Egalisatiereserve afval			0	-			0	-			0
Reserve Nog te maken kosten afgesloten Grondexploitaties	-	-	119.160	119.160	-	-	119.160	119.160	-	-	119.160
Bestemmingsreserves	**466.577**	**664.387**	**7.433.269**	**7.433.269**	**466.577**	**1.101.865**	**6.797.981**	**6.797.981**	**466.577**	**862.506**	**6.402.052**
Totaal reserves	**5.571.198**	**664.387**	**63.928.108**	**63.928.108**	**5.589.647**	**1.101.865**	**68.415.890**	**68.415.890**	**5.895.769**	**862.506**	**73.449.153**

Overzicht voorzieningen 2016

Omschrijving	Toevoeg. 2017	Onttrekking 2017	Saldo 31-dec-17	Saldo 1-jan-18	Toevoeg. 2018	Onttrekking 2018	Saldo 31-dec-18	Saldo 1-jan-19	Toevoeg. 2019	Onttrekking 2019	Saldo 31-dec-19
Voorziening Wethouders	150.000	195.865	4.221.531	4.221.531	150.000	201.055	4.170.476	4.170.476	150.000	207.450	4.113.026
Voorziening Bovenwijkse voorzieningen	123.071	1.547.382	1.387.747	1.387.747	92.523	2.305	1.477.965	1.477.965	101.892	1.532.563	47.294
Totaal verplichtingen, verliezen en risico's	**273.071**	**1.743.247**	**5.609.278**	**5.609.278**	**242.523**	**203.360**	**5.648.441**	**5.648.441**	**251.892**	**1.740.013**	**4.160.320**
Onderhoudsegalisatievoorzieningen											
Voorziening Riolering	829.509		12.110.274	12.110.274	915.827		13.026.101	13.026.101	1.014.228		14.040.329
Voorziening Water baggeren	480.559	1.346.544	452	452	480.559	480.333	678	678	480.559	480.333	904
Totaal onderhoudsegalisatievoorzieningen	**1.310.068**	**1.346.544**	**12.110.726**	**12.110.726**	**1.396.386**	**480.333**	**13.026.779**	**13.026.779**	**1.494.787**	**480.333**	**14.041.233**
Totaal generaal voorzieningen	**1.583.139**	**3.089.791**	**17.720.004**	**17.720.004**	**1.638.909**	**683.693**	**18.675.220**	**18.675.220**	**1.746.679**	**2.220.346**	**18.201.553**
In mindering gebracht op boekwaarde GREX'en											
Voorziening verlieslatende complexen	1.697.144		72.057.196	72.057.196	2.161.716		74.218.912	74.218.912	2.226.568		76.445.480

Toelichting op overzicht van reserves

Algemene reserve
De staat van reserves wordt jaarlijks geactualiseerd bij de najaarsnota. Dat betekent voor deze begroting dat bekende mutaties worden doorgevoerd, maar dat niet is onderzocht of een reserve wellicht kan worden verlaagd dan wel opgeheven. Een en ander conform artikel 8 lid 3 van de Financiële verordening Lansingerland 2015. De nota reserves en voorzieningen zal in 2016 worden geactualiseerd.

De jaarrekening 2014 sluit met een algemene reserve van € 20,6 mln.. Het resultaat van de jaarrekening 2014 bedraagt 7,5 mln., hiervan is 2,1 mln. bestemd voor overheveling van budget naar 2015. Deze wordt in 2015 weer onttrokken.

De voorjaarsnota 2015 laat een positief resultaat zien voor 2015 van € 4,6 mln.
Actualisatie GREX'en (herijking en herziening)
In de kadernota 2015 zijn de herijking van de grondexploitaties en de gevolgen voor de grondexploitaties van de nota rentebeleid (waarin tot lagere marktrente en lagere rekenrente is besloten) verwerkt. Dit leidt tot een verlaging van de omvang van de voorzieningen verlieslatende complexen met € 24,2 mln. die wordt gedoteerd aan de algemene reserve. Daarnaast is een negatieve correctie van € 0,4 mln. verwerkt in de kadernota N2015 om de aansluiting van de actualisatie van de grexen met de cijfers uit de jaarrekening 2014 juist weer te geven. Aangezien het uurtarief voor de medewerkers die werkzaamheden uitvoeren voor de grondexploitaties omlaag is gegaan zijn de berekeningen van de GREX'en wederom herzien. Op basis van deze herziening daalt de omvang van de voorziening verlieslatende complexen met een bedrag van € 2,7 mln. De verlaging van de voorzieningen leidt in 2015 tot een extra toevoeging aan de algemene reserve.

Tevens is in de kadernota 2015 besloten tot afboeken van activa met maatschappelijk nut voor € 11,0 mln.. door middel van een onttrekking aan de algemene reserve. Bij de begroting is het bedrag op € 11,2 mln. uitgekomen.

Bovengenoemde mutaties leiden ertoe dat de algemene reserve zich ontwikkelt van € 20,6 mln. ultimo 2014 naar € 45,9 mln. op 1 januari 2016.

Bestemmingsreserve Wilderswijze
Op verzoek van de provincie is de bestemmingsreserve "resultaten Wilderszijde" ingesteld waarin in 2015 € 1,0 mln. is gestort. In deze bestemmingsreserve wordt voor de niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) Wilderszijde jaarlijks het verschil tussen de doorbelaste rente van 7,177% en de rente die doorbelast wordt aan de grondexploitatie over de boekwaarde per 1 januari (3%) gestort.

Egalisatiereserve afval
Aangezien de afvalinzameling – en verwerking per 1 juli 2015 een geheel andere kostenstructuur kent met veel variabele is er nog een grote mate van onzekerheid met betrekking tot de totale kostenraming. Om de fluctuaties in de kosten en de hiermee samenhangende opbrengsten uit de afvalstoffenheffing op te kunnen vangen wordt voorgesteld om, met ingang van 2016, de nieuwe egalisatiereserve afval in te stellen.

Toelichting op overzicht van voorzieningen

Voorziening riolering
De mutatie op de voorziening riolering komt voort uit het verschil tussen de te verwachten ontvangsten rioolheffing en de te verwachten kosten voor riolering en rioolgemalen in het betreffende jaar. De kosten en opbrengsten zijn voor langere tijd doorgerekend in het vernieuwde GRP en laat zien dat in de eerste jaren de voorziening groeit en in de latere jaren bedragen uit de voorziening worden genomen.

Voorziening verlieslatende complexen
Hoewel volgens het BBV dit geen "echte" voorziening betreft wordt voor het volledige beeld het verloop van deze voorziening onder de totaal bedragen van de voorzieningen zichtbaar gemaakt.
In de jaarrekening 2014 en de geprognostiseerde balans in deze begroting is de omvang van de voorziening verlieslatende complexen in mindering gebracht op de bruto boekwaarde van de grondexploitaties. Hierdoor is de netto boekwaarde (bruto na aftrek van de voorziening verlieslatende complexen) op de beide balansen zichtbaar.

5.2 Investeringen

De investeringen binnen de gemeente kunnen we globaal onderscheiden in twee soorten, namelijk de investeringen in de grondexploitatie en de investeringen buiten de grondexploitaties. Deze laatste soort investeringen betreffen hoofdzakelijk vervangingsinvesteringen in de kapitaalgoederen van de gemeente. Voorbeelden hiervan zijn rioleringen en wegen maar ook ICT en schoolgebouwen. Het meerjariginvesteringsplan (MIP) laat de nieuwe (vervangings)investeringen zien voor de komende jaren. Voor de investeringen beginnende in het jaar 2016 wordt expliciet, doormiddel van deze begroting, toestemming gevraagd om de kredieten voor de investeringen beschikbaar te stellen. In hoofdstuk 5.2.1. worden deze nader toegelicht op nut en noodzaak. De investeringen die starten in het jaar 2017 en verder zijn ter illustratie opgenomen om inzicht te geven in het nieuwe investeringsvolume voor de komende jaren. Ten slotte presenteren we in hoofdstuk 5.2.2 de investeringen die in het kader van de grondexploitaties worden gedaan. De kapitaallasten hiervan worden volledig ten laste van de betreffende grondexploitatie gebracht.

Investeringsprogramma 2016-2019

	Investerings-bedrag	2016	2017	2018	2019	Kap.lst 2017	Kap.lst 2018	Kap.lst 2019	Kap.lst 2020
Programma KP	2.450.610	422.000	609.110	621.500	678.000	101.248	236.803	370.305	522.857
ICT	1.200.000	300.000	240.000	330.000	330.000	84.000	148.950	237.300	323.175
Investeringen ICT 2016	300.000	300.000	-	-	-	84.000	81.750	79.500	77.250
Investeringen ICT 2017	240.000	-	240.000	-	-	-	67.200	65.400	63.600
Investeringen ICT 2018	330.000	-	-	330.000	-	-	-	92.400	89.925
Investeringen ICT 2019	330.000	-	-	-	330.000	-	-	-	92.400
Beheer en Onderhoud, tractie en gereedschap	1.250.610	122.000	369.110	291.500	348.000	17.248	87.853	133.005	199.682
Eco Mini	29.000	29.000	-	-	-	3.770	3.683	3.596	3.509
Grote strooier	37.500	37.500	-	-	-	4.875	4.763	4.650	4.538
Trekker (31)	55.500	55.500	-	-	-	8.603	8.395	8.187	7.979
Rioned Hogedrukspuit	25.110	-	25.110	-	-	-	3.892	3.798	3.704
Vervanging voor Daf BX-FX-96	160.000	-	160.000	-	-	-	24.800	24.200	23.600
Vervanging voor Ford Conect 6-VBS-81	30.000	-	30.000	-	-	-	6.900	6.720	6.540
Vervanging voor Ford Transit 7-VDB-06	35.000	-	35.000	-	-	-	8.050	7.840	7.630
Vervanging voor Ford Transitbus 6-VDL-83	66.500	-	66.500	-	-	-	15.295	14.896	14.497
Vervanging voor VW 7-VDG-64	52.500	-	52.500	-	-	-	12.075	11.760	11.445
New Holland Tractor (sectie bgh)	48.000	-	-	48.000	-	-	-	7.440	7.260
Vervanging voor Daf BX-NZ-92	160.000	-	-	160.000	-	-	-	24.800	24.200
Vervanging voor Goupil 35-LBT-8	27.500	-	-	27.500	-	-	-	4.263	4.160
Vervanging voor Goupil 56-LBS-2	27.000	-	-	27.000	-	-	-	4.185	4.084
Vervanging voor Kubota RTV Transporter	29.000	-	-	29.000	-	-	-	6.670	6.496
1-VPB-76 Ford Transit	42.000	-	-	-	42.000	-	-	-	9.660
1-VPB-77 Ford Transit	42.000	-	-	-	42.000	-	-	-	9.660
2-VNJ-57 Ford Transit	54.000	-	-	-	54.000	-	-	-	12.420
2-VRH-69 Ford Connect	25.000	-	-	-	25.000	-	-	-	5.750
8-VNZ-43 Ford Transit	60.000	-	-	-	60.000	-	-	-	13.800
Houtversnipperaar VanDaele	25.000	-	-	-	25.000	-	-	-	5.750
Nido Stratos B06L-12 BCL-280	90.500	-	-	-	30.500	-	-	-	3.965
Nido Stratos B08LL-27	30.500	-	-	-	30.500	-	-	-	3.965
Nido Stratos B40-36	99.000	-	-	-	39.000	-	-	-	5.070
Programma 2	7.565.350	150.000	3.442.412	3.696.799	276.139	4.500	317.013	603.821	627.976
Onderwijshuisvesting	4.500.000	150.000	1.350.000	3.000.000	-	4.500	45.000	247.500	244.126
Vervangende nieuwbouw schoolgebouw Rodenrijs	4.500.000	150.000	1.350.000	3.000.000	-	4.500	45.000	247.500	244.126
Sportvelden en -terreinen	3.065.350	-	2.092.412	696.799	276.139	-	272.013	356.321	383.850
BVCB (veld 3)	314.616	-	314.616	-	-	-	40.900	39.957	39.013
BVCB (veld 4)	316.641	-	316.641	-	-	-	41.163	40.213	39.263
BVCB (voetbal/ tennis)	315.676	-	315.676	-	-	-	41.038	40.091	39.144
CVV (veld 2)	49.834	-	49.834	-	-	-	6.478	6.329	6.179
HBR (veld 2)	228.269	-	228.269	-	-	-	29.675	28.990	28.305
HBR (veld 3)	228.287	-	228.287	-	-	-	29.678	28.993	28.308
Sportpark Sporthoek - Beregeningsinstallaties	37.611	-	37.611	-	-	-	4.889	4.777	4.664
Sportaccommodaties 2017 - CVV veld 5	377.382	-	377.382	-	-	-	49.059	47.927	46.795
TOGB (veld 3)	63.869	-	63.869	-	-	-	8.303	8.111	7.920
Weidevogels (korfbal kunstgras)	160.227	-	160.227	-	-	-	20.830	20.349	19.868
CVV (veld 4)	83.132	-	-	83.132	-	-	-	10.807	10.558
TOGB (veld 5)	309.152	-	-	309.152	-	-	-	40.190	39.262
HVB (veld 2)	228.142	-	-	228.142	-	-	-	29.658	28.974
SV Soccer Boys (veld 3)	37.489	-	-	37.489	-	-	-	4.874	4.761
SV Soccer Boys (veld 4)	38.884	-	-	38.884	-	-	-	5.055	4.938

	Investerings-bedrag	2016	2017	2018	2019	Kap.lst 2017	Kap.lst 2018	Kap.lst 2019	Kap.lst 2020
Programma KP	2.450.610	422.000	609.110	621.500	678.000	101.248	236.803	370.305	522.857
TOGB (veld 1)	67.121	-	-	-	67.121	-	-	-	8.726
TOGB (veld 2)	63.182	-	-	-	63.182	-	-	-	8.213
CVV (veld 1)	64.236	-	-	-	64.236	-	-	-	8.351
HBR - verlichting veld 1 en 2	48.000	-	-	-	48.000	-	-	-	6.240
Sportpark Het Hoge Land	33.600	-	-	-	33.600	-	-	-	4.368
Programma 4	20.404.820	2.006.699	4.022.532	6.679.060	5.263.445	185.832	491.180	836.118	1.260.239
Beheer en onderhoud riolering	6.134.960	-	1.900.430	2.610.330	1.319.200	-	57.013	138.000	219.454
Vervanging en rioolrenovaties Bloemenbuurt (br)	722.400	-	57.000	655.400	10.000	-	1.710	21.372	39.732
Vervanging en rioolrenovaties Bomenbuurt (blw)	255.000	-	20.400	229.600	5.000	-	612	7.500	14.025
Vervanging/verbetering vrijverval riool Vogelbuurt (*)	3.846.060	-	1.823.030	1.423.030	500.000	-	54.691	97.382	112.382
Renovatie riool Gemeentewerf	80.250	-	-	80.250	-	-	-	4.414	4.353
Vervanging en rioolrenovaties Gerberaweg blw	26.800	-	-	26.800	-	-	-	1.474	1.454
Vervanging riool Nieuwstraat (br)	188.250	-	-	170.250	18.000	-	-	5.108	10.354
Vervanging en rioolrenovaties Schildersbuurt (blw)	303.500	-	-	25.000	273.500	-	-	750	8.955
Renovatie riool Julianalaan (deel Beethovenlaan-N209 (bg	447.000	-	-	-	447.000	-	-	-	24.585
Verbeteringsmaatregelen riool Hoeksekade - Julianalaan (	265.700	-	-	-	65.700	-	-	-	3.614
Rioolgemalen	2.534.049	469.283	561.783	707.983	795.000	45.363	98.728	165.104	238.474
Renovatie rioolgemaal Bonfut br	46.300	46.300	-	-	-	4.476	4.383	4.291	4.198
Renovatie rioolgemaal Noorderparklaan 1 BZW (030) bgh	34.700	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215	3.146
Renovatie RWA rioolgemaal 't'Tunneltje br	34.700	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215	3.146
Vervangen pompen en datatransmissie drukriolering 2014	353.583	353.583	-	-	-	34.179	33.472	32.765	32.058
Vervangen pompen en datatransmissie drukriolering 2015	353.583	-	353.583	-	-	-	34.179	33.472	32.765
Renovatie rioolgemaal Bedr. Terr. Bergweg-nrd (034) bg	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal Binnentuinen BZW (029) bgh	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal De Eilanden BZW (028) bgh	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal v/d Hoven Leeuwenhoekweg (026	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal Groeneweg (007) bgh	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal Merenweg/Kooilaan blw	34.700	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285	3.215
Renovatie rioolgemaal Perenhof (033) bgh	27.500	-	-	27.500	-	-	-	2.658	2.603
Renovatie rioolgemaal Perzikhof (032) bgh	27.500	-	-	27.500	-	-	-	2.658	2.603
Renovatie rioolgemaal 't Fort oltmanstraat BZW (027) bg	34.700	-	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285
Renovatie rioolgemaal Beeldemakerdreef (018) bgh	27.500	-	-	27.500	-	-	-	2.658	2.603
Renovatie rioolgemaal Penninglaan b& r	46.300	-	-	46.300	-	-	-	4.476	4.383
Renovatie rioolgemaal Raadhuishof (Br)	46.300	-	-	46.300	-	-	-	4.476	4.383
Renovatie rioolgemaal Vierlingweg (025) bgh	34.700	-	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285
Renovatie rioolgemaal Warmoeziersweg 1 HRG (003) bgh	34.700	-	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285
Renovatie rioolgemaal Weg en Bos (019) bgh	34.700	-	-	34.700	-	-	-	3.354	3.285
Renovatie rioolgemaal Weg en Land 33 (014) bgh	40.500	-	-	40.500	-	-	-	3.915	3.834
Vervangen pompen en datatransmissie drukriolering 2016	353.583	-	-	353.583	-	-	-	34.179	33.472
Renovatie Hoofd-en gebiedsrioolgemalen 2019 (gepland 1	505.000	-	-	-	505.000	-	-	-	48.817
Vervangen pompen en datatransmissie drukriolering 2019	290.000	-	-	-	290.000	-	-	-	28.033
Bebording, bestrating en straatmeubilair	997.520	249.380	249.380	249.380	249.380	57.358	113.219	167.584	220.453
Vervanging bebording 2016	70.329	70.329	-	-	-	16.176	15.754	15.332	14.910
Vervanging hekwerken 2016	78.255	78.255	-	-	-	17.999	17.529	17.060	16.590
Vervanging straatmeubilair 2016	100.796	100.796	-	-	-	23.183	22.578	21.973	21.369
Vervanging bebording 2017	70.329	-	70.329	-	-	-	16.176	15.754	15.332
Vervanging hekwerken 2017	78.255	-	78.255	-	-	-	17.999	17.529	17.060
Vervanging straatmeubilair 2017	100.796	-	100.796	-	-	-	23.183	22.578	21.973
Vervanging bebording 2018	70.329	-	-	70.329	-	-	-	16.176	15.754
Vervanging hekwerken 2018	78.255	-	-	78.255	-	-	-	17.999	17.529
Vervanging straatmeubilair 2018	100.796	-	-	100.796	-	-	-	23.183	22.578
Vervanging bebording 2019	70.329	-	-	-	70.329	-	-	-	16.176
Vervanging hekwerken 2019	78.255	-	-	-	78.255	-	-	-	17.999
Vervanging straatmeubilair 2019	100.796	-	-	-	100.796	-	-	-	23.183
Beheer/onderhoud wegen, straten en pleinen	7.634.776	604.624	765.251	2.297.952	1.901.865	18.138	106.840	178.240	313.750
Reconstructie Beethovenlaan (centrum bgh)	253.976	248.976	5.000	-	-	7.469	20.318	19.938	19.556
Reconstructie Zuidersingel	630.648	355.648	275.000	-	-	10.669	50.451	49.506	48.560
Reconstructie Anthuriumsingel (br)	82.092	-	82.092	-	-	-	6.568	6.445	6.321
Reconstructie Bomenbuurt (blw)	1.000.000	-	40.000	950.000	10.000	-	1.200	29.700	80.000
Reconstructie Eiberplein (bgh)	56.325	-	56.325	-	-	-	4.506	4.421	4.337
Reconstructie Gemeentewerf (centrum br)	150.369	-	15.000	130.369	5.000	-	450	4.361	12.029
Reconstructie Kerkstraat (centrum bgh)	63.252	-	63.252	-	-	-	5.061	4.966	4.871
Reconstructie Putterstraat (blw)	31.402	-	31.402	-	-	-	2.512	2.465	2.418
Reconstructie Rondom (centrum bgh)	197.180	-	197.180	-	-	-	15.774	15.479	15.183
Renovatie Vogelwijk (*)	2.238.918	-	-	625.918	1.050.000	-	-	18.778	50.278
Reconstructie Nieuwstraat	88.614	-	-	88.614	-	-	-	7.089	6.956
Reconstructie Bloemenwijk (BR)	460.851	-	-	450.851	10.000	-	-	13.526	36.869
Reconstructie Schilderswijk (blw) (*)	644.294	-	-	52.200	200.000	-	-	1.566	7.566
Rehabilisatie Westersingel (*)	1.411.576	-	-	-	451.586	-	-	-	13.548
Reconstructie Herenstraat (*)	325.279	-	-	-	175.279	-	-	-	5.258
Kunstwerken	501.734	-	201.734	-	300.000	-	16.139	15.836	39.534
Vervangen brug Rodenrijseweg/Astersingel	201.734	-	201.734	-	-	-	16.139	15.836	15.534
Kunstwerken 2019	300.000	-	-	-	300.000	-	-	-	24.000

	Investerings-bedrag	2016	2017	2018	2019	Kap.lst 2017	Kap.lst 2018	Kap.lst 2019	Kap.lst 2020
Programma KP	2.450.610	422.000	609.110	621.500	678.000	101.248	236.803	370.305	522.857
Openbare verlichting	1.392.000	348.000	85.000	398.000	498.000	33.640	41.161	75.435	112.013
Vervangen armaturen Edelsteenbuurt	85.000	85.000	-	-	-	8.217	8.047	7.877	7.707
Vervangen masten en armaturen De Ackers	263.000	263.000	-	-	-	25.423	24.897	24.371	23.845
Vangen masten en armaturen DS van Couwenhoven van e	85.000	-	85.000	-	-	-	8.217	8.047	7.877
Vervangen masten en armaturen Berkel Centrum	148.000	-	-	148.000	-	-	-	14.307	14.011
Vervangen masten en armaturen Bomenbuurt (BL)	200.000	-	-	200.000	-	-	-	19.333	18.933
Vervangen masten en armaturen Vogelwijk (*)	263.000	-	-	50.000	150.000	-	-	1.500	6.000
Renovatie OVL installaties 2019	348.000	-	-	-	348.000	-	-	-	33.640
Speelvoorzieningen	710.000	135.000	200.000	175.000	200.000	15.300	37.630	56.625	78.018
Vervanging speeltoestellen 2016	135.000	135.000	-	-	-	15.300	14.963	14.625	14.288
Vervanging speeltoestellen 2017	200.000	-	200.000	-	-	-	22.667	22.167	21.667
Vervanging speeltoestellen 2018	175.000	-	-	175.000	-	-	-	19.833	19.396
Vervanging speeltoestellen 2019	200.000	-	-	-	200.000	-	-	-	22.667
Water	499.781	200.412	58.954	240.415	-	16.033	20.450	39.294	38.543
Vervangen beschoeiing Esdoornlaan/Oostersingel	200.412	200.412	-	-	-	16.033	15.733	15.432	15.131
Vervangen beschoeiing Kastanjelaan/Ijsvogellaan	58.954	-	58.954	-	-	-	4.717	4.628	4.540
Vervangen beschoeiing Sterrenweg	138.890	-	-	138.890	-	-	-	11.112	10.903
Vervangen damwand Roderijseweg	101.525	-	-	101.525	-	-	-	8.122	7.969
Eindtotaal	**30.420.780**	**2.578.699**	**8.074.054**	**10.997.359**	**6.217.584**	**291.580**	**1.044.996**	**1.810.244**	**2.411.072**

(*) = totale investeringsbedrag betreft ook nog een deel in 2020 wat niet is opgenomen in het meerjariginvesteringsplan, hierdoor is er een afwijking op deze projecten

Ten opzichte van de begroting 2015 en kadernota 2015 is het investeringsvolume op de nieuwe investeringen afgenomen.

	2016	2017	2018	2019
Begroting 2015	11.258.383	8.360.774	9.774.664	13.365.959
Kadernota 2015	12.722.117	6.011.915	8.341.150	6.970.100
Begroting 2016	2.578.699	8.074.054	10.997.359	6.217.584
Verschil KN 2015 - Begroting 2016	10.143.418	-2.062.139	-2.656.209	752.516

De verschillen tussen kadernota 2015 en begroting 2016 worden hoofdzakelijk veroorzaakt door het opnieuw faseren van een aantal projecten. Voor het jaar 2016 geldt dat de nieuwbouw school in Rodenrijs opnieuw gefaseerd is waardoor het zwaartepunt van de investering niet in 2016 maar in latere jaren ligt. Ook de bijdrages op de onrendabele top parkeergarage vinden geen plek meer in het MIP vanwege dekking die plaats vindt vanuit de voorziening bovenwijks voorzieningen.

Deze afname in investering ten opzichte van de kadernota 2015 laat een positief resultaat zien op de kapitaallasten. Dit heeft zoals eerder gezegd te maken met een verschuiving en actualisatie van de vervangingsinvesteringen.

	2017	2018	2019	2020
Kadernota 2015	707.693	1.342.240	2.033.589	2.795.808
Begroting 2016	291.580	1.044.996	1.810.244	2.411.072
Verschil KN 2015 - Begroting 2016	416.113	297.244	223.345	384.736

Kantekening die bij dit overzicht geplaats dient te worden is dat het hierbij gaat om nieuwe investeringen. Het totale investeringvolume inclusief de reeds geaccordeerde investeringen door de raad ligt hoger. Het totale investeringsvolume ligt voor de komende jaren op het volgende niveau:

	2017	2018	2019	2020
Totale investeringvolume (excl GREX)	7.655.296	10.922.816	11.432.241	6.217.584

5.2.1 Toelichting op Meerjaren Investerings Planning (MIP), jaarschijf 2016

Dit betreffen nieuwe investeringen die met vaststelling van de begroting worden vrijgegeven. Al deze investeringen zijn gepland te starten in 2016.

Toelichting nut en noodzaak nieuwe investeringen 2016

Nr.	Omschrijving investering	Bedrag €
1	Renovatie rioolgemaal Bonfut br	46.300
2	Renovatie rioolgemaal Noorderparklaan 1 BZW (030) bgh	34.700
3	Renovatie RWA rioolgemaal 't' Tunneltje br	34.700
4	Vervangen en renovatie drukriolering 2016*	353.583
5	Reconstructie Zuidersingel (Berkel en Rodenrijs)**	864.000
6	Reconstructie Beethovenlaan (centrum Bergschenhoek)	253.976
7	Vervanging bebording 2016	70.329
8	Vervanging hekwerken 2016	78.255
9	Vervanging straatmeubilair 2016	100.796
10	Vervangen armaturen Edelsteenbuurt (Berkel en Rodenrijs)	85.000
11	Vervangen masten en armaturen De Ackers (Bergschenhoek)	263.000
12	Vervangen beschoeiing Esdoornlaan/Oostersingel (Berkel en Rodenrijs)	200.412
13	Investering spelen 2016	135.000
14	Kleine strooier - Eco Mini	29.000
15	Grote strooier - Nido stratos B17	37.500
16	Trekker (31)	55.500
17	ICT Investeringen	300.000
18	Vervangende nieuwbouw schoolgebouw Rodenrijs**	4.500.000

* Deze investeringen vinden in twee jaar plaats, echter wordt het besluit tot vervanging, renovatie en/of reconstructie in een keer genomen. Hiernaast is er voor investeringsnummer 5 in eerdere jaren voor € 233.352 aan krediet toekend.

** De investering vindt in drie jaar plaats, echter wordt het besluit tot renovatie in een keer genomen.

1. Renovatie rioolgemaal Bonfut in Berkel en Rodenrijs - € 46.300

De inspecties en de storingen die hebben plaatsgevonden wijzen uit dat het rioolgemaal onbetrouwbaar is voor de aangesloten woonwijk. Ook zijn bouwkundige aanpassingen noodzakelijk om te voldoen aan ARBO regelgeving voor de gemalen. Extra kosten als gevolg van tijdelijke maatregelen en incidentbestrijding bij uitval van het gemaal wegen niet op tegen het investeringsbedrag. Wanneer het gemaal uitvalt, hoopt het afvalwater in de leidingen op en stroomt het rioolwater in de sloten en uiteindelijk via de putten op straat.

2. Renovatie rioolgemaal Noorderparklaan 1 BZW (030) in Bergschenhoek - € 34.750

De inspecties en de storingen die hebben plaatsgevonden wijzen uit dat het rioolgemaal onbetrouwbaar is voor de aangesloten woonwijk Boterdorp Zuidwest. Extra kosten als gevolg van tijdelijke maatregelen en incidentbestrijding bij uitval van het gemaal wegen niet op tegen het investeringsbedrag. Wanneer het gemaal uitvalt, hoopt het afvalwater in de leidingen op en stroomt het rioolwater in de sloten en uiteindelijk via de putten op straat.

3. Renovatie RWA rioolgemaal 't Tunneltje in Berkel en Rodenrijs – € 34.750

De inspecties en de storingen die hebben plaatsgevonden wijzen uit dat het rioolgemaal onbetrouwbaar is voor de afvoer van hemelwater (regen) uit de tunnelbak in de Rodenrijseweg. Extra kosten als gevolg van tijdelijke maatregelen en incidentbestrijding bij uitval van het gemaal wegen niet op tegen het investeringsbedrag. Uitval van het gemaal heeft ernstige waterhinder bij hevige regenval tot gevolg.

4. Vervangen en renovatie drukriolering 2016 - € 353.583

Delen van de drukriolering (de gemaaltjes) uit 1980-1990 vertonen regelmatig storingen. Door een extern bureau uitgevoerde inspecties van de elektronische en mechanische installaties bevestigen dat

vervangingsonderhoud noodzakelijk is. In totaal moeten 60 gemaaltjes worden gerenoveerd; dit is 8% van het areaal. Verschillende systemen of systeemonderdelen worden momenteel met tijdelijke voorzieningen in stand gehouden, waardoor de risico's op grotere en langdurigere storingen van het systeem toenemen. Wanneer de gemaaltjes van de drukriolering uitvallen, hoopt het afvalwater in de leidingen op en stroomt het rioolwater in de sloten en uiteindelijk via de leidingen in de woonhuizen. Niet investeren leidt bovendien tot extra kosten als gevolg van grootschalige rioolstoringen en dan te nemen noodmaatregelen (bijvoorbeeld afvoer per as). De risico's en kosten van de tijdelijke maatregelen wegen dus niet meer op tegen de vervangingsinvestering. Door gelijktijdig de datatransmissie te moderniseren wordt de goede werking van het drukrioleringssysteem in de toekomst gewaarborgd.

5. Reconstructie Zuidersingel in Berkel en Rodenrijs - € 864.000 (reeds beschikbaar gesteld van 233.352)

Uit de inspectie en de onderzoeken door externe partijen is gebleken dat zowel de asfalt- als de funderingsconstructie van de weg niet meer voldoen aan de minimale technische eisen. De verharding heeft zeer weinig draagkracht, waardoor de scheuren die nu al in de weg zitten steeds groter worden en de weg zonder maatregelen binnen 1 a 2 jaar bezwijkt. De weg heeft de fase einde levensduur bereikt. Klein onderhoud kan de levensduur niet meer verlengen. Dit leidt tot gevaarlijke situaties: weggebruikers moeten hun gedrag aanpassen aan het slechte wegdek. Om dit te voorkomen moet zowel het asfalt als de fundering zo snel mogelijk worden vervangen.

6. Reconstructie Beethovenlaan in centrum Bergschenhoek - € 248.976

Uit visuele inspecties is gebleken dat de bestrating verzakkingen, oneffenheden en spoorvorming vertoont. De schades zijn dusdanig dat dit leidt tot onveilige situaties voor weggebruikers, met kans op valpartijen en schades. Een kleinere levensduur verlengende maatregel als "herstraten" is in dit geval niet mogelijk, vanwege de grote hoeveelheid kapotte en afgesleten stenen.

7. Vervanging bebording 2016 - € 70.329

De visuele inspecties hebben beschadigingen, vandalisme, onvoldoende reflectie en corrosie van diverse verkeers-, straatnaam- en verwijsborden aangetoond. Hierdoor zijn de borden onvoldoende leesbaar en zichtbaar voor de weggebruiker. Vervanging van dit areaal is noodzakelijk, vanwege de verkeersveiligheid.

8. Vervanging hekwerken 2016 - € 78.255

De inspectie heeft beschadigingen, vandalisme, corrosie of andere problematiek van hekwerken aangetoond waardoor deze vervangen dienen te worden. Het gaat om ongeveer 250 m1 (3,5% van het areaal) hekwerken van hout of staal. De hekwerken hebben een beschermende functie: ze voorkomen bijvoorbeeld dat kinderen van een speelplek de weg oprennen, dat mensen het water in kunnen fietsen of dat honden het hondenuitrenveld kunnen verlaten.

9. Vervanging straatmeubilair 2016 – € 100.796

Uit de inspectie en schouw is gebleken dat 5% van de afvalbakken (20 stuks) en 10% van de banken (25 stuks) in een slechte staat verkeren en aan vervanging toe zijn. De afvalbakken en banken vervullen een belangrijke rol in de stimulering van het gebruik van de openbare ruimte: het stelt ouderen of minder validen in staat om te rusten op de route van huis naar het park of het winkelcentrum. En natuurlijk om te lunchen of elkaar te ontmoeten. Daarnaast moeten zo'n 170 palen worden vervangen, die zorgen ervoor dat de trottoirs vrij blijven van auto's.

10. Vervangen armaturen Edelsteenbuurt in Berkel en Rodenrijs - € 85.000

De vervanging van armaturen vindt plaats op basis van kwaliteit én levensduur, aangezien telkens één kapotte armatuur vervangen duurder is dan groepsgewijs vervangen bij einde levensduur. De inspectie door een externe partij wijst uit dat vervanging van de armaturen in de Edelsteenbuurt noodzakelijk is in verband met de betrouwbaarheid van de verlichting. De masten zijn nog van voldoende kwaliteit. Verder uitstellen van de vervanging van armaturen leidt er toe dat de verlichting vroeg of laat uitvalt. Dit is onwenselijk in een woonwijk, omdat het leidt tot sociale onveiligheid en verkeersonveilige situaties, met

name in de wintermaanden. Gelijktijdig worden energiebesparende aanpassingen doorgevoerd waardoor het energieverbruik daalt.

11. Vervangen masten en armaturen De Ackers in Bergschenhoek - € 263.000
De vervanging van openbare verlichting bestaat uit masten en armaturen en vindt plaats op basis van kwaliteit én levensduur. De praktijk leert dat masten circa 40 jaar mee kunnen; de verlichtingsinstallatie is inmiddels ouder dan 40 jaar. De inspectie toont aan dat de vervanging van de verlichting noodzakelijk is in verband met de beperkte stabiliteit van de masten. Daarmee is de kans groot dat de mast omvalt in een storm of bij een aanrijding. Ook is er een verhoogde kans op uitval van de verlichting. Dit leidt vooral in de donkere maanden tot sociaal- en verkeersonveilige situaties. Gelijktijdig worden energiebesparende aanpassingen doorgevoerd waardoor het energieverbruik daalt.

12. Vervangen beschoeiing Esdoornlaan/Oostersingel in Berkel en Rodenrijs - € 200.412
De kwaliteit van de beschoeiingen in de gemeente is, zoals in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschreven, de komende beheerplanperiode 2017-2024 een aandachtspunt. De vervanging van de beschoeiing in de Esdoornlaan en omgeving is hiervoor de eerste stap. De beschoeiing heeft de fase einde levensduur bereikt en vervanging is de enige mogelijke onderhoudsmaatregel. Wanneer de beschoeiing niet vervangen wordt verdwijnt deze langzaam, wat leidt tot verzakte waterkanten en uiteindelijk tot een slechter functionerend watersysteem.

13. Investering spelen 2016 - € 135.000
Ongeveer 5% van het areaal speeltoestellen (30 stuks) en ondergronden moeten in 2016 vervangen worden om te kunnen voldoen aan de WAS (Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen). De toestellen staan verspreid over de gehele gemeente Lansingerland. Er worden twee speelplekken compleet vernieuwd, namelijk op het Schubertplein (Berkel en Rodenrijs) en de Kroeskarper (Bergschenhoek). Wanneer de toestellen niet vervangen worden, moeten ze verwijderd worden om onveilige situaties te voorkomen.

14. Kleine strooier - Eco Mini ten behoeve van de gladheidsbestrijding - € 29.000
De kleine strooier die ingezet wordt voor de gladheidsbestrijding is nu 20 jaar in gebruik. De vervanging is daarmee reeds 10 jaar uitgesteld. De technische staat van de machine is onderzocht en het is niet meer verantwoord de strooier nog te gebruiken: de motor en hydrolyse systeem zijn slecht. Het is voor de verkeersveiligheid essentieel dat de strooier betrouwbaar is tijdens gladheid. Tevens wegen de eventuele tijdelijke onderhoudskosten niet meer op tegen het investeringsbedrag van de vervanging.

15. Grote strooier - Nido stratos B17 ten behoeve van de gladheidsbestrijding - € 37.500
De grote strooier is inmiddels 14 jaar in gebruik. De vervanging is reeds 4 jaar uitgesteld. De technische staat van de machine is onderzocht en het is niet langer meer verantwoord om de strooier nog te gebruiken: de schotelinstallatie (die zorgt voor de dosering en de verspreiding van het natte zout) en de natzoutcontainers zijn in slechte staat. De grote strooier wordt intensiever gebruikt dan de kleine strooier ten tijde van gladheid en is daarom eerder aan vervanging toe. Het voertuig wordt ingezet voor de belangrijke verkeersroutes in Lansingerland en is daarmee een belangrijke schakel in de gladheidsbestrijding. De machine moet daarom in goede technische staat verkeren en betrouwbaar zijn. Tevens wegen de tijdelijke onderhoudskosten niet meer op tegen het investeringsbedrag van de vervanging.

16.Trekker (31) - € 55.500
De vervanging van de trekker is al twee jaar uitgesteld met behulp van groot onderhoud in het jaar 2014. Gezien de huidige technische staat van de trekker worden in 2016 weer aanzienlijke onderhoudskosten verwacht om de trekker in gebruik te kunnen houden. De trekker vervult een belangrijke rol in de gladheidbestrijding voor de belading van de voertuigen, maar ook in tal van andere taken van het vervoeren van verhardingsmateriaal tot het opruimen van het groen na een storm. De verwachte tijdelijke onderhoudskosten wegen niet meer op tegen het investeringsbedrag van de vervanging.

17. ICT investeringen - € 300.000
Enerzijds zijn de werkzaamheden wettelijk verplicht (Invoering Basisregistraties en i-NUP) en anderzijds ter vervanging van actieve apparatuur. De AV-apparatuur is na vijf jaar afgeschreven, deze voldoen echter nog. Daarom wordt alleen een investering opgenomen voor vervanging van kapotte apparatuur. De vraag naar mobiele apparatuur om robuust tijd- en plaats-onafhankelijk te werken neemt toe, mede als gevolg van de nieuwe wetgeving: wet flexibel werken.

De investeringen kennen zowel nut als noodzaak:
- € 40.000 Vervanging Serverpark in verband met afschrijving apparatuur (Noodzaak ten behoeve van stabiliteit ICT infrastructuur);
- € 20.000 Implementatie en koppeling Basisregistratie Handelsregister (i-NUP) (Nut voor Digitaal 2017);
- € 40.000 Doorontwikkeling en implementatie Digimelding, Digikoppeling, Digilevering (i-NUP) (Noodzaak om verder aan te sluiten bij Landelijke voorzieningen);
- € 40.000 Koppelingen Basisregistraties in verband met afnameverplichtingen (Nut en Noodzaak, enerzijds verplicht, anderzijds gewenst vanuit Digitaal 2017);
- € 25.000 Implementatie Antwoord voor bedrijven (i-NUP) (Nut voor digitaal 2017);
- € 30.000 Vervanging Audio/Visuele apparatuur in verband met afschrijving apparatuur (Noodzaak i.v.m. vervanging kapotte apparatuur);
- € 60.000 Aanschaf mobiele devices ten behoeve van tijd- en plaats onafhankelijk werken (Nut ten behoeve van wet flexibel werken);
- € 45.000 Vervanging Mobiele telefonie enhancers in verband met doorontwikkeling mobiele apparatuur en afschrijving (Noodzaak voor stabiliteit ICT infrastructuur).

18. Vervangende nieuwbouw schoolgebouw Rodenrijs - €4.500.000
In 2013 heeft de raad het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO) vastgesteld. Eén van de huisvestingsvraagstukken hierin is vervangende nieuwbouw van het hoofd- en bijgebouw in 2015 voor onderwijshuisvesting van basisschool Prins Willem Alexander en De Kwakel. Vervangende nieuwbouw voor deze basisscholen is noodzakelijk. Wij hebben bij de behandeling van de kadernota 2012 de uitvoering een jaar opgeschoven naar 2016. De jaren daarna is dit jaartal om financiële reden verder opgeschoven. In 2014 is een aantal noodzakelijke werkzaamheden uitgevoerd in kader van veiligheid en kwaliteit om de huidige schoolgebouwen in stand te houden. Het verder uitstellen is om de volgende redenen strikt onwenselijk:
- De kwaliteit van het huidige schoolgebouw is beneden niveau
- Er niet wordt voldaan aan het VVHO (verordening voorziening huisvesting onderwijs) omdat:
    - de basisscholen op grond van de VVHO recht hebben op een permanent schoolgebouw voor de ruimtebehoefte van het aantal leerlingen in de stabiele situatie (langer dan 15 jaar). Bij Prins Willem Alexander gaat het om vijftien lokalen, bij De Kwakel om tien lokalen.
    - De basisscholen op grond van de VVHO recht hebben op meer vierkante meters dan aanwezig in het huidige schoolgebouw.
- Het tijdelijke schoolgebouw in een tijdelijke behoefte voorziet, maar niet geschikt is als onderwijshuisvesting voor langere termijn.

Bij vervangende bouw van beide schoolgebouwen in één stroom het project integraal kan worden benaderd

5.2.2 Toelichting investeringsbudgetten GREX 2016

Op basis van artikel 7 van de financiële verordening wordt in de actualisatie van de grondexploitaties een overzicht opgenomen van de vrij te geven uitvoeringsbudgetten die in het begrotingsjaar in uitvoering worden genomen. In de actualisatie grondexploitatie 2015 zijn deze budgetten opgenomen en die is vastgesteld in juli door de gemeenteraad. In deze paragraaf is een toelichting opgenomen van de uitvoeringsbudgetten 2016.

Voor investeringen in grondexploitaties hebben we binnen Lansingerland de volgende afspraken gemaakt:

- Benodigde budgetten voor investeringen ten behoeve van bouw- en woonrijpmaken worden zoveel mogelijk gebundeld in een uitvoeringsprogramma per begrotingsjaar in de begroting opgenomen en geaccordeerd;
- In principe geldt dit voor de budgetten vanaf € 200.000,-;
- In het uitvoeringsprogramma wordt aangegeven waarom de werkzaamheden nodig zijn, waarom in het betreffende begrotingsjaar en waarom voor het voorgestelde budget.

Het totaal aan kosten in de grondexploitatie voor de jaarschijf 2016 bedraagt € 24,9 miljoen (zie ook paragraaf grondbeleid). Van deze kosten is € 6,9 mln rente en hiermee wordt de boekwaarde verhoogd. Resteert een bedrag € 18,0 mln. aan kosten die behoren bij de activiteiten Verwerving, Tijdelijk beheer, Sloop, Milieu, Civiel technische werken, VTA en Fondsen en afdrachten tot de uitvoeringsbudgetten. Deze € 18 mln. bevat € 11,4 mln aan uitgaven die in 2016 worden verwacht maar reeds in voorgaande jaren door de raad zijn geaccordeerd. Ook zitten hier nieuwe projecten kleiner dan € 200.000 tussen. Daarnaast heeft de raad bij de actualisatie GREXen 2015 ook een bedrag van € 6,6 mln. goedgekeurd. Hiervan wordt in 2016 een bedrag van € 2,5 mln. besteed, de resterende € 4,1 mln volgt in latere jaren.

Nummer	Project	Type kosten	Omschrijving activiteit	Gebudgetteerd t/m 31-12-2014	Aanvullend budget 2016	Bruto investering	Fasering uitgaven 2016
1	Parkzoom - Bergschenhoek	Civiele werken	Woonrijpmaken fase 1	€ -	€ -	€ 1.430.342	€ 950.000
2	Parkzoom - Bergschenhoek	Civiele werken	Woonrijpmaken fase 3	€ -	€ -	€ 3.551.386	€ 710.277
	Totaal Parkzoom - Bergschenhoek					€ 4.981.728	€ 1.660.277
3	Westpolder / Bolwerk - Berkel en Rodenrijs	Civiele werken	CTW deelplan 10 Industrieweg	€ 258.833	€ 428.342	€ 687.175	€ 272.788
4	Westpolder / Bolwerk - Berkel en Rodenrijs	Civiele werken	Zilvergracht t.h.v. deelplan 5	€ 225.000	€ 245.000	€ 470.000	€ 156.770
	Totaal Westpolder / Bolwerk - Berkel en Rodenrijs					€ 1.157.175	€ 429.558
	Totaal investeringen boven € 200.000,- per project in de grondexploitaties					€ 6.138.903	€ 2.089.835

Nummer	Verwerving Project	Kostensoort	Omschrijving activiteit	Gebudgetteerd	Bruto investering	Fasering uitgaven 2016
5	Totaal investering verwerving boven € 200.000,-	Verwerving			€ 514.060	€ 514.060

1. Parkzoom Bouw- en woonrijpmaken fase 1

Investering

In Parkzoom 1 moeten enkele locaties nog bouw- en/of woonrijp gemaakt worden.

Motivering investering

In Parkzoom 1 wordt naar verwachting in 2016 één van de beide resterende appartementenlocaties herontwikkeld. Hiervoor moet het betreffende terrein bouwrijp gemaakt worden. Het gaat dan om o.a. het aanpassen van rioolstelsels, het ophogen en voorbelasten van het terrein, het verplaatsen van nutsvoorzieningen en het aanleggen van bouwwegen. Verder wordt in Parkzoom 1 in het najaar 2015 gestart met de bouw van de dijkwoningen. Deze woningen worden naar alle waarschijnlijkheid in 2016 opgeleverd. De gemeente heeft als taak het openbaar gebied bij oplevering van de woningen woonrijp te maken.

Motivering bedrag

Voor zowel het bouw- als woonrijpmaken is een civieltechnische kostenraming gemaakt welke de basis is voor de opgenomen kosten in de Grex.

Motivering 2016

De realisatie van de dijkwoningen start in 2015, het woonrijpmaken zal aansluitend hierop plaatsvinden in 2016. De uitgifte van de appartementen wordt verwacht in 2015. De start bouw zal in dat geval in 2016 starten, vooruitlopend hierop zal het perceel bouwrijp gemaakt moeten worden.

2. Parkzoom Woonrijpmaken fase 3

Investering

In Parkzoom 3 wordt naar verwachting eind 2016 gestart met de aanbesteding van de eerste werkzaamheden voor het woonrijpmaken. Het gaat hierbij om de definitieve aanleg van de wegen, parkeerplaatsen etc.. Hiervoor zal budget aan gevraagd gaan worden en de tweede helft van 2016.

Motivering investering

Het woonrijpmaken moet worden gestart wanneer de woningen in het betreffende deel van Parkzoom 3 zijn opgeleverd. Naar verwachting is dit eind 2016. Het woonrijpmaken start in 2016 en zal over meerdere jaren worden uitgevoerd.

Motivering bedrag

Voor het woonrijpmaken is een civieltechnische kostenraming gemaakt welke de basis is voor de opgenomen kosten in de Grex.

Motivering 2016

In Parkzoom 3 lopen momenteel de onderhandelingen over de gronduitgifte. Mogelijk kan in de eerste helft van 2016 gestart worden met de uitgifte van gronden waarbij de bouw in de loop van 2016 gestart kan worden. Eind 2016 kan dan een begin worden gemaakt met het (aanbesteden) van het woonrijpmaken. De werkzaamheden zullen over meerdere jaren worden uitgevoerd.

3. Westpolder CTW deelplan 10 Industrieweg

Investering

De Industrieweg maakt onderdeel uit van de oorspronkelijke wegenstructuur in het gebied Westpolder. De weg dient gerevitaliseerd te worden waarbij zowel de ondergrondse- als bovengrondse infrastructuur vervangen c.q. opnieuw aangelegd zal worden.

Motivering investering

De Industrieweg moet gerevitaliseerd worden om de verkoop van circa 14 kavels mogelijk te maken vanaf de periode 2015.

Motivering bedrag

Er is reeds een budget beschikbaar gesteld voor de eerste werkzaamheden. Nu de plannen concreter worden is een aanvullend budget nodig.

Motivering 2016

De start van de verkoop van de kavels is gepland in 2015. Om de bereikbaarheid van de kavels en daarmee de verkoopbaarheid te bevorderen is het noodzakelijk dat de Industrieweg gerevitaliseerd wordt.

4. Westpolder Zilvergracht t.h.v. deelplan 5

Investering

De Zilvergracht is onderdeel van de hoofdplanstructuur in Westpolder-Bolwerk. Nu deelplan 5 ontwikkeld wordt, moet ook weer een deel van de Zilvergracht gerealiseerd worden.

Motivering investering

Voor de eerste fase van deelplan 5 is een overeenkomst getekend. Dat betekent dat ook de gemeente weer een deel hoofdplanstructuur kan en moet aanleggen.

Motivering bedrag

Er was al een bedrag van € 225.000,- vrijgemaakt voor deze investering. Nu moet dit aangevuld worden tot het gehele benodigde bedrag (€ 470.000,-). In 2016 wordt een aanvullend budget van € 245.000,- aangevraagd.

Motivering 2016

Bij de uitvoering van het deelplan moet ook de hoofdplanstructuur uitgevoerd worden. Al naar gelang de ontwikkeling van het deelplan, zullen deze kosten ook gemaakt worden.

5. Verwerving gronden

Investering

Naar verwachting moeten in het project Centrum Berkel en Rodenrijs ten behoeve van de ontwikkeling van het winkelcentrum nog gronden verworven worden.

Motivering investering

Om het project te kunnen afronden zal naar verwachting de verwerving van de gronden voltooid moeten worden.

Motivering bedrag

Het bedrag is bepaald op basis van taxaties en in het verleden verworven gronden. Bij de uiteindelijke budgetaanvraag c.q. de start van de onderhandelingen, zullen de te verwerven gronden opnieuw worden getaxeerd.

Motivering 2016

Naar verwachting zal de voortgang van de ontwikkeling in 2016 zover zijn dat de gronden verworven moeten worden.

5.3 Kasgeldlimiet en renterisiconorm

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)		2016	2017	2018	2019
	Omvang begroting 2016 - 2019	**130.940**	133.255	124.360	122.301
1.	**Toegestane kasgeldlimiet**				
	In procenten van de grondslag	**8,5%**	8,5%	8,5%	8,5%
	In bedragen	**11.129**	11.326	10.570	10.395
	Renterisico's afgedekt met CAP	-	-	-	-
	Totaal kasgeldlimiet (1)	11.129	11.326	10.570	10.395
2.	**Omvang vlottende schuld**				
	Opgenomen gelden < 1 jaar	**1.129**	1.326	570	395
	Schuld in rekening courant	**10.000**	10.000	10.000	10.000
	Gestorte gelden door derden < 1 jaar				
	Overige geldleningen (geen vaste schuld)				
	Totaal	**11.129**	**11.326**	**10.570**	**10.395**
3.	**Vlottende middelen**				
	Contante gelden in kas	-	-	-	-
	Tegoeden in rekening courant	-	-	-	-
	Overige uitstaande gelden < 1 jaar	-	-	-	-
	Totaal	-	-	-	-
	Toets kasgeldlimiet				
4.	**Totaal netto vlottende schuld (2-3)**	**11.129**	**11.326**	**10.570**	**10.395**
	Ruimte(+)/Overschrijding(-); (1-4)	-	-	-	-

Renterisico's vaste schuld (bedragen x € 1.000)		2016	2017	2018	2019
	Renterisico's				
	Renteherziening op vaste schuld o/g	-	-	-	-
	Renteherziening op vaste schuld u/g	-	-	-	-
1	**Saldo renteherziening op vaste schuld**	-	-	-	-
2	**Aflossingen**	**53.480**	**35.404**	**28.404**	**36.548**
3	**Renterisico op vaste schuld (1+2)**	53.480	35.404	28.404	36.548
4	**Renterisiconorm**	26.188	26.651	24.872	24.460
5	**Ruimte renterisiconorm**				
5a	Ruimte onder renterisiconorm				
5b	Overschrijding renterisiconorm	27.292	8.753	3.532	12.088
	Berekening renterisiconorm				
	Begrotingstotaal	130.940	133.255	124.360	122.301
	Vastgelegd percentage (bij min. regeling)	20%	20%	20%	20%
	Renterisiconorm	26.188	26.651	24.872	24.460

5.4 Overzicht van langlopende geldleningen

Overzicht van langlopende geldleningen 2016 Lansingerland

Rekening nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening of het voorschot	lening-nummer	soort lening	Jaar van de (laatste) aflossing	Renteper-centage	Restant bedrag van de geldlening of het voorschot aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restant van de geldlening of het voorschot aan het einde van het dienstjaar
1	2	3	4	5	6	7	9	10	11
Leningen t.b.v. gemeente Lansingerland									
1914006	€ 748.737	BNG 85077	lineair	2016	3,440	€ 74.874	€ 472	€ 74.874	€ -
1914007	€ 1.134.451	BNG 89160	lineair	2018	4,450	€ 170.168	€ 7.404	€ 56.723	€ 113.445
1914008	€ 1.588.231	BNG 89974	lineair	2019	4,200	€ 317.646	€ 11.396	€ 79.412	€ 238.235
1914009	€ 1.588.231	BNG 90292	lineair	2019	5,530	€ 317.646	€ 15.919	€ 79.412	€ 238.235
1914010	€ 453.780	BNG 90772	lineair	2019	5,750	€ 90.756	€ 5.208	€ 22.689	€ 68.067
1914021	€ 7.000.000	BNG 96713	fixe	2023	4,740	€ 7.000.000	€ 331.800	voll. aflossing in 2023	€ 7.000.000
1914022	€ 5.000.000	BNG 96714	fixe	2018	4,620	€ 5.000.000	€ 231.000	voll. aflossing in 2018	€ 5.000.000
1914052	€ 10.000.000	BNG 104014	fixe	2016	4,650	€ 10.000.000	€ 404.292	€ 10.000.000	€ -
1914053	€ 12.000.000	BNG 104120	fixe	2017	4,650	€ 12.000.000	€ 558.000	voll. aflossing in 2017	€ 12.000.000
1914054	€ 12.000.000	BNG 104182	fixe	2019	4,900	€ 12.000.000	€ 588.000	voll. aflossing in 2019	€ 12.000.000
1914055	€ 1.200.000	NGF 851152	fixe	2019	3,900	€ 1.200.000	€ 46.800	voll. aflossing in 2019	€ 1.200.000
1914056	€ 70.000.000	BNG 105348	lineair	2020	3,179	€ 35.000.000	€ 1.103.996	€ 7.000.000	€ 28.000.000
1914058	€ 20.000.000	NWB 1-26794	fixe	2016	2,320	€ 20.000.000	€ 97.956	€ 20.000.000	€ -
1914059	€ 40.000.000	BNG 105751	lineair	2032	3,860	€ 34.000.000	€ 1.242.062	€ 2.000.000	€ 32.000.000
1914060	€ 25.000.000	BNG 107327	lineair	2027	3,190	€ 20.000.000	€ 591.036	€ 1.666.667	€ 18.333.333
1914061	€ 50.000.000	BNG 108182	fixe	2023	2,610	€ 50.000.000	€ 1.305.000	voll. aflossing in 2023	€ 50.000.000
1914062	€ 17.500.000	BNG 108225	lineair	2028	2,350	€ 15.166.667	€ 333.341	€ 1.166.667	€ 14.000.000
1914063	€ 40.000.000	NWB 1-28833	lineair	2025	0,625	€ 40.000.000	€ 233.750	€ 4.000.000	€ 36.000.000
1914064	€ 10.000.000	NWB 1-28834	lineair	2030	0,896	€ 10.000.000	€ 85.717	€ 666.667	€ 9.333.333
1914065	€ 20.000.000	BNG 109853	lineair	2020	0,460	€ 20.000.000	€ 91.182	€ 4.000.000	€ 16.000.000
1914066	€ 20.000.000	BNG 109854	lineair	2025	0,990	€ 20.000.000	€ 197.120	€ 2.000.000	€ 18.000.000
1914067	€ 10.000.000	BNG 109855	lineair	2030	1,425	€ 10.000.000	€ 142.078	€ 666.667	€ 9.333.333
Sub-totaal						€ 322.337.756	€ 7.623.529	€ 53.479.775	€ 268.857.981
Leningen t.b.v. 3B-wonen									
1914201	€ 3.980.680	BNG 69238	annuiteit	2031	3,670	€ 2.775.072	€ 100.647	€ 130.550	€ 2.644.522
1914202	€ 672.346	BNG 72511	annuiteit	2038	4,380	€ 524.423	€ 22.620	€ 13.669	€ 510.753
1914207	€ 1.024.340	BNG 78722	annuiteit	2043	2,410	€ 862.142	€ 20.461	€ 21.918	€ 840.224
1914208	€ 225.754	BNG 78836	annuiteit	2043	2,460	€ 190.321	€ 4.623	€ 4.803	€ 185.518
Sub-totaal						€ 4.351.957	€ 148.351	€ 170.940	€ 4.181.017
Totaal generaal						€ 326.689.714	€ 7.771.880	€ 53.650.715	€ 273.038.998